

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANS BRINCH

...men kun de glemte er borte

... men kun de glemte
er borte

HANS BRINCH

...men kun de glemte
er borte

Bind II
af slægtskrønike fra
Sønderho
Fanø

THE ALBERT INN
Nr. Nissum Seminarieby
1969

OMSLAGETS FORSIDE

Peder Hansen Brinch
underviser sin søn, **Hans Pedersen Brinch,**
i navigation (ca. 1810).
Silhuettens original er i tipoldebarnet,
Louis Larsens eje.

© Copyright 1969 by **Hans Brinch.**

Trykt i
Christensens Bogtrykkeri
Bogtrykkergården A/S
Struer.

TIL JESSIE

Annes ældste barnebarn.

Livet holdt os fra hinanden,
tiden gik, og år har tøvet,
men så kom du!

Du var Annes, jeg var Helvigs,
støv opstod i os af støvet.

Du er hende, hendes væsen;
skønt vi ved, at blodet blandes,
du har hendes!

En balsamisk sjælsbalance,
uberørt som var den Annes.

Helvigs yngste barnebarn.

For økonomisk bistand ved udgivelsen af
denne bog takkes herved

SYDVESTJYSK SAMFUND

Esbjerg

For hjælp på eget initiativ efter udgivelsen
af bind I, *De kom til verden, levede og døde*,
takker jeg hjerteligt min fætter,

professor, dr.

JØRGEN BRINCH-HANSEN

Det vil være vanskeligt at få det fulde udbytte af denne bog uden først at have læst
bind I, *De kom til verden, levede og døde*, Engers Hansens Forlag, Esbjerg.

Forord

Det særprægede øboliv, som udfoldede sig på Fanø i forrige århundrede, har interesse for efterslægten. Det har sat sit spor uudsletteligt på generation efter generation. Som det tog tid at grundlægge, tager det tid at kaste af sig. Først efter adskillige led kan det blandede blod gøre sig gældende.

Foruden at være en slægtslegende med mange kilder er denne bog såvel som bind I et forsøg på at give en skitse af folket, dets livsholdning og væsen, traditioner og hverdag. Derved kan de enkelte mennesker kaste lys over landsbyens liv som helhed og måske bidrage som en forklaring på mange af de nedarvede egenskaber blandt sønderho- og nordbyslægter, hvis umiddelbare forfædre forlod øen. Til en vis grad må det slås fast, at særpræget ikke er forblevet på Fanø, men er flyttet med emigranterne. Det insulære islæt lader sig ikke fjerne af fastlandet eller nye samfunds forskellige leveformer.

For deres skyld, som plantede roden, og for deres skyld, hvis rod vi bliver, er denne bog skrevet. Viden om vor fortid har interesse. Både almen og i det enkelte tilfælde. Kærlighed til forfædre og nysgerrighed over for deres livsform, billigelse som misbilligelse, nøgtern stillingtagen og forståelse af deres vilkår hjælper os til erkendelse af både dem og os selv. Derfor har Viborg Landsarkiv, gamle breve, tildragelser og mundtlige overleveringer interesse.

Hvad der i denne bog måtte komme til at tage sig ud som misbilligelse og afstandtagen er ikke at spore tilbage til manglende kærlighed eller svigtende pietet, men er et forsøg på i tanke og handling at komme et skridt videre uden derfor at tabe forståelsen og årsagen til de gamles handlemåde af syne. Hvis der ikke bag det hele lå pietet, beundring og taknemmelighed, var disse linjer ikke blevet til. Dog, – blind beundring gavner ingen!

I allersidste instans opstod folket på Fanø af deres hårde levevej, omgivelser og barske klima. Himmelstrøg skaber mennesker, og hvad vi ejer

i os af blødt og hårdt genses i den natur, hvoraf vi er rundet. Der er derfor sandhed at hente i Oehlenschlägers digt:

Hvor nu himlen
er altid blå, hvor solen daler rød,
hver aften, hvor de vellystfulde lunde
indbyder kun til elskov og til sang,
der vågner strengelegens, sangens kunst;
man griber farven for at efterligne
den smukke stråleglans og blomstervrimmel;
og kærlighed, som spøger overalt,
blir præget, som sig trykker på det hele.
– Hvor derimod naturen, mere streng,
frembyder flere sten end blomster,
hvor den faldne sne indhyller året halvt
med sine hvide lagner, men hvor også
de hårde sener strammer sig bestandig
med mere styrke; hvor det bliver en dyd,
naturen lære, at undvære, og at
forsvare vel med kraft den sparsomt givne
indhegnte fryd, dér toner ingen sang,
dér glimter ingen skønne billeder;
men i de lange vinternætter åbner
sig sjælen tavs med høje manddomstanker . . .

*

Livet følger afstukne veje uafhængigt af menneskets vilje, der vel tit stræber inderligt derimod. Mens man i litteraturen arbejder med genrer og synspunkter, der med skiftende livsfilosofier går fra den romantiske og idealiserede opfattelse over realisme og naturalisme frem til -pressionisme, bevæger selve tilværelsen sig kun i det naturalistiske plan. Den stiler ikke mod noget litterært fuldkommenhedsbillede, og i en bog som denne ligger jeg under for dens virkeligheds krav, naturalismen i egentligste forstand.

Bind II tager sit udgangspunkt i sorg og savn. At springe ud i en fortælling med lykke og trivsel, som vi til en vis grad fik lov til det i bind I, er godt. Der er et tilpas antal „happy days“, lidt sorg, megen lykke, lidt hægning, megen grøde. At lade liv udvikle sig, som liv bør, – altså det

virkelige liv, – over nød, modgang og trængsel, til det igen afslutter lykkeligt og afklaret, er menneskets inderlige ønske. Men dette princip følger tilværelsen ikke altid.

Her tvinger historien om vore otte personers daglige liv og færden os til at starte med døden, sorgen, savnet og smerten som udgangspunkt. Man tør næsten vurdere det som håbløsheden ved tilværelsen, hvad her først vises os. Tonen er dyster og manende, og vi kan ikke ændre derved. Vi må følge med fra begyndelsens elendighed til det næste trin på deres tilværelses vej, der skal komme til at hedde strid og splid, had og hårdhed, misforståelse og stædighed. Alle grene af samme træ.

Her står ingen forfatter med sine marionettråde og trækker; her optræder ingen Vorherre i menneskepen, her bliver ikke tale om at sjokere på moderne vis eller berolige på gammeldags manér. Her aftvinges vi blot respekt og medfølelse. Begivenhederne fandt realiter sted, skabte mennesker og omskabte dem igen, legede terning med kød og blod, hærgede og lagde brak, spillede den ondes trumfer på hverdagens bord uden hensyn til, hvad mennesker helst vil.

Ind imellem glattes folderne ud, og rynkerne afslappes. Kærligheden kalder og følges. Men ét er godt: ingen af dramaets deltagere anede på forhånd, hvor skævt det skulle komme til at gå i en årrække, med og uden dødens hjælp, men altid med menneskers. Ingen vidste, at livets møllekværne skulle tvinge agenterne til at lege med hinandens mål og ønsker. Efterverdenen fik lov at trække linjerne op, de, der var der inden fortællingens begyndelse. Et kan denne efterverden måske lære deraf: sådan køres løbet, – nu og altid! Vi stræber og higer, vi håber på mere fred omkring det næste hushjørne, hvis vi da når så langt. Men – hvis vi vidste, hvad der lå på den anden side af hjørnet, eller kunne se lidt deraf blot i glimt . . . så ville vi . . . ?

*

Til sidst skal en hjertelig tak lyde til de mange fjerne og nære slægtninge fra Sønderho, som med langt større iver dennegang har rodet skuffer og skabe igennem og sendt værdifuldt kildemateriale. Så meget er kommet, at jeg ikke formår at sende tak til enhver. Jeg prøver at takke dem det rigtige sted i noterne.

Til et samfund, som var

Stolte mænd med smukke skuder,
sejldug spredt på lyng og græs;
net, der knyttes fast i knuder,
hø, der køres hjem i læs;
karreknirk fra grove skagler,
får der bræger, høns der kagler,
brændehug fra husets lo,
sådan stod du, Sønderho.

Propre var de fleste stuer,
skinnede, som var de blæst.
Fanødragter, skipperhuer,
nipseting fra øst og vest;
vand i kedlen, ild på præsen,
hollandsk knas i kiksedåsen,
tit en puns, – til tider to;
sådan stod du, Sønderho.

– 1776 –

„Kun den, i hvem Fortiden er stuvet op,
har Fragt ind i Fremtiden . . . “

Johns. V. Jensen.

Pastor Hans Brink-Jensen i Sønderho har elskværdigst lånt mig sognets gamle LIBER DATICUS til „tydning“ – den er skrevet med gamle bogstaver. Jeg takker ham herved for det betroede ansvar. Inden alt for længe skulle jeg være færdig med afskriften, og jeg håber at kunne udgive disse vigtige historiske kilder.

Til en bog som foreliggende synes mig Liber Daticus-indledningen ved pastor Ove Foss at være velegnet. Nedenstående er nemlig forfattet præ-

cis 100 år, før denne bogs vigtigste begivenheder, bl. a. den første „emigration“, fandt sted. I året 1776.

Af hensyn til forståelsen har jeg måttet rette en lille smule ved originalteksten:

Til Synderhoe paa Fanøe

Liber Daticus

forfattet og fört efter andre samme skrevne

af Ove Foss, Past. Loci:

SYNDERHOE SOGN PAA FANÖE

1. Sognet i Almindelighed.

Hvor stor Sognet forðum har været, veed man ikke. Den største Deel har formodentlig boet længere fra Hafnen end nu, muelig midt på Landet, hvor Kirken skal have staaet i gamle Dage, men siiden, ved Indbyggernes Tilvæxt og mindre Brug af Avling og meere af Söefart, flyttet nærmere til Havnen, og paa skeed Maade menes, at den eene Sogn, som heele Øen i gammel Tiid bestaaed af, er bleven deelt i tvende Sogner, ved det, at nogle har flyttet sönder paa og givet Begyndelse til Sönderho Sogn, nogle nöer paa og oprettet Nörbye Sogn. Heele Landet har fra gammel Tiid af tilhört Kongen, der holdte en Foged til at opkræve Skatter og Landgilde, give Fæste-Breve paa Stæderne, forrette Skifterne og andet; Men Anno 1741 behagede det Hans Kongel. Mayest. Kong Christian 6te ved offentlig Auction at selge det, da det og blev Beboerne selv tilslagent. (For 1698 Rsd. og 3 Skillinge). Siiden den Tiid forrettes Skifterne af Amptmanden udi Riiber-Huus-Ampt, og de Kongelige Skatter betales til Riibe-Ampt-Stue.

Sognets contribuerende Hart-Korn er 17 Tönder, 4re Skiepper, 1 Alb: Heele Sognet bestaaer af een Bye, som ligger ved Hafnen, tæt bebyggt, undtagen 3 a 4re Huuse vesten for Kirken og Præstegaarden, og 2 Nor-Vest derfor, over de förste Bierge, som kaldes Bierges-Leie, og endelig 6 Huuse eller smaa Gaarde, som kaldes Byen eller oppe i Byen, hvoraf det norvestre og længstfraliggende og for sig selv liggende, kaldes Uldall. I Sognet var 172 Ildsteder.

Sognets beste Næring bestaaer

1: *I Seillads og Skibs-Fart, da Beboerne med deres Baade med Huuse over (Everter eller Örrer kaldet:) farer til de Söndre Steder og Öer, saasom Föbr, Peleworm, Garnsbüll, Oland, Strandet etc: med Korn, feede Vabre etc: Men fra St. Hans Dag af med Ild-Brand Sommeren igiennem til disse Steder, som de henter fra de nærmeste Faste-Lands*

Steder herfra, saasom Tierreborg, Darum etc: Törv og Klyne kaldet: De störste af disse omdelte Baaede (Ørrer) farer og til Hamborg, lader sig befragte af Herre-Mænd, af Kiøb-Mænd i Riibe og andre og fører hiem igien Kiömands Vahre; Fisker og med de mindste af disse Baaede fra Paaske Tiid til St. Hans Dag eller Mid-Sommer, fra hvilken Tiid de begynder at fare med Brændsel, indtil Michaelis eller Mortens Dag, da de igjen begynder at fiske; Endskiönt dend Fiskerie, Höst-Fiskerie kaldet, har været ophævet reent siiden 1764; Ja ey alleene Höstfiskeriet, men indog For-Aars og Sommer-Fiskerie er nu saa ringe, at ingen Mand kand ernære sig og sin Familie deraf: des Aarsags Store Skibe nu kiöbes og bygges med store Bekostninger, hvoraf der nu i 7 a 8 Aar var blefen mange, og saa store, at de ey alleene farer paa Hamborg, men og paa Holland, og mange nu paa Norge. De som har smaae Fabr-Töyer, bygger dem alt större herhieme, meest om Vinteren, og paa den Maade erhverver nu mange Brödet.

Næringen til Sognet har vel og til forn bestaaet:

- 2: I Fischerie: Men er nu, som meldt er, her under Landet meget aftaget; Og de Faae, som endnu fisker, kan ikke stoppe de Bekostninger, som derpaa anvendes, og desuden derved maae udstaae megen Arbeide og Besværing her fremfor andre Steder, da de maae seile 8, 10 ja flere Miile fra Landet, for at kome der, hvor Fiskene opholde sig; Hvilket er til Deels Aarsag til de mange Skibe, som nu ere komne til Synderhoe.

De ordinaire Fiske, som her fiskes eller fiskedes, ere Flynder eller Skuller og Hvilling, hvilke deels vindtørres, deels saltes. Det som deraf af Vaar-Fiskeriet kand overskydes fra deres egen Huusholdning, föres til Hamborg, Husum, Tönder, Flensborg, Riibe og andre Steder, hvor det vel kiöbes, men ikke nær efter den Priis, som i forrige Tiider. Desuden fanges her og Capellau eller Torsk, Tonner, Hundtunger, Koeballer, Rocker, Trindboter, Haar, Sölv-Fisk, Söe-Kokke, Fluster og Sel-Större, Baksuller, Krabber og Homer, hvilke sidste Sorter falder ikke i nogen Mængde, alleene paa visse Tiider til forn, nu sielden nogen Tiid. De paa andre Steder saa bekiendte og i Fyhn og Sielland saa begiærlige Riibe Skuller (hvoraf nu ingen faaes af saadan Fedme og Störrelse) bleve alle fiskede her, og kiøbtes af nogle Fiskere i Riibe, som selger dem i forbemeldte Provinser, derover har de faaet Navn af Riiber-Skuller, da de med rette burde kaldes Fanöe-Skuller.

- 3: I Avling, hvoraf her falder ikkun lidet for Dem, som boe ved Hafnen, der har ey meere, end de kand grave med deres Qvind-Folk, uden

nogle, som har Vognfællig sammen, at den Eene har een Hest, og den anden Een; De, som boer lidt fra Hafnen, og i saakaldet Byen, for sig sjelv, har meere Afling og Nogle god Eng. Sæden, som saaes her, er Somer-Rug (Valling), Byg og lidet Hafre og Ærter.

Ingen kan afle meere i Almindelighed, end de selv til Deres Huusholdning behøver; men de fleste maa kiøbe. Nogle have noget Eng paa Landet, nogle har kiøbt Eng andre Steder, som paa Riibe-Mandøe-Holm etc: og afler det der ved at leje Folk dertil og føre det hjem i Fabr-Tøyer med stor Besværing; Mange haver intet Eng eller Høe-afling paa eller af Landet, men haver nogle Pletter Iord hist og heer imellem Sand-Biergene, som Quinderne graver og giøder med Hvilning-Hoveder og Indvold af Fiske og derfor ey alleene maae kiøbe meget Korn, maa endog for at holde en Koe til deres og deres Smaaes Børns Føde, maa kiøbe til deres Vinter-Foer, Høe fra det faste Land, hvor det kiøbes dyre og bringes herhid med stor Besværing med Baade. Med liige Bekostning og Besværing maae man og her forskaffe sig Ild-Brand, hvoraf Intet haves af nogen Betydning her paa Öen.

4: Hielper det og meget til Landets Næring, at en Anseelig Deel af de unge Karle farer enten til Holland og derfra til Søs (som nu ey er meget brugelig) eller, som nu skeer, herfra med de mange Skibe, som de lader sig hyre eller leie til, og nogle efterhaanden selv faar Part deri; De, som fare lykkelig, kand derved række deres fattige Forældre Haanden derhjemme. Men derved skeer det og, at naar de engang sætte sig ned at bygge og boe, og blive kied af at fare, geraaede de gemeenlig i Armod, i sær med Fiskeriets Aftagelse.

Lignendes gaar der og Aarlig en Deel af Pigerne (hvoraf der ere Mange, og faae giftes uden De, som have bygte Steder og Ejendomme paa Landet af deres Forældre) fra Midsomer til Michaels Dag ud at tiene en meget god Løn i en Kort Tiid med stor Arbeide i Marken, og derved bringer noget hjem til Forældrene og egne Ophold om Vinteren. Og Quinderne have om Vinteren en god Næring med at spinde Vinteren igiennem saavel for dem selv, som for Lærredts-Kræmmeren i Riibe, der kand sætte dem alle i Arbeide, om de var nok saa Mange. Mand-Folkene om Vinteren (hvor ingen Afling er) har synderlig intet at bestille; de Seilende seer Deres Skibsredskaber efter. De faae, som til For-Aaret fisker, vander deres Garn og Liiner ud. Somer-Arbeide er ellers at knytte, eller, som man her kalder det, at pregle Strymper til Deres egen Brug. Et andet Arbeide af langt større Besværlighed have Mand-Folkene i dette, fram for i Nörbye Sogn, at de sidst

i Efter- og først i For-Aaret maae slæbe deres store og smaa Fabr-Tøyer langt op fra Vandet, og dertil kaldes og samles saa Mange som de ere, at drage under Skuldrene Fabr-Tøyerne op og ned efterdi her er saa slet, som der i Nørbye er en god Hafn, der gemeenlig kaldes Hierting, men bør rettere kaldes Fanøe eller Nørbye-Havn, hvor Hierting-Skiibe og ligger i Vinter-Leie.

Den store Udskrivning til Kongens Tieneste, som i nogle Aar med Sõe-Enroulleringer har krævet mange Sõe-folk, har meget contribueret til Landets Fattigdom, og til stor Giæld at giøre paa store Fabr-Tøyer, for at kunde undgaae at fare for Matroser paa Kongens Flode: Aarsagen er, at da til forn mange vare i Holland af de unge Karle, bleve, naar Udskrivningen kom paa i deres Sted Mændene taget fra Kone og Börn, Huuse og Fabrtøyer, hvorved deres Fabrt og Næring maatte ufeilbarligen ligge og forødes; De har ey nydt den Lykke her paa Oen, som saa mange andre Nabo-Oer, saasom Römøe, Föhr, etc: hvor De vare frie uden naar det gielder Kroenen.

F Ø R S T E D E L

KAPITEL I

Sagtelig glider vi frem for tunge,
tøvende Aareslag;
Blegnet er alt i Øst den unge,
solglade Sommerdag,
Skovenes Træk i Dæmringen svinde,
Fuglestemmerne dø;
Snart som et halvglemmt Ungdomsminde,
smelter tilsammen Kyst og Sø
i det Fjerne.

Chr. K. Molbech.

Otte menneskers skæbner var uløseligt knyttet sammen. Simpelt hen fordi to brødre havde giftet sig med to søstre, hvorved der kun var to hold svigerforældre, som til gengæld tog dobbelt del i de unges liv og færden. Dertil var deres erhverv det samme og noget helt nedarvet. Vi har fulgt dem fra de første to's forlovelse og giftermål via det næste holds, og indtil den store tragedie i barselsengen skrev punktum for de ottes sammenhold.

De var blevet til syv. Tidligt sattes en stopper for livets og hverdagens udfoldelse dér, hvor den er stærkest, nemlig i ungdommens og modningens år.

Anne brød kæden!

Ligeledes havde døden inden for næsten samme halvår frarøvet Store Peter Brinch og Lille Jes'es Mett deres næstældste, nygifte søn, Jes Brinch, samt deres yngste søn, Niels, på søen. Forlis på samme skude.

Jes'es kone, Maren Knudsen Brinch, blev således tidligt enke, ligesom hendes svoger, Peter Brinch, blev tidligt enkemand. Sidstnævnte var hjemløs, men Maren havde dog nået at få stort hus, hvori hun fødte sit og Jes'es eneste barn, sønnen Mathis. Heldigvis få måneder før Jes forliste, så han fik sin søn at se. Alene boede Maren i sit hus, der var bygget til

at rumme en stor og børnerig familie, således som de to havde ønsket sig det.

De store stuer har genlydt af hendes savn og ensomhed, af hendes tunge enketrin og af den lilles gråd og latter.

Det var et imponerende hus med modens slesvigske, takkede gavle, der brød med Mathis Knudsens stråtækte, to-etagers familiehus lige på den anden side. Maren ønskede ikke at flytte hjem til forældrene, men at blive i sit hjem med de få minder. Stedet, der ligger over for vor tids Badehotel, og som nu er en ruinhob, var hendes eneste sande hjem.

Dramaernes unge var skredet over i de granvoksnes liv. Hvor normalt båndet mellem ungdom og voksendom langsomt slides tyndt, var det her brat revet over. End ikke de fire gamle havde livsfilosofi nok til at hjælpe de yngre til resignation. Familien kredsede om det skete. Hverdagsbilledet viste gråd og savn i de tre hjem, og legenden påstår hårdnakket, at hele byen følte sig ramt og knuget på familiens vegne. I en snes år efter begivenhederne kom der tårer i sønderhoningers øjne, når året 1872 nævnedes. Tanken gik hos alle straks til familierne Tækker og Brinch; de gamle rystede på hovedet i uforstand og undren over skæbnens meningsløshed. Det er svært at lade være at nævne, – trods det frugtesløse ved betragtningen, – at var Anne ikke død, var snesevis af andre og lige så trykkende trængsler for Peter aldrig opstået.

Anne havde en grav! Det havde Tammes Tækker straks sørget for. En passende firkant lidt vesten for kirkens våbenhus. Her var vist jord nok til hele familien, så mange som den nu talte dengang. Anne indviede stedet, og fire af vore otte skulle lægges ned inden for de selv samme par kvadratalen . . . de tre af dem ikke alt for længe efter.

Men Jes og Niels havde ingen grav, kun den våde, som sønderhninger kaldte den. Lille Jes'es Mett og Maren Knudsen Brinch havde intet sted at gå til, ingen grav at passe . . . kun minder, breve og billeder. En fælles lod for mange sønderhomødre og -enker.

Kalle Mett og Tammes syntes, de havde det sværest. Hver på sin måde, men dog også i den fælles betragtning, som logisk set var sand, at de havde så lidt at tage af. Der var kun de to piger. Til gengæld gik de nu daglig op i deres tre børnebørn, der hjalp dem lidt lettere over krisen. Men Lille Jes'es Mett havde sin fasttømrede religion, og den holdt hun sig til i svære tider – både nu og siden. Tækkers var ikke så troende og søgende som Lille Jes'es Mett, men de havde heldigvis datterens kød og blod i deres stuer og senge. Det var måske en heldig fordeling, for Tammes havde svært ved at acceptere en gud, der kunne tillade en verden at

AMALIE CAROLINE BRINCH, FØDT LORENTZEN

være så ond og elendig, ikke mindst mod ham selv og hans. Kalle Mett kunne på grund af sin praktiske sans og livsnærhed ikke sidde passiv eller helt hengive sig til forsynets styrelse, når der var mulighed for selv at gribe lidt ind og virke et eller andet. I foreliggende tilfælde at tage sig af Annes tre små børn og sørge for, at de fik en ordentlig opvækst og opdragelse. Samt at tillade det pulserende børneliv at sætte sit præg på Tammes' forstokkede og jamrende hverdag.

Peter, den unge enkemand, havde et følsomt gemyt; han var tænksom, om ikke ligefrem filosofisk så dog et resigneret menneske. Men hvad han her stod overfor, var ham for meget. Vi ved, at han var glad for poesi, og han forfaldt ved visse lejligheder til at søge trøst eller udløsning ved selv at skrive vers, somme tider banale, til andre tider både poetiske, rytmiske og originale. Man fristes til at tro – uden at vide noget, – at han fik ideer til metrik og indhold fra salmebogen, som Lille Jes'es Mett tilskyndede ham til at bruge.

Bedre end fantasien kan udmale det, og mangfoldig gange bedre end ord kan pensle det, hjælper Peters sidste brev til sin hustru Anne til forståelse, eller rettere fornemmelse af, hvad han må have følt midt i sin totale lammelse! Da han fik telegrammet, lod han alt, hvad han stod med i hænderne, fare og ilede hjem for at nå til begravelsen, og han nåede det. Ved et tilfælde er hans sidste brev få dage før det skæbnesvangre telegram drysset ned i vor tilværelse efter ca. 100 års glemsel og bortgemning. Vi ved ikke, men tør formode, at det har nået hans elskede Anne i sidste øjeblik. Det fremgår jo, at hendes brev kun tog fem dage.

Värnanäs, d. 20. April 1872.

Kjære Kone og Børn!

Dit kjære Brev af 15de modtog jeg i Dag, da jeg kom ud af Sengen tillige med tre andre Breve. Det glæder mig, min Kjære, at Du er rask som jeg ogsaa haaber er Tilfældet med mine kjære Børn og øvrige Familie. Jeg seer, at Du har modtaget mine Breve af 3de og 8de, i den Tid fik du vist nok mange Breve fra mig. Nu er der lidt længere imellem, men det er, som jeg skriver, din egen Skyld, thi for hvert Brev jeg faaer fra Dig, faaer Du strax et igjen, men Du venter med at skrive indtil Du har faaet to fra mig, kjære, kjære Anne. Du skriver at Du alt længes efter mig, som glæder mig saa meget. Og hvor jeg ønsker at jeg hafde været hjemme hos Dig, min kjære i den Tid som forestaaer Dig, men jeg Glæder mig dog alligevel at Du nu er hos vores kjære Forældre og ikke

iblandt Fremmede som sidste Gang; det er dette som giver mig Taalmodighed at vente til Posten bringer mig Brev, at alting er lykkelig og veloverstaaet. Hafde det været omvendt at Du hafde været mellem Fremmede, da skulde jeg snart være hos Dig det koste hvad det vilde, oh kjære. Gud give, at den Tid maa komme at vi To kunde blive tilsammen at vi ikke mere skulde skilles for at skaffe os det nødvendige til Livets Ophold. Det er min daglige Bøn, kjære, og jeg stoler paa Gud og haaber at den Tid maa komme. Hvis der kan blive Tid tilovers i Sommer at jeg kan komme hjem til Eder kjære, da kan Du nok tænke Dig min Søde at jeg lader det ikke gaa forbi, men jeg veed ikke hvornaar der skal blive Tid til at reise herfra senere paa Sommeren. Thi nu kommer vi snart saa vidt at der skal begyndes med Rigningen, saa kan jeg ikke være herfra. I sidste Uge har vi haft temlig godt Veir. 6 Ranger Barkholdt er nu paa lagdte affpudsede og malede, en Del af Dækket er ogsaa ilagdt. Masterne er nu færdighuggede tilligemed Mærsestænger og Underrær. Jeg seer af dit Brev kjære at i snart skal begynde at grave en Brønd i Haven. Jeg haaber nu at I vælger den bedste Maade at bygge Huset paa og efter disse Tegninger som jeg har tilsendt Eder, jeg vil ingenting sige dertil. I maa selv vælge. Kuns bredere er det som jeg har skreven om og i veed min Mening, men kan alligevel gjøre som i synes, som i bestemmer det vil jeg ogsaa være fornøiet med dette, det er dig kjære som skal bo i dette, og derfor gjør som Du vil.

Jeg har i Dag været i Kjerke her, kjørte hertil med Bymesterens og Kone. Det var en Præst som kunde hans Læxie udenad, jeg har før været i Kirke her, men det var en anden Præst, som Prædikede dengang. Kjære Anne, jeg haaber nu snart at jeg skal faa god Underretning fra Dig, jeg vendter med Længsel og maaske naar Du Læser dette er alt godt, jeg vilde ønske dette, jeg synes det maatte være nær nu, vores kjære lille Barn, den søde Sjæl, gid jeg var hos Eder, jeg skulde kysse Eder 300 Tusinde Kysse, men desværre vi er saa langt skille fra hinanden, dog kjære i Tankerne meget nære. —

Nu maa Du sørge for at faae det godt overstaaet min kjære og saa snart du kommer paa Benene igjen maa Du sørge for at faae mit Sommertøi i Orden tilligemed flere Ting som jeg siden skal skrive om. Jeg seer af Dit kjære Brev at Broder Hans er i London, det er for sent at tilskrive ham der, men naar jeg faaer at vide hvor de siden kommer hen, skal jeg tilskrive ham der, han kommer vist i ald Fald snar hjem, eller spørg Sødster Hedevig om han strax maa reise herop, saa kan jeg komme hjem i Sommer . . .

*... nu faaer Du ikke mere dennegang min kjære, sluttet med kjærlig
Hilsen til Familien, Du selv og Kjære Børn hilses af Din tro og hen-
givne* *Peter.*

Man må vel antage, at Peter har taget toget gennem Sverrig og Danmark, har rejst dage og nætter for at nå frem i tide. Undervejs har han kikket ud af vinduet, og alting har ladet ham fornemme, at maj var lige om hjørnet, årets smukkeste tid, hvor alt vokser og strækker sig i velvære, hvor hele naturen er forventningsfuld. Selv var Peter stærk og livsduelig, 31 år gammel og endnu fuld af forår. Hjemme lå hans Anne og ventede kun på hans sidste farvel.

Da han nogle måneder i forvejen var taget af sted til Värnanäs for at lægge de sidste reb på skuden, havde det været vinter, kold og barsk vinter fuld af sne og modløshed. Da havde han længtes mod foråret, mod det kommende barn, – en dreng måske, – han havde så småt håbet på og søgt at planlægge en ferie, hvor broderen Hans kunne overtage skibstilsynet deroppe nordpå. Som han sad i den åbne postvogn mellem Nordby og Sønderho, måske d. 28. april, hvilken dag den lille blev hjemmedøbt, har han midt i forårsvarmen ønsket sig tilbage til den kolde vintertid, de få måneder bagud, da han var hjemme sidst og sammen med Anne.

Måske er han i postvognen blevet mindet om deres mange ture ude på hedemarken. Og forlovelsesgildet for ca. 7 år siden, hvor morfaderen, Lille Jes, var med og havde læst af sin første kones ligprædiken, for at hun kunne være med til ja-gildet på den måde; også hun hed jo Anne. Anne Tækker var blevet urolig og fornemmende derved, havde pludselig følt, det var hendes ligprædiken, der blev læst højt, h e n d e s afsked med „de moderløse små“, som det hed i prædiken. Anne havde rejst sig og var løbet ud i hedemarken. Her havde Peter fundet hende, hin dag i 1864, opløst og ængsteligt fornemmende ... men det var lykkedes ham at trøste hende og slå sine arme om hende med ordene „særheder og kvindesnak!“

Kort efter den unge hustrus død, måske allerede i Värnanäs, måske på vejen hjem i toget, rokkende og gyngende tværs over det svenske kontinent, har Peter skrevet følgende vers:

*Brat opløstes Livets dunkle Gaade,
brat kom Døden med sit barske Bud,
kaldte bort din Sjæl til Herrens Naade,
og du fandt et Hjem saa smukt hos Gud.*

*Oh, hvor tungt lød ikke denne Stemme,
Telegrammens Strengs hviskede bid
op til Sverrig Bud fra dem derhjemme
Gud har kaldt til sig din elskte Viv.*

*Dette Budskab traf ham hvis Hjerter
slog saa varmt for den ham kjærest var,
og han ilte skyndsomt fuld af Smerte
for at sige hende sidst Farvel.*

*Ja, naar Herren i sin Visdom bryder
Ægteskabets hellig sluttet Baand,
kaldes Moder fra de smaa som græder
maa vi ydmygt vandre ved hans Haand.*

KAPITEL II

Hvem har vel vendt os omkring,
at vi
hvad vi end monne gøre,
står fast i en stilling,
som om vi drog bort;
som den, der står på den yderste pynt,
og favner med endnu et blik
sin hele udstrakte dal;
– som han dvæler dér
og vender sig, –
sådan er vort liv:
én eneste afsked.

R. M. Rilke.

Om snitsår gælder, at de først svider og smerter, til tider til afsindighed. Så kommer skorpe og arvæv, der aldrig fortager sig. Dødt væv og følelsesløst, men det holder ved og minder.

Peter kom til begravelsen (efter hans vers at dømme); det dystreste drama i mands minde, mente Tammes med lidt overdrivelse. Da var Peter i egentligste forstand hjemløs. Lidt af huset, de fire skulle have boet i,

blev sløjftet, men ikke meget. Håndværkerne var i fuld gang. Et år senere, eller før, kunne Hans og Helvig flytte ind, eller Helvig, for Hans var væk i over to år, ved vi. Peter, der havde leveret „tegninger“ ifølge sit brev, kom aldrig til at bo der, skønt hans halvdel stod tom. Ingen ved hvorfor, men man kan ane. I 1872 stod han alene, – modløs.

Der har været meget at ordne og sortere. Sandsynligvis har den unge skipper i tiden efter begravelsen opholdt sig i huset over for „Glædens Bo“, hans og den afdødes lille, snævre hjem for en kort tid. Dagene har han delt op mellem sine forældres hjem og Tækkers derude nordpå, hvor også Hedevig og hans egne tre små opholdt sig. Den lille nyfødte var selvsagt blevet overladt Kalle Mett. Pigebarnet var straks blevet opkaldt efter den afdøde mor. Peters ønske, – alles ønske og en udløsning af en smule af tragediens mysterium. Dåben blev til en tung og tåremættet højtidelighed, idet den lille med hvert klynk mindede de tilstedeværende om, hvad det havde kostet at bringe hende til verden. Døbshandlingen fandt sted i hjemmet hos Tækkers den 28. april, og i kirkebogen står den lille indført som Anne, skønt hun senere i livet tit kaldtes Anna. I reglen var der en hel del faddere til et barn, for det hørte sig til. Men dennegang var der kun den sluttede kreds, og i kirkebogen står anført Hedevig Brinch som gudmor og Hans Brinch med svigerfaderen Thomas Tækker som gudfaddere.

Da den første ubegribelighedens tåge og smerte havde lagt sig, meldte hverdagens ansigt sig og dermed kravet om stillingtagen og oprydning, planlægning og afrejse. At have noget konkret at gribe i lindrer for det meste. Ved kun at ruge og savne ville de blot gøre det hele sværere for sig selv, hed det i trøstende kredse. Om fremtidige fragter måtte der jo tales, men Tammes har været for nedslået og forsunket i sin sorg til at kunne deltage. Det fremgår af Peters sidste brev, at Hans ikke var hjemme, så samtalerne om disse praktiske ting har vel foregået mellem Peter og faderen, Store Peter Brinch.

Et andet praktisk anliggende var, at Peter næppe kunne opretholde sit provisoriske hjem ved huset „Glædens Bo“. Han indså det, han var ikke meget hjemme, og at have en ubeboet husende stående kostede husleje. Børnene skulle jo alligevel blive hos Tækkers.

Træt og ligeglad med det hele har Peter vandret rundt i de små stuer, der har knuget ham ned med påmindelsers realisme. Men ved oprydningen mistede han sin apati. Man tænker sig, at han har gennemgået Annes sager og måske anbragt dem i bunker: det, han selv ville beholde, tøjet til Helvig, og det til Tækkers loft. Anbringelse „indtil videre“. Indtil

hvad? Igen afsløredes hans modløshed og rodløshed. Blot det at se, røre, samle . . .

Peter har i disse dage bevisligen tyet til sin salmebog. Lille Jes'es Mett havde foræret ham den; det ved vi. På titelbladet står trykt årstallet 1864, hans og Annes forlovelsesår. Måske har han dog først fået den, ny og duftende af læder og sværte, ved deres bryllup d. 22. februar 1865. Foran står med hans håndskrift:

*Tilhører mig, Peter Brinch,
foræret mig af min Moder*

Og længere nede:

*O gode Gud, jeg takker Dig,
en kjærlig Moder gav Du mig
og en god og trofast Fader.*

Amen!

Måske har han siddet henslængt og stirrende ud i tomrummet i det lille hjem, uden lampe eller kærte. Har dårligt nok bemærket mørkets frembrud, som er sent i april. I tanken har han søgt efter en forklaring, – forståelse eller fornemmelse af den ubegribelige kendsgerning, at Anne ikke var mere, – aldrig var mere. Forstå kunne han ikke, kan mennesket ikke, men alligevel v e d vi; og Peter var allerede kommet sig over den første lammelse, og så melder smerten sig des kraftigere. Måske har han vandret op og ned ad gulvet i den halvmørke stue, er faldet lidt hen i den gamle lammelse, men er så vågnet op igen i afsindighed, har taget en kærte, lidt blæk, en fjerpen og noget kladdepapir for derigennem, som hans gemyt tilskyndede ham, at være hos sin elskede Anne lidt endnu.

Bag i hans salmebog står udbyttet af hans tanker og følelser at læse for os, tæt, men med sikker hånd. Følsomt. Det kan kun tydes ved lys og med lup, blækket er bleget ud, og flere steder er kun hans stærke penneføring tilbage. På to hvide sider, som engang var tomme og fra 1864 ventede på øjeblikket. Annes død fyldte dem. Dertil kommer to grønne sider, som han også har skrevet tæt i sin tørst efter nærhed og udløsning.

Bogorm har i løbet af et århundrede ædt kanten af teksten på de hvide sider, således at man kun gennem rimene kan gætte sig til slutningen af linjerne. På modsat side forholder det sig desværre omvendt. Her er det de første ord, der er ormædte, og de er ikke til at gætte sig frem til.

*Kjære * * * **

*Ja, du er død, jeg selv dig saa,
Kold Øinene var lukket,
Jeg hørte Jordan falde paa
din gængeløse Vugge!
Og vel jeg veed, Du er ei her,
Men dybt i Gravens Gjemme.
Og dog Du synes mig saa nær,
Som var Du end her hjemme.
O søde Trøst i bitter Nød,
i Døden vandt Du Livet.
Din Aand, der Støvets Lænker brød,
Blev Saligheden givet.
Og derfra nu med himmelsk Fred
Du gjæster dine Kjære!
Velsignet skal i Kjærlighed
Dit Navn og Minde være.*

På modstående side må prikker desværre erstatte det ormædte:

*. ingen Jordisk Nød og Jammer
. oskab mig skal styrte ned,
. men i alt hvad her mig rammer
. at lede mig til Salighed.
Og hvad er det jeg lider her
naar Gud vil mig belønne der!
O Død, jeg dig vil følge rolig,
Du er min Skabers Sendebud!
Du fører mig til Lysets Bolig!
Der skal jeg evig skue Gud.
Jeg naaer mit Væsens Øiemed,
en grændseløs Lyksalighed.
Hvad er vel Livet?
Et Pust i Sivet!
En Ting af Kræfter,
Der stræber efter
En Evighed.*

Som enhver i hans situation har han ønsket sig død for at kunne være hos sin elskede. Har derved gjort sig tanker, ikke blot om Annes, men om sin egen død. Og har måske i disse øjeblikke været mere villig, mere beredt end nogen sinde senere. Børnene var i gode hænder. I bedre hænder end i hans barske sømandsnæver. Om han i sin ensomhed derhjemme i den lille stue har iblandet sin poesi andre citater end Oehlenschlägers er svært at sige.

Breve, bøger, klædningsstykker, broderier, – hundreder af små minder har han stået med i hænderne, har vredet og duftet til, inden han nedfældede sin sidste hilsen i salmebogen. To små vers, ét til trøst, ét til Anne:

*Lad Jord og Himmel staae i Lue,
og alt nedstyrte fra sit Sted,
mismodigt jeg dog ei skal grue!
Mig skabte Gud til Evighed!
Og han forjætter med sit Ord
en bedre Himmel, bedre Jord.*

*Hans Ord er Stjernen, som mig leder
paa Livets saa stormefulde Hav,
i Troe og Haab min Aand sig glæder
til Havnen, til den stille Grav,
mit Legem hviler der i Fred
til det opstaar i Kjærlighed.*

P. Brinch

*Min elskede Anne!
Dit ømme Hjerte brast;
Du er hensovet!
Gik til et Sted, hvor ingen Smerte bor.
Dit Fartøi seiler
nu paa stille Vover,
Hvor ingen Brænding
om dets Sider slaaer.
Fra denne Verdens
Sorg og Nød og Trængsel
Blev Du af Gud kaldt bort
Til evig Liv,
men dine Kjæres Taarer,*

*Suk og Længsel,
Vil længe mindes dig,
Min elskte Viv.*

PB.

Det sidste, – der var ikke plads til flere, – har han af en eller anden grund nedfældet i moderne skrift, mens alt det øvrige var med tidens gotiske bogstaver.

Peter har vel lagt sig i den lille ægteseng. At dømme efter huset i dag var der kun to små stuer. Her har han ligget og danset mellem søvn og mareridt som en bølge til søs, der danser mellem bølgerne. Udmattet og træt af gråd, eller tørre tårer, er han til slut sovet ind og om morgenen vågnet op til en ny dag, men med de gammelkendte følelser. Daggrøet er det værste.

Oprydningen og sorteringen har været næsten forbi, da Peter – vel tilfældigt hjemme hos svigermøderen – i et gemme finder to breve. To smertefulde påmindere om den næstsidste fødsel, som gik så glat, og hvor alle havde langt større grund til frygt end denne ulyksalige sidste gang. To udaterede breve, som han dog selv uden besvær kunne hefte både sted og dato på. Et frisk brud i den store sårskorpe:

Kan placeres til:
Slutn. af februar 1870
Triest.

Kjære Forældre, Sødskende og Barn,

Jeg kan med Glæde tilmelde Eder vores løksalige ankomst hertil Triest. Det har rigtig været en lang og besværlig Reise saa jeg rigtig dennegang har faaet at see hvad Søefolk lider. Vi er Gudskelov raske allesammen og seer af Eders kjære Brev som vi modtog i Gaard ved ankomsten at samme er Tilfældet med Eder alle hjemme som glæder os meget. Men Hans var ikke fornøiet med at Sødster Hedevig ikke havde skrevet; han siger hand vil gjøre en KOR paa det. Jeg undskylder hende med at hund skal pas paa Børnene men det gjælder ikke siger hand for di spiller SKORSTEN; der er ingen raad med de mandfolk; Jeg skal i ethvert Øieblink hen i Vinduet at see naar der kommer en Pige forbi da vi i Morgen er halet ind i Dokken og ligger tæt til land saa vi kan see heelt op i Gaderne, og lige op for os er Torvet hvor alt muligt er at faae; det seer ud til at være en smuk Bye og mange deilige Bygninger men jeg kommer nok ikke meget i Land for denne Gang. Jeg seer af Eders Brev kjære Forældre at i er

meget bedrøvet for mig. Det gjør mig ondt og jeg har frygtet for det siden vi gik fra Gibraltar, da Moder vist har gjort Eder for allesammen. Jeg kan godt tænke mig hvordan hun er, derfor vilde jeg ønske at jeg snar kan faae det vel overstaaet for at I ikke skal have det alt for længe at tænke paa. Med os gjælder det ikke saa nøie, vi er Unge og letsindig og kommer lettere over det end Eder. Tiden gaar med Løier og Tratteri og tænker ikke meget på hvad der staaer os for. Det skal ogsaa nok gaae godt, vi er nu Gudskelov ved Land og har allereede faaet en Jordmoder ombord i Dag for at gøre Bekjendskab med hende før Tiden. Det er en aldrende Kone og var meget flink. Hans var med oppe at see hvor hun boede. Han skal ringe i en Klokke men jeg er bange for at han bliver saa forvirret at han rækker Strengen istykker eller ringer hele Gaden i Oprør. Du skriver kjære Moder at Reise hjem herfra. Det tør jeg ikke da jeg for en 5-6 Dage siden i Søvn havde en lille tur med Vee og troede næsten at det var bleven til Alvor men det gik over og jeg har været rask siden. Det kan godt være muligt at man kunne lange hjem før, men hvis det skulle skee underveis var paa meget være da vores Bestik er ude sidst i Februar saa vi kan vendte det til enhver Tid naar man er her. Nat og Dag kan vi reise til Hamborg i tre Dage og koster 55 Rd. per Mand men det tør vi ikke begynde med men jeg haaber med Guds Hjælp snar at faae det vel overstaaet og da skal i saa hastig som mulig faae det at vide. Vi har faaet vores Kakkellovn opført og har det deilig ombord. Kjøbmanden var nylig Ombord og syntes vi havde det Dampskibsmæssig. Der skal være Kærmes her i tre Dage og det begynder i Eftermiddag Klok 3. Der er allereede kommen en Mand forbi i en underlig Dragt og med stor Hørlokke paa hver Side af Hovedet. Vi spiser allereede Frugt Appelsiner og Figner. Jeg vilde ønske at vores lille Mette og Thomas kunde spise med. Frugt er temmelig Dyr her. Figner og Rosiner koster 24 Sk. Pundet og hvad være er Fragterne er smaae og vi er kommen hertil med en lille saa Peder er nær efter at faae graae Haar men der er jo desværre mange som Lider samme Skæbne. Folkene her er meget flinke. Vi er allereede bud-den op til Skibshandleren og en anden har buddet os at kjøre ud en Tur med hans Familie men det er for langt saa vi ikke kan komme med. Vi vendter Brev fra Eder hver Dag og haaber i er lidt bedre tilmode som sidst. Det kan jo gaae ligesaa godt her som hjemme. Det staaer aldt i Guds Haand. Nu intet mere det har Hans skreven jeg kan ikke faae Ro til at skrive for Hans og Peder saasart som jeg vender mig fra det. Sluttelig hilses i Kjære Forældre og Sødskende men især min lille søde Mette. Jeg længes meget efter hende fra Eders oprigtige

Anne Brinch,

Det næste brev bragte lige så stærke minder frem, da fødslen her var overstået.

Kjære Forældre og Sødskende

Eders kjære Brev haver vi med Glæde modtaget og seer heraf at i alle er raske som glæder os meget. Samme Gode kan vi Gudskelov tilmelde Eder fra os alle. Vi modtog først Eders Brev otte Dage efter Posten var kommen. Peder var hos Konsulen samme Dag at høre efter Breve og denne sagde at der ingen var men først otte Dage efter fik han at vide at der laa et Brev til os saa det kom heel uvendt paa os. Vi har nu faaet en usel Fragt til Hamborg saa vi nu snar kan faae den Glæde at samles med Eder. Jeg vendter Eder alle til Hamborg for at see Skibet, da Arbeidstiden er forbi. Lene kan no bestyre deres Huus og min Hedeving-Most vores for jeg tænkt saa jeg synes ikke der kan være noget i veien naar i ellers er raske. Synes i ikke i kan for pengene saa betaler vi det. Det kan ikke blive saa farlig for al den Uleilighed og Besvær i har havt for at faae det samlet. Vi talte om det hver Dag om det saa er lille Mette Petrea lader hun heel fornøiet ved at komme ned og tage imod Sødster. Hun er en stor Pige og ligner lille Thomas efter Postkortet. Enhver siger det er en smuk Pige og Anna især siger meget om hende og er vigtig, og hvor de vil kys dei hvo' Lille nær do komer hjem. Jeg kan ikke vige fra Brevet uden der er altid en eller anden der har noget at indføre. Barnet er Gudskelov rask, hun har aldrig feilet det mindste som er meget at takke Vorherre for og jeg haaber det maa vedblive. Vi har mange Fornøielser af hende og sidder mange Gange alle tre med vores Opmærksomhed spændt paa hende. Vi har to Pappegøier, en Kat og en Skildpadde som fornøier hende meget. Hans har kjøbt en Pappegøie her, som kan le, men ikke tale, den anden staver og sludrer hele Dagen.

Sluttet med en Hilsen til Eder alle fra Eders oprigtige Anne.

I hast da Breven skal i Land.

Til slut, formoder vi, er Peter flyttet over til moderen og faderen i 'æ land'. Hun havde et loftskammer, Jes'es Mett, som kunne bruges i en snæver vending. Hos bedsteforældrene blev de første to børnebørn traditionen tro født, og Peters søster, Lene Warrer, boede derfor i „noget“ nede syd for haven, som kaldtes Wolle's Æen og fødte her de to første.

Peters ophold i Sønderho efter Annes død har nok været kort. Selv om Broder Hans kunne have overtaget tilsynet i sommeren 1872, var det bedst for Peter at kaste sig ud i arbejdet. ANNE var færdig, rigning var

næsten ophængt, og briggen ventede på sin kaptajn. I modsætning til ANE I var dennegang navnet stavet rigtigt ligesom den afdøde hustrus.

Skibets regning i juli 1872 kom til at lyde på 14.950 Rd. Forliset af ANE I krævede heldigvis ingen menneskeofre. Da ANNE II mange år senere forliste ud for Liverpool og på vej hjem fra St Domingo med 325 tons farvetræ, blev heldigvis også den otte mand store besætning reddet. Da var Broder Hans blevet reder; året efter holdt han selv op at sejle på grund af sygdom. Peter lagde endnu tidligere op; han stræbte mod landjorden allerede før Annes død, som fremgår af hans sidste brev til hende. Han sejlede ikke mange år efter hendes død. Tre børn havde han ansvaret for, de var moderløse, og skønt bedsteforældrene var så gode som nogle forældre, var de gamle. Man vidste aldrig, hvor længe de kunne leve. Og hvad så!!?

Velsagtens engang i maj 1872, vi ved intet derom, tog Peter sin sidste sørgelige afsked med huset, deres hjem for så kort en tid. De øvrige syv år havde de tilbragt hos Tækkers samt på ANE.

Ca. seks måneder senere mistede Peter sine to brødre på søen.

KAPITEL III

Mennesket faldt,
ikke ved egen ondskab,
som gjorde Satan,
men ved dennes list!
Mennesket skal derfor
finde nåde,
men Satan ingen!

John Milton, Paradise Lost 3.

Kalle Mett gjorde velgerning i at tage de små. Til at begynde med. Hvad andet kunne Peter ønske sig! Men der måtte jo komme en dag og den kom! Halvandet år efter Annes død.

Stemningen i det tækkerske hjem var som petroleumslampen, sodet og flakkende. Det stille, fromme ønske, at de altid kunne beholde de tre små, havde Tammes og Kalle Mett fortiet for hinanden. Dårligt nok fik ønsket lov at nå tankens overflade at Peter ville sejle og sejle, forblive enkemand og gennem sin enkestand tillade den afdøde hustrus hel-

ligste testamente at være bortskænkningen af de tre til Tækkers. Enhver anden tanke var for de to alt for sindsoprivende.

Men så kom der brev fra Peter. Mumlende blev det læst og læst, og lampen kastede skygger på væggene, skygger over ansigterne.

„Visse-vasse, Tammes Tækker,“ bed Kalle Mett ham af, måske også for at overbevise sig selv. „Do ska no jengång åltij måel en vis person frem! Båer fordi wo Pej skryw hjæem, te han hår troffen en ornli støk kwinfock, det betyd wal ett at han ska gywtes mæ hind – eller strax ve gywtes mæ hind . . . !“

„Nøj-nøj, Tækkes Mett – do ve åltij bæjer, det kinder a nok. Såen hår't åltij wot. Hwoffor sko han da skryw hjæem å fotæel, at han hår troffen hind, æ kjøwmand, eller wor't æ skibshandlers dætter? Do ser lyst . . .“

„Å do ser suet!“ afbrød Kalle Mett sammenbidt. „Wo salig Ann hår kons wot dœ i jen å en hal oer, å han hår hængt å hængt ve hind liesom vi anner, å åller hår han wot hjæem, hwo han ett hår snakket og snakket om minder å gammel dae . . .“

„Å så en kwinfock å båer sytten oer! Hwa ka han wal tink, såen stue mandfolk; han æ jo sjæl 33. Næh, wo Mett, – det sæjr a, – noe kommer't, – do ska båer vint å sije, – no kommer't. No ve Pej gywtes igjen . . . å så ve do wal . . . !“

Kalle Mett svarede ikke, men gik ind til de små, der lå i det nordre kammer. Det var endnu eftersommer og så varmt i vejret, at selv Lille Ann godt tålte at ligge i de ellers klamme og fugtige nordkamre.

Livet havde døjet med at finde tilbage til sit normale leje, – dels på grund af datterens død, dels på grund af det Damokles sværd, der hang over hovedet på dem, og som kunne falde, hvad øjeblik det skulle være. En fremmed kvinde ville gøre Peter til en fremmed. Det anede de, men tav altid derom. Derfor viede de med intens kærlighed og aldrig usvækket opmærksomhed deres ældre år til de tre små.

Hans var til søs, men Helvig kom tit med Lille Tammes og Mette på besøg. Også hun var præget og trykket stadigvæk. Man rystede det ikke sådan af sig, fordi det havde haft så svære dønninger, ikke mindst for Peter. Ensomheden tvang Helvig til forældrene. Hun havde været der igen i dag og havde fortalt i køkkenet, at Lille Jes'es Mett havde fået stort nyt fra Peter.

Normalt skrev Peter kun til sine forældre, – til Tækkers kun om sager, der vedrørte børnene og rederiet. Alene dette var nok værd at bemærke.

Lille Jes'es Mett havde forsøgt at glatte folderne ud hos de andre, men

hendes forsøg prellede af. De havde ikke hendes form for resignation, og et par af dem dvælede i sorgen og savnet.

Annes død havde ikke bragt nærmere, men skudt fjernere. De to huse stod mere eller mindre som dengang, inden Hans og Helvig fik hinanden, og inden alle trådene samledes til en lykkelig knude gennem ANE's langfart. Tanken glider i forbindelse med forholdet mellem Tækkers og Brinchs til de få velmenende og forsonende linjer i Peters brev d. 3. juli 1872. Han kalder her Kalle Mett for „moder“.

„. Kjære Moder, lad os for det kjære Væsens Skyld som er gaaet forud for os, elske hverandre, i hvad denne Verden end siger og dømmer om os og vær forvisset om Kjære at mit Hierte brænder af Kjærlighed for Eder for min evigt Elskedes Skyld og Kjære, om vores materielle Anskuelse ikke altid skulle stemme overens skal dette dog ikke afholde os fra at elske hverandre med den samme Kjærlighed som jeg altid har elsket Eder, og som i elskede Eders Barn og vores kjære smaa“

Man fornemmer i og imellem linjerne, at forsøget på at komme til en forståelse har været ensidigt. Tækkers har ikke kunnet frigøre sig for den angst, at børnene til sidst ville blive taget helt fra dem. Hvis en enke-mand gifter sig igen, taber de oprindelige morforældre kødets ret. Det er gammelkendt, og Tækkers var forudseende. En anden anstødssten de to parter imellem har været, at Tækkers var finansbegavede, mens Peter aldrig rigtig forstod at gøre penge.

I omtalte brev, hvis eksistens og data vi ikke kender, men som må have været en realitet, har Peter skrevet om den høje, smukke, mørke pige fra Oporto. Hun var godt nok født dansk, idet hun stammede fra nabøen Føhr. Faderen var emigreret til Oporto, hvor han var skibshandler. Amalie hed hun; sådan skrev Peter. Amalie Caroline Lorentzen.

Hedevig har nok delt faderens uro, – som altid. Men Kalle Mett ville ikke se faren lige strax eller lade sig ophidse. Hun havde trænet og oplært sig selv til at blive Tammes' modvægt. Det frygtede måtte ikke ske, koste hvad det ville! Børnene var deres, hendes og Tammes', og de var sammen med Hedevigs små deres eneste livsberettigelse, følte hun. Ellers havde de ingen. Helvig kom tit på besøg, men det blev let til småstridigheder om opdragelse og økonomi. Helvig og Tammes var såre stridbare, og Kalle Mett var efterhånden ved at blive det. Et eller andet våben måtte der til, når man altid blev draget ind for at tage parti. Familien manglede i ét og alt den tålsomme Anne, der aldrig jamrede eller vrededes.

„Det jenste, vi hår tebæg,“ mumlede bedstemoderen i børnestuen og

med noget i retning af en tåre i den ene øjenkrog. Hun strøg Lille Ann over håret. „I æ jo bløwn wo bøen, å såen ska't blyw ve!“

Til sine tre små skrev Peter regelmæssigt og sendte dem sjove ting fra spændende oversøiske havne. Kalle Mett læste indholdet højt for dem. Der var hilsner til de gamle, pæne og korrekte, men man var tydeligvis ved at glide fra hinanden. Når han var hjemme, følte han sig aldrig rigtig velkommen, der lå kritik, skjult men fornemmelig, i alt, hvad der sagdes og mentes. Det var ham dertil tydeligt, alt for tydeligt, at Tækkers ikke billigede børnenes overstrømmende kærlighed over for den „rigtige“, djærve far, den unge og stærke, fuld af eventyr og fortællinger, – langt mere deres naturlige ophav end de gamle, den travle og den trisende, begge formanende, men kærlige. Bevidst eller ubevidst, hvad man nu foretrækker at tro, sattes kiler; måske i en slags forsøg på at bevirke et udsving i magtkampen. De tre små var det eneste i livet for de tre store.

Tækkers tone til børnene, når Peter var der, lød bevidst „forældrelig“, befalende eller eftergivende, alt efter situationens oplæg. Peter forsøgte også at spille far og gøre sin indflydelse gældende. Det blev for det meste til smånapperi. Før en ny kvinde kom på tale, kunne Kalle Mett eller Tammes godt lade deres magt skinne igennem ved at sige til Peter:

„Ja-ja, Pej! Vi gjør kons hva vi ka, å hvis ett te do tøgs . . .“ Dér hang den imellem væggene, den udtalte trussel, – for hvor skulle børnene ellers være? Lille Jes'es Mett havde dårlig plads, idet hendes to små, Anne og Mette Cathrine, endnu var skolesøgende. Kun for en kortere tid kunne hun indrette plads til dem.

Venlighed lå henblæst over alle hegn og marker. Der var ikke råd til den, og det er det første, mennesker tænker på. Landeafståelse kunne true magtbalancen. Alligevel svingede denne uafbrudt, og tit indledte den tabende part „tavshedskampagne“.

Peter indyndede sig med gaver og spændende fortællinger. Dertil i enrum med, at han nu nok snart skulle hente de tre små „hjem“ og så starte et eller andet på landjorden, så han altid kunne blive hjemme hos dem. Måske i Esbjerg, det nye.

„Jahhh!“ jublede Lille Mett, der var den eneste, der rigtig forstod løfterne.

Han var dog stadig hjemløs, og det gik ham mere og mere på. Hans tilværelse havde ingen rod og ingen fred. Han delte sine hjemmeophold mellem forældrene og Tækkers, men når man er 32-33 år gammel, ønsker man sit eget; ellers bliver det til hensyntagen, og hensyntagen fører til rastløshed.

På sin side lokkede morfaderen, Tammes, med vidunderlige sejlture sammen med Helvigs Lille Tammes på krydstoldbåden. Det ved vi fra Lille Tammes' levnedsbekrivelse. Dette var uhyre fristende og vandt i reglen børnene over på de gamles side, da løftet bar det nært forestående i sin pose. Det ligger ikke fjernt at antage, at de små har kunnet både vindes og tabes igen inden for den samme time.

Helvig har sejlet mellem Scylla og Charybdis. Hun har hele tiden set, hvor det bar hen, men havde ingen mulighed for at virke aktivt. Situationen var lige fra starten bundet i hårdknude. Engang, lad os sige et halvt år efter Annes død, havde Helvig på Hans' opfordring, – som igen kom fra Broder Peter, – talt lidt med Kalle Mett. Om da ikke moderen troede det bedst, trods alt, at Peter fik børnene helt og holdent om til Lille Jes's Mett, når han var hjemme. For en kort tid var der plads, og Lille Jes's Mett havde selv tilbudt det. Da rantes den ellers så forstående Kalle Mett på sit ømmeste. Det, man ikke talte om.

„Men hva æ dog det fo snak, wo Helvig! Som om vi sko te å sæt splid mellem os å Pej ve såen now. Vi ka da fordrows som anner folk, og det gær da, som det gær !“

Helvig havde et hverv og gik videre. Om nu Peter engang med tiden fandt en anden og giftede sig?

Mettes mund snerpedes sammen, og hun svarede ikke, rankede blot ryggen lidt og rømmede sig på sin bestemte måde. Emnet var hermed uddebatteret.

Lille Jes'es Mett kvitterede på sin drengs nyhedsstruttende brev med en tak – hendes naturlige reaktion, – og en tilkendegivelse af, at hun godt forstod, hvor det bar hen. Hun sluttede med sit sædvanlige „Gud walsigen dig, mi dreng, og Gud walsigen j æ r, mi dreng!“

Hun var vel den af vore otte personer, der lignede Anne mest, men da hun ikke var en af Tækkers, fik hun ingen indflydelse.

Tammes og Kalle Mett valgte slet ikke at reagere på brevet. Så begik man intet fortrydeligt. Ej heller skrev de normalt til svigersønnen; kun de nødvendige ting om børnene. Altså tavshedskampagne!

Peter reagerede ved at pille sit næste stik ud af bunken. Man tænke sig, at han i oktober 1873 skrev til sine børn og meddelte dem, at han agtede at gifte sig igen. De skulle nu få én, som kunne træde i deres elskede mors sted, og hun ville blive som en god og kærlig ven for dem. Han sendte dem et billede, altsammen i bevidstheden om, hvad reaktion der ville komme hos Tækkers.

Strengt har det været for Kalle Mett at læse brevet højt; men hun turde

STORE PETER BRINCH OG LILLE JES'ES METT

ikke skjule det for dem. Han og Amalie ville blive gift i det fremmede, i Oporto; hvis de da ellers kunne finde en protestantisk præst.

Der blev bestyrtelse og ophidselse; Damokles-sværdet faldt et par tommer. Hvornår skulle brylluppet stå? Selv om han ikke skrev det, viste Peter tydeligt mellem linjerne, at han ikke var det mindste interesseret i at lade sig vie i Sønderho. Endelig, – således tænker vi os, at han sluttede brevet, – ville han sejle en tid for at få penge nok, til at Amalie, de og han kunne slå sig ned et nyt sted, hvor de kunne „være sig selv“. Når man alligevel ikke længere var sømand, var der ingen grund til at fortsætte i Sønderho. Engang måtte dog en eller anden bryde ud og starte et nyt liv andetsteds i verden. Nu havde slægten boet på øen i ca. 300 år, og det kunne være nok.

Der var kommet et hårdt drag over Peters linjer, men der var også kommet noget hårdt ind i den hjemløses tilværelse. Tækkers havde været for karrige med venligheden, og dertil var det blødende sår nu blevet til hårdt arvæv.

Sønderhoningernes reaktion ved rygten var rynkede bryn og optræk til fordømmelse. „Fædrelandskjærlighed“ over alle „småstridigheder“! En mand lidt ældre end Peter har skrevet:

„At kunde leve sorgfrit hjemme paa den elskede Ø, paa de gamle Dage, er Maalet hvorefter vore Søfolk stræber. Om denne Ø, om dette hjem, drejer alle hans Tanker sig, derude i det Fjerne, og naar han efter Aarevis Fraværelse, vejrbidt og solbrændt atter betræder Hjemmets Kyst, da er alle Farer glemt, Glæde og Tilfredshed lyser ud af hvert et Træk og det jubler og synger inden i ham:

„Hjem! Hjem, mit kjære Hjem!

Nej! Ingen Plet er skjøn som Du mit Hjem!“

Tammes havde ingen kommentarer, da Kalle Mett ligbleg viste ham svigersønnens brev med det skæbnesvangre indhold. Hun havde først planlagt at holde det skjult. Ligesom hun dengang havde planlagt at holde Helvigs svangerskab skjult; men hun opdagede begge gange, at det vanskeligt lod sig gøre. Lille Mett kunne læse indenad, og nyheden ville gå videre. Tammes sad lidt med sammenpressede læber. Så fik han hosteanfald, – altid en udvej, når ordene er svære at finde. Han rejste sig og stjavede på sin svajende, stive manér ind i sin stue, hvor Kalle Mett hørte ham resten af dagen gyngende heftigt og hvileløst i sin stol. Dens knirken har i en menneskealder sunget hans vemods sange.

De to gamle havde længe spillet komedie, over for Helvig og Hans, over for hinanden, over for sig selv. Onde var de langtfra, men ofre for

magtesløsheden i en låset situation, hvortil ingen nøgle fandtes. De anede, nej, de vidste, at hvad de gjorde måtte blive til ondt for Peter. Dog, hvis han gjorde, som han agtede, måtte det blive til ondt for dem. Og de havde vel ikke flere chancer i livet; det havde han. Derfor fortav de situationen.

Inden Kalle Mett, den handlekraftige og impulsive, gik i seng den nat, for nat blev det, selv for Tammes' rokken, – besluttede hun „at se i øjnene“, at der var en strid, en fortiet strid, og de er tit de værste og hårdeste. Godt nok havde hun og Tammes et øjeblik glemt sig selv og deres komedieri, da de fik det første brev om Amalie, men diskussionen var gået i baglås. Nu måtte de bekende kulør, tænkte Kalle Mett, bruge nye metoder i den fortærende kamp. At miste børnene ville tage år af deres liv, eller værre !

KAPITEL IV

Kun i ord kan tanker gemmes,
kun med ord de går i arv,
derved kan oplysning fremmes,
skridt for skridt til livets tarv

Grundtvig.

Tammes var gået først i seng. Iøvrigt sov de ikke længere sammen. Noget ret uhørt i datidens Sønderho, men dog praktisk. Man led normalt sammen og „tålte hinanden“, hvad der end bødes på. Til at begynde med havde de sovet i æ tætseng lige over for æ frankel og med et fast vindue ud mod denne. Pladsen i æ tætseng var trang. I de bedste år havde Kalle Mett sovet yderst, som skik det bød. Så kom først Tammes' hoste og bronchitis. Den tog til med årene, og han var tit sengeliggende. Hans snævre brystkasse gav ikke megen plads for lungerne. Efterhånden som årene gik, blev hosten vedvarende, og han forstyrrede Kalle Mett i hendes søvn. Da nu alderdommen satte ind med „gammelmandssvaghed“, måtte Tammes i tide og utide skubbe til sin hustru for at „komme ud lidt“. Han kunne ikke let og adræt som i ungdommen klatre over hende, hun måtte ud først, og det blev til søvnige, drøje ord fra begge sider, „stjambe“, „galsindet“ o. l.

Så enedes man da om, at Tammes skulle ligge yderst. En kort tid gik

dette, men da Kalle Mett skulle tidligst op om morgenen, blev det alligevel noget rod. Til sidst tog hun sine sengeklæder og flyttede ud for stedse. Det var praktisk! Men uklogt var det nok, at det netop var Tammes med de svage lunger, som blev i tætsengen, og ikke omvendt. Men sådan ville han det, traditionstro. I tætsengen samledes nemlig tit fugt og damp på loftet, navnlig om vinteren og med varme på. Vi ved, at folk somme tider vågnede op, ved at vandet dryppede fra loftet ned i deres ansigt. Det har Tammes næppe haft godt af. Endvidere blev ifølge overleveringerne halmen i æ tætseng let muggen og rådden, så den måtte skiftes. Derfor købte Tækkers, – trods deres påholdenhed – rigtige madrasser. Det fremgår af deres bo-opgørelse.

Alene i sit eget sovekammer med dets klamme ro tænkte Kalle Mett alting igennem. Hvor skulle hun sætte ind for at afvende det uafvendelige? Det blev til tårer. Dem havde hun så småt vænnet sig til de sidste år. Hun famlede sig ad omveje til den konklusion, at det hele havde været komediespil, fordi både hun, Tammes og Peter som „ordentlige mennesker“ ikke havde villet virke slette og fjendske, eller stå og råbe som gribbe på hver side af Annes lig. Det var at gøre Anne størst fortræd, og det havde været den egentligste årsag til komedieriet lige fra starten. En tavs strid tog sig mindre vanærende ud end råben og skrigen.

Havde hun ikke retten, hun og Tammes? Lille Mett var født i hendes seng, vokset op hos dem, havde kun været borte fra morforældrene den korte tid, hvor ægteparret havde indlogeret sig ved „Glædens Bo“, – til leje. Under den lange rejse, hvor Peter, Hans og Anne var „på varmen“, havde hun alene stået for barnets trivsel og opvækst. „Ved Pej, hva det betyd?“ spurgte hun sig selv. Lille Mett var hendes i ét og alt . . . særlig efter Annes død! At tænke sig hende i en fremmed kvindes hænder, en fra udlandet og måske fjernet fra Fanø for at bosætte sig i dette fremmede land! Hvad vidste man om Peters og Amalies planer! – Perspektiver og billeder, som Kalle Metts fantasi ikke kunne rumme, – ikke turde binde an med. Hvad de andre to små angik, havde hun jo også haft Mett Petrea det meste af tiden; og Lille Ann, som endnu kun formåede at vralte og fremsige ganske få ord, bar ovenikøbet den savnedes navn!

Tækkers Mett var forvirret og tog sig i fortvivelse til hovedet. Der måtte handles nu, ikke vandres og valtes i cirkler, hvor de og Peter spillede hinanden ud for børnenes gunst. Den metode duede ikke. Tammes måtte konfronteres med sin del af komedieriet og bringes til at indse grunden dertil. Hendes forvirring tiltog ved tanken. Tammes kunne ikke bearbejdes, var ikke modtagelig for nogen form for argumentation eller

påvirkning, staklen! Hvordan kunne han komme til at konstatere, og ville han begribe årsagen?

Mett lå længe vågen og tænkte på udveje. Hun hev efter vejret, ligesom Lille Jes'es Mett altid havde gjort det; hun var blevet kropsvær og plethorisk i kinderne. Tilværelsen havde taget på hende de sidste 16-18 måneder.

Endelig formede der sig en udvej, en slags. Man måtte først søge at gøre rent bord i forholdet til Peter, vinde ham, forsonse sig og stifte fred. Kalle Mett vidste, hvad der lå i Peter. Han ville slå til ved en fremstrakt hånd. Han var hidsig og sårbar, men en god dreng. Dertil havde han været mere igennem end de fleste, også på grund af hende og Tammes. Dér skulle hun først sætte ind, Tammes skulle nok følge efter. Mette gyngede rundt i sengen og smedede dertil på nødens ambolt. Hun måtte skrive et brev straks, skynde sig at råde bod på det skete og redde, hvad der endnu kunne reddes. Skrive en lykønskning i anledning af forlovelsen. Et venligt brev, et kærligt brev – ligesom gamle dage, når de skrev til de tre ombord i ANE, – et brev, hvor man fortalte om børnene og deres små pudsigheder. Ganske vist var der ikke udsigt til, at Peter kom hjem med ANNE til Fanø med det første, men alligevel! En opfordring fra Tammes og Kalle Mett til at tage Amalie med ville varme ham.

I morgen skal det gøres, tænkte hun og gled over i en urolig søvn et øjeblik. Så vågnede hun igen, og hun holdt endnu tanketråden krammet fast i hånden. Hedevig skulle sættes ind i planen, først ad omveje fortæles om komedieriet . . . forståeligt havde det vel trods alt været.

Mett kom her til at tænke på en lille episode for nogen tid siden mellem de to ældste børnebørn, Lille Mett og Lille Tammes. Drengen havde i barnlig leg sprøjtet saft fra en appelsin i Lille Metts øjne. Det havde smertet og pint, Mett havde grædt. Så havde Helvig taget hende op for at trøste hende, men pigen vred sig løs og rendte skrigende ud i køkkenet til „Olde“, som Kalle Mett kaldtes. Hos hende havde hun søgt hjælp og trøst som hos en moder, og hvad kunne vel være naturligere! Kalle Mett vidste det, som hun stod dér med en våd, kølig klud og lindrede Lille Metts øjne. Hun var hendes moder, var barnets klippe af tryghed, havde altid været det, og her var den lilles sande hjem. Helvig ville forstå og godtage grunden til komedieriet.

Ved denne tankes tilendetænkning sukkede Kalle Mett og mumlede for sig selv, at det næsten havde været et ønske, at Peter havde været et slet menneske . . . én, man skulle beskytte børnene mod. Det ville gøre det hele lettere . . . men det var ondt tænkt. Det vidste hun godt.

Når først svigersønnen var blevet vundet ved forståelse og venlighed, ja så . . . Metts travle ambolt klingede og glødede under de taktfaste slag. Hun havde det hele kortlagt. Peter ville blive blødgjort. Hans slægt var meget bløde folk, lette at røre om hjertet og lette at appellere til med lidt venlighed. Særlig Peter. – Som hun hamrede og hamrede, sang ambolten mere og mere overbevisende, indtil Kalle Mett – uden selv at vide deraf – blev overdøvet af de høje slag og gled umærkeligt tilbage i komedieriet. Bedrog sig igen.

Vi vil få ham til at indse, tænkte hun, at det bedste for hans Amalie og ham selv er, at de nygifte finder en husende til leje herhjemme for nogen tid. For at lære at leve med hverandre og rette sig ind efter hverandre, inden de fem flytter helt sammen. Han må kunne se, at det er svært at være 17 år, hustru og husmoder og så endda at få tre børn skænket i morgengave, hvor man ikke engang er dobbelt så gammel som det ældste barn.

Kalle Mett hamrede sit mønster fast og nikkede bestemt og håndfast i sit selvbedrag. Hun skal have fred, det skal Amalie, og vi to gamle vil strække os langt for at give hende den fred . . . indtil den første, eller måske de to første af hendes og Peters børn kommer til verden. Så længe har vi Annes tre små, og de kan løbe hen og se til forældrene, så tit de vil. (Dog selv ved denne lille ofrelse, en flig af de smås kærlighed ødslet andetsteds, fik Kalle Mett et let stik i hjertet).

Hendes gemyt blev dog roligere; hun havde med rette tiltro til sine egne evner som „smed“. Hun forstod at tale, at overtale, og havde i livet haft held til ad den vej at nå, hvad hun ville. Hun havde klaret Peter før, og hun ville klare ham igen, – lige til det sidste vejtræk. Træt og i anerkendelse af, at der ikke kunne nås længere nu, sov hun ind, lidt før gryet kom. Samvittigheden var hendes sidste billede. Hun, der af alle var betegnet som retfærdig og sandhedskærlig! Hun anede, at deres lykke eller velfærd havde været på Peters bekostning, og hun måtte også anerkende, som hendes spillende tanker bød hende det, at hun og Tammes trods alt havde haft deres ungdom med børn . . . men kærligheden til de små . . .!

*

Næste formiddag havde Kalle Mett sovet over sig. Tammes stod forstivnet hos hende, da hun vågnede. Underkæben var skudt frem, som den havde for vane ved et indre diktat, når han var bekymret. Han var ikke vred over hendes forsovelse, nærmest lidt betuttet og stille. Mett plejede ikke sådan at sove over sig.

„Det æ bløwn seen“, mumlede hun.

„At do da ka soew øwer!“ svarede han. „Men det wor kanske stille, inden do faldt hen . . . ?“

Tammes traskede ind i sin stue og satte sig til at vente på hustruens morgenmad. Alt mens hun rumsterede med køkkengrejer og komfur, tænkte hun videre. Lille Mett var en fornuftig pige og havde ladet Olde sove. Hun havde lavet sig lidt morgenmad og var gået i skole. De to andre af husets tre små spiste med bedsteforældrene; i dag i tavshed og under tør strengthed.

Så meget hang ved dette problem. Inderst inde vidste Kalle Mett og havde vidst gennem en menneskealder, at Gud havde givet hende et ægteskab med megen tryghed, men lidet sammenhold. Han havde dog afhjulpet dette ved at give hende den sjældne lykke at kunne beholde de unge hjemme meget længe; og efter dem de tre børnebørn. Huset var rummeligt, 16 fag og plads til tre familier. Der havde altid, så længe hun kunne huske tilbage, været andre til stede til at glatte folderne ud i hendes rynkede ægteskabstæppe. Hendes største frygt var at blive alene med Tammes engang. Hun turde aldrig rigtig tænke tanken til ende, for hér slog hendes fantasi ikke til. Hvad havde de sammen? Nok holdt hun af ham, men de var så forskellige, så forskellige. Skulle det komme dertil, måtte hun overtale Tammes til at sælge huset, så de kunne flytte til Helvigs. Det havde tit været på tale før. Helvigs hus var jo bygget til to og havde to køkkener, hvoraf det ene skulle have været Annes. Det var strandet på, at Tækkers ikke vidste, hvad de skulle gøre af deres ting, hvis de flyttede. Og Kalle Mett hang ved sit hjem og sine ting, næsten sygeligt, ganske ligesom datteren Hedevig og børnebørnene Mette og Thora.

Vi ved om bemeldte efterår, hvor Peter skrev sit skæbnsvangre brev, at Broder Hans var kommet hjem fra Brasilien efter over to års fravær. Det har vi kunnet spore. I al den tid havde Hedevig boet alene, født sin Mette alene. Hans så først datteren, da hun var over to år gammel (ifølge Lille Tammes levnedbeskrivelse). Vi ved også, at Tammes og Kalle Mett af og til havde boet i den tomme lejlighed til øst hos Helvig, – men sådan at skulle opgive sit hjem for stedse var noget andet. Nok for en tid for at hjælpe Helvig; dertil var pladsen måske også trang nok til de tre små, nu hvor Helvig havde 2. Helvig gendrev dette med, at hjemmet jo var beregnet til to familier. Hvad nu hvis Anne havde levet, og hver familie havde fået en 5–6 børn?

Omtalte formiddag stak Tammes til bys, som han havde for vane, når noget trykkede ham. Han kunne brumme, men hamle op med Mettes

mundtøj og kvikke pære formåede han ikke. Dertil hadede han strid, og for at undgå den kom han altid til at søge den.

Mette gik til Helvig, som allerede vidste besked. Også hun havde hørt fra Peter. Normalt tav hun stille, når moderen talte, men dennegang havde hun kommentarer. Det var vel tvivlsomt, mente hun, om Peter ville forblive i Sønderho. Der var for svære og kære minder herhjemme. De to ønskede nok en frisk start i tilværelsen, og hvis man alligevel ikke ønskede at fortsætte ad søens vej, var Sønderho under ingen omstændigheder det rette sted for en handlekraftig mand. Alt det samme som at sige, at moderens plan næppe var god eller gennemførlig. Hun kunne ikke få Peter til at blive.

Mette bed sig i læben. Hun havde for vane at døve sine øren for ydre såvel som indre kritik, når hun havde fostret en plan. Amboltens klingende overdøvede, alle fornuftens porte var lukkede, og hun så kun gennemførligheden, hvor usandsynlig den så end måtte forekomme andre.

„Snak!“ sagde hun. „Hva sko sådan jen som Pej tej sæ te?“

Det vidste Helvig heller ikke. Da Mett gik hjem, tænkte den unge kone på at gå til svigermoderen. Hun ombestemte sig og gik i stedet til svigerinden i Wolles Æen, til Lene Warrer, der var Hans' søster. Lene kunne dog ikke hjælpe til råd, var af natur stille og indadvendt, og hun har måske næppe været den bedste at gå til med Kalle Metts sandhedsbekendelse om komedieriet. Som søster til Peter hørte hun jo til det andet parti . . .

Alt imens begyndte Tækkers Mett at smede på næste led i planen. Hun måtte vinde Lille Mett og få hende til at skrive. Altsammen udtænkt i desperation, for hun elskede sine små, og som en løvinde måtte hun kæmpe for sin og deres sag. (Hun havde på forhånd i følelsen mere end i forstanden „besluttet“, at Amalie ikke var egnet til at overtage 3 børn, måske nogen sinde, men da slet ikke i „hvedebrødsdagene“).

Mormoderen havde den højtidelige mine på; den kendte Lille Mett godt. Og hun talte næsten rent fastlandsmål, kun iblandet lidt sønderhoning. Også et tegn på alvor.

„Nå, så din far vil giftes, Lille Mette!“

„Ja, å no fær vi en muer å ka flytt hjem te mi fær . . .“ svarede den lille hurtigt og lidt for begejstret. Lille Mett var 8 år.

„Ja-ja, – sinne, wo Lille! Vil du da sådan flytte fra din Olde? Husk, Mette Brinch, her på øen hører vi folk hjemme sammen og har hørt hjemme her i mange hundrede år. Her har du jo os allesammen – og ikke mindst din elskede moders grav at passe sammen med mig og se til, når

du nu vokser frem. Og alle dine fire bedsteforældre, og dem vil du da ikke såen flytte fra! Nu og da du var lille, passede vi dig; så skylder du vel også at passe os, når vi ikke kan mere. Lige for lige, hedder det her-hjemme. Tænk på den gamle sang:

*„Glem ei at Lyde Forældre Kjer,
veed, at I dennem modtage;
ydmyg og Kjerlig mod dennem vær,
helt ud i Alderdommens Dage“.*

„Jamen, Olde! Det sko da bær vær te Æsbjæer, skrøw mi fåer!“

„Æsbjæer å Æsbjæer! Jahh, – det er meget godt. Men der er osse lang over, og du kan ikke komme hjem til os med én dag. Du skal med æ damper og æ daeugn . . . og det bliver osse svær for din ged og dine høns at klare sig uden deres store Mett. Måske ku' du osse engang få duer liesom Helvigs Tammes . . . !“

„Ær't sandt, Olde?“ udbrød pigen forventningsfuld.

„Og når vi nu slagter og bager rugbrød, eller samler tranbær, eller nær do ska mæ bedstefar ud å sejl mæ æ krydsskiff . . . da ka do jo ett, nær do buer i Æsbjæer!“

Lille Mett sad og blev lidt betænkelig. Der var to sider til enhver ting, og mormoderen kunne let lave slagside i tankelasten.

„Nåh, wo Lille, ve do så te Æsbjæer?“

„Næj, Olde, – det ve a da ett så gjahn . . . men hva no hvis fåer han ve?“

„Ve å ve“, slog den ældre hen. „En udvej kan en da altid finde. Så ka du jo skrive næste gang til din far, at der er en udvej . . . “

„En udvej . . . ?“

„Ja! En udvej, wo Lille! Se, det har din Olde tænkt på for at gøre det godt for os allesammen, din Oldefar, din far, jer og mig, og hende Amalie Lorentzen. Hvis de nu flytter her til Sønderho til et lille hus, så ka de blyw her, til de vænner sig til hinanden. For det skal gifte folk, – det måtte Oldefar og Olde osse! Så ku' I tre bo her hos os og se dem hver dag, og din far han ku' sejle videre og tjene penge ad søens hæderlige vej, indtil Amalie hun kender det hele her, Sønderho og os allesammen . . . “

„Jamen Olde! Do hår jo sjæl løest æ brøw! Mi fåer han ve jo ett mer blyw i Synnerhugge . . . “

„Nårrrh, – hvis han no fortsætter som sjømand, så ko han da!“

„Jamen, – han ve jo ett sæjl mer!“

„Det ska han, og dermed fær!“ sagde Kalle Mett og så bestemtere ud end ellers. „Hvis ett han gjøer det, ka han åller kom hjem mer uden å blyw te spot, å det tåler han ett mæ denher brinchske stolthed. Såen ær't herhjem . . . tow ting stær fast: man mo ett fløtt herfræe, å man ska vær sjømand . . . !“

Klogeligt fortiede Kalle Mett under omstændighederne den tredje og måske stærkeste lov i byen: man tålte ingen fremmed. Som f. eks. Amalie. Og dette forhold kendte Peter til, så godt som vel nogen; det har talt med i hans beslutning om at „emigrere“.

„Jamen, Olde, han ve ett sæjl. Ko han ett blyw buen, liesom Uldals om te næ?“

„Pej? Næj, det ka han ett, wo Lille! Såen hår't åltij wot. Det her æ for sjøens folk, og det mo vi bæj os for. Hvis do ve ha duer å beholde di gije og høns, så må han kom hjem å buge her, å det må do skryw te ham . . . “

KAPITEL V

Hvis du lytter og har øre,
skal det times dig at høre,
hvad vor kirkes skibsmodeller
sagte hvisker og fortæller.

Hvert et skib fik lov at følge
med sin køl i tidens bølge
tvende folk i færd og virke,
som tog tilflugt i vor kirke.

Lille Mett var blevet nysgerrig og urolig. Der lå noget mere og noget dybere i alt det, hun havde hørt, noget mere end hun kunne fatte. Resolut gik pigen til farmoderen, Lille Jes'es Mett. Hun var en mindre hyp-pig gæst dér; trods alt var mormoderen hende nærmest, men Lille Mett elskede sin farmor, den sindige, på en anden måde. Mormoderen var „mor“, og farmoderen „bedstemor“.

Jes'es Mett var stille og godlidende, havde altid et øjeblik tilovers for

de små og skældte aldrig ud. Hendes lidelser havde været store, men hun havde tålt dem i tavshed og med sand guds frygt.

Kalle Metts målesnor for lidelsen var antallet af tiloversblevne levende, men det er tallet af døde, der giver smerten sin intensitet. Tækkers mente, de havde lidt mest, fordi de havde mistet én ud af kun to. 50 %. Men Lille Jes'es Mett og Per Brinch havde dog tabt to ud af syv, hvoraf én var en knøs på kun femten.

Lille Jes'es Mett var altid villig til at fortælle, og de historier, hun havde, var enten af bibelsk karakter, ligesom skolelæreren kunne fortælle dem, eller skrev sig fra det oplevede i den lille bys fortid. Når de små kom, gik bedstemoderen langsomt og drævende på sine klodser hen til dåsen med „knas“, som de hårde kiks kaldtes, og til tider vankede der også en kandisbrok. Altid et eller andet, altid interesse og oprigtig deltagelse i deres liv og færden, hvor triviel den end måtte være.

Hun havde som nævnt forsøgt at glatte ud, da hun fandt det en pligt. Hun så og vidste, hvad der var sket og var ved at ske, men ingen havde øre for hende. Ord kunne ikke løse denne uerklærede krig. Også dette vidste hun. Hun var forsigtig i sine tilnærmelser og forsøgte at tale begge siders sag. Så stejlt stod parterne, og så vigtigt var det for begge ikke at afsløre komedieriet, at der var en strid, at Jes'es Mett sjældent fik lov at nævne, hvad hun frygtede.

Hun og Lille Mett sad med hver sin kiks og drøftede faderens forlovelse. Fornuftig og halvvoxen snak, hvor man så på Amalies billede og enedes om, at „det sandelig var godt“, at faderen endelig havde fundet én. Han ville få mere fred i sjælen, mente Jes'es Mett. Det trængte han til. Lille Jes'es Mett fortiede ikke noget, der tålte at se dagens lys, og måske netop derfor begav pigen sig til hende.

Lille Mett fortalte, at morforældrene havde været synligt urolige, og der havde været højroestet snak derude nordpå. Om hvor de skulle bo, og om at Peter nu ikke længere ønskede at sejle. Den lille gengav hele samtalen med Kalle Mett.

„Javist“, sagde farmoderen under diskussionen. „Javist har di Olde ret. Det wor wal bedst, om de ku kom hertil fæst og så for en tij. Det blyw ett så næem en frammed stæj, Lille do! Dær blyw så manne ting for såen tow ung. Men det æ nok ret at di fåer ska sæjl vider'!“

„Ja, det sae Olde og. Men hwoffor ka han ett vær buen liesom Uldalls. Nær den jenne ka, ka en åen wal oss?“

Jes'es Mett smilede. Lidet anede den lille, hvad det betød at bryde med flere århundredes sømandstradition og som kaptajn at begive sig til plo-

ven. Det var noget andet med dem, der havde rod i landbruget, selv her på øen. Som nu Uldalls og Søren Lassen Brinch. Det gik, for korn skulle man da have. Men først at have været til søs og så at gå til landbruget . . . lidt anede den lille, hvor alvorligt det straffedes. Som opvokset i samfundet kunne hun ellers nok, trods sine kun otte år, se, hvor hårdt man „straffede“. Ting gik efter et traditionsmønster, og fulgtes det ikke, blev man sat uden for „grannelaget“, det, der var den fælles livsbetingelse på land. På sin ganske bestemte og konkrete måde var det et disciplineret samfund.

„Hwoffor ka jen ett gå fræ sjøen, hvis han no vil?“

„Ja, det ka vær svær å svær o. A ve ett såen ret . . . Do hår jo sjæel hør hos folk, at det ka man ett. A ka fotæel dæ en lille grabbese om, hwodden det ka goe mæ jen, som ett ve sæjl, nær føst han æ begyndt. Så ka do jo sije, hwodden det ve go di fåer, hvis han no ett ve sæjl mer“.

Og så begyndte den gamle at fortælle, langsomt, tydeligt, næsten drævende, og på „ret dansk“, som hun havde for vane, når hun fortalte eller læste højt. Dog blandede hun tit sit sønderhoningmål i fortællingen, når hun undervejs blev lidt ivrigere.

*

„Ser du, wo Lille, det var om en ung pige, som hed Jessine og en kæel, som hed Wilhelm, og det er længe siden. Jeg er født i 1821, og Jessine er født i 1830. Din far ka osse huske det, da det skete, det mærkelige. Han har vel været på din alder. Og af den historie ka du se, at folket herhjemme ikke ser med blide øjne på den, som ikke vil blive ved søens vej.

Det var stort med de to, Jessine og Wilhelm, men der havde ikke været ja-gilde eller forlovelse. Jeg ka endnu mindes, hvordan de to sad og så på hverandre hver søndag i kirken og aldrig hørte en ord af, hvad præsten sagde. Men det er jo sket før, – osse engang med din mor og far, mindes jeg.

Wilhelm sad på den nordre langside bagtil, og Jessine sad hver søndag under den samme skiff; det var hind faste plads. Jeg tror nok, at året var 1848, for det har sin vigtighed. Eller wor't no 1849? Det er osse lie møj, det wor jen a de tow oer.

Wilhelm Jessen var tre år ældre end Jessine, men han var ikke sømand, da det blev stort med dem, og der har du så begyndelsen til enden, lille dig! Hun elskede ham højt, og han var en brav fyr, samme Wilhelm.

Hun stod ham lieså godt an, så det var ret stor imellem dem. Gammel Jessens ville gerne ha hende til sønnekone, men Anders Lunde, Jessines far, ville ikke vide noget af Wilhelm.

Gammel Jessen var kaptajn, og Wilhelm stak til søs som alle de andre, efter at han var bløwn ahoer i 1840, lige før din far blev født. Men Wilhelm tålte ikke godt søen og måtte døje med den. Han prøvede et par år med hans far, men han ku allywal ett vænne sig te den. Men det er der jo ikke noget, der hedder herhjemme, det ved du. Om man så bliver søsyg ti år eller hele livet; sejle må man alligevel. Hvis man opgir, bliver man kaldt en bangebuks. Det må vel ha ligget lidt i blodet, for jeg husker, at Wilhelms morbror havde det på selv samme måde, og måske ville han osse ha gien op, men så blev han jo derude dengang ved Irlands kyst.

Men Wilhelm holdt altså op og startede på Søren Lassens landeri. Nu ska jeg huske og sige, at Wilhelm var en god dreng, liesom din fåer å Hans-Bøj, og han ønskede ing ufred; men søen tålte han altså ett. Jessine var sandelig osse en god og retskaffen pige, men hun måtte osse døje for hendes Wilhelm. Han sad jo i kirken hele året igennem på hans vante plads, mens alle de andre unge karlefolk kun sad på deres plads i kirken den korte tid, de var hjemme i vinterleje eller på bedding.

Og folk fik ondt ved at se, at Wilhelm sad der hver søndag. Ondest fik dog Jessines folk, for det var jo deres datter, han ville ha. Så mødtes de to da helst i det fri og lidt hos ham engang imellem, men nok mest når Wilhelms far ett var hjemme, for han kaldte ham osse en pjalt. Men jeg tror dog nok, de gamle havde fundet sig lidt ind med det, og hun kunne da komme hos Wilhelms. Men hos Jessine ku de ett komme.

Til forlovelse ku det så heller ikke blive, selv om de spurgte og prøvede. Han ville jo så hjertensgjerne gå hjem med hendes familie en søndag, liesom alle vi andre har fået lov til engang.

Jessines folk var tavse, men de tænkte så meget mere, sagde man. Man sku ikke ha skam i familien. De hørte jo osse, hvor alle de unge i byen var efter Wilhelm og var slemme til at drille ham, sådan som du ved, de ka være herhjemme. Både fordi han var landkrabbe, og fordi han ikke ku få hans Jessine, som han ville. Så spyttede Wilhelm skrå ud liesom de andre og sagde bestemt, at han nok sku få hans Jessine. De ku bær vint å sije! De tow sko blyw forenet i wo kirke til evig liv sammen, når altså det rette øjeblik kom.

Det wor jo lie now fo wo knæjt, og de gik på Wilhelm hver dag og spurgte ham drillende, om når det sku blie med de to. Og så blev han da

til sidst dreven til at sige, at på den og den dag ville han gå med hans Jessine og hendes far og mor og søstre og bror hjem fra kirke.

Indtil da havde det kun været Jessine, der havde spurgt hjemme om det da ikke kunne blive til forlovelse. Men nu sku det altså være Wilhelms tur til at spørge Anders Lunde, Jessines far, om det da ikke allywal ku blyw te forlovels. Man sagde dengang, at den stakkelse dreng aldrig kom længer end til æ frankel. Han blev ett bøjen ind, for Lunde selv var jo hjemme og havde set drengen komme. Du ved jo nok selv, hvordan vi altid ser folk, inden de kommer; der er for det meste én ved et vindue herhjemme, som ser, hvad der sker. Og da havde altså Lundes far, gammel Mathis, set drengen komme; så Jessines far, Anders, gik ud i æ frankel. Der sagde han til Wilhelm: „A hår kons jen ting å sæj, – hvis ett do ve te sjøs, så fær do ett Jessine, å så ka do ett komm her i wo hus mere. Ett at vi hår imoe dæj, Wilhelm, men do ve sjæel hwodden folk de sæjr!“

De sku ikke ha en bonde i familien. Så lovede da Wilhelm alligevel at stikke til søs igen, så højt elskede han hans Jessine. Men han blev ett bøjen ind i dansk allywal. Han sko først ha hans hyre, sagde Anders Lunde.

En kort tid efter fik drengen hyre hos Thomas Lydom, og nu var der mange, der blev glade, ikke mindst Jessine. Første gang Wilhelm kom hjem, skulle der så være ja-gilde.

Men såen sku det ikke gå. De var kuns med korn til England og med kul og petroleum hjem igen. Så gik en tønne med petroleum læk og stank, så stakkels Wilhelm blev syg som et asen hele vejen. Han ku altså ett klare søens liv. Han kun ingting lave ombord, og kaptajnen gav ham hans pas og sagde, han ku ikke såen ha passagerer med ombord, som lå i køjen hele vejen. Og det fik folk herhjemme at høre straks.

Nu kom så søndagen, hvor han skulle have været med Jessines familie hjem efter kirke. Men det havde altså Sines far sat en stop for. Nu skete der noget mærkelig i Sønderhos historie med de to; Sine blev jo ved at holde af hendes Wilhelm. Nå! Den selv samme søndag kom de to familier i kirke som altid, men de to unge var ikke med. Og det ved du jo, at herhjemme går folk i kirke hver søndag, og så vi ku ikke ret forstå, at de ikke kom.

Da så den første salme var spillet og afsjungen, så går døren op til syd, – ikke til nord, som vi bedre ku ha forstået, nej, til syd. Og der kommer de ind som et majestætisk brudepar, arm i arm, Sine og Wilhelm. Det havde man aldrig hørt eller opleven før. Vi så op, unge og

gamle, og der var vist ingen, der hørte til æ præstes prædiken den dag. Tiden faldt lang i kirken, men til sidst blev altergangen da færdig, hvor de tow havde knælet sammen. Hva ku Wilhelms far gjør, inde i kirken? Eller Jessines? Eller præsten? De tow fik brødet og vinen sammen, knæ ved knæ!

De tow gange forælder skyndte sig ud af kirken, da det hele var forbi, men alle vi andre ventede lidt og var urolige. De to blev næmlig derinde. Hva ko de wal lae? Mange af os stod lidt udenfor, men der kom ingen. Så gik Øhles Ellen og Innes Ann endelig ind i kirken igen. Præst og degn var jo osse gået.

Så hørte vi Ellen råbe inde fra kirken, og Innes Ann kom løbende ud som det blegeste lig at se til i hovedet. Jessine var alene tilbage ovre på den nordre side. Hendes hoved hang ud over gelænderet, som var hun død. Andre folk kom til, for Sines forælder var jo ganden hjæem. De fik så pigen bragt ind i præstegården og gjort til livs igen efter lang besvimelse.

Wilhelm var helt forsvunden, ingen vidste lige med tiden hvordan eller hvorhen til.

Efter en måneds tid modtog hans familie en brev fra den bortrejste. Deraf viste sig, at han hin søndag var ganden ud te næe uset og så dragen af sted til fods over Bjergesleje, ud te æ wåsvej og videre te Fone. Uden gods eller ejendele, men blot hvad han gik og stod i. Så blev han færget over og spadserede til fods til Varde eller Ribe, – det kan a ett hows så nyw. Wilhelm meldte sig til militsen og kom til fronten i 1849.

Han skrev hjem til Sine og familien, mindes jeg. Han var en god dreng, det var Wilhelm. Han vidste, hvad han skyldte hans forælder. Men en dag hørte brevene op, og der gik måneder uden et ord fra den tyske grænse, hvor han havde lagt. Så blev folk jo beklemt herhjemme, ka du nok tænke.

Endelig engang længe efter kom der brev fra hærbefalingen, at Wilhelm Jessen han savnedes. Det betyder, at han var død eller borte, altså måske taaen te fange i prisongen.

Nu græd Jessine i dage og nætter, og folk tog hatten af, når de mødte hende i byen. Der var jo noget, der gjorde ondt i os allesammen, og måske ku vi ha lært af det, – men vi har altid haft svær ved at lære i Sønderho.

Ingen vidste noget, og Sine led i spænding og uvished lisom en sømandskone. Og nu ska du bare høre, wo Lille! Do blyw wal ett ræj ve en spøgelseshistorie, for den æ sånd . . . ?“

„Næj da,“ mumlede pigen, men gøs lidt.

„Jo, ser du, så en aften gik Mikkeline, hun, der bor bag Kroen, hjem og forbi kirken. Der så hun noget, en mand lignede det, men endnu mere en spøgels, sagde Mikkeline. Han var bleg som selveste månelyst, påstod hun, og smilede så underligt til hende, som ville han sige noget, men kunne ikke. I stedet blev han stående og blev ved å ryste på hans hoved. Men Mikkeline havde godt nok genkendt den her spøgels tydelig nok. Det var Wilhelm, selveste Wilhelm Jessen, der havde været meldt savnet fra fronten. Mikkeline var som lammet af skræk og blev bare stående med åben mund. Ku hun ha skregn, ville hun ha gjort det. Så vendte Wilhelm sig og gik hen te kirkens søndre dør; der vendte han sig endnu engang og vinkede a hende, te hun sku komme mæ ham, måske se now, men Mikkeline rendt hjem, så stærk hun ku, og hun har da nok været hind halv hundred år dengang.

Næste dag vidste hele Sønderho om nattens hændelser, og her snakkes ett om andet i dage og nætter derafter. Og netop ve at vi alle sådan snakkede om det, kom én på, at det jo var årsdagen for dengang, de sku ha holdt djes forlovelsesdag. Den dag, da han hemmelig forlod Sønderho og Sine gik i afmagt på hans plads i kirken te nord.

Så bløw det da slagen fast af folk herhjemme, at Wilhelm var død, og at han nu var begyndt å gå igjen; på selve dagen for hans og Jessines store ulykke. Snakken gik ett om andet i lang tid, og det blev klart for os alle herhjemme, at Wilhelm ville komme igjen den samme dag, eller aften, næste år, måske hver år; og så ville han velsagtens sidde deromme langs den nordre kirkevæg, hvor han sad i trods dengang med hans Sine. Hendes højre lå i hans venstre hånd på kantværket den søndag, – det huskede alle. Såen bad de sammen, mens præsten sagde bøn. Hun nærmest alteret, for såen havde de vel villet det.

Jessine blev hel fra'en, da hun hørte om Wilhelms besøg ved kirken den nat, og inde i kirken. Hun troede kaské ikke såen ret, at folk går igjen; men hun har tænkt og tænkt, om han nu levede virkelig. Hun ville være hos ham og møde ham næste år på samme dag. Familien sæe ingting, men lod den stakkels pige i fred. Det gør man jo tit, når man føler skyld. Sådan levede Sine et uroligt år med venten og venten og uden at tale med en menneske om det; for sådan har hun følt det, at det var os, alle i byen, der med vore ideer om at bestemme over andres liv, havde slågen djes liv i stykker. Men hva', allywal, – vi er ett anderledes end andre slag. Præstesøn ska være præst, og bondesøn bonde. Såen set ku vel historien om Wilhelm og Sine gælde på menneskeslægten i det store.

Folk talte og talte, og når de så hende, tyssede de. Så lille er vor by, ved du jo, at når skæbnen banker på en dør, giver det genlyd i alle stuer, og alle siger „kom ind“.

Et vidste alle: at hvis han var levende, så kom han for at hente hende fra øen med det samme mod, som han havde vist ved at tej hind mæj i ækjer. Men wor han døde, kam han ahter hævn, – hvordan det så sku blyw.

Så kom dagen året efter, og der var ingen, der led det. Han ville vel først komme te aften, og ingen ønskede at være der, når Jessine gik op i kirken. End ikke på afstand ønskede vi at se det måneblege syn, og heller ingen ønskede at hindre Sine i at gå derop. Sine var villig til at betale prisen på byens vegne, og hun droges mod gensynet.

Jeg mindes den aften så tydelig i 1850. Der var ingen vind og ingen måne, kun mørke, tung og fugtig, lisom en jordklimp, man vender med en spådestik. Alt i luften klæbede som fedtet jord. Med bestemte trin og hovedet holdt højt og i hendes skønneste dragt gik Sine op ad kirkestien fra nord, – alene og uden angst. Alle hoveder var presset mod vinduerne, og man ku lie bare skimte hind ranke skikkelse og faste gang som en sort skygge, for månen var ikke engang ude.

Knirkende, så det hørtes vidt omkring i wo by, lukkedes kirkedøren bag hende. Nu var hun ene derinde, vidste man, stakåndet i våbenhuset. Nu gik hun vel ind i det mørke kirkeskib, som blev lyst op svagt af den kjaet, som hun havde med i hånden og slog ild på. Udefra kunne folk, godt gemt bag ders vinduer, se ganske svag blafrellys i kirken fra Sines kjaet. Rundt omkring så man på uret og sagde ingting. Det var nær midnat. Hvad skete der mon inde?

Ingen ved det uden Sine. Natten gik, man vovede ikke at undersøge, hvad der var sket, da efter måske en times forløb, eller lidt mere, Sines kjaet gik ud og al blev mørk.

Ved daggy med vor verdens naturlige lys kom de fleste af byens hjemmæværende mænd ud. Så turde de nok! Forsigtig åbnede de døren til syd der var endnu mørk inde, og det tog lidt tid, før man kunne se. Deroppe te nord, sammesteds som for tow år siden, sad Sine. Heel jenle! Netop dér, hvor hun første gang havde siddet med Wilhelm og lidt efter var kommen i afmagt med hovedet hængt ud over kanten. Nu var hun kommen i afmagt igjen, tænkte folk. Forsigtigt og uden at skynde sig gik de derop.

Jessine var død, død og ganske kold. I hånden knugede hun den salmebog, i hind højre hånd, som vendte ind mod, hvor Wilhelm havde siddet, den salmebog, som hun havde givet Wilhelm den dag, de skulle have

været forlovet. Det eneste, han havde taget med sig den søndag foruden hans tøj, – det vidste Jessine og havde engang fortalt. Den havde han siddet med, knuget i hans højre hånd, og enhver tænkende menneske forstod da, at det var det allersidste, han ville af med her på jord.

Ikke så længe efter at Jessine var fundet død i kirken og var bløvn begravet, kom der besked fra hærbefalingen med poststempel Fredericia, at Wilhelm var bleven funden død i en grøft, hvor han havde lagt i stilling med tre andre

Vi forstår det ikke, men det er oss lie møj !

Såen ær't, wo Lille, og derfor fortæller a dæj. Så længe der er mennesker, vil de styre hinandens liv, og det er livets allerstørste ulykke; den vil vi aldrig blive fri. Og derfor tror jeg, at enten må di fåer og hans unge kone blive her og han så blive ve te sjøs eller osse må de væk herfra, måske te Æsbjergær . . .“

KAPITEL VI

Vor sol er bleven kold,
vi er i vintervold
og dunkle dage.
Men nu er nedgang endt
og håbet tændt,
ja, håbet tændt,
for nu er solen vendt,
nu kommer lyset og den lange dag tilbage.
Johs. V. Jensen.

„Tiden går på krykker, indtil elskov opnår alle rettigheder.“ *)

Peter og Amalies færd i Portugal ved vi intet om. Om hvordan de mødtes, eller hvornår de erklærede sig for hinanden. Baggrunden og forholdene derhjemme har måske bevirket, at Peter ikke senere i livet har villet ind på det eller fortælle børnene derom, selv da de voksede til. Det er et tomt hul. Nogle taler om smerten, andre fortier den.

Dog har vi grund til at antage, at de to ønskede bryllup så hurtigt som

*) Shakespeare: Love's Labours Lost.

muligt. Ikke mindst den hjemløse, omstrefjende enkemand har været uhyre ivrig efter at få sagen afgjort.

Tanker gør vi os i tusindvis, når der er lukket helt for visse kapitler i et medmenneskes bog. Tit lukker han dem jo selv med lås og slå og smider dernæst nøglen væk. Da skal efterverdenen måske ikke lede for ivrigt.

Vi ved, at Amalie var en høj, slank, mørk pige med tunge, drømmende øjne. Og vi ved, at hun havde et sart helbred. Alene dette sidste har måttet belaste Peters samvittighed.

Om Amalies familie vides næsten intet. Det menes fra et af Amalies børnebørn, at hendes oldemor var hofdame hos Kongen på Frederiksborg Slot. Forældrene udvandrede til Oporto, og man tør vel antage, at dette er sket i forbindelse med begivenhederne efter 1864, hvor Føhr blev tysk.

En lille interessant „nøgle“ har vi fundet, som med få ord løser lidt af en gåde. Sproget i Amalies hjem, og derved hendes eget, har givetvis været tysk blandet med dansk, – og måske lidt portugisisk. Derom senere.

Vi ved endvidere, at skibshandler Lorentzen i Oporto havde endnu to døtre, som engang skulle tage sig af Amalies datter, Alma, i syv år. (Peters evige skæbnetal.)

Hvad Peter har tænkt sig i forbindelse med det store ansvar over for så ung en brud og ved at byde hende så mærkelig en tilværelse, aner ingen. Kun gætter vi med kendskab til hans karakteregenskaber, at han har været sig det bevidst, har stået splittet mellem ansvar, tvivl og lyst.

Hvad Amalie selv har tænkt ved forlovelsen og giftermålet, ved heller ingen, kun det ene ligger for at antage, at forelskelsen hos en syttenårig har været det store og afgørende for hende. Dertil spændingen over for det ukendte og dog hjemligt duftende, – øen nær hjemstavnen. Usikkerheden har nok ligget som en latent frygt

Hvad skibshandler Lorentzen, vist en velhavende mand, og hans kone har tænkt, og hvordan de har reageret ved Peters frieri overlades til den enkelte læsers fantasi og fabuleringsevne!

Man tænkte sig dog, at Peters økonomi trods flid og sparsommelighed har været yderst moderat. Han har slet ikke været rede til det store spring bort fra øen. Forholdene hos Tækkers, pirrende som de var, har ophidset hans følsomme gemyt både hjemme og til søs. Han kunne ikke fortsætte, som det gik, og han skulle have et sted at bo med sin kone og tre børn. Det fortielsens vacuum, som herskede hos Tækkers, drev ham til vanvid. Så hellere forsøge sig med de bare næver i nybyggernes Esbjerg. Han vidste, at de gamle ville kæmpe som løver for børnene, og at de frygtede og led.

„Den, der frygter for at komme til at lide, lider allerede af det, som han frygter.“ *) De præciseste ord på Tammes, der altid tog sorger på forskud og forstørrede dem formidabelt.

Brevet fra Lille Mett havde som altid været kort. Der stod intet om, at han og Amalie burde nedsætte sig i Sønderho. Den lille har været splittet mellem det, som bedstemødrene havde fortalt og faderens tydelige ønsker! Kalle Mett havde læst brevet, men følte det trods alt ikke rigtigt at presse den lille. Den skriftlige udtryksfærdighed hos en otte-årig er begrænset. Men sine egne tanker lod Kalle Mett klart komme til venligt udtryk i brevet til Peter. Han rynkede bryn og „vidste ikke rigtig . . . !“ Han anede, men mistænkte ikke. Peter havde mange af moderens egenskaber og savnede rænker og mistanker. De hørte mere tækkerfolket til, og han lugtede ingen brændende lunte. Måske havde situationen og forholdet dem imellem ændret sig brat ved udsigten til en løsning på hans peripathetiske situation.

Der kom endnu et brev fra svigermoderen i samme toner. Hendes energiske pres var venligt; endelig kunne de samles igen som familie, – under hvilket tag det så blev. Peter vaklede i sin holdning.

Han måtte tage en beslutning, for tiden gik på krykker. Mette Tækker sejrede; han skrev, at han ville flytte hjem til familien og ville fortsætte med ANNE. Det bevirkede nogle dages, måske nogle ugers beroligelse; så sneg frygten sig også op i ham. Der lurede andre vanskeligheder end Kalle Mett og Tammes.

Med et livslangt kendskab til Sønderho forudså han, hvad for trængsler der kunne befalde dem. Ting, der næppe var værd at nævne for den syttenårige kæreste. Efterverdenen kan ikke andet end læse vemod i hendes ansigtstræk; det er, som viser øjnene en forudanelse af hendes skæbne.

Begyndelsen af deres ægteskab ville blive truet, når han drog til søs og efterlod hende alene. Enten i deres eget hjem, – eller hos Tækkers. Hun ville under begge omstændigheder komme til at stå muttersalene, måske gravid i et tætlukket samfund med skikke, hun ikke havde traditionspart i. Derom går sagn og atter sagn!

Tanker må den unge kvinde dog have gjort sig. Men hvad hun har tænkt, og hvad Peter har gjort for at „instruere“ hende i den besynderlige livsform og det særprægede, indgiftede milieu, hvor hun skulle tilbringe „hvedebrødsårene“, vides ikke. Alt for meget har de to vel næppe set til hinanden, idet han jo ikke boede i Portugal. Formodentlig har han sejlet

*) Citat af Montaigne.

fragter på Oporto og har her truffet Amalie. Hensynet til børnene har nok gjort det uønskeligt at sætte bo i Portugal. Dansk var jo også Amalie af fødsel, og Danmark bestemte de sig for, med eller uden overtalelse fra Peters side.

Man traf en beslutning, og i november eller december har de vidst derhjemme, hvad der stod for. Også løftet om at komme til Peters by. Kalle Mett havde sejret – mod andres bestik og forventning, og sejre skulle den foretagsomme lige indtil sin død! Det tækkerske komedieri fortsattes – med modsat fortegn – nemlig venlighedens.

Den 14. januar 1874 holdtes bryllup i Oporto. Et dunkelt punkt i vore bestræbelser på at løse gåder i historiens rækkefølge har været spørgsmålet, om de to fortsatte den første tid i Oporto. Om Peter sejlede videre nogle måneder, tænkeligt med Amalie ombord. Dog, – et skarpt minde fra Anne Tækkers og Peters ældste barnebarn, Lille Mettes ældste datter Jessie, er blevet fortalt og genfortalt. Af dette fremgår tydeligt, at Peter og Amalie kom til Sønderho med dagvognen i vinteren 1874. Da deres første barn, datteren Alma, er født i Sønderho d. 5/2 1875, kan det kun være vinteren 1874, måske et par måneder efter deres bryllup.

Da de kom, således beretter Lille Mett, var hun med mormoderen og sine søstre henne ved postpladsen for at tage imod de nygifte. Et stort og uforglemmeligt øjeblik. Lille Mett erindrer sig en høj, smuk, ung kvinde, der, som hun tog imod de små, trak en moden, saftlig pære frem af sin kjortellomme og rakte den til hende, den ældste steddatter. En pære så sent på vinteren, hvor øens eget forråd for længst var rynket op på hylterne, har prentet sig i den lilles bevidsthed.

Måske er det unge par først flyttet ud til Tammes og Kalle Mett. Det synes at fremgå af Peters og Annes yngste, Lille Anne, der som voksen skal have sagt: „Og tænk sig så den stakkels kønne, fremmede pige, der kom til et fremmed sted og skulle ud og bo hos mormor og morfar!“ Kort må det dog have været derude, da Lille Mett, der havde mange barndomsminder, ikke har fortalt om stedmoderens ophold hos Tækkers. Og der må have været en del at fortælle, hvis opholdet havde været langvarigt.

I det inderste hjørne af datidens postplads boede Store Per Brinch og Lille Jes'es Mett. Helt mod syd i deres have lå et lille hus, hvis østlige ende ejedes af de gamle Brinchs. Wolles Æen, hed den, men hvem Wolle var, ved ingen mere. Han var en fremmed, der ikke kunne klare sine forpligtelser, og så rejste fra huset. I Wolles Æen, et ret ussel og simpelt hus med fugt og kulde, boede midlertidigt og traditionen tro Peter Brinch

og Jes'es Mett's datter Lene og hendes mand, kaptajn Johannes Warrer. Her var kun uhyre ringe plads. De ældste i slægten siger i dag, at der ikke var plads til to familier. Lene og Johannes havde en søn, Hans Warrer, født 18/11 1871. (*Note bagi*). Altså 2½ år gammel.

Til Warrers flyttede Amalie og Peter, til en trang bolig med højst et kammer til deling. Her blev Amalie gravid. Man tør måske antage, at hun til at begynde med har rejst med sin mand, men på den anden side, – det var vinter, og så er søen ikke indbydende. Den velhavende skibshandlers datter måtte midt om natten i kulde og sne udsætte sit sarte helbred for sygdom ved at gå på toilette i et skur i haven!

Hans var endelig kommet hjem, og Hedevig var svanger, for tredje gang. Den 20/10 1874 blev datteren Anne Mathilde Brinch født. Et svageligt barn, som ikke kunne trives. Allerede en måned efter, den 29. november, døde den spæde, og Helvig var utrøstelig. Da var Amalie højgravid, og de tre kvinder, Hedevig, Lene og Amalie, gik alene hjemme uden mænd. De to sidstnævnte var højgravide, idet Lene fik sønnen Jes den 31/12 1874. Derfor havde hun nok med at passe sig selv og den lille søn, Hans. Resten af familien, ikke mindst Kalle Mett, koncentrerede sig om Hedevig, der havde fået depressionsanfald og ikke rigtig ville komme sig. Sådan formede Amalies første år sig i Sønderho!

Længe havde Hans og Helvig ikke boet i deres nye hus deromme til nord med Sønderhos skønneste udsigt. Formodentlig er det vel først lykkedes at flytte ind i vinter eller forår 1873. Skønt det lyder utænkeligt, påstod Helvigs datter, Mette, født 6/8 1871 hos morforældrene, at hun har en tåget erindring om at blive båret, indhyllet i varme klæder og tæpper, fra hus til hus. Altså fra Tækkers til den nye bolig. En ret lang vej. Vinter og koldt har det været. Dog har Helvigs Mett sandsynligvis fået dette fortalt så tit, at det er blevet til et „minde“. Hvad der har interesse i vor efterforskning af data, er, at man sandsynligvis først rigtig har påbegyndt bygningen af Hans og Helvigs hus efter Annes død d. 26/4 1872.

Mange skulle fødes og mange dø i dette hus. Fem børn så verdens lys, Tammes og Mette døde der, og Hans og Helvig døde der.

KAPITEL VII

Et menneske er ingen ø,
der svømmer for sig selv;
Fra fastlandskysten er det stødt,
et stykke af et hele.

John Donne.

Mennesket har fasttømrede ideer, der giver forstokkethed og gør skade. Ubøjelighed og jordbundethed er et af vore fælles træk. Kun øer, der altid har været naboer, kaster broer til hinanden. Opstår der en ny, bliver den isoleret. Ingen nærmer sig, ingen ønsker dens nærhed, for den var der ikke i går, og det er en uforskammethed af naturen at opslæmme sand og koral, der gør indgreb på de gamles eneret.

I Wolles Æen var der ikke plads til Peters tre børn, kun til ham og Amalie. Det vidste Peter, så første runde vandt Kalle Mett og Tammes automatisk.

Intet kan virke så mørkt, dystert og forstemmende som Sønderho ved vintertide og uden naboers varme stuer og snak. Evig blæst, evigt mørke, kulde, fugt og regn, lyde i huset, lyde i naturen, – fornemmelse i sindet. Ringe chance fik Amalie til at se folkets bedste sider, da de skjultes for hende. Deres udholdenhed og nøjsomhed, deres hårdførhed på de rigtige steder, deres beredvillighed og, måske mest af alt, deres holdning til modgang og død. De gamle koner med deres livsvisdom, deres ærefrygt for det sande og rigtige, når de først fandt det, deres manglende respekt for social rang.

Hjertevarmen og familiesammenholdet med ordene „jen af wo ejn“ så hun kun lidt til. Hun havde svigerforældrene og i begyndelsen Lene Warrer. Dog flyttede sidstnævnte og Johannes til Esbjerg allerede tidligt i 1875. Intensiteten i offerviljen for slægt og nabo blev aldrig hende til del; kun deres lune og specielle fortællehumor kom frem, selv når hun var til stede ude hos Tækkers. Kalle Mett, Helvig og Hans kunne genfinde deres humor, nu hvor bølgerne var faldet lidt til ro, og hvor en midlertidig sikkerhedsfornemmelse havde gydt olie over gemytterne. Man kunne trække vejret igen. Peter havde fået kone, hus og hjem, børnene kunne „komme der“, alt kunne blive helt fred igen . . . undtagen for den unge kone.

Hvad hun så, intetanende som hun må have været, var troldsplinten, stædigheden og selvklogskaben, folkets totale mangel på evne til at vige

fra en mening også i forholdet til hinanden. Påståelige var de, men tit havde de dog ret i en påstand; som om de havde mere end fem sanser og kunne vejre en vind og en situation før fastlændere. Når de derfor havde sat sig noget for, godt eller skidt, var de ikke til at vride fra det på ægte øbomanér. I deres næringsvej var der sjældent tid til at spørge til råds, når det gjaldt. I en fart skulle man tage stilling til, om sejl skulle rebes eller ej. Nok kunne det tage tid for dem at sætte kurs, det var igen noget andet; men den blev fulgt stædigt og sammenbidt, når først den var sat, godt eller skidt!

Hun fandt dem selvhøjtidelige og fornærmelige. Sårbare. Befolkningen var som koncentreret cognac, mente hun, der kom fra Portugal. Det kunne hendes unge mave ikke tåle, hun skulle have det fortyndet. Lignende egenskaber sås ganske vist også i „den ydre verden“, men i en fortyndet udgave, hvad enten så folk var glade og humoristiske, tvære eller knarvorne.

Liv var der nok af i byen. Halvfjerdsernes tid var vel Sønderhos egentligste guldalder. Sejlskibsflåden tog til, byen voksede, indtægterne blev mere solide og stabile end i det sidste par århundreder. Samfundet havde groet sig kompakt og traditionsrigt, man levede i brevenes tid og spænding. Fjerne landes eventyr læstes højt omkring simple, hjemmegjorte borde i skipperstuerne. Indtil gamle og unge kunne det meste udenad. Sammenholdet i byen blev om muligt endnu større end før, da den bror rejste med den fætter, og den svoger med den husbond. Træer med grene. Ugentlige gazetter bragte lister med sønderhoskibe, der gjorde byens navn gældende over hele kloden, og befolkningen bar stoltheden som deres adelskjold. Kun én havn var større end Sønderhos, og det var selveste Københavns. Man blev altså sig selv nok, og mindre end nogen sinde tålte man folk udefra, kun fremmed hjælp.

Amalie kunne svært forlige sig med tanken om at være en isoleret ø på en isoleret ø! Hvor alle andre trivedes i intimt familieskab. På de endnu levende gamle forstår man, at egentlig kun præst, degn og læge accepteredes som fremmede, fordi det nu engang måtte være sådan. De tåltes og mødtes med venlighed, fordi deres tid i sognet nødvendigvis var afmålt. De fjernede sig selv og ethvert spor af deres ophold, når de pensioneredes eller døde. Man optog dem ikke som samfundspartikler, men viste dem gæstfrihed, for de var kun gæster. Langvarige gæster i Herrens tjeneste eller kongens sold. Langmodigt og gudfrygtigt nikkede folket til, hvad præsten sagde og gjorde, til degnens skalten med deres børn, vel vidende at hans dag er kort, men slægtens lang. Når han døde eller rejste,

nikkede de ikke mere. Hans embedstid forpligtede, men derudover intet!

Men at ville gå ind som et led i kæden, den hellige! Her lukkedes alle porte.

Lad det først have været, at Amalie fandt det svært at tilpasse sig fanødragten. Og sætte den rigtigt. Det ville blive tolket som storagtig vrangvilje, hvis hun har opgivet. Vi ved ikke, om hun bar den. Lad det næste have været, at selv Peter mødte lidt af befolkningens uvilje, og det gjorde det ikke lettere for hende. Man vidste om hans planer i Esbjerg; rygter fløj som blade for vinden. Man talte i skumringen, og man konstaterede hurtigt, at hun, Amalie, var den egentlige årsag til disse emigrations-tanker. Dertil skumlede vel nogle fædre med giftefærdige døtre. Der var altid mangel på mænd, og Peter var en god og duelig sømand, der tjente langsomt, men sikkert ind til en rederposition. Hvorfor ikke, som skik var, søge sig en ung kone herhjemme. Kærligheden skulle nok komme med samliv. Det var god gammel parole.

Peter måtte rejse, men gjorde det sikkert med beklemmelse. Heldigvis var Amalie ikke svanger endnu. Man tænke sig, han var på en fragttur i to-tre måneder, inden han kom hjem igen i maj. For i maj er deres første datter, Alma, kimlagt efter fødslen at dømmе.

Peter har set alle perspektiver. Når Lene og Johannes snart flyttede, blev hans hustru helt alene i Wolles Æen. Hvad så? – Øens uskrevne lov gjaldt ikke for hende, måske netop fordi den var uskreven. Et par ældre koner, enker i slægten, havde talt et par ord med hende efter kirkegang. Amalie opfattede det som medlidenhed og har afvist sådanne tilnærmelser, der var uden indre varme. Uheldigt for hende! „Den unge portugisiske kone var nok hoven!“

De nærede ingen uvilje mod hende, eller uvenlighed, de lukkede hende blot ikke ind i deres kreds med den varme, som enhver kan spore som ægte. Deres egentlige holdning over for hende er svær at gøre rede for, særlig nu, hundrede år senere.

Hvis vi springer lidt frem for dernæst atter at søge tilbage, tænke man sig, at Peter som trøst og i oprigtig tro har fortalt hende, at når først hun fødte et barn, en søn helst, ville den lille få forsonende virkning på hendes forhold til byen. Som hun lå alene i sin tætseng, forblev dette hende en trøst. I barnet altså lå forløseren af hendes isolerthed. Hun ville føde en sønderhoning til verden, én ligesom Peter!

Men det skete ikke. Da barnet kom, blev også dette betragtet som en fremmed.

Huset var lavloftet. Hun var vant til god plads og højt til loftet. Da

hun blev alene, gik hun rundt som en anden Leonora Kristine og målte afstanden mellem væggene. End ikke stedbørnene, indpodede som de var, kunne eller turde give sig hen. Måske det værste. De betragtede hende med en blanding af interesse, nyfigenhed og mistro. Den unge uerfarne forstod ikke i enrum at udnytte deres interesse og nyfigenhed til sin fordel. Måske har Lille Mett knikset genert, da hun fik pæren ved postvognen. Amalie har måske håbet, hun ville omfavne stedmoderen, som en portugiser vel ville have gjort det. Hun har måske tolket Lille Metts generthed som uvilje, som udtryk for noget af det, som den attenårige havde frygtet ved dette giftermål.

Den eneste, der gjorde livet udholdeligt for hende, var Jes'es Mett, og til en vis grad Store Per Brinch. De åbnede for hende, tog hende ind, og de vanskeligheder med hus og have, for ikke at sige (måske) småkreaturer, som hun måtte døje med uden at kunne få grannelagshjælp, stod Store Pej hende bi med, når han kunne. Hos dem gik meget af hendes dag, og den største trøst – efter visheden om emigrationen til Esbjerg, – hentede hun måske i den erkendelse, at det var godt, at netop de to var Peters forældre. Hun og svigermoderen havde meget at tale om, og Lille Jes'es Mett kom til at virke yngre end ved første øjekast. 53 år var hun, da Amalie kom til øen, dengang en høj alder. Man var gammel. Svært er det at fatte, at denne prøvede skipperkone skulle komme til at leve præcis fyrretyve år endnu og overleve de fleste børn og svigerbørn.

Ikke sjældent fandt der en drøftelse sted mellem hende og Amalie, hvor Amalie lod al sin harme, skuffelse og ensomhed regne ned over byen og dens befolkning. Vi ved ikke nu, om den mørkøjede pige havde et heftigt temperament, men fra hendes præst i Jerne nær Esbjerg ved vi, at hun var humørsvingende og havde let til vemod. Svigermoderen var i sønderhotiden hendes eneste skraldespand. Tavs og uberørt tog hun sit låg af hver gang. For en vis mennesketype kan det være en livsopgave.

En aften sad de to med deres sytøj og gik til bunds i netop disse problemer. Folkets særprægede mål havde den unge kvinde uhyre vanskeligt ved at forstå, og Lille Jes'es Mette var den bedste, hun kunne tale med, da hun gjorde det så langsomt. Selv talte Amalie givetvis gebrokkent dansk, men kunne vel over for de gamle konversere med kun få tyske iblandinger.

„Hvorfor er man lukket ute fra jer og møter sådan en ligegyldighet?“ begyndte Amalie. (Hun havde som alle tysktalende svært ved at udtale det danske bløde „d“; det er dem næsten en umulighed.)

„Jahh! Jeg har aldrig såen rigtig tænkt over det. I en menneskealder

har en jo groet med det, og det har været lige så naturligt, at vi ikke såen tog en fremmed til os, som at vi ikke tog wo sukk mæ ind i wo dansk.“

Jes'es Mett tøvede lidt og lænede hovedet fremover og ned – en vane hun havde, når hun koncentrerede sig.

„Ser du, Malie! Det å vær hjæem her i Synnerhüge er for os som at vær i en lun, varm stue. Og liesom en fuglemor sier te ungerne i reden: „Blyw her! Her er warm å deili, men udenfor bor stygge væsner . . .“ . . . ja, såen sæjr vi og te wo smoe. Når de så alligevel flyver ud, så opdager de jo, at der e r onde væsner!“

„Jamen, der er da også ontskap mellem mennesker herovre!“

„Jow, javist! Men det æ now ånt! Nu må du jo huske på, at da vi var unge og kom te Varde eller Riber marked, så bløw vi hundset med og drilllet, pegt fingre a, leet a, og endda spyttet på. Tænk rigtig på det, Malie. Selv om de wor uund herhjæem, så wor de ett så slæem. Så tænkte vi på wo moers ord om fugle og reden og den onde omverden. Så er det næste, vi unge mennesker tænkte på, at de allesammen er onde derover og kons ve os telivs. Se der har du én forklaring . . .“

„Jo! Det forstår man wohl godt. Netop fordi I som børn ikke so oft så fremde folk og kun så dem fra den ene site, den drilske ok spotske. Men som voksne kan I da ikke tro, at alt ok alle er onde andre steter i verden!“

„Det ligger i os, Amalie. Såen bløw vi drilllet derøwer, som wor vi ett minsker! Vi vil ett ha dem her! Det er en slags hævn over de sten, der er kastet fra fastlandets folk. La os være i fred, tænkte vi, og så laer vi jer vær i fred, hvis I da osse blyw væk fra vor ø.“

„I har jo også tanker og fornunft. Når I er voksne, må I da kunne se anderletes på det, selv om I har det sittende i blotet.“

„Jae! Men der er osse mere end bare det. Hva ka en fremmed kende te os, nær han komer her? Wo skæbne og woe kår? Woe savn og tårer render jo ikke ned ad andres kinder. Det er wo lyw, det kender de ikke, og måske er vi bång, at de ett ska fostoe os herhjæem, og at de vil stifte ufred mellem os liesom på fastlandet. De ka ett forstoe wo stridbare væsen, der er bløwn såen, fordi de kræfter, vi må bekæmpe, er strid-somme og brydsomme, både for dem derude og for os herhjæem. Vi har skabt en samliv med de kræfter, vi taer a havet, og det taer a os. Det er alvor, og vi æ bång, at folk skal le. Dér hår do osse lidt a en forklaring.“

Amalie var endnu ikke helt sprogvant, og så er det vanskeligt at ud-folde sig i en konversation. Hun tav lidt. Så fortsatte Lille Jes'es Mett:

„Og der er en par ting mer: Vil de fremmede, som kommer herover

og selv får børn, finde sig i vore skikke. Ve man gi ens bøn djes lig-skjowt i konfirmationsudstyr, eller enkedragt i bryllupsudstyr, som vi fik't? Nej, – det ve I ett, for så gyser I, men vi æ føj te't og groen mæ't.“

Dog ét punkt fandt Amalie, som lå hende på sinde:

„Så kan alto ingen fremd blife gift met nogen herovre. Alto fra fast-landet. I er jo kun en lille tusint mennesker i samfundet, ok der komme ikke frisk blot til byen eller øen . . .“

„Nøj,“ samtykkede Jes'es Mett ærligt og lænede sig atter fremover i koncentration. „Og det farlige ve't er vel netop, at vi er jen stor familie, der som alle andre store familier både kan og helst vil klare sig uden fremmede. Men i blodet sku der gjaen kom lidt fremmed ind imellem, det sæder! Der ka jeg kuns svare dig, at der har du ret. Og derfor ligner vi osse hveranner. Vi er alle, hvæ jen, i slæjt mæ hveranner.“

„Jo! De samme ekenskaper har I, ok du taker mig det ikke ilde op, når jeg siker, at I let blifer fortrætelig ok har svær vet at glemme ok til-gife gammel nak . . . det siker Peter også!“

„Nårh ja! Det æ det såem igjen Hwodden ær't mæ en stue søskende-flok? Vel nok hele verden øwer? De slås mæ hveranner, og det gjøer vi osse, men kommer der noen udefra . . . så holder vi sammen.“

„De'r meket sandt ok forståeligt i det, du siker, men hvorfor har I ikke råt til at vise mig varme ok venlighed? Jeg er dok gift met en af jer egne ok har intet ondt i sinde, men allikevel står jeg so alene, so alene. Har kun dig, Oldemor!“

Ordene sved i den brave skipperkone, og nu var det hende, der sad tavs lidt. Hun vidste ikke svaret.

Amalie så sin fordel og fortsatte i lidt højere tonefald. Lige som præsten, der skænder på den trofaste og nærværende menighed over de for-sømmeliges fravær, lod Amalie til slut sit vemod vælte ned over sviger-moderen.

„Alene mo hun føte, alene fotre kreature, holde hus, bake, brykke, spinde ok karte, grafe, grovslagte, senere moske opdrake de smo ok fo dem te ok begripe deres Fatervor, – de som endda har det halfe sint, som hun aldrig lærer at forsto . . . sådan er jeg kommet til ok se mig selv. Men det skal aldrig ske!“

„Jamen, jamen Malie da . . .!“

„Ok tro ikke, at jeg ikke ville fornemme det som metlitenhet, hvis der dennoch kom nokle for at hjælpe. Metlitenhet ok ikke kærlighet eller familieskap . . . det som en ung kone har mest behov eller bruk for!“

Lille Jes'es Mett ønskede ikke at træde på farlig grund. Hun blev svar

skyldig, da hun så de røde pletter på den fortvivledes kinder, og hun skiftede emne.

Livet, det ensomme, fortsatte for Amalie med kun svigerforældrene som formildende omstændighed. Lille Jes'es Mett vidste, at Amalie aldrig ville vove at blive vred eller tale hårdt til Kalle Mett, – og det glædede hende!

KAPITEL VIII

Lad Taget saa kun være Straa
og alle Stuer ganske smaa,
og Havets Taage, graa og raa,
om Ruderne sig svøbe . . .

C. Ploug.

Måske har Amalie været med Peter til søs en kort tid, inden hun blev så sløj og besværet under graviditeten, at hun foretrak Wolles Æen. Eller måske foretrak hun trods fysisk lede sejlads under hele sit svangerskab frem for ensomheden med kun de gamle som omgangskreds. Måske har hun klaget til Peter, måske tiet. Af hendes portræt synes umiskendeligt at fremgå, at hun var et stolt menneske i ordets positive betydning. Og de stolte klager nødigt.

Næsten givet er det, at hun har måttet spare, og at hun har måttet gå til de gamle for at få penge, med mindre hun har fået lidt hjælp hjemmefra. Almindelig fanøskik var, at skipperen ikke sendte penge hjem til sin kone, men til faderen eller svigerfaderen for at lade ham administrere indtægterne, enten til investering eller afbetaling på skibet. En ydmygende gang har det været for en ung kone at skulle gå tiggergang for at få penge til livsfornødenheder, så som petroleum, sukker, kaffe o. l. Om et fast månedligt husholdningsbeløb var der dengang sjældent tale.

Måske har hun slet ikke haft petroleumslampe. De var sjældne, og vi har iøvrigt bevis for, at Kalle Mett var en af de første, der fik petroleumslampe og en af de første, der fik petroleumsskærm til madlavning. Det står nævnet i deres bo-opgørelse. Andre folk brugte tranpråse og kærter, som gav dårligt lys, omend nok til at lappe klæder ved eller strikke. Læsning blev der ikke meget af om aftenen, måske netop fordi lyset var svagt. Den kendte græsstråplante, lysesisiv, brugtes også hyppigt. Med en lille-

fingernegl sprættede man græsstrået op, og den vedagtige masse indeni kunne stikkes ned i tran og brænde, skønt den sodede en del. Det var gratis, men svag belysning.

Tændstikker (svalstikker) har Amalie næppe haft, med mindre Peter har tænkt på dette i Oporto, så de kunne tage nogle pakker med. Almindelige mennesker i Sønderho havde i tresserne og halvfjerdserne ingen sådan luksus. De holdt altid ilden gående et eller andet sted i huset og brugte gløderne til anden optænding. Gik disse ud overalt i huset, måtte man låne en glød hos naboen i en træsko eller åsktrow. (Askebakke).

Amalie må have fået ru hænder. Hun har lært at slide, hvis hun ikke havde prøvet det før. Sommeren har været travl med grøftegravning ved fennen, pasning med Jes'es Mett af kreaturer, gødning, grøde o.s.v. o.s.v. Altsammen til livets opretholdelse; i Sønderho var kun få forretninger, og den nygifte har savnet Oportos storbutikker.

„Skæbne og gemyt er navne på samme begreb.“*) Det passer her som ingensinde. Vi ved, at Amalie blev stillere.

Endelig den 5. februar 1875 fødte hun sin og Peters første datter, et vel-skabt barn, der skulle arve moderens skønhed. Givetvis har slægtens kvinder og en jordemoder bistået Amalie, og alt gik godt. Det ligger for at antage, at alle – ikke mindst Amalie, – har tænkt og frygtet det værste efter Annes tragedie. Fødslen har vel fundet sted ved flod – på god gammel sønderhomanér.

Sådan mente de gamle, det skulle være, – og var. Fødsel ved flod og død ved ebbe. En lang række eksempler synes at bekræfte, – i det mindste for sønderhoner, – at sådan var det. Det er opdagelsen, der har skabt troen, og ikke omvendt. Denne omstændighed, denne afhængighed af tidevandet har også bevirket, at bonden på Fanø helst såede ved flodstigning, og at konerne helst kærnedede smør ved samme tidevand.

Ebbe vil sige den tid, hvor vandet er helt inde og begynder at falde. Omvendt er flod den svulmende proces, hvor vandet begynder „at gro“, og stranden gradvis fyldes. Man fristes til at sige, at de er døgnets forår og efterår. Vore allertidligste kultursamfund har vist samme afhængighed af tidevandet og månen, men den har selvfølgelig haft særlig grobund hos folk ved havet.

(Man turde måske i parentes bemærke, at Shakespeare lader Fallstaff dø mellem 12 og 1, midt imellem ebbe og flod, hvilket altså vil sige ved ebbens begyndelse. Løbet var kørt ud, så langt som det kunne og skulle.)

*) Citat fra den tyske digter, NOVALIS.

Mælk, der malkedes, og vand, der hentedes af brønd, mens floden steg, ville koge over i gryderne og løbe ud, hvorved den kostbare ild blev kvalt. En gammel mand fra Sønderho (nu Esbjerg) fortalte, at „ebbe er et dystert og øde syn og gøres ansvarlig for goldhed, misvækst og svag-hed.“

Altså den 5. februar fødtes Alma, og den 4. april samme år døbttes hun i Sønderho Kirke. Gudmødre var Hedevig og Hans og Peters næstyoungste søster, Anne. Gudfædre var Hans, Store Per Brinch og Peters og Hans' onkel, Thomas Meinertz.

Forholdet mellem Amalie og Tækkers er tænkeligt gået endnu mere i hårdknude ved Almas fødsel. Den lille blev ikke til forsoning! De to gamle har ikke følt sig i familie med hende, hvad de jo ad blodets baner heller ikke var. Dertil kom et fremmed ikke-sønderhoningelement, som gjorde det svært for Tækkers at forsone sig med den lille. Barselsglæden var ene på Brinchernes side.

*

Autentisk er det, at da Peter giftede sig igen, blev Tammes' i forvejen skrantende helbred rystet yderligere ved udsigten til strid om børnene og eventuelt tab. Vi ved fra hans ligprædiken, at det gik ret kraftigt ned ad bakke med ham efter 1874. Hertil kommer, at de to gamle har forudset, at det måske inden længe ville blive formålstjenligt at flytte teltpæle, – efter en menneskealder i det gamle hus. Peter ville åbenbart ikke slå sig ned i det til ham og Anne beregnede hjem. Man gør sig tanker, om han måske ikke ønskede at stå i huslejgæld til de gamle; eller måske har han ikke villet friste skæbnen ved at flytte ind i et hjem, der var bestemt og planlagt til hans Anne.

Tækkers blev ikke yngre eller mere elastiske med årene. Tværtimod tør vel nok siges, at de sidste år med deres savn, gnidninger og indre spænding sled dem op før tiden.

Peters beslutning om at emigrere stod fast. 20 år havde han været til søs, måske uden nogen sinde at have brudt sig om det. Søen som sådan elskede han, men han var træt af rakkerliv.

Da Johannes og Lene flyttede til Esbjerg, blev der vitterligt plads til børnene hos Peter og Amalie i Wolles Æen. Hvorfor det aldrig lykkedes Peter at få dem, vides ikke, – man kan gisne og gisne. Der har sikkert været nærkamp fra to jævnbyrdige fronter med det halve liv som indsats for det, som var begge parter kærest. Mett har råbt skarpe ting, og Tammes har vrisset, at det ville Peter komme til at fortryde. Dertil har han rullet ældgamle forseelser op for Peter, som han havde det for vane, når

han gik i leding. Lille Mett har været en fortvivelse nær ved at se sine kæreste kastet ud og opløst i en fortærende strid, der fik dem til at sige ondt til hinanden. Hun har måske været sendt til sit og sine søskendes kammer og har herfra hørt trusler, overtalelser, råb og skældsord, gråd og – had!

Et af det ældre ægtepars yndlingstemaer i kamp var at spille på dødens og fortrydelsens strenge med en grufuld sentimentalitet, som vor tid har svært ved at fatte. Over Annes død og deres egen kommende. Det har pint, martret, eller ophidset Peter gentagne gange at måtte høre på, hvor „slet han var“. Hvor wo Ann ville ha vendt sig i hind grav, hvis blot hun havde vidst Og hvor han kastede smuds på hind rejne lig ved sådanne vilde planer, der tog hind børn væk fra hind grav. Og når den streng var spillet træt, kørte de videre med, hvordan han ville komme til og fortryde og komme til klar forståelse af, hvem der havde været de klogeste. Men først „når det var for sent“, og de var døde. Så ville han bryde sammen på kirkegården. Fortrydelsens tårer ville han gyde på deres fælles gravsted, deres og Annes. Mens de endnu kunne råde, ville han ikke tage imod . . .

Man dvælede og dvælede i D Ø D E N, både den friske, den gamle og den kommende. Med en sær morbiditet. Man skrev gruopvækkende „poesi“ derom, som blev sunget om aftenen, når man gik i råd eller sad rundt om lampen, en hel familie. Et par strofer af en sådan original „dødssang“ kan kaste lidt lys over deres „dvælen og smagen på sorgen“, omhyggeligt udpenslet til rædsel for de små og unge:

*Kjære Moder, hvorfor sover du
paa det haarde Egebord saa længe?
Vil du aldrig vaagne nu,
ak, saa græder stedse dine Dreng.*

*Skal du ligge i det sorte Skrin,
som i Stuen staar med Laaget over,
ak, saa kan jo aldrig Solens Skin
lyse ned i Kisten, hvor du sover.*

*Sig mig, hvorfor er du klædt saa hvid,
og hvorfor vor gode Fader græder?
Hvorfor kommer vore Venner hid,
alle klædt i sorte Sørgeklæder.*

*Men du har jo ogsaa meget grædt,
saa du kan jo nok til Hvile trænge,
og naar du til Slutning vaagner let,
er du fri for det, du led saa længe.*

*Hen til Graven, hvor min Moder bor,
vil jeg tit med mine Brødre ile,
og naar Lillebroder bliver stor,
vil jeg vise ham, hvor Moder hvile.*

*Naar vi samles da i Himmerig
hos Guds Engle smaa i Evigheden,
ak, saa skal jeg nok fortælle dig,
hvor vi sørgede og græd hernede.*

Man var ganske enkelt opdraget til at blande døden ind i enhver strid, bruge den som undskyldning for egen dårlig optræden og som skræmmebilleder ved andres.

Der var også andre toner på de gamles instrumenter. Mest økonomien. Tækkers var særdeles velstillede, og børnene havde det vitterligt godt dér. Det har nok regnet ned over Peters hoved med bebrejdelser over hans uforsigtighed. Sådan at forlade et godt erhverv, som han forstod sig på, for noget ingen vidste, hvad var. Hvad vidste han om uldspinderi? Kunne han magte at brødføde 6 mennesker i et nyt, ikke betalt hus og blandt lutter fremmede mennesker, der ikke ville sønderhoninget noget godt? Og hvem skulle betale prisen, hvis ikke det gik? *Deres* elskede tre små. (Den fjerde toges der ikke så nøje hensyn til.) De malende adjektiver har været taget i brug, og da Peter var både hidsig og selvstændig (kaptajn på sin egen skude), kan man tænke sig til stemningen. De to mandfolk har stået truende over for hinanden:

„Verden erkender dog, at de æ wo bœn!“ råbte Peter.

„Å a æ ett enig mæ verden!“ skreg Tammes, måske mere sandfærdigt end tilsigtet.

„Å a troer te a verden den æ lieglæe . . .“ – Så sagde Kalle Mett:

„Ja, ja, Peter Brinch, tej imoe, det ka I Brincher, og *det* hår I åltij kunnen, do å di mille! Vi tow gammel, vi ko tej di bœn da do wår i noe å pass dem i ål di manne oer . . . men hva fær vi som løn å tak!“

Dybere og dybere gik slagene, og ingen vegne kom man. Den stærkeste har været Kalle Mett; hun afstod ganske simpelt ikke de små trods

Peters råben og skrigen. Aften har det måske været ved de fleste sådanne lejligheder, og Peter følte, at han ikke ligefrem kunne røve børnene med sig. Blandt andet har han nok mærket, at Lille Metts sympati ikke var 100 % på hans side, på nogens side. At gøre dem til ofre for en „bortførelse“ var ikke nogen heldig eller ønskelig udgang.

Der gik rygter om deres strid, og der gik rygter om, hvorledes der også opstod strid mellem de to hold bedsteforældre. I senere år fortalte Lille Mett og hendes søskende og fætre og kusiner derom. Vi tænker os, at Kalle Mett i sin usikkerhed har søgt at finde en forbundsfælle i Lille Jes'es Mett, – eller måske blot at lodde situationen for at se, hvor hun selv stod, – hvor mange forbundsfæller hun havde.

*

Det var i marts og endnu koldt i vejret. Kalle Mett trak sit sorte sjal fast om sin trinde krop og begav sig af sted i snefnygen. Vind var i syd, og den pustede alle hendes skørtelæg glatte. Sønderho lå på sin sneklædte sandmark og trak vejret lige så hårdt som Kalle Mett selv. Mørket hang over den rimsmurte jord, men grunden var tydelig nok langs kirkestien. Halmstråene var stive og glasagtige af frosten; det følte, som brak de, når Mette trådte på dem med en kvasende, knirkende lyd. De gav efter og rejste sig igen, bemærkede Kalle Mett. Og gjorde sig tanker derom!

Det var egentlig ikke et uforsonligt mørke, der omgav hende, så længe man bare kunne skimte jorden. Ligesom en sømand på en måneklar nat kan skimte en tynd stribe månerim på havoverfladen som det eneste synlige af søen.

Hun drejede om øst for kirken, og foran hende lå bykernens første to rødansigtede, hvidhårede skipperhuse, hvis svagt oplyste øjne stirrede hinanden fantasiløst i møde som hinandens eneste synsfelt. Et par menneskealdre havde vænnet dem til synet. Lidt længere nede ved posthuset bøjede Kalle Mett af til syd, ind i smøgen. Bagest inde lå Store Per Brinchs hus og åndede tykt gennem skorstenen ud i martsaftenen.

Engang før var hun gået samme vej med lignende ærinde. Vi husker det, hen til Jes'es Mett, for 8 år siden, da Helvig ventede sig, og Tammes ikke ville vide af ægteskab. Da gjorde de to mødre en pagt. Otte år havde lagt sig på Kalle Metts legem og sjæl og havde ældet hende, måske endda lammet noget af hendes tidligere så sprudlende initiativ.

Lille Jes'es Mett var den samme, stort set, måske et par nye rynker. Hun sad stille, rødøjet og smilende i sin stol med et lommeterklæde knugget fast i hænderne. To tranpråse brændte, der var tåleligt lyst inde.

„Go ahten, Mett!“

„Go ahten, Mett! A ka jo nok tink hwoffor do æ kommen . . .“

Nøjagtig de samme ord havde Jes'es Mett sagt for 8 år siden, begge gange som havde hun ventet navnesøsterens endelige besøg. For hende selv at gå ud til Kalle Mett ubuden lønnede sig ikke. Hellere vente. Hun kom nok!

„A ve ett såen ret, hwodden a ska få't fram, Jes'es Mett!“

„Hva ær't da do ska ha fram, Tækkes Mett?“ løg Mette Brinch.

„Vi tow kwinfoolk sko stå sammel, Mett, og a troer ett te do stær hiel å mi sije. A tøgs det æ gal at han, jer Pej, ve ræjs fræ wos!“

„Ja, a tøgs kons, at i wo bøens ting ska vi ett bland os. Dær mo vi lae Woharre roed . . .“

Kalle Mett stivnede kendeligt i ryggen.

„Det er en næem moed å klåer æ ansvar o!“

„Wo ansvar æ å føj å klæj dem å så pass o dem te de blyw ahoer. Så moe de wal sjæel, å ska wal sjæel. Ellers lær de't åller.“

Så slog Kalle Mett over på den traditionelle streng!

„Do ve, Jes'es Mett, – a misted det bedst å hæd i wo salie Ann, hon wor so howsin å sinne å kjærli mo hind bøen. Å dær jen ting, do kaske ett ve, Mett, å no æ a kommen for å foetæel om't. A hår dengång lovn wo salie Ann å pass hind trej smoe så læng a løw . . . å det æ wal ett å passe dem å gi dem bort te en frammed kwinfoolk fræ en frammed land, som we te en frammed byj, – væk fræ døj å os! Da wo salie Ann hon sko bort, da såed a mæ hind hånd å da mott a loev . . .“

„Jow, Tækkes Mett, det kan a nok hows! Det hår do fotoel. Men jær salie Ann, hon wor en guge minske, jen a de bedst. Do troer wal ett, at hon hår mient te a do sko tej hind bøen fræ hind Pej og gjøer ham såen fotræed. Det wor wal ett det, hon tinkt mæ å tej sæ a . . .!“

Jes'es Mett havde taget om den farlige nælde med de bare, senede hænder. Men nu skulle det siges; det var ikke ret at lægge i den afdødes mund, at børnene skulle tages fra Peter. Kalle Mett med den kvikke forstand var afvæbnet. Så var der kun den sidste udvej, lært hende af Tammes. Hun lagde stemmen op i et højere plan og virkede lidt „fornemmere“, som hun plejede, når hun gjorde sig vred.

„Hva sæj do dær, Jes'es Mett? Det tøgs a ett oem. Ve do no sæj, at Tammes å mæ tej Pejs bøen fræ ham . . .?“

„Pej og Malie hår woot her å foetæel, at I hår snakket om't og ku ett fordrows . . . at I ett ve gie ham hans bøen . . . å no sæj a, Mette Sørensdætter, om do så blyw galsindet, – hva te do no gjøer å hår gjøer sien wo Malie æ kommen, det æ ett ret, Mette Sørensdætter. Hva do gjøer da

salie Ann døde, det wor en kjøen å rat gjahning, men hva do gjør no, det æ ett kristen gjahning å skyer æ lys. Do fær kons skam a't, no å åltij, – do som wor en guge, stærk å retskaffen kuen ål di dæ!“

Brincherne havde fyldt hendes mål, og Tækkers Mett gik! Den sidste mulighed var udtømt. En forhandling mellem de to mandfolk, Tammes og Stue Pej, var utænkelig netop nu. Tammes var Dannebrogsmænd og nød at være lidt feteret, én man tog hatten af for. Peter Brinch, hans jævnaldrende, havde ingen lignende værdighed, og den sejr havde talt for Tammes.

Dog, – for nylig var dette blevet ændret med et brat slag. I 1876, bemeldte år, blev nemlig Peter Brinch den ældre af byen valgt som sognerådsformand. Han nød således borgernes tillid, en lod, som aldrig skulle blive Tammes til del; og det vidste Tammes.

Små sejre, store nederlag. Tækkers stod alene, men ene gør stærk. De skulle alligevel vinde alle slagene!

KAPITEL IX

Den kerne vorder alt for let,
der savner regn og væde,
så modnes åndens frugter slet
i sol og idel glæde;
den urt, som bringer bitter ve,
kan skænke røde kinder,
så må mit øje sorgen se,
før det sin frelse finder.

Paul Gerhardt, 1647.

Man kan spekulere på den egentlige udgang i striden om børnene – og har gjort det. Nu er forskning for silde og bringer kun mulighed for gisning. De tre små blev hos Tækkers. For Peter og Amalie har det vel betydet lidt af en økonomisk aflastning ikke at have de tre, – måske! For Peter havde mange års modgang betydet, at han havde lært at væbne sig med resignation. Han kunne lære af tilværelsens slag, blev tålmodigere og blidere, mens så forfærdelig mange andre bliver bitre og højt jamrende. Resignationen udebliver.

Omkring august 1875 blev Amalie gravid for anden gang, ca. et halvt

år efter Almas fødsel og næsten samtidig med Hedevig. For femte gang har Peter talt på knapper og håbet, har beroliget sig med, at han vel ikke kunne blive ved med at få piger.

Det unge par i Wolles Æen har spinket og sparet, „bygget op“ som man kalder det. Nu skulle det være, hvad enten så midlerne slog helt til eller ej. Uldspinderiet i Esbjerg blev købt, skøde skrevet, og man ventede på, at byggeriet derovre skulle blive færdigt. „Sorg blev til glæde vendt“ – for nogen tid.

Af en eller anden grund er Peters og Amalies andet barn ikke at finde i den ellers så pertentligt førte slægtsbog. Der står under ægteparret intet om, at de kort efter overflytningen til Esbjerg, den 25. april 1876, fik en dreng, som blev døbt i Jerne Kirke og loyalt opkaldt efter faderen, Peder Brinch. 11 dage efter at Hedevig havde født sin søn, der også blev døbt efter farfaderen, Peter Brinch.

Sådan startede de to opholdet i Esbjerg, hvor de først flyttede ind hos Johannes og Lene Warrer, indtil spinderiet blev færdigt. Endelig et pusterum, endelig lidt lykke, alene og med den længe ventede søn i familien. Gode auspicer at starte under!

Havde de dog blot holdt!

Hvad Amalie gennemgik i Sønderho, kalder nogle mennesker modning. Måske kunne hendes trængsler gøre hende bedre egnet til den vanskelige opgave at være „nybygger“ i et primitivt samfund og med to små børn.

Peter har været tvunget til sparsommelighed og megen sejlads. Man fristes til at formode, at både tilværelsen og Peters hastværk har budt den unge moder på meget. Alene det at skulle flytte og føde i samme måned; flyttemænd i moderne forstand fandtes ikke. Man spørger sig selv, om Amalie har kunnet følge med presset? Har hendes sind kunnet følge trit? „Også vort indre menneske har en lovbestemt drægtighedstid, som tålmodigt må gås til ende, dersom der ikke skal komme fusk og misfødsler ud af det!“ *) Til tider byder liv og skæbne os på for hurtigt et modningstryk!

For Amalie har dog ordet Esbjerg haft forjættelsens klang. Været ensbetydende med begrebet frihed. (Selv om hun nok senere har erkendt, at frihed kun findes i menneskers ønske og forventning). Vi ved fra mange kilder, at hun aldrig lærte at forlige sig med Sønderho. For en efterverden at bebrejde hende en mangel på indlevelse er ikke retfærdigt. Hun tri-

*) Citat fra Pontoppidans *Hans Kvast og Melusine*.

vedes ikke, men det er næppe en tilfældighed, at mennesker kalder dem, der kræver god jordbund og nænsom pleje, for ædle planter, selv om ikke nødvendigvis det, der gror vildt og trives overalt, kan sammenlignes med ukrudt.

Man tør formode, at det unge par har sejlet alt deres gods over til Esbjerg, den vilde landsby, på en lægter. Man flyttede fra den ene landsby til den anden. Også derovre var kun hedeveje, der var intet gas- eller vandværk, og det vides, at folk fra Ribe og Varde så ned på denne nye by. Fra Thomas Brinchs levnedsskildring har vi hentet følgende linjer:

„Når jeg hentede mælk for bedstemor (Lille Jes'es Mett) ude på Nygård (en af de gamle Esbjerggårdes udflyttergårde omtrent dér, hvor nu Torvegade og Nygårdsvej mødes), så skete det ad en sti, der gik fra Havnegade tværs over, hvor det nuværende Rådhus ligger, og der var ikke flere huse, end at bedstemor kunne følge min færd hele vejen fra sit vindue.

Af „gader“ var der egentlig kun Kongensgade og Havnegade. Sidstnævnte har altid været kaldt således, hvorimod førstnævnte hele min barndom kaldtes „chausséen“. Den var heller ikke andet end en almindelig landevej på hver side begrænset af en dyb grøft med stillestående, stinkende vand og mudder, hvorover der førte gangbrædder ind til de forskellige huse . . .“

En fordel var det vel, at Amalie gennem to års ophold i Sønderho havde vænnet sig til at bo under primitive forhold. Blev det bedre eller værre? Fra aske til ild, eller fra aske til aske? Ved at famle i en pose, der indeholder samtidsbeskrivelser fra Fanø, skimter vi lidt af, hvad den unge portugiser har været udsat for i de første år af sit ægteskab.

„I en krog af haven var møddingen, sædvanligvis et lille, rundt hul i jorden med en lille brink udenom. Mange af disse møddinger var lagt således, at man ved nattetide kunde løbe lige i dem, når man ikke var stedkendt. De større møddinger til staldgødningen var det ikke bedre bevendt med. Regnvandet i forbindelse med ailen dannede småsøer eller lange åer, der når de havde tilløb med naboens blev store og løb over, særlig når byvandet stod højt. Man måtte vade igennem det og bragte vel et og andet med sig ind i stuerne. For ikke mange år siden gik sundhedskommissionen i krig mod møddingerne og påbød dem indhegnet, de større med mur omkring, de mindre med tildækkede kasser. Grunden dertil var jo indlysende nok fra et sanitært synspunkt, men de ældre folk var langt fra fornøiet med ordningen, som omtrent blev betragtet som et indgreb i øens personlige frihed. Det var blot badegæsterne (som ind-

fandt sig allerede i 80erne), der ikke kunne tåle lugten. Jeg har hørt mange sige: *Hvorfor skal vi have al den bekostning for det fine krams skyld? Kan de ikke tåle lugten af komødding, saaen gue rejn møj som den? Vi har haft det sådan alle vore dage og ikke een har taget forargelse af det, men nu er de så fine på det, at de slet ingen ting kan tåle. Det var dengang folk de fik „nerver“.*

Under langvarig regn eller voldsomme skybrud var vejene dog næsten ufremkommelige. Jeg kan huske fra min barndom, at vi sommetider kunde vade i vand og gødning omtrent til knæene, ellers måtte man balancere langs hegnene, hvor man stak sig slemt på stikpillerne. Afløb og rendestene var der intet af, og sandet holder jo på vandet . . .“

Hvor længe de boede hos Warrers i Havnegade vides ikke bestemt. Formodentlig er de flyttet ind i den nuværende Strandbygade omkring begyndelsen af 1877. Herfra ejes et billede, der giver et godt indtryk af epoken og af stuerens størrelse.

Et par gode år fik de – trods de mange primitive forhold, – mens børnene af første ægteskab fortsatte hos Tækkers.

De ældre i slægten har hårdnakket hævdet, at Peter til slut i sin afmagt har tyet til Kongens Foged med papirer og juridisk ret, og at Kongens Foged i mulm og mørke henvendte sig hos Tammes og Kalle Mett for at få børnene udleveret til deres rette fader. Legenden har været hårdnakket, og man har i vort slægtled troet på den. Hvor rygtet i første instans stammer fra vides ikke, men herved rammes en tyk pæl igennem det til eftertidens orientering. Vi ved ikke engang, om der har været en fjer at bygge de fem høns op på. Dog, i Viborgs arkiver står der intet om nogen fogedforretning hos Tækkers for bemeldte år, hverken i denne eller anden anledning. Kongens Foged har ikke i omtalte årti været i Sønderho. Den næste naturlige tanke i et forsøg på at følge årsagen til denne legende er, at blot én af slægten blot én gang har hørt forkert, og at SOGNEFOGED er blevet til KONGENS FOGED. Ej heller dette kan dog være tilfældet efter vore undersøgelser.

Den brinchske gren af slægten har formodentlig været „forarget“ over den tækkerske stædighed og sejr, og rygtet er måske et udslag af ønsketænkning. „Peter burde ha Kongens Foged til at sikre hans ret og hente hans små!“

Ingen af slægten i dag har kunnet oplyse, hvor længe børnene egentlig blev hos bedsteførdrene. Så opstod den udvej at undersøge Sønderho skoleprotokol (Viborg Landsarkiv) for at se, om børnene havde skolegang dér, efter at Peter og Amalie i april 76 var flyttet til Esbjerg. Af

disse protokoller fremgår, at Lille Mett naturligt nok forlod skolen efter konfirmationen i 78, mens de to små fortsatte helt op til og med 28. april 1881, hvor sidste karaktergivning forelå. I oktober 81 er deres navne der ikke. Da Tammes døde i 78 og Kalle Mett i april 81, passer brikkerne. Først da har Peter og Amalie kunnet få børnene over til sig.

Det har ligget for at antage, at den væsentlige grund, til at Tammes og Kalle Mett fik lov at sejre i striden om børnene, var økonomien. For Peter altid en byrde. Huset i Esbjerg skulle afdrages, og råvarer til uld-spinderiet anskaffes. Det kunne være en lettelse, at de tre største børn, der var ved at komme i den „dyre“ alder, kunne blive hos bedsteforældrene, der jo alligevel ikke ville af med dem. Dog i 1880 og måske før har Lille Mett været hushjælp for den svagelige Amalie, der ikke kunne overkomme det hele.

Ved et tilfælde har et løbblad imidlertid fundet vej til disse linjer. Det stammer fra en iøvrigt bortkommet husholdningsbog fra 1880, og den er ført af Amalie. For det første fremgår af dette blad, at Amalie har talt blandet sprog, idet tysk måske har været hendes egentlige modersmål. Endvidere fremgår, at Tækkers ikke har bekostet alle fornødenheder for de tre små. Det kan meget vel tænkes, at visse af udgifterne har været fordelt, og at Peter lejlighedsvis har ønsket – som et æresanliggende – at forsyne de tre små med fornødenheder. Vi ved det ikke. På Amalies løbblad står at læse:

„Sine soll vom Mai bis November 7 Kroner jeden Monat haben, og havde kun hævet 9/10, ialt 29 Kroner.

<i>Petrea og Anne:</i>	<i>To Par nye Støvler</i>	<i>13.00 Kr.</i>
	<i>To nye Kjoler</i>	<i>18.50 Kr.</i>
	<i>1 Strømpebånd</i>	<i>0.35</i>
<i>Mette:</i>	<i>Nye Støvler</i>	<i>10.00 Kr.</i>
<i>Smør 1 Pund</i>		<i>0.88</i>
<i>1 Middag Fisk</i>		<i>0.50</i>
<i>13. April 1880</i>		
	<i>Mette til Fornøielser</i>	<i>2.00 Kr.</i>
<i>5. Mai 1880</i>		
	<i>1 Hat til Dagmar</i>	<i>2.25 Kr.</i>
	<i>1 Hat til Alma</i>	<i>3.20 Kr.</i>
<i>25. August 1880</i>		
	<i>Mette Reisepenge</i>	<i>1.00 Kr.</i>
	<i>Rødspætte til Middag</i>	<i>0.55 Kr.“</i>

Man kan kun gisne om, hvordan tilværelsen i de første esbjergår har været. Uldspinderiet kastede ringe profit, og vi ved med sikkerhed fra Viborg, at Peter har anmodet sin svigerfader Tammes om et lån på 2.500 kroner og har fået det bevilliget ved en panteobligation. Et ret anseeligt beløb dengang. Man fatter løs og ikke underbygget mistanke om, at det måske ad økonomisk vej er lykkedes Tammes og Kalle Mett at få lov at beholde børnene.

Der kom snart flere børn til, og Amalie skulle blive moder til fire af sine egne, men skulle aldrig nå at blive „rigtig“ stedmoder til Peters første tre.

Den 20/9 1878 fødte hun datteren Dagmar, og den 23/10 1880 kom den anden søn, Frederik, til verden.

*

Og hjemme i landsbyen gik livet sin vante gang. Vi går tilbage til overflytningsåret 1876, der trillede videre med sit hjul over Sønderhos marker.

Den 13/12 1876, efter fire års ensomhed i det store hus over for faderen, Mathis Knudsen, udløstes Jes Brinch's kone, Maren (Peter og Hans' svigerinde) endelig af sin enkestand. Der kom en frier. Om hun har elsket ham eller måske taget ham af økonomisk nød er svært at sige, men man foretrækker at tro det første. Han hed Thomas Hansen og var ligesom Tammes Tækker krydstoldassistent. Et godt levebrød med fast pension.

I forbindelse med Marens andet giftermål er det værd at nævne en interessant lovforordning for datidens sømandsenker. Her gengives, hvad Maren havde at gøre, inden hun kunne gifte sig igen:

„Når en sømand forliste sporløst og var gift, måtte hans hustru, hvis hun ville indgå nyt ægteskab, „anlægge sag“ ved domstolene mod sin bortblevne mand, for at ægteskabet kunne ophæves. Hun skulle så møde ved retten og enten selv eller ved sin sagfører 3 gange højt spørge, om manden var til stede. Var han det ikke eller lod nogen møde ved fuld-magt, blev ægteskabet af dommeren erklæret for opløst. Manden skulle da forinden indstævnes gennem dagbladene.“

For anden gang bar Maren vel brudedragten, og denne var iøvrigt identisk med brudedragten, som brugtes på en lille ø, „Marken“, i Zuider-søen, 1/2 times sejlads fra Amsterdam. Som tilføjelse til bryllupsskikkene i bind I kunne vi her gengive et par ord fra en gammel sønderhoning:

„Efter spisningen, som enten var steg med kartofler eller risengrød

med smør og øl, blev stuen ryddet til dans, og den såkaldte brudedans blev danset først. Der var altid to bydemænd. Når spillemændene havde fået mad og snaps, anbragte de sig i det ene hjørne af stuen på et bord og begyndte at stemme violinerne, mens gæsterne bænkedes sig. Først måtte brudgommens bydemænd danse 3 danse med bruden; derefter hendes egne bydemænd ligeledes 3 danse. Så først fik gommen lov at danse med sin brud. Så dansedes igen tre danse med bydemænd og brudepiger, og så endelig kunne dansen begynde for de andre. Bruden og brudepigerne måtte beholde æ buer på, og ved slutten var det altid så festligt, når de skulle tages af. Bydemændene fik et kys af dem for at tage knappenålene ud. De beholdt ofte nogle nåle og et stykke bånd som minde.

At være bydemænd var nu slet ikke så let. Foruden at besørge indbydelserne, (en smækker kæp måtte de have, når de gik rundt) skulle de opvarte ved bordene og skåle med alle. Og det var tit hårdt. Når dansen mellem gæsterne var begyndt, måtte brudepigerne ud og vaske op. Foruden et offer til præst og degn ofredes også til bruden, og efter spisningen kom foruden fattigbøssen altid en tallerken med kartoffelskræl, som man lagde skillinger i til æ køks.“

Maren Brinch blev nu til Maren Hansen. De fik både børn og børnebørn, hun og Thomas, mens Jes Brinch's eneste søn, Mathis, der var opnævnt efter sin morfar, Mathis Knudsen, aldrig fik børn. Således brast Jes'es direkte tråd til en efterverden. Også hans lillebror, Niels, der forliste ved samme lejlighed, fik trådene hugget over. Tilbage var af Peters og Lille Jes'es Mett's fire drenge kun sønnerne Peter og Hans.

Værd er det at bemærke, at da Maren og Thomas fik deres første barn i 1879, en søn, blev han opkaldt efter Marens første husbond, kom til at hedde Jes Brinch Hansen. Heller ikke han efterlod sig børn.

KAPITEL X

Nabo, ve do kjøew mi ko,
og i tilgift en ask foder?
Om en skilling eller to
ska vi ikke splides, broder!
Hår do ett te hele koen,
så sæt gården som kaution.

Tammes Tækker har været såre ængstelig, hvad angår de tre børnebørns fremtid. Så længe jeg har dem, tænkte han, kan det gå, men hvad når vi to gamle ikke er mere? Kan Peter med detteher uldspinderi klare sine forpligtelser og brødføde seks børn og kone? Tvivlen har naget ham og fået ham til at spare, skønt han i forvejen havde lagt op til hob igennem årtier. Nu var der behov mere end nogen sinde, ikke mindst da Tammes efter 1874 følte, at det gik ret kraftigt ned ad bakke med hans helbred. Lungerne slog ikke længe til, anede han.

Der var mange indtægtskilder for ham og Kalle Mett. Man betænke, at han fra sin fader, Niels Jensen Tækker, havde arvet alt, da han var den eneste efterlevende. Også det store, solide hus, som Niels Jensen selv byggede.

Gæld stiftede Tammes aldrig. Ifølge sin natur. Lod derimod gerne andre stifte gæld hos sig. Ved at gennemlæse den gamle Fanø Birks protokol på Tinglynskantoret i Esbjerg ser man, at han gennem en årrække havde og havde haft mange store og små skyldnere både i Sønderho og Nordby. Skibe, som han havde haft aktier i, havde helt eller delvist sejlet sig selv ind, blandt andet ved søfolkenes store sparsommelighed og flid.

Slutfacit er derfor allerede i 1875, at han var en holden mand, men en ængstelig økonom. Det var ham ikke nok. Der var jo foruden Annes tre børn Hedevids flok, som tog til i tal. Og hvem vidste, hvordan det ville gå med landets økonomi? Tammes ønskede klar besked om sin status, og da dertil den ene halvdel i Hans og Hedevids hus stod tom, den, der var beregnet i sin tid til Anne og Peter, kunne de gamle lige så godt sælge deres hus ude til nord og sætte pengene i banken.

I fantasien ser vi ham hver eneste aften i 1875 ved en billig tranprås foran sit „skatol“. Han suttede mumlende på sin blyantstump og gennemgik halvhøjt kolonnerne i den sorte bog, eller de sorte bøger. En af disse har fundet vej til efterslægten. Det har frydet ham at regne sammen; tal i kolonner har været hans alderdoms trøst, for de små skulle have det godt. En fælles tanke hos mange gamle mænd, hvis børn og børnebørn ligger dem på sinde.

Dog ét fremgår med stor sikkerhed af de beviser, som er indhentet i Viborg Landsarkiv, og som vi skal se i et senere kapitel: der har aldrig været tale om ågerrenter, eller endda høje renter. Måske nok om udpræget mistro til skyldneren, netop som man kunne tænke sig om Tammes, der ikke troede nogen over en dørtærskel. Men det bør dog nævnes her, at han, som præsten siger om ham i et senere kapitel, „var en hæderlig og retskaffen mand“.

Hans mistro ligger i, at hans skyldnere ifølge forskellige panteobligationer har måttet sikre og kautionere med alle deres egne og naboers værdier helt op over spærene, mens de fleste andre handler i datidens Sønderho foregik privat med et stykke papir og en underskrift. Hans renter har bevisligen kun været 4 %, hvor vi dog ser af en enkelt bankforbindelse, at han dér kunne have opnået 4½ %. Har altså på sin egen mutte og brummende facon haft et blødt hjerte og har hjulpet sine bysbørn, der trods alt kunne yde mindre sikkerhed end banken i Nordby. Og han har endda tabt ½ % derved.

Men han har trods alt følt sig som en Shylock. Den, man låner penge, gør man oftest til sin uven. Man fornemmer, hvordan han har gået sine faste, nødvendige ærinder i Sønderho for ca. 100 år siden. Grumme mistanker har til stadighed spillet i hans bevidsthed: Kunne de betale, og hvordan så de på ham, nu hvor de skyldte ham penge? Han har været om muligt endnu mere duknakket og drævende i sin gang, har nikket knappere og endnu stivere med nakken end tilforn, fordi han har fornemmet, at folk har følt ubehag eller værre ved at skylde ham penge.

De har vel igen på deres side tolket hans stivnakkehed som et udtryk for, at han havde fortrudt lånet. Næste gang de mødtes, har de måske vendt blikket bort i usikkerhed, og Tammes har mumlet i sit tynde skæg: „Håh! Det hår jen fo jens venlighed!“ Hvad man kalder den onde cirkel!

Lidt har der dog været om begges synspunkter; inden ret længe er Tammes holdt op med at tage om å æ bank og har lukket sig endnu mere inde med sine sorte kolonnebøger og blyantsstumpen. Et par gange hver aften er der vel blevet regnet sammen for at han kunne se, hvor de nu stod, og om alting passede.

Så velhavende var han, at det må undre. Når vi ikke kan følge hans dispositioner tilbage i tiden og derved se formuen akkumulere, skyldes det, at han tidligere som alle andre lod panteobligationerne forfatte uden tinglysning, – på folks glatte underskrift og hæderlige omdømme.

Huset til nord var meget stort. Oprindeligt 13 fag, men han havde bygget tre fag til, da der kom svigersønner og børnebørn. Altså nu 16 fag. Alt for voldsomt til to gamle og tre børnebørn. Unødvendigt for Kalle Mett, der kunne vinde, ved at de flyttede hen til Hedevigs og tog den østre halvdel med loftskamrene som soveværelse. To køkkener var der også.

På kirkemurens opslagstavle har Tammes slået sit hus til salg. I 1875, mens Peter og Amalie endnu boede i byen, meldte der sig en køber „i den gode alder“. For Skipper Niels Nielsen var i trediverne og tjente penge

ind på sit skib. Det skulle nok gå, og man handlede. Barsk, synes det i dag. Men Niels Nielsen må ikke have fundet det for dyrt. Han købte, og nu kom Tækkers hjem til at hedde Thomas Anthonisens Annes hus efter Niels Nielsens hustru. (I dag hedder det Janes Hus og er i Brinchernes eje.) Lidet anede Niels Nielsen, Anne Anthonisen, Tammes og Kalle Mett, at den unge køber skulle forlise kun 7 år senere, 42 år gammel og efterladende enken det dyre, endnu ikke betalte hus derude. Noget, der ramte mange yngre skippere, der havde sat sig i dyrt huskøb. For mange betød det ruin, for det var kun småt, hvad enke-kassen havde at byde på. Ikke få enker havnede efter mandens forlis på Fattiggården.

Ved en historisk-økonomisk betragtning, når man ret betænker, at mange prægtige sønderhohuse omkring århundredeskiftet solgtes for under 1000 kr., kan et par uddrag af købekontrakten nok have interesse:

SKIØDE

Underskrevne Krydstoldassistent Thomas Nielsen Thækker af Sønderho tilstaaer herved og vitterliggjør, at jeg har solgt og afhændet ligesom jeg herved sælger, skiøder og aldeles afhænder fra mig og Arvinger til Skibsfører Niels Nielsen ligeledes af Sønderho, følgende mig ifølge Delingsforretning af 12. Januar 1842, tinglyst som Adkomst d. 10. Marts s. Aa., tilhørende i Sønderho beliggende Eiendomme, nemlig:

1) *Huset Nr. 4 i 107 Lægd, forhen 13, nu 16 Fag, med underliggende Grund, tilhørende Fortog, Have og Brændselsrum samt alle i Huset værende Søm- Muur- og Nagelfaste Ting.*

2) *Et Stykke Sædegrund vest for foranførte Huus, grænsende i Syd til Kirkestien, i Vest til Diget, i Nord til H. H. Olesens Grund og i Øst til Veien.*

Med det solgte følger Skat 9 Kroner og Præstepenge 83 øre.

Og da nu Kiøberen, nævnte Skibsfører Niels Nielsen, har berigtiget den mellem os bestemte Kjøbesum 3.890 Kr. efter Aftale, saa skal de foran beskrevne Eiendomme for Eftertiden tilhøre ham og Arvinger som lovlig kiøbt og betalt Eiendom, fri og frelst for enhver Mands lovlige Tiltale etc." 28. April, 1875.

Den faste udbetaling har Nielsen ydet ved købet i 1875, og resten har stået i et af de førbemeldte, utinglyste pantebreve. Blot nogle tegn og beløb med betingelser, som man ridsede op for at udelade tvivl. Men den udelodes ikke hos Tammes. Han ønskede al tænkelig sikkerhed, tinglyste tal og betalingsvilkår, stemplede dokumenter, altsammen måske fordi han kun havde fornemmet utak i byen for sin lånevirksomhed.

Intet blev overladt til tilfældighederne. Der har været kautioneret til naboens sidste skjorte, fornemmer man, og køberen har ikke kunnet vride sig ud af noget som helst. Man kan ligefrem fornemme mellem skødets linjer, at Tammes ved små, skjulte kik har holdt opsyn med, at det udpantede hus ikke fik lov at forfalde. Værd at bemærke er, at huset i år 1900 var sat i ejendomsskyld til 2.000 kr.

Tammes forlangte altså tinglyst pantebrev og fik det.

PANTEOBLIGATION

Jeg underskrevne Skibsfører Niels Nielsen af Sønderho paa Fanø tilstaae herved, at jeg er skyldig til Hr. Krydstoldassistent Thomas Nielsen Tækker, Dannebrogsmænd, sammesteds 2.700 Kroner af hvilken Kapital jeg svarer 4 % aarlig Rente fra Dato at regne, Renterne betaales med Halvdelen i hver 11te Juni og 11te December Termin.

Til Sikkerhed for Skadesløs Betaling af Kapital, Renter og mulige Søgmaal og Inddrivelser giver jeg herved min Kreditor 1ste Prioritets Panteret i det mig ifølge Skiøde af 28 April 1875 tilhørende Hus No. 4 i 107 Lægd, Brandforsikrings No. 135 stort 16 Fag, samt Forsikringssum for Tiden 2.380 Kroner samt i følgende Jordeiendomme:

A: 2 Stk. Sæd-Grunde vesten for det herved pantsatte Hus.

B: 1 Stk. do norden for og nærmere til N. Jensens Hus.

Disse 3 Stk. Jordgrund udgiøre tilsammen 3 Skp. Sæd og eies iflg. ovennævnte Skiøde hvor de opføres under Part.

Til yderligere Sikkerhed for Skadesløs Betaling af den herved stiftede Gjæld har jeg formaaet Hr. Skibsreder J. Svendsen og Huustømmermand Niels J. Clausen begge af Sønderho til som Selvskyldner og Kautionister at underskrive denne Panteobligation, saaledes at de forpligter sig til mod Regres hos mig at betale den Deel af Gjælden, som ei maatte blive dækket ved Salg af Pantet.

Kapitalen kan fra begge Sider opsiges til Udbetaling mod et halvt Aars lovligt Varsel til hver 11te Juni eller 11te Dec. Termin.

Skulde jeg nogensinde udeblive med de betingede Renter 8 Dage over de anførte Terminer, paadrage Pantet Restancer af Skatter og Afgifter, eller lade det pantsatte Hus utilbørligt forfalde, da er Kapitalen med paa-løbende Renter i ethvert af disse Tilfælde Strax og uden Opsigelse forfalden til Skadesløs Betaling.

I Tilfælde af Søgmaal nærværende Obligation betreffende er jeg og Arvinger saavel som Kautionisterne pligtige til at møde for Fanø Birks Forligskommission og Ret som rette Værneting efter Varsel som til de i

Birket boende, hvor vi end maatte boe eller opholde os, samt at lade den ved Forordningen af 25de Januar 1828 hjemlede huslige Retsfølgning gjælde, hvorfor vi forpligte os til at betale Skadesløs Sagsomkostninger.

Sådan solgte Tammes hus og fik derved status gjort op. Og således sikrede han sig 2 år senere indfrielse af Niensens restgæld.

Skal man i vor tid forsøge at danne sig billeder af de gamles handle-måde, at forstå dem, må man i en situation som denne gøre sig klart, at Tammes og Kalle Mett var opvokset i den usikre tid efter Statsbankerotten, hvor alting var ingenting værd. Det blev deres livsmotto at spare, og til sparsommeligheden hørte omtalte sygelige forsigtighed, der måske nok hos visse har vakt berettiget misfornøjelse. De har det meste af deres tilværelse lidt afsavn, og de kom sig aldrig over angsten for jordisk gods og ejendeles umiddelbare forgængelighed. Følgende autentiske beretning kan give os et indtryk:

„De gamle fortæller gjerne om den Tid, da den staaer uudslettelig i deres Erindring, og mange af Forholdene fra den Tid er bleven mig fortalt, som jeg her gjengive, saa godt jeg formaaer.

Drengene kom tidlig ud at tjene, i 9 a 10 Aars Alderen, fik de saa ikke andet, saa fik de Føden, og den kneb det især med at faae. Det var ikke hver Dag de vidste om de kunde faa noget til Frokost, og mange Gange bestoed den af kolde Kartoffler med lidt Salt til.

Kjød fik Fattigfolk meget sjældent, det skulde da være i Markeds-tiden, sidst i October naar Kreaturmarkedet holdtes i Varde, hvor enhver der kunde forsyne sig til Vinterbrug; fra den Tid og hele Vinteren igjen-nem fik man ingen fersk Kiød, og Salttønden var man nænsom overfor, da den jo skulde strække sig til henimod næste Marked, eller i det mindste i Fiskeri Tiden. Tørret og saltet Fisk var Hovedretterne, enten med tør Brød til, eller Kartoffler saalænge disse havdes. Tør Brød var forevrigt en daglig Kost for Manges Vedkommende, og det var de endda meget glade ved.

Som lille Pige maatte min Moder i Grøft med en tør Brødskorpe i Lommen. Mange fattige Folk og Enker gik jevnlig op i Bøndergaardene i Rindby og tiggede Mælk, og fler havde tillige Tiggerposen med. Ved Juletid gik fattige Børn tillige rundt og sang ved Dørene, og modtog hvad Godtfolk vilde give dem.“

ANDEN DEL

Vor kirkegård har flygtigt sand,
selv dér får ingen dvæle;
om vantro eller kristen mand,
er vi forfulgte sjæle!
Man forsker kors og sten,
og fædres hvide ben,
som her har fundet bo,
får ingen varig ro
for efterslægtens øjne!

Tilværelsen byder på to muligheder for de døde: enten sørger efterslægten for, hvis den kan, at de lever videre, eller de glemmes.

Dog – i den sene aften, når pennen knitrer i takt med intrigerne, gribes jeg af en sælsom skyldfølelse. Er det en utilgivelig synd, jeg begår over for mine forfædre? Er det den værste form for brøde, og burde jeg standse, mens legen er god?

Eller kan de bedre forstå end vi?

Gang på gang føles det, som roder man op i en myrtue, der endelig faldt til ro og har krav på fred efter megen strid! Den trætte vandringsmand begiver sig efter et dådligt, kærligt som ukærligt liv, til sin grav, hvor hvilen var ham lovet. Er det rigtigt 100 år senere at sigte hans gerninger ud af hans forstøvede knoglemarv? Hvis de havde anet, at hele deres liv og færden skulle genleves og sættes på langsomt forgængeligt papir, – ville de så have ønsket møllestenen som min forskyldte straf?

Jeg kan kun fremmumle, at jeg agter og ærer dem alle, glædes med dem, ynkes over dem og dadler dem ikke. De var kun *mennesker*, som vi måske kan lære af. De tjener til at vise, at vor lod er uforanderlig gennem de glidende sekler, at skikkene var forskellige, men at stridighederne af i går svarer til dem af i dag og i morgen.

INDLEDNING TIL II DEL

Som en afbrydelse i vor slægtsfortælling kan et par skildringer af Fanøs storhedsperiode tjene til belysning af søfolkenes og deres koners vilkår. Mange skildringer fra de gamles hænder er heldigvis bevarede i N. M. Kromanns samlinger, FANØ SØMÆND I STORM OG STILLE, men hvis det er muligt, burde disse suppleres.

To bidrag er det lykkedes at få til denne bog, et fra Nordby og et fra Sønderho. Det første er nedskrevet af førstelærer Gregers P. Thomsen, født 1886 i Nordby. Lærer Thomsen har skrevet sit bidrag i april 1969. Det handler om hans egen barndom.

Det andet bidrag er lånt os elskværdigst af kaptajn Hans Thomsens efterkommere i Sønderho og handler om en juleaften til søs. Det vil være de fleste en glæde at få lov at læse et bidrag også fra Nordby. De tider er forbi, – næsten – hvor der herskede evig strid mellem de to byer, og hvor man kunne sige:

I Nordby bor en arrig hund,
i Sønderho en kat;
de mødes hver en midnatsstund,
hvor markskellet er sat.

A

GREGERS P. THOMSEN:

EN SØMAND KOMMER HJEM

Da jeg var dreng, sejlede min far som skibsfører med barken „Emilie“ af Fanø, hvormed han havde gjort 10 samfulde årsrejser fra Amsterdam i Holland til Macasser på Celebes i hollandsk Indien, kun afbrudt af en rejse, hvor han holdt ferie for at kunne holde sølvbryllup d. 8. febr. 1898. Det er den eneste gang, jeg kan erindre min far hjemme ved juletid.

Han havde som ung styrmand på 25 år gjort 3 rejser rundt Cap Horn med briggerne „Gl. Konrad“ og „Knud“ i løbet af de 5 første år, mine forældre var gift. Han var slet ikke hjemme på Fanø i alle disse år, hvorimod min mor besøgte ham engang i Hamborg og engang i London. På den sidste rejse over Atlanten blev han syg af en tyfuslignende sygdom og lå bevidstløs i 14 dage, men han kom sig, så han kunne sidde i en stol på dækket og navigere skibet ind til Liverpool. Da havde han ikke set sine børn i fem år, og han ville hjem.

Han blev så skipper på lodskutteren ved Esbjerg med en hyre på 60 kr. mdl. og ca. 200 kroner årligt i „sportler“ = ialt ca. 920 kroner årligt. I denne periode på 11 år er jeg kommen til verden, samt de fleste af mine søskende.

Men allerede i 45 års alderen tog min far atter på langfart, idet han lod bygge barken „Emilie“ i Nordby, som han gik rundt og samlede 100.000 kr. i aktier til à 100 kr. Han var heldig på hurtige rejser at kunne „dele“ 10 % til sine aktionærer. Der blev så dannet et aktieselskab, hvor pengene smuldrede bort ved andre skibes uheldige sejlads. Så trak far sig ud og solgte sit gode skib til en ung kaptajn. Denne foretog en jordomsejling i stedet for at vende tilbage om Cap Horn, hvorved „Emilie“ kom ud for modvind og heftige storme, „in the roaring forties“ (40 grader). Besætningen led af skørbug, og kaptajnen døde af beri-beri.

Skønt far var 56 år, kunne han ikke tænke sig at lægge op, men overtog en stor lystyacht, der havde tilhørt en engelsk tékonge, men nu ejedes af en københavnsk millionær. Den havde en 12-mands besætning, og jeg var med som letmatros den første sommer. Dette skib førte far i 10 år, så han holdt først op at sejle, da han var 66 år. Han havde altså sejlet fra han var 13 til han var 66. Så kom verdenskrigen.

Far har fortalt, at søens folk kunne lugte land, længe før de så det, og når man har været 120 dage eller mere på søen uden at se land, da er brostenen som „guldgader i paradiset at gå på“, og alle mennesker er „engle“, man ikke kan tænke sig noget ondt om. Særlig når man er ung og uerfaren. Derfor må vi ikke dømme for hårdt, når sømanden strøede om sig med penge; ingen er mere trofast end sømanden og hans brud. Det er kun få, der slår til søren og har en pige i hver havn.

Når så endelig sømanden kom hjem, var glæden stor. Børnene stod på hovedet i køjesækken, hvor der var gaver til alle. Der var gerne en sæk javakaffe til mor samt krydderier som muskatnødder, allehånde samt ægte sagogryn så store som perler. Dem kunne mor ikke få „bløde“ og vidste ikke, hvad hun skulle gøre med. Engang var der en stor kasse med pragtfulde, modne blodappelsiner. Jeg fik en pose at bære over til min tante, for man delte altid ud til alle, slægt og venner. Da havde tante netop læst i avisen, at man havde sprøjtet et stof inden under skrællen på appelsiner for at få dem røde. Dette stof havde vist sig giftigt. Far havde sine med hjem fra Marseilles, og de var så ugiftige som noget, men tante smed dem på møddingen. Der var de heldigvis blevet lagt i pose med rent strå, så jeg kunne tage dem igen. Så var der cacao og kogechokolade, plader så tykke som en tændstikæske på højkant. Og der

var té, både grøn og sort té, og endelig tørklæder til mor og pigerne. Til os drenge var der engelske kiks eller hollandske skon-roks, eller appelsiner og kokosnødder samt andre velsmagende og spændende frugter. Dertil konkylier og perlemorsskaller, som far selv havde slebet ombord. Desuden fik jeg engang et skib lavet af zink, en skønnert, så jeg var dagens mand nede ved havnen. Den violin, jeg har nu, stak op af fars køjesæk, så jeg lige kunne se „sneflen“. Den havde da én sejlgarns-streng på. Den har jeg spillet til dans på, siden jeg var 14.

Der var højtid og glæde, når vi børn fik lov til at løbe rundt til familien med gaver, og vi knægte havde kiks og skon-rok'er med til vore venner i skolen, der jo også delte med os, når deres fædre kom hjem.

DEN TUNGE AFSKED

Men lige så glædelig som ankomsten var, lige så sørgelig og trist var den dag, hvor far skulle rejse. Han havde kun været hjemme i ca. 14 dage. Mor havde været i Amsterdam i ca. 14 dage og havde hentet ham, mens styrmanden overtog ledelsen ombord.

Da græd vi modige tårer, thi vi skulle jo ikke se far et helt år eller mere. Vi kunne høre mor sukke om aftenen og høre hende sige, når det stormede, og far lige var rejst: „Hvor mon nu far er i dette Herrens vejr?“

Engang lå han underdrejet i en julestorm ud for Englands kyst i 8 dage på en tur fra Skotland til London. Den tog i godt vejr kun et døgn.

BREVET OG TELEGRAMMET

Engang fik mor brev fra rederiet i Holland, at en hvidmalet bark lå ud for Hollands kyst med bunden i vejret, men uden navnebræt. Kasser flød rundt omkring vraget, og i disse var flasker med enebær og genever. Da mor hørte det sidste, brød hun sammen, thi far gav altid sine folk en snaps enebær hver dag for at modvirke skørbug. Da der dog stod, at rederiet ikke mente, det kunne være far, tog hun sig sammen og bad Fadervor, mens vi børn sad rundt omkring bordet. Så blev hun rolig, idet hun tilføjede: „Nu har vi lagt alt i Guds hånd, og så vil han hjælpe os.“ Og hjælpen kom omgående. Postmanden hentede mors søster, Gretemost, til at trøste mor, men da hun hørte brevets indhold, blev hun syg af krampe, og mor fik travlt med at hjælpe hende med de meget brugte Hoffmans dråber. Hun glemte helt sin egen smerte. Men så kom Pejre

Bøj, og da han hørte om tingene, sagde han straks: „Det kan ikke være Jakobs skib, for jeg har lige læst avisen på „Skipperforeningens kontor“, og der stod, at en bark nylig har passeret „Eddystone's Fyr“ og havde signalflag stående på en særlig måde i det usigtbare vejr. Det har jeres far gjort for at blive kendt, thi jeg har selv sejlet med ham som styrmand.“ Det trøstede mor meget at høre, men hun måtte vente 120 dage (!) på telegrammet. Da det kom, var jeg lige kommet hjem fra skole med en ven, og jeg kan se hende endnu læse det højt for os, idet hun tøvende sagde: „Hvad betyder vel det a-g-r-e-e-a-b-l-e?“ Hertil svarede jeg. „Mor, det betyder *behagelig* . . .“ og så græd mor af glæde.

Min ven spurgte, hvorfor mor græd, da hun fik telegrammet. Hans mor var altid så glad, når der kom tidende. Så fortalte jeg, at mor havde ventet i 120 dage på det. Far havde jo ikke kunnet skrive eller telegrafere fra søen. Derfor fik søfolkenes pårørende så lidt nyt udefra.

Under den lange ventetid kunne hun somme tider sige til mig: „Min store dreng, ryg en af fars cigarer, så er det næsten ligesom han er hjemme!“

JEG KENDER JO IKKE MIN FAR

Min barndomsven hed Morten. Hans far havde en lang rejse som fører af Fanøbarken „Johanne“, og han var borte i 2½ år. Da telegrammet kom om hans hjemkomst, lå Mortens mor syg, så hun kunne ikke tage imod ham nede ved havnen, og hun bad derfor den femårige Morten om at løbe ned og tage imod ham. Så sagde Morten modløst: „Jamen, Muer, a kinner jo ett mi får!“ „Joe, Morten, se op på væggen! Dér er et billede af Far!“ Men på det billede havde den unge far intet skæg.

Så løb Morten på sine bare fødder ned til færgen, der lå dybt nede ved skibsbroen. Han fik øje på en mand, der lignede fotografiet, men han havde fuldskæg. Morten vovede derfor ikke at tiltale ham, som manden kom i land med køjesækken over skulderen. Alligevel løb han bag efter ham i passende afstand for at se, om han ville dreje om ad den gade, hvor de boede. Og ganske rigtig, det gjorde han, og nu var Morten ikke i tvivl længere. Han løb op foran den fremmede mand, standsede og sagde: „Æ do ett mi får?“

„Jae, det ka jo nok væer! Hedder do Morten?“ „Ja!“ lød det glade svar, og så blev Morten løftet op i faderens stærke arme, og sammen vandrede de ind til den lykkelige mor.

Morten blev senere styrmand og omkom julenat 1912 ved Bristol

Kanal, hvor dampskibet „Volmer“ sank i en storm. Det var lastet med kul og borede sig lige ned i bølgerne og sank på kort tid. Besætningen nåede lige at komme i båden, men julenat frøs de 17 ihjel, og kun kaptajnen og en tysk matros blev reddet. Jeg besøgte kaptajnen på hospitalet. Hans ben var meget ophovnede og tykke af at have været for meget i det salte vand. Hvis man satte en finger ind i læggen, blev hullet ved at være der.

Jeg talte dernæst med Mortens kæreste; de var nylig bleven forlovet. Dette møde glemmer jeg aldrig, dels fordi Morten var årsagen til, at jeg fandt min hjertenskær.

Mortens kæreste giftede sig senere med en yngre bror til Morten, men hun har aldrig glemt sin første kærlighed, har hun skrevet til mig . . .

B

KAPTAJN HANS THOMSEN SØNDERHO (1859–1945)

JULEAFTEN PÅ ET SEJLSKIB I FØRIGE ARHUNDREDE

I 1890 indtog mit skib „Else“ en ladning ceder og mahogniblokke på kysten af republikken Nicaragua. Ca. midt i juli var vi sejlklar til hjemrejse efter nødvendig komplettering af vand og proviant. De store dele, såsom brød, kiks i tanke, ovntørret mel i tønder, kartofler i dåser, sukker og preserveret kød, havde vi gerne fra udrustningen i Hamborg, nok til ca. 1¼ års rundrejse. Det var mindre ting og særlig vand, der skulle fornyes før den lange rejse. Vand var vanskeligt at få godt i disse egne. Ved byen, hvor vi lå, var vandet brak og ubrugeligt, så vi slæbte to både, den ene som bugserbåd, ind i urskoven. Storbåden blev rensat fri for alt, fyldt med vand fra floden og atter bugseret tilbage til skibet og vandet øset op i tanken.

Vi måtte beregne så meget som ½ års hjemrejse p. g. a. skibets tilsmudsning i bunden; det var begroet med langhalse og store muslingeskaller ca. 2 tommer lange, hvoraf jeg endnu har opbevaret flere eksemplarer i mit hjem. Den slags var særlig slemme til at vokse i det giftige vand derude på kysten og på floderne, og de forulempede skibets fremgang gennem vandet, så det til slut på en hjemrejse hverken ville vende eller dreje.

Så sidste post hjem og intet nyt ½ år. Forhåbentlig ville vi nå hjem

til jul. Vi måtte syd om America. Skibets besætning var på 14 mand + en hund + en større gris, Mads, som havde gjort en halv jordomsejling med fra Australien til Callao (Peru) via C.A. og atter nu på rejse til Cap Horn, sit dødsbestemmelsessted, hvor den var beregnet til at give godt fersk sul i kulden. Den led aldrig af søsyge og vejede sine circa 300 pund og skulle træde i stedet for det vante saltkød og flæsk, også for at forebygge den slemme sygdom „skørbug“ blandt besætningen. Jeg har heldigvis aldrig kendt til denne.

Jeg vil lige indskyde her, hvorledes vi fik tilstrækkeligt fersk kød, mens vi lå ved kysten derude i Nicaragua. Jeg lod blot de indfødte vide, at jeg ønskede frisk kød, så slog de snarest et kreatur ned, gerne et om ugen. Efter at dyret var slået ned, blev det skåret op liggende på jorden. Indvoldene og alt hvad der af ben kunne fjernes, fjernedes, og kun det skære kød blev skåret ud. Hele benraden, huden undtagen, der blev tørret på stedet, blev bortkastet. Hvad der ikke kunne spises fersk med det samme, blev skåret i lange brede strimler, godt indgnedet i salt og hængt op i den brændende sol. Før aften var det stift og tørt, utilgængeligt for fluer og andre insekter. På denne måde holdt vi det ugen igennem, men før brug vandedes det ud, så var kødet atter frisk og velsmagende.

Så begav vi os på rejsen, ud i det varme, stille bælte nord for ækvator, hvor vind ikke er dagligdags nydelse i varmen. Der er megen stille, og det kaldes det Stille Ocean. Ved lejlighed satte vi både ud og opfiskede søskildpadder, som lå og sov i vandskorpen med det halve skjold over vandet i den brændende sol. De blev ikke opskræmt ved, at en båd kom i deres nærhed. De blev fanget ved at man rakte hånden ud og ned under bugen, hvor man tog fat i lapperne, vendte dem hurtigt om på ryggen; derved blev de aldeles hjælpeløse, og vi halede dem ind i båden, tog indtil en snes stykker på een dag, og de kunne opbevares længere tid ombord levende. De afgav en dejlig spise med smag i lighed med kalvekød og kunne tilberedes på flere måder. Så forloren skildpadde for os var unødvendig.

Så over ækvator vesten om Galapagos Øerne (på dansk Skildpaddeøerne) og stævnedes mod syd ned i retning af Cap Horn. En sejlads, der i flere henseender var trist og ensformig, skønt fine vejrforhold. For en stor del havde vi Passatvinde, hvor den ene dag er som den anden, uge efter uge; ingen afvexling, intet liv at øjne, hverken i luft eller på hav. Ingen sejlere og ingen i vente. Vi behøvede ingen natlanterner, – alt var som uddød. Vi passerede rundt om Paaskeøen, vesten om, i stor afstand og nærmede os Syd Pacific og dens omgivelser ved Cap Horn. Skibets

drivkraft, sommersejlene, måtte skiftes til nyere og bedste vi havde ombord for at kunne optage kampen med Cap Horns storme. I disse omgivelser kom der liv omkring os, dels af enkelte medgående skibe og af utallige fugle såsom Albatrosser, Cap Duer, pingviner, o. a. Særlig Cap Duer var lette at fange og gav en lækker spise og gav en fin dun til hjemmebrug. Sengetøj.

Efter 71 dages rejse, vi var altså nu i October måned, passerede vi Cap Horn. Sydamericas sydligste spids. Et forfærdeligt forrevent vulkansk klippeland, hvidt, uden spor af vegetation. Om vinteren er det dækket af sne og is, om sommeren er det hvidt af tusinder af tons fuglegødning (Guano), som er oplagret der måske gennem tusinde år. (Vinter = juli & aug. Sommer = dec. & jan.)

På en sådan rejse er drikkevand det allervigtigste at holde Ransun med, intet må gå tilspilde, højst engang ugentlig lidt vand til ansigtsvask, men storvask kun i saltvand, indtil man når snestormene ved Cap Horn, hvor en del sne kan samles og smeltes. Det blev dog ikke til noget nævneværdigt.

Når de sidste sejlskibe er forsvundet, vil den ildeberygtede Cap Horn ligge aldeles øde udi al fremtid, da man vil gå igennem Magellan Strædet mellem Ildlandet og Patagonien. Derved undgås uvejret rundt sydspidsen.

Nu blev der endelig stævnet mod N.O. og Nord ned efter mod ækvatoregnen. Grisen Mads blev slagtet på den første dags gode vejr. Det var lidt af en højtidsdag, men samtidig vemodigt. Det var dog en af vore fælles skibskammerater, der var lige god ven med enhver. Kokken var dog hans øjesten. Men der hjalp ingen kære mor; Mads forlod den omtumlede verden, hvori han havde eksisteret i godt ni måneder.

Herefter vankede der altså frisk sul daglig på bordet over hele linjen. (Blodpølsen undtagen.) Det gjaldt om at benytte alt frisk fedt, og fed flæsk blev smeltet og brugt på brødet i stedet for preservevet smør eller margarine i dåser. Så det tog ikke så lang tid, før Mads aldeles var forsvundet fra havets overflade.

Rejsen ned tværs i Sydatlanten skete uden noget særlig af interesse. Vi passerede østen for Falklandsøerne, og da La Plata floden var passeret, var jordomsejlingen for denne rejse fuldført, idet vi på udrejsen omtrent på samme punkt stævnede mod S.O. og øst om Africa ned mod Australien. Vi gjorde en afstikker til Brisbane, Queensland, og atter fra Sydney mod øst til Callao (Peru) og passerede 180 graders østlængde, holdt to onsdage i én uge, som var nødvendig for at komme ind på sam-

me dato som på vesthalvkuglen. Vi gjorde yderligere en afstikker mod nord til Central America og derfra tilbage til udgangspunktet mod øst på udrejsen. Et ubestrideligt bevis på at jorden er rundt, hvis nogen herhjemme endnu tvivler.

Herfra gik det så hjemad og fremad under mere naturlige forhold. Af og til sås skib, hvormed ofte signaliseredes, og snart var vi i mildere og varmere klima igen. Så skiftede vi atter vintersejlene til passatsejl, og efter ca. 120 dages rejse ude passeredes atter ækvator for anden gang, men 4. gang på rundrejsen. Der blev under ækvator anledning til vandfyldning under tordenbyger med svære regnskyl, så nu blev der efter lang tid råd til storvask over hele linjen ombord.

Skønt vi nu var i november måned, kunne julen sikres i havn, hvis vi var nogenlunde heldige resten af rejsen. Farten op tværs gennem N.O. Passaten og Nordatlanten gled lidt langsom uden nogen nævneværdig oplevelse. Vi måtte atter skifte til vintersejl, forberedt på endnu nogle dyster med naturens kræfter inden rejsens ende. Vi nåede kun op til grundene uden for den engelske kanal til juleaften, hvor skibet kom i et forrygende uvejr med sne- og hagelbyger. Barometret dalede unaturligt hurtigt, så der ikke var tvivl om vi ville få en meget ubehagelig julenat, kun cirka 1 dags sejlads fra den længselsfulde havn Falmouth.

Da vinden tog til i styrke, og ligeledes havet var i oprør, gav jeg styrmanden ordre til at bjerge alle uundværlige sejl til mindst mulig nødvendighed, klar til at tage imod, hvad der ville komme. Også for at mandskabet skulle arbejde med sejlbergning mindst mulig tilvejs den hellige julenat. At holde festlighed under sådanne omstændigheder kunne der ikke være tale om. Enhver måtte klare sig bedst muligt. Det blev stående taffel, måske lidt i lighed med som det foregår visse steder.

Det blev en meget uhyggelig nat. Himmel og hav sås som ud i eet. Skibet blev til stadighed overskyldet med brådsøer. Om morgenen juledag var vindstyrken i aftagen, men med forfærdelig oprørt hav. Da mandskabet samtidig kom agterud for at ønske mig og officererne en glædelig jul, tog skibet en vældig brådsø over. Nogle af folkene sprang til rikningen og holdt fast, andre blev slået i dækket og svømmede om i det iskolde vand. Et sådan syn i øjeblikket kunne være nok til at give en mand et chok. I det mindste til at tårer i øjnene ikke kunne undgås. Hvilken tilværelse og kamp for livet. Men gudskelov, alle slap godt derfra uden mén.

De fik bagefter deres mission udført, og efter at de alle havde nydt en god opstrammer, skiftedes tøj, klar til at tage fat igen med sejlføring for

atter at stævne fremad mod vores mål, som vi nåede circa 2 dage efter, nemlig Falmouth efter 157 dages rejse til søs. Alt vel ombord. Det var ikke så sjældent at se, at et skib på samme rejse havde 180 dages rejse. Een kom ind til Brest her med alle mand syge af skørbug.

Erfarede i Falmouth alt godt fra hjemmene. Completerede med frisk proviant og meget andet godt. Fik ordre til Hamborg, så glæden blev stor over hele linjen. Alle genvordigheder blev trængt i baggrunden til dels som glemt, som jo heldigvis er en sømand medfødt. Ellers så det ofte slet ud.

Ja, sådan formede en lang rejse sig med jul i sejskibenes tid. Som aldrig mere vil gentage sig, heldigvis for fremtiden.

(Som et parentetisk post scriptum bør gengives en samtale i Sønderho for mange år siden, overværet af en gammel mand. Samtalen var mellem kapt. Hans Thomsen, senere ølbrygger i Sønderho, og P. P. Clemmensen. Da fortalte Thomsen Clemmensen, at han syntes livet havde været som en lang, dejlig drøm. Kort tid efter døde han, 86 år gl. Endvidere fortalte Hans Thomsen, at hans holdning til livet til dels havde været bestemt af det stærke indtryk, det altid gjorde på ham til søs, når han så røjlen (det øverste råsejl) blive hejst nedefra og op. Støt og roligt gik det, trods vinden, og altid nåede det toppen, sagde Hans Thomsen.)

KAPITEL I

Kom, stille nat, du verdens trøst!
Tavs daler du mod livets kyst,
mens luften om os bier.
En skipper synger ved sit ror
sin aftensang med pris i ord
til Gud bag havnens diger.

De sidste bølger er kun små,
og sejlet blaftrer slapt mod rå,
kun skvulp mod stavnen høres.
Da kaldes skipperen ved navn,
han lægger båden an til havn,
– det sidste, der skal gøres.

Dette er Tammes Tækkers endeligt. Stamfader til mange. Han blev tidligt gammel og var dødtræt. Der var ingen gnist.

Den gamle skipper fik dog oplevet at se sit ældste barnebarn, Lille Mett, konfirmeret i marts måned 1878. Vi ved kun så meget, at pigebarntet til lejligheden fik lov at låne sin stedmoder, Amalies, lange støvler, hvilket hun var meget stolt af. Da Lille Mett gik i skole og til præst i Sønderho, har konfirmationen også fundet sted dér. Festligheder var der ikke tale om i 1878. Kun en kristelig højtidelighed. En oplevelse og en sidste milepæl har det været på Tammes' vej.

Skønt hun elskede ham, kaldte Lille Mett ham „en urk“. Et sønderhoningord, der betyder „sur knark“. Han var ikke nem for børnene at omgås, vrissevorn, formanende, ængstelig og pirlig, sart af legemligt som af åndeligt helbred. Ingen let opgave at klare for tre små livsglade. Eller for andre mennesker.

Den sidste tid tilbragte han rokkende i sin stol. Her tænkte han over sin mærkelige tilværelse, – farlig, stille, bekymret, hjælpsom – utilfreds. De fleste storme på sit hav har han selv blæst op; hans forhold til medmennesker var aldrig godt. Den, der er i strid med sig selv, er tit i strid med andre. Han har haft reel og følelig modgang, men bøjede stormen endelig lejlighedsvis af, pustede han som sagt selv vind ud i den stille luft for at skabe sig sit eget uvejr. Der var jo altid helbredet at sukke over, og det med det uddøende navn. Med Kalle Mett og ham selv opførte navnet at fungere som skjoldbærer, og efterslægten måtte skjule sig under falsk betegnelse. Kun de to døtre havde de haft, den ene død og den anden nu en Brinch. Lidet anede han dog, at der 100 år senere skulle være over 100 efterkommere efter ham og Kalle Mett.

Han grublede sin tid ihjel med alt for lidt at tage sig til. Ingen at snakke med, ingen at besøge ud over en enkelt skipper eller to, og han var ikke mere i stand til at sejle på krydstogter. Karakteristisk for ham var vel det for mennesker ikke så fremmede, at han i sine tanker altid kredsede rundt om tragedie og sorg, droges imod dem. Som en vandrør, der i det fjerne aner en farlig kløft og drages imod den, måske for at konstatere, hvor dyb den er, og hvordan han mon ville kunne klare et fald! Han ønsker ikke at falde, men læner sig alligevel ud for at se, hvor dybt der er for at tilfredsstille sit evige spørgsmål om HVIS !

Skal et menneske under sin livsvandring helt hen til alle kløfter, bliver hans fremdrift hæmmet, og kløfterne sætter sig i sindet som det egentlige ved tilværelsen.

Og alligevel, – skønt han anede tragedier overalt omkring sig, var Tammes Tækkers livsdag for en neutral beskuer egentlig ret fredfyldt. Kun den store tragedie med Annes død havde rystet ham i hans grundvold. Sammenlignet med svigersønnen Peters tilværelse har Tammes været et sandt himmerige.

Så mange mennesker er født med et brysk ydre, der ingenlunde modsvare deres indre. De bærer på et kors, men når folk lærer dem at kende, bliver korset mindre. Stakkels Tammes bar på såvel et brysk ydre som et brysk indre, men efterverdenen ved ikke, om kimen til det bryske indre er lagt i de unge år, netop fordi man ikke let så hans egentlige indre. Han lod sig ikke lære at kende! Tit føler mennesker medlidenhed med de gode og sympatiske, som lider. Det kalder på vor medfølelse, at et prægtigt menneske skal have „sådan modgang“. Et åndeligt sønderlemmet menneske derimod, splidsom og med sit barske ydre væsen imod sig, vækker ringe medlidenhed, netop fordi han „ser så sur ud.“

Tammes hev efter vejret i en slags astma, og hans bronchitis tiltog. Gammel var han næppe efter vor tids målefod om alder, men på legem og sjæl var han dog en olding, 62 år, pensioneret og „ubrugelig“. Thomas Hansen, Maren Brinchs anden mand, måtte alene varetage de små krydstogter, mens Tammes bare sad i sin stol og hostede. Ventede måske i et sidste forfængeligt håb, at Thomas Hansen en eller anden gang, bare en eneste, ville banke på hans dør for at spørge ham, den ældre og erfarne i faget, hans forgænger, til råds. Vi gætter på, at det aldrig er sket, fordi Tammes med sit væsen dels gerne ville give råd, dels frastødte så grundigt, at ingen skulle nyde noget.

Selv hans kone besad alle de fortrin, hvoraf han ønskede at besidde blot ét. Tammes ventede nu kun på døden. Ikke engang rom eller tobak tålte hans sarte lunger, rommen fordi han kom til at hoste, og det havde lægen bedt ham prøve at undgå. Det sled på hjerte og lunger.

Hos ham hører medlidenhed hjemme, og forståelse!

Lille Mett erindrer, at hun engang kom på besøg fra Esbjerg, hvor hun i '78 var i huset hos faderen. Som hun kom gående i mørke hen mod Helvigs hus, hørte hun morfaderens dybe, fugtige hoste som et angstfuldt råb. Et sørgeligt og øde indtryk, de sidste rester af en helgolandshelt, som det her prentede sig for tid og evighed i den lille piges sjæl.

Tonen mellem ægteparret var vist ikke den bedste. Begge var blevet mere duknakket, de havde tabt livsgnisten, og der syntes ikke rigtig noget at leve for mere, selv om de dog havde fået lov at beholde de tre små, eller to mindste. Livstræthed smitter tit af på ægtemager; det sås tydeligt

på Kalle Mett, skønt hun ikke endnu som Tammes kunne sidde og sige: „Når man er blevet gammel og har gjort sit, står der én kun for i stilhed at gøre sig fortrolig med døden.“*)

Kolonnebogen har været den ensommes trøst og de sidste livsgejsters udfoldelse; det forstår man, når man ved, det var for de smås skyld. Det højeste, han derudover kunne svinge sig til, var at foretage et par små-reparationer med sine engang så fikse og snilde fingre. Men de var blevet stivere og let krogede, så selv de småtjenester for kone og datter var halvt mislykkede.

Tammes ønskede at dø, fortæller præsten os; har måske gjort sig rede, som ældre folk dengang gjorde det i deres mindre oplyste og enklere trosverden. Så har han rullet sit livslærred frem og har dag efter dag spurgt sig selv, om det nu havde været det hele værd; at leve for at tabe det bedste, man ejede, den tålsomme Anne, en perle af ro og balance og dertil et muntert væsen ligesom Kalle Mett, – men dog genert og undseelig som han selv. Kunne livets goder opveje sorger og stridigheder? Kampen med Peter, samvittigheden? Hvad var det for et alter, han og Mett havde ofret på? Var det rigtigt? Havde de været de rette forældre for de små med den sunde, stærke far?

Efterverdenen erkender i Tammes en del psykiske komplikationer. Hans konflikt var vel den gode vilje og den manglende evne til at bringe den til handling. Fordi hans sure ansigt aldrig havde givet ham lov at nyde andres tillid.

Med de mange små vignetter af Tammes, som er blevet tegnet for hans børnebørn og oldebørn, tør man ane, at han ikke har ejet evnen til at resignere, til at afklares af modgang. Skønt han har irriteret sine nærmeste derved, har han jamret, set sort og malet sort. Kalle Mett har kaldt ham stjambe, og han har fået pinende ondt af sig selv. Hans nærmeste „havde bare at være skraldespande“, for han skulle have luft. Men luft fik han alligevel ikke, for de, der har så stort behov for „luft“, får den aldrig. Jo mere de jamrer, jo mere åndeligt astmatiske bliver de! Der var dertil kun tre mennesker tilbage, der kunne være skraldespande: Kalle Mett, Hedvig og vel også Lille Mett, der var tidligt moden med sine 13 år. Hun havde moderens balance.

Kalle Mett har givet ham igen, så det gjaldede. Hun havde levet med ham så længe, at hun ikke så faser på hans vej. Helvig svarede altid undvigende og var bange for ham, fordi hun var ham lig i alt.

*) Citat af Hermann Hesse, hans alderdomstanker.

Lille Mett har ikke ejet evnen til at trøste eller give medhold, men hun lærte at lytte, og det var Tammes nok. I timevis kunne han blive ved, og i timevis har den lille lyttet og fornemmet sin mission deri. Senere skulle hun få brug for denne evne. Men drøjt har det været, og derfor kaldte hun ham en „urk“.

Om det er kommet til nogen som helst forsoning mellem Tækkers og de gamle Brinchs, melder historien intet om. Den hefter sig altid helst ved stridighederne og glemmer tit deres opløsning. Det burde dog undre, om ikke Lille Jes'es Mett i deres trods alt fælles nød med held har søgt en sidste tilnærmelse. Det er værd at fantasere sig til en sådan udgang, og det bør erindres, at Tammes lå hen den sidste måned og ventede dagligt på at dø. Byen har vidst det, og Jes'es Mett har nok taget sit sjal på for at begive sig til Hans og Helvigs hus.

Overhovedet bør nævnes, at små samfund har færre begivenheder end store, og derfor forstørrer de dem. Hvor svær og gennemgribende den egentlige splittelse har været er overladt til vor gisning. Den har været hård og hektisk til tider, men til andre har den måske fået lov at hvile.

I en måned stræbte Tammes mod freden; mod den eneste form, han anerkendte som mulig for et menneske. Kun Kalle Mett, Helvig og de små var hjemme den 6. december, da han opgav striden. Der var ingen mandfolk til at hjælpe, da han døde i et hosteanfald. Først næste dag, sådan lyder Helvigs ord, lykkedes det et par nabomandfolk med megen besvær at få Tammes Tækkers stive legeme hejset ned ad de stejle trapper.

Han døde d. 6. december, men blev først begravet d. 16. dec. Selv dengang noget uhørt. Det virker, som udskød man begravelsen, for at en eller anden kunne nå hjem. Tammes havde ingen familie mere. Vi gætter på, at denne „en eller anden“ har været svigersønnen, Hans Brinch.

Tækkers testimonner læstes højt af den hjertevarme pastor Hilde, der også havde begravet Lille Jes og Anne:

*LIGTALE
OVER
KRYDSTOLDASSISTENT DBMD THOMAS NIELSEN
TÆKKER*

I SØNDERHO KIRKE DEN

16. Dec. 1878

Naade og Fred fra Gud vor Fader, og den Herre Jesus Christus.

AMEN

Kjære Venner!

Naar Apostlen siger, at vi ikke her have nogen blivende Sted, men søger efter den tilkommende, da har han Ret; thi hvad er vel vort Liv? Det er kun flygtigt og kortvarende og sammenlignes derfor med en Lampe, som er til Syne en liden Stund, men derefter forsvinder. Sandelig Herren har talt vore Dage, sat en Grændse for enhver Liv og sagt: „Hertil og ikke videre.“ Saaledes var det ogsaa Tilfældet med vor afsjælede Medbroder i Dag. Da Timeglasset var udrundet, slukkedes ogsaa hans Livs Lampe, og han maatte vandre herfra; thi det er Herren, som fastsætter vore Dages Tal.

Thomas Nielsen Tækker, alle vi, som staar her i Dag ved din Baare, vi byder dig et oprigtigt og velmenende Farvel, – alle vi, som kaldte os dine Venner, vi kunde vel nok have ønsket endnu en Stund at beholde dig i vor Kreds, – thi for Alderens Skyld kunde du endnu have levet længe, – men vi føle alle, hvor svage og afmægtige vi ere til at raade i saadanne himmelske Ting, og desuden haver vi jo nys sjunget:

*„Nej, vi ej ønsker dem tilbage,
som Døden har ledsaget hjem.“*

Lader os da hellere sætte al Ting i Guds Haand, – som styrer og regerer Himlen og Jorden ved sit vældige Bud. Det er ham, som anordner alt paa det viseste og bedste og raader for al vor Lyksalighed. Vi ere selv kun svage og kortsynede, som ikke en Gang kjende vort sande Vel, som Jesus i Afskedstimen sagde til sine Disciple: „Jeg har endnu meget at sige Eder, men nu kunde I ikke bære det.“ Lader os derfor ære og prise vor himmelske Fader i Modgang som i Medgang, da skal det gaa os vel paa det sidste, og vore Sjæle finde Hvile i ham for Jesu Christi Skyld.

Med Hensyn til vor afsjælede Medbroders nærmere Livsomstændigheder ville vi anføre, at han opnaaede en Alder af 62 Aar og ni Maaneder. Med sin efterlevende, sørgende Enke var han gift i over 35 Aar og levede i kjærligt og lykkeligt Ægteskab. Han blev Fader til 3 Døttre, af hvilke den ene døde som spæd. En anden Datter derimod døde som voksen, gift og hjemfarende, hvilket Tab gjorde et dybt Indtryk paa hans Faderhjerte, og dette viste sig ogsaa tydeligt nok, naar han taledes om hende; thi da stode Taarerne ham i Øjnene. Hans Kjærlighed til hende gik i Arv til hendes Børn, for hvilke han indtil det sidste sørgede med sand faderlig Troskab og Aarvaagenhed. Den tredje Datter samt hendes Moder staa her i Dag ved den bortgangnes Baare og begræde Tabet af deres sande Hjælper og Ven.

Han var en brav, redelig og retskaffen Mand i sin jordiske Vandel, og

jeg tvivler paa, at nogen skal kunne træde frem og sige, at han har gjort ham Uret.

I sidste Krig var han om Bord paa Fregatten „Niels Juul“ og bivaa-nede der det for Danmark saa hæderlige Søslag ved Helgoland. Han var i mange Aar ansat i Toldvæsenets Tjeneste og – som det forlyder – til sine Foresattes fulde Tilfredshed, ligesom han da ogsaa var hædret ved Dannebrogskorset. Hans Helbred var aldrig ret stærkt. Imidlertid glede Tiderne, og han gled med. Men for omtrent fire Aar siden begyndte hans Kræfter kjendelig at aftage, og i den sidste Maaned var han stadig senge-liggende. Han led en Del paa det sidste og længtes derfor saa inderligt efter at vandre herfra og gjensamles med sine forudgangne Kjære, navnlig sin sidst afdøde Datter, ved hvis Side han i Dag skal nedlægges. Dog var hans sidste Øjeblik blidt og roligt.

Fred med dit Støv!

Sørgende Ægtefælle og øvrige Slægtninge, haver Tak for den omhyg-gelige Pleje, I have ydet den afdøde paa det sidste. Det er Kjærligheds-gjerninger, som fortjener at blive mindet i Dag. Om saadanne Gjernin-ger end kunde forblive skjulte for Menneskene vilde de dog ikke blive skjulte for Gud: Han vil belønne Eder derfor. Skilsmisssens Stund vil oprinde for enhver af os, det vide vi. Lader os da leve i det salige Haab, at vi hidset i Fryd og Glæde skulde gjensamles med hverandre i hin Lyk-kens Bolig.

Kjære Venner!

„Vi haver ikke her et blivende Sted, men søge efter den tilkommende“. Dette er vor Tro og Forvisning, og med denne Tro vilde vi bede i Jesu Navn og sige:

Vor Fader

AMEN.

KAPITEL II

Du rydder til samfundet bredere grund
derude på lyngen og sandet,
du vinder dig ager hver arbejdets stund
og lægger din vinding til landet

Johan Skjoldborg.

Efter husbondens død fik Kalle Mett en slags pusterum, som det ikke så sjældent ses hos enker, hvis mænd på det sidste er mere til byrde end til støtte. Kalle Mett har siden Annes død været trykket af bekymringer og byrder, og hendes strålende initiativ har været kvalt i en årrække, for så vidt som det lod sig kvæle.

Nu genfødtes det til fuld blomstring. For det korte åremål, der var hende forundt. Ikke mindst på børnebørnenes alter ofrede hun sine villige kræfter. Seks af dem var der til at forsøde hendes sidste år, alle i hjemmet hos hende, Hans og Helvig.

Sine dage har den travle kvinde tilbragt med de sysler, der både nu og tidligere havde været så indbringende. Dels med sine bier og den populære honning, der gav god indtægt, dels med sin frugtavl, der også var noget nyt i Sønderho. Hvad hun har haft af frie stunder, har hun ødslet med sit stærke livspust på familien. Hun har med stor myndighed forestået de smås „sundhed“, har selv blandet deres kost og forordnet levertran og god, sund mælk. Det ved vi. Men også når de skrantede, blev det hende, der skulle behandle dem. Tit måtte hun til Nordby efter urter og medicin; hvis ikke der gik dagvogn den dag, eller hvis af en eller anden grund Helvigs Tammes ikke kunne, gik hun selv ad hedevejen.

*

Æ gammel wåsvej var noget af det smukkeste, man kunne tænke sig på Guds jord, sommer og vinter, og når lyngen blomstrede. Man kan endnu danne sig et billede deraf, hvis man vandrer nordøst for Søren Lassens gård ud mod engdragene; der i nærheden gik den gamle vej, to blege, gule sandslanger, der bugtede sig parallelt over det bløde lyngtæppe med grøn-gule klitter allevegne. Disse ragede frem som kæmpestore muldvarpeskud. Midt imellem sandslangerne var der en lang lyngtange, som var særlig rig på tranebær. Kendere vidste det og ved det endnu.

Mange steder slog vejen ud mod øst, og når det var stille vejr, åndede vandet ind over den, lysningen derudefra blandede sig til en helhed med hedens grå eller blå atmosfære, alt efter årstiden. Dengang sås tit sejlere herude, for vandet var endnu dybt og sejlbart. Drengene fra begge byer lå og krydsede med deres småbåde, hvor der nu er stærkt sandet til.

Ad denne vej gik folket, når de skulle til „Fone“. De unge løb hundrede skridt, sagde man, så gik de hundrede skridt og løb igen. Som kørevej var den mindre egnet, men alligevel kørte postvognen her to gange om ugen, om sommeren endda tiere. Megen beskyttelse gav vognen ikke så tidligt som i halvfjerdserne, for den var åben.

Har de mon set skønheden? Nogle har! Når det mørknede på vejen hjem, har krop og hoved været trætte, de har set skygger i fri luft ligesom ørkenvandrerens. Særlig når de kom til korstræet, som ikke er mere. På dette sted omkom for ca. 110 år siden en kvinde. Hun havde fået tidende, at hendes mand kom til Antwerpen, hvor han gerne ville, at hun traf ham. Han angav navnet på en nordbyskipper, som skulle derned. Tidende var kommet sent, og hun måtte af sted allerede næste dag for at nå med. Hurtigt fik hun pakket det nødtørftigste sammen; isen var gået af stranden, og nordbyskipperen kunne godt lette i morgen. Det var marts måned.

Sin bylt bar hun i to mindre poser forbundet med en bred lærredstrop; så skar den hende ikke over skulderen. Et kendt middel. Hun spadserede til Nordby, hvor hun ankom omkring ved frokosttid; stor var hendes lammelse og mange hendes tårer, da hun opdagede, at skuden allerede var sejlet. De var taget af sted med forrige tidevand, der havde været gunstigt.

Træt, fortvivlet og modløs begav den midaldrende kvinde sig til Færggården, hvor hun fik sig lidt varm suppe for at have noget at stå imod med. Marts kan være kold og frossen. Efter hvilen gik det tilbage mod Sønderho, hjem til svigerforældrene og børnene, der troede hende velforvaret om bord på skuden. Da hun var omtrent halvvejen, trak der skyer op, og lidt senere satte det i med en voldsom snestorm, så himmel og hede stod i ét. Sneen faldt hurtigt og tæt, den føg i hvirvler omkring den trætte skipperkone. Inden længe skjulte den de to fattige slanger, som udgjorde vejen, og da vinden var sydost, stod de piskende sneflager lige ind i ansigtet på hende og forfrøs hende. Til sidst var ethvert spor af sandvejen udslettet, og hun mistede ganske orienteringen. Kun en sømand med sin sans for verdenshjørnerne kunne måske have reddet sig, blandt andet fordi han allerede fra starten ville have vidst, hvor vinden kom fra. Det undersøgte søfolk hver eneste morgen.

Hun gik i ring, som lokket af overnaturlige væsner. I timevis er hun måske gået, ingen ved det. Til sidst har hun sat sig udmattet mod en klithøj for at hvile bentøj og ryg. Sådan er det vel gået, for hun var ellers stærk og robust nok. Hun faldt i søvn og døde af kulde. Først et par dage efter fandt man hende.

Postkusken så noget sort ligesom en lodden bylt et par hundrede meter inde på den nøgne hede. Han hentede hende, men inden mærkede han sig stedet. Et par sønderhøninger kørte derefter ud med hestevogn og plantede et trækors på stedet, hvor hun havde lagt sig til hvile. Få år

efter voksede, uvist af hvilken grund, en dværgfyrr op langs trækorset, som støttede den sig dertil. Korset forvitrede med tiden, men træet blev stående, og postkusken fortalte fremmede, idet han pegede på træet, at dér var død én engang, og dværgfyren blev kaldt korstræt.

Efter denne begivenhed blev det en uskreven lov at alle øens kvinder skulle lære at blive fortrolige med verdenshjørnerne, og inden de begav sig ud på den lange vej, skulle de orientere sig ved vindretning. Hvis de så løb vild midtvejs, og det gjorde man let, skulle de tage deres lomme-tørklæde fra og deraf se, hvor vinden bar hen; den var deres kompas.

*

Kalle Mett har vandret vejen utallige gange, også i sneknog. Vejen var som et led af folket, en væsentlig del af deres liv; det bør man gøre sig klart, når man færdes på øen. Overalt stod spredte vildbuske og totter af hyben og hyld. Når sneen lagde sig på dem, ragede de frem som hvide koralstokke. Skønt var det, men uhyggelig farligt har det også været til tider, særlig i tåge uden vind. Når man kom ud til østbugten, kom der dyneagtige banker med rimtåge. Tykningen kunne være så tæt, at den stemte for brystet; den virkede, som havde Vorherre suget sin frostrene atmosfære væk i vrede og overladt mennesker til deres egne grumsede uddunstninger, der bredte sig som et urent stof over landskabet. Så blev landemærkerne væk, de karakteristiske. Klitter gik i ét med landskabet på grund af sneen, og hvis tågen var tæt, kunne man end ikke se Uldalls forfaldne fåreskur, der ellers i sneen tårnede sig mørkt som en havtønde. Når denne tåge lagde sig over vejen, måtte man tit vente, og derfor var man godt klædt på. Stilheden har været manende, angsten for det ukendte har haft sit greb i de gamle, så de har gibbet ved deres egen vejtrækning. De har frygtet vejen med deres overtro, dog livet tvang dem til at gå på den, og det har givet dem stunder til at tænke.

Engang har Kalle Mett gået den lange vej til apoteket efter arnika. Lille Anne havde fået en „skade på en tommelfinger“. Nok har moderen forsøgt sig med sæbevandskur e. l., men med sine egne var hun uhyre forsigtig. Hun sendte bud efter lægen i Nordby, da hendes kur med tran blandet med vin, æggeblomme med pebermønte, honning og voks og té af pilebark ikke hjalp. Doktoren stillede hurtigt den alvorlige diagnose, at der var tilstødt koldbrand; fingeren måtte af!

Kalle Mett blev helt ude af sig selv, græd og nægtede at lade lægen røre den lille. Dernæst forsøgte hun sin sidste kur som helsekunstner. Hun tog et rått æg, melder historien, lavede et passende hul deri, tilsatte lidt hvidt sukker og arnika, hvorefter hun forsigtigt stak den lille tom-

melfinger derind og bandt den fast, så godt det lod sig gøre til et æg. Formodentlig har hun måttet give den lille noget at sove på, lidt vin måske, for at Lille Anne kunne være rolig og beholde fingeren derinde. Kuren gentoges måske dagligt en tid, det vides dog ikke.

Tommelfingeren kom sig, og Lille Anne viste den frem i trekvart århundrede som bevis på mormoderens lægekunst.

Kalle Mett behandlede de små med megen kærlighed, moderlighed og omtanke. De havde det godt hos hende og Tammes, både derude til nord og senere i Hans og Helvigs hus. Da de boede derude, var der langt til skole for børnene. Vi ved fra Lille Mett, at det var en streng gåtur om vinteren. Tit bagte Kalle Mett så æbleskiver om morgenen inden skolegang. Ikke blot smagte de, men var det meget koldt ude, fik børnene en dejlig lun æbleskive med i vanterne for at holde fingrene varme undervejs. I skolestuen tog de små vanterne af, og æbleskiverne blev – mere eller mindre hele – halet frem. De var blevet kolde nu, stive og fulde af uldtotter, men man spiste dem alligevel og pillede uldtrævler ud af munden under morgensalmen.

For yderligere at få et indtryk af Mette Tækker kan vi lytte til Helvigs Tammes' levnedsskildring:

„Hun var den mest udprægede person i mit slægtsregister, og jeg ville kun ønske, at nogen af hendes efterkommere arvede den samlede sum af hendes egenskaber. Af en mængde mennesker på Sønderho har jeg hørt hende beskrive som en ualmindelig brav, højsindet og redelig personlighed. Der var kappestrid mellem de unge piger om at blive tjenestepige hos hende, og det satte unge koner i en højere klasse, at de havde tjent under hende. De var allesammen enige om, at det ikke havde været nogen let plads; de måtte tage hårdt fat for at tilfredsstille hendes krav, men de så, at hun ikke stillede ringere krav til sig selv og lod andre udføre arbejdet. De fik alle den største højagtelse for hendes ubetingede redelighed

Hun havde så mange fremtrædende gode egenskaber, så jeg sikkert ikke kan nævne dem alle. Hun var meget godhjertet. Andres nød gik hende til hjertet, men hun var ikke sentimental. Man kan næsten sige tværtimod. Hun hjalp, hvor hun kunne, men det skete ikke ved at hun deltog i jammeren. Hendes væsen og mine var nærmest udeltagende at se på, og – var nøden selvforskyldt, blev-hjælpen altid ledsaget af en solid bebrejdelse.

Hun understøttede en fattig familie med mad, klæder osv. Familien blev stadig mere børnerig, og hver gang der kom et nyt barn, fik Hans

læst og påskrevet af mormor, og lovede nu, at dette barn skulle blive det sidste. Men børnene vedblev at komme, og mormor blev ved at hjælpe – og skænde.

Hun vidste et utal af lægeråd. Da hendes datter, Anne, som helt ung fik en lidelse i en fod, kørte mormor hende i en trillebør rundt til de huse, hvor der blev slagtet, og så måtte barnet sidde med foden inde i bughulen på det slagtede dyr, for den dyriske varme var meget bedre end grødomslag. De fleste sår behandlede hun ved at lægge snitfladen af husløg på dem. De groede på stråtaget af enkelte huse i Sønderho, og mormor kendte nøjagtig, hvor hun skulle hente dem.

Hendes diagnoser var naturligtvis ikke altid korrekte, – undertiden lidt komiske. Det var næsten ligegyldigt, hvad vi børn fejlede: mormor var klar over, at det var orm, og så skulle vi have ormefrø. Jeg smager endnu dette stads, men hun blandede det med en skefuld sirup eller – endnu bedre – honning. Vi blev efterhånden så durkdrevne, Lille Mett og jeg, at vi med tungen kunne skille honning fra ormefrø, og så spyttede vi lidt efter disse ud. Men da mormor opdagede denne snedighed, holdt hun os for næsen, indtil vi havde sunket hele blandingen. Jeg mindes aldrig, at der kom orm fra os, men mormor var standhaftig i sin diagnose, – og vi kom os

Da de første unge søfolk gik i råd hos os ved Lille Mett, ville de gerne som andre steder fordrive tiden med at fortælle eller synge. Men mormor kunne ikke lide at se folk ubeskæftigede. Hun satte dem i stedet til efter tur at læse højt for hende af en bialverbog, hvorefter hun belønnede disse store søfolk med – en skefuld honning

Hun samlede selv aktier ind til sine svigersønners skibe. På fastlandet. Jeg har været med hende på flere sådanne rejser. Vi tog med båd til Darum, resten af rejsen kørte bønderne os. Efter god beværtning og aktietegning gik det til Sneum, Krogsgårde, Spangsberg Mølle, Tjærborg osv. Mormor var kendt overalt derovre og blev altid vel modtaget. Hendes retsindighed var velkendt. Når der i en landsby havde været kiv og strid, ventede man blot på Kalle Mett. Så blev de stridende kaldt sammen, og de slap ikke fra hende, før sagen var forligt.

Hun var den første, der startede biavl, den første, der startede frugtavl, og hun anskaffede den første hånddrevne tærskemaskine på øen. Jeg husker om hendes sprog, at hun altid kaldte honning for „liflig og kvægende“

Datteren Annes død forvandt hverken hun eller morfar nogen sinde helt“

En historie om Helvigs Tammes er nået ned til os via Lille Mett.

Da Tammes var en lille dreng, kom Helvig gående med ham om til Kalle Mett. Han led af tandmerter. Tandpleje kunne mormoderen åbenbart ikke hamle op med. Hun gav drengen noget beroligende, men hun vidste jo, at tandpinen ville komme igen. Så tog hun barnebarnet ved hånden og gik til „en medsøster i faget“. Denne læste over tanden og hængte Lille Tammes en medallion om halsen.

„Do mo ett lok'n op, Tækkes Mett“, formanede konen, „men om fier dae ska do kom igjen mæ ham . . .!“

Kalle Mett gik hjem med drengen, som allerede var faldet lidt til ro. Ikke mindst hos de små har suggestionen stor magt. Tiden gik, og Kalle Mett havde ikke ro på sig. Hvad indeholdt mon medallionen? Hvorfor var det altid så hemmelighedsfuldt, det den anden lavede? Man kunne da have gavn af at lære kunsten af. Til sidst dyede hun sig ikke mer, hun åbnede for kapslen og fandt inden i den en seddel, som afslørede:

JEG FORBYDER HERVED NOGEN ORM AT GÅ I DENNE TAND

KAPITEL III

Menneskeliv er som græssets i enge,
blomsten vi ligne fra isse til fod;
stormene hvine, og bladene hænge,
visnet, man ved ikke mer, hvor den stod.

Grundtvig.

Også Kalle Mett havde sans for de jordiske værdier og for at samle dem. I hendes sidste år var økonomiske transaktioner af forskellig art en yndet beskæftigelse. Det ved vi fra arkiver. Da blyantsstumpen faldt Tammes af hænde, samlede hun den op og førte kolonnebogen videre. Ikke mindst indtægter på frugt og honning. Hun syltede også og fik frugten dertil af egne træer. Folk var villige til at betale lidt mindre end købmandsprisen, men det blev til ren gevinst for Tækkes Mett, og det skæppede godt i det lange løb.

Det passer godt ind i billedet, at Kalle Mett ikke som Tammes satte sig ned og beredte sig på døden, som brød man skal smage på, før det er færdigbagt. Hun, der havde fået livet igen, levede dagens gerning. Og hun havde planer – som tidligere.

I hendes bo-opgørelse står at læse om disse planer.

Peters og Amalies emigration, Warrers emigration, sejlskibsfartens tvivlsomme fremtid, og dermed byens, fornemmelsen af et nyt og uafvendeligt gry fik Kalle Mett til at gøre sig tanker i ambitiøse baner.

En højtbegavet fattig og faderløs dreng, Niels Hansen Anthonisen, kom på pastor Hildes anbefaling til Ribe Latinskole. En af præstens sidste ideer, inden han døde i 1879. Han erklærede Niels, hvis far var forlist, for så kvik og begavet, at han (præsten) ikke formåede at lære ham mere. Og til søs skulle han altså ikke. Altsammen netop det år, Niels Anthonisen blev konfirmeret.

Kalle Metts tanker smedede igen ivrigt. Hvis Niels kunne tage studentereksamen uden penge og måske endda blive præst, hvorfor så ikke Helvigs Tammes, der tilmed ville få midler! Mønstre formede sig. Om Kalle Mett har ladet sin personlige indflydelse over for Niels Anthonisens overflytning til Ribe gøre sig gældende er uvist, men da det til dels var en almuesag, er hendes delagtighed ingenlunde utænkkelig.

Hun „bestemte“ Helvigs Tammes til den boglige vej. Han skulle være præst ligesom Hilde og den udmærkede Carøe. Drengens bane blev drøftet med Hans og Helvig, der kun kunne sige tak til. Grundstenen til erhvervsskiftet og dermed emigrationen blev lagt kort før Kalle Metts død.

Lidet anede man i 1879, at Niels Anthonisen skulle blive forlovet og gift med Helvigs datter Mette.

Anne og Peter havde jo „kun“ tre piger, men dem sørgede Mette for i sit testamente, som senere skal ses. Hun ordnede alt for alle, og intet blev overladt til tilfældighederne. Men det sidste, hun ofrede sig helt for, var Helvigs Tammes' læsning. Han selv skriver:

„Den tanke slap mormor ikke. I foråret 1881, kort før hun døde, var hun i Ribe for at ordne sagen, og det var da hendes mening, at hun ville flytte til Ribe, og så skulle jeg bo hos hende, mens jeg gik på Latinskolen. Da mormor døde, enedes arvingerne om, at der af arven forlods skulle udtages 1000 kr., for at jeg for denne sum kunne komme på skolen i Ribe, hvilket også skete i august 1881.“

På disse verslinjer sang Kalle Mett intetanende sin svanesang. Hedevig var gravid i det meste af '81 og kunne ikke tage med moderen til Ribe. Hun fik ifølge overleveringen besked af Kalle Mett, at hun skulle søge trøst ved at se over mod de to spidser, som i horisonten ses af Ribe Domkirke. Længere ville hendes søn ikke være væk. Som pavens lange- og pegefinger strækker tårnene sig i vejret til velsignelse.

Fra Ribe Latinskoles rektor erfarer vi til vor forbavselse, at der ikke er ført elevprotokol dengang. Der er intet materiale at hente.

Det var mormoderen, der fremstillede Tammes i Ribe. Måske har det været en af hendes allersidste gerninger, ganske som Helvigs sidste gerning nøjagtig 25 år senere var et besøg sammesteds hos sin yngste søn, Hakon. De to gik til gudstjeneste sammen i Katrinekirken om søndagen. Dagen efter, eller samme aften rettere, døde Helvig i sin stol, med brillerne på næsen og den opslåede bibel i skødet.

Og Kalle Mett?

Brat faldt hun! Ramt af apoplexi. Brat og impulsiv var hendes handlemåde og væsen, brat og impulsiv var hendes død. Et par dage gik der i bevidstløshed, heldigvis kom hun ikke til sig selv. Helvig har grædt sine øjne tørre, allerede inden moderen døde. Måske har Lille Mett trods sin fortvivlelse været den, der har skullet indgive de andre styrke. Hun havde lært hos bedstemoderen, hvordan man skulle forholde sig. For Helvig var det altdominerende, at her, uigenkaldeligt, gik den sidste bort af hendes barndoms verden, af hendes familie. Kun mandens var tilbage, talrig som havets sand og himlens stjerner.

I Kalle Metts ligprædikenen skriver pastor Carøe, den nye:

LIGTALE OVER
METTE SØRENSDATTER
ENKE EFTER KRYDSTOLDASSISTENT THOMAS N. THÆKKER
SØNDERHO KIRKE d 31
MAY 1881.

Da vi paa Kristi Himmelfartsdag samledes her i Guds Hus for at høre Budskabet om vor Frelasers Ophøjelse til Faderens højre Haand og glædes med hverandre i Troen og Haabet ved dette himmelske Budskab, da lød der imellem os et andet Budskab, som vakte Sorg og hjærtelig Deltagelse rundt omkring i Menigheden; Budskabet om, at hun, hvem vi nu vise den sidste Ære, før vi tage Afsked med hende for dette jordiske Liv, hun som vi faa Dage i forvejen havde set saa rask og stærk, saa virksom og glad, som vi saa mange Gange tilforn have set hende, at hun havde forladt os og var gaaet bort fra al sin travle Flid og alt sit utrættelig Arbejde hernede til Dødens Stilhed. Det kom saa pludselig, saa uventet for os alle, vi kunde næppe fæste Lid dertil, og det faldt os saa vanskeligt at tro paa, at hun ikke mere var imellem os. Det maatte da vel vække Sorg og hjærtelig Deltagelse hos alle dem, der kendte hendes trofaste og ærlige Sind. De af os, som stode hende fjærnere, de maatte dog

føle, hvergang de saa hende og talte med hende, at hun var et glad og lykkeligt Menneske som faa, glad og taknemmelig for alt det Gode, Gud havde givet hende og lykkelig ved de Forhold, hvori hun var sat; derfor vilde vi savne hende og mindes hende med Tak for det, vi fandt hos hende. Og de af os, som fik at føle, hvor gjerne hun vilde dele sin Glæde med andre, de for hvem hun aabnede sin gavmilde Haand, de vilde takke hende for hendes glade, letbevægelige Sind og savne hende nu, da Deltagelsens Taarer ikke mere staa i hendes Øjne, da hendes Hjærte ikke mere banker, og den Haand, der rørte sig saa flittigt, nu maa hvile.

Men dybest er dog Savnet og Sorgen derhjemme i det Hus, hvor hun fra gammel Tid var Sjælen, hvor de alle lyttede til hendes Raad og fra Morgen til Aften nød godt af hendes kærlige Omsorg. Ti hun var en god Moder, og to Gange gav Gud hende en Moders Gerning. Hendes Datter, som elskede hende saa inderligt, hendes Svigersønner, som hos hende fandt en forstandig Kvindes Hjælp og Bistand under Livets mange haarde Tilskikkelser, de vilde aldrig glemme hende; hendes Minde vil blive hos dem, hendes Ord vil følge dem, og naar hendes Legeme er blevet til Støv i Jorden, da vilde de endnu sige og have deres Glæde af at sige: således vilde Moder have det, og saaledes vilde vi gøre det.

Og de Børn, for hvem hun blev en anden Moder, de vilde aldrig kunne takke hende nok for alt, hvad hun har været for Dem. De vilde gæmme deres Bedstemoders Billede i Hjærtet, og de vilde tro paa, at det Baand, som bandt dem sammen, er endnu ikke bristet, men skal knyttes igen i Kærlighed og Taknemmelighed, hvormed de tænke tilbage paa hende.

Ja, kære Venner, derpaa vilde vi alle tro, vi som for Jesu Skyld have Haabet om Opstandelsen og det evige Liv, vi sige det jo, naar vi samles her for hos ham at finde Trøst i Smerte og Liv i Døden, vi sige saa ofte, at de, som hernede i Kærlighed har været forenede, og som have grundet og bygget deres Kærlighed paa Hovedhjørnestenen, som er Jesus Kristus, dem vil han give i al Evighed at bygge videre, naar han samler dem sammen til det store Møde, hvor der ingen Skilsmisse skal være mere, og saaledes vilde vi ogsaa sige i Dag til dem, som ere komne her med Sorg og vende hjem til det daglige Savn, saaledes vilde vi ogsaa sige til dem: „Gud hjælpe eder til Troen, den faste og stærke og frimodige Tro, der stoler paa vor himmelske Fader og kan finde hans Kærlighed i Sorgen saavel som i Glæden!

Gud hjælpe eder til, at naar I takke ham for de mange gode Minder, I kunde tage med eder, I da ogsaa bede ham om at samles igen!“ Og Vejen dertil viser Apostlen i de Ord: „Søger det, som er oventil, hvor

Kristus sidder ved Guds højre Haand." Ja, søger det, som er oventil! Var det ikke det, som hjalp hende til at bevare Glæden over Livet og finde Trøst i de tunge Sorger, hun fristede, da hun maatte skilles fra sin Datter og en Mand, om hendes Tanker ikke ofte, baade naar hun færdedes hjemme i sin daglige Gerning og naar hun sad her mellem os, søgte dem dér?

Gud hjælpe eder til, at I saaledes gennem Sorgen maa styrkes i eders kristne Tro og Haab, at I mere og mere maa vende eders Længsel fra Jorden til Himlen, hvor han boer, som baade kan og vil forvandle jordisk Sorg til himmelsk Glæde! Ja, Gud give os alle, at vi altid maa kaste al vor Sorg paa ham, som sidder ved Guds højre Haand, da skulde vi ogsaa i Smerten og Savnet lære, at han har Omsorg for os, og de, som blive under hans Omsorg, de som søge og finde hans Kærlighed, i hvad Skikkelse den end kommer, de skulde faa den evige Trøst. AMEN.

KAPITEL IV

To røde roser står i flor
i sneen tæt ved gærdet!
Jeg aner, hvem de blomstrer for
her midt i vintervejret.

Og landsbykusdens sorte hest,
en pryd på pels og lemmer,
som kun blir brugt ved sorg og fest,
den vejrer og fornemmer . . .

*

Dette er Lille Peters død; fem år gammel. Det er Amalies død, moderens, 25 år gammel.

Den pludselige sygdom, der slog ned i det robuste legeme med overraskelsens hast, — den langsomme, tøvende sygdom, der giver tid til tænkning og angst. Hvor præsten kom i ornat og med sin flade embedstaske, hvor ord taltes dæmpet og synder slettedes . . .

En gang, ni år tidligere, var Peter på grænsen til at bryde. Nu havde han lært resignationen.

*

Årene i Esbjerg gik med nogenlunde fred og langsomme fremskridt for Peter og Amalie. Alligevel fornemmer man mellem den uskrevne histories linjer, at det har været drøjt for begge. Peter har måttet slide hårdt i forretningen for at lære sin metier – for at få det hele til at gå rundt. Man betænke springet fra kaptajn og jordomsejler til uldspinder! Huset var (er) stort, og Amalie var gennem syv år gravid næsten årligt. Fire gange fødte hun, og efter tro forlydende aborterede hun én gang. Hun har fysisk ikke magtet det. Helbredet blev delvis ødelagt af fugt, træk og kulde i Sønderho, – præsten siger det så godt som direkte – og de 4 børn gjorde det ikke bedre.

Først kom Lille Mett som ung pige i huset, 13 år gammel. Det slog ikke til. Så kom trods den stramme økonomi en tjenestepige til, – Sine. Vi kender hende fra husholdningsbogen. Hun kostede ægteparret 7 kroner om måneden. Amalies humør har nedsat hendes arbejdskraft. Det blev tit til vemod, som det ikke sjældent ses ved en begyndende TB. Hvornår sygdommen satte ind, ved ingen, men tænkeligt er det, ifølge lægerne, at den er brudt ud for alvor efter Frederiks fødsel 23/10 1880. Derefter vidste både Amalie og Peter, hvor det bar hen. Ét år tog det.

Efterslægten har spurgt sig selv: Hvad sagde Kalle Mett dertil, hvad følte hun, hvad tænkte hun? Givet er det dog, at hun *nu* gjorde en velgerning i at beholde de to små hos sig.

Et gode var der og havde været for Amalie i de sidste 5 år i Esbjerg. Den del af familien, der var hende nærmest, blev hendes naboer i en fælles nybyggerlod. Så vidt vi kan spore, var selv Gamle Peter Brinch og Lille Jes'es Mett nu flyttet over i det nye samfund. De yngre mænd sørgede for dem; Johannes Warrer var den, der havde bedst råd.

Peters yngre søster, Anne, der var født i 1858, flyttede til Esbjerg i 1880, da hun i juni måned det år blev gift med sønderhoning, Jens Nielsen. 3 år efter Amalies død skulle Peters yngste søster, Mette Cathrine, som den sidste emigrant forlade Sønderho. Den eneste, der blev tilbage, var Hans Brinch, og han flyttede aldrig derfra.

Mange børn var der allerede, og familiesamfundet i Esbjerg har været stort. De har vel også rakt Amalie en hjælpende hånd, men efter sygdommen satte ind, har ingen hjælp kunnet trøste.

Man dvæler i fantasien ved Amalies korte, men tragiske liv. Otte år havde hun måske boet hjemme på Føhr, så kom krigen og nederlaget, emigrationen til Portugal. Her har hun som 16–17 årig mødt Peter fra „hjemstavnen“. Det har givet stof til samtaler, den fælles oprindelse fra de små øer; møderne mellem de to blev hyppige, og til sidst fulgte kær-

lighed, forlovelse og giftermål. Var hun blevet skuffet? Hvad havde hun ventet? Hendes tanker har nok kredset om børnene, da hun sejlede hjem med Peter på ANNE i vinteren 1874. Alene skudens navn må have været den unge brud en konstant og ubehagelig påmindelse om, hvad hun selv var, og hvad der havde været før hende. Tækkes Anne ville blive svær at erstatte, og kunne hun, den purunge, træde i den første hustrus sko.

Savn, arbejde og dårligt helbred blev hendes hårde lod igennem alle syv år. Da hun blev ramt af svindsoten, flyttede Peter ud af ægtesengen, fordi han ikke som mand forstod at pleje den syge. Det ved vi. I stedet måtte Lille Mett med sine 15 år flytte ind ved siden af stedmoderen, som led dødsangst hver nat og dertil hostede blod, der skummede om mundvigene. Midt om natten måtte Lille Mett ud af sengen og over til den anden sengekant for at tørre den syge om munden. Og hun kom selv langsomt til at føle angst derved, siger hun. Hun kendte til brystsyge fra Tammes, som hun måtte passe og hjælpe, allerede da hun var 13. At hjælpe blev en tidlig byrde for den lille. Dog hos Amalie følte hun for første gang smittens angst.

Hvad Peter har gjort, hvor han skulle vende sig i sin fortvivlelse med sin anden, unge hustru i dødens klør, ved vi ikke. Han har senere fortiet sine følelser, men lidt derom hører vi dog fra præsten i Jerne.

Midt under Amalies sygdom, hvor Peter har skullet tvinge sig til resignation, blev ægteparrets elskede søn, den robuste og runde Lille Peter ramt af difteritis og strubehoste. Få dage tog det, lægen sad ved den lilles sengekant, men kunne blot ryste opgivende på hovedet. Der var intet at stille op. Kvælning var uundgåelig. Forældrene hang begge meget ved Lille Peter og var utrøstelige. Hans død har måske fremmet Amalies! Syv måneder senere skulle det blive hendes tur.

Den 3. april 1881 døde Lille Peter. Godt tre uger senere fik Peter besked fra familien i Sønderho, at Kalle Mett, svigermoderen, også var død. Hos Peter og hans datter, Lille Mett, hamrede en ny kendsgerning sig fast. Døden rammer altid tre. 1872 hans kone og to brødre. 1881 søn, hustru og svigermoder.

I bemeldte år var der kun én kirke og én kirkegård i Esbjerg. Den lange vej fra Strandbygade ud til Jerne kirkegård har Peter vandret med familien og sine andre børn bag Lille Peters rustvogn. Amalie kunne ikke gå, og da slet ikke de fire km.

En aften hen på efteråret blev der sendt bud efter præsten i Jerne. Han kom i sin vogn, og hvad han nedfældede i sin ligprædiken over de

indtryk, som Peter og Amalie havde prentet på ham ved den sidste nader, taler sit eget tydelige sprog.

Efter Amalies død d. 16. nov. 1881 stod uldspinderen alene – dog med 6 børn. 7 år fik han med Anne, 7 år med Amalie; var da fyrretyve år gammel. Tal mærker tit vor tilværelse ved deres ejendommelige optræden. Da Anne døde, anede han intet om tal, men senere skulle de gå op for ham. 7 år skulle han også komme til at undvære Amalies førstefødte, Alma, der opholdt sig hos familien i Portugal. Og endnu en talmærkværdighed: Selvsamme dag hvor Amalie døde, fødte Hedevig datteren, Thora. Også Hedevig har heftet sig ved dette talsammentræf.

6 dage hengik, hvor Amalie lå lig ude i Strandbygades øverste etage. Så måtte Peter for anden gang i samme år langsomt vandre bag rustvognen i det tunge sand og novembermudder de 4 km til Jerne kirkegård. For at aflevere endnu en trevl af sin sjæl.

På Jerne kirkegård har de to grave ligget, smukke og velplejede i næsten 3/4 århundrede, men nu er de sløjfede.

*Tale ved Amalie Caroline Brinch f. Lorentzens Kiste
i Jerne Kirke
d. 22de November 1881*

Psalm 81: Tænk naar en Gang den Taage er forsvunden.

Bøn.

Denne Sang elskede den Afdøde, den vederkvægede hende under hendes Smerter, styrkede hende til Dødens Strid, og vi maa takke og prise Dig, vor Herres Jesu Fader, som i din enbaarne Søns Død og Opstandelse har givet os en saa salig Trøst, at den sejrer baade over Synd og Nød og Død, takke Dig, at Din salige Trøst var nær hendes Hjerte, saa hun, skjønt hun skulde efterlade saa mange, hun elskede, dog længtes hjem efter Dig, Herre Jesu, som er gaaet forud at berede os, som tro paa Dig, Plads, længtes efter selv at gaa forud for at modtage en Gang sine Kjære ved Himlens Port. Vi bede Dig for den Mand, som har elsket hende og nu maa savne saa dybt Hustruen og Moderen, at Din Søns Trøst maa sænke sig i Hans Hjerte, ja for ham og Børnene bede vi, at Du, som ene kan, vil raade Bod paa alle Savne. Vi bede Dig for hendes Fader og Moder, som end ikke kunne følge Deres elskede Barn til det sidste Hvilested, lad Din Søns Jesu Naade med det evige Livs Trøst klare sig over dem. Vi bede Dig for os alle som staar i ydmyg, barnlig Annam-

melse af Ham, som er hengiven for vore Overtrædelse og opbøjet til vor Retfærdiggørelse. Hver, som saa hendes Mand bøje sig kjærligt over hende, den elskede, som han saa stedt i Dødens Vaande, og hørte ham spørge: „Er du nu glad, lille Kone?“ Hvo, som saa hende stille folde sine Hænder og saa den Strid, som lagde sig over hendes Ansigt og hele Skikkelse, da hun havde annammet Jesu Legeme og Blod, hvo turde da have sagt, at det var Overtro og Indbildning uden at føle sig ramt i sin Samvittighed? Det, som lagde dette Spørgsmaal paa hans Læber, da han selv sammen med hende havde smagt Nadverens Salighed, det, som lagde stille Glæde i hendes Hjerter, var netop, at de bleve begge i Troen baarne af den Herres Kraft, som havde givet dem Del i Nadveren i sit, det evige Liv.

Og saaledes komme vi til at mindes det andet dybe Ord, som da blev sagt af de samme Læber. Da jeg spurgte hendes Mand, om han kunde bære i Taalmodighed, selv om det varede en Stund endnu, inden vor Frelser tog hende hjem, svarede han: „Ja, nu har jeg faaet Kraft til at bære.“ Og der gik adskillige tunge Smertens Dage og Nætter hen, hvor han maatte see hans elskede Hustru lide, hvor hun fik at see hans Kjærlighed at han blev ikke træt af at lægge alt til Rette for hende, Dage og Nætter, da han fik at sande de Ord, Gud havde lagt ham i Hjerter og paa Læben. at for den, som staar i Troens Samfund med sin Frelser, kan vel Byrderne være tunge, Hjertet synke mat sammen mangen Gang, men Jesu svigter ikke, for Troen stiger bestandig Kræfter op inderlig og stærke.

„Kraft til at bære“. Her kommer jeg til at tænke paa, at hun, som jo var voxet op i de varme, solrige Lande, havde ikke Kraft til at bære vort nordiske, kolde Klima; som en yndig Sydens Blomst visnede hun heroppe, havde kun været her kort, inden Kulden begyndte at tage Kræfterne fra hende. Saaledes ere vi Mennesker ved vor egen Synd, flyttede fra det yndige, solrige Paradis, hvor vi i Uskyldighed og Renhed vandrede som lykkelige Børn ved Gud Faders Haand, ind i denne Syndens Verden, hvor der er koldt, hvor Hjertet ikke kan trives, ingen Glæde og Lykke ret kan blomstre, hvor vi i os selv ingen Kraft have til at bære alt det mørke, kolde og tunge, som vil lægge sig over os. Men netop derfor har Gud Herren forbarmet sig over os, netop derfor steg Guds Lam ned i denne kolde Verden, netop derfor gav Han sig hen som et Offer for vore Synder, netop derfor slutter Han Pagten med hver af os i Daaben, netop derfor kalder Han alle sine trætte Venner hen til Nadverbordet, at fra Ham det evige Livs Kræfter skulde opvælde i vore Hjærter.

Naar nu hendes elskede Mand kommer hjem og finder alt saa tomt,

saa tomt, fordi ingen Børn kan udfylde Husmoderens Plads i Hjemmet, kan gjøre os glade med den Glæde, som ene en Hustrus lyse, milde Øjne formaar, at han da maatte i sit dybe Savn erfare, at finder han ikke sin Hustrus varme Haandtryk, saa føler han sin Frelsers trofaste Haand i en Syndens og Smertens Verden, hvor hvad vi glæder os ved i Dag, kan være bristet for os i Morgen, at Dit, det evige Livs Ord om Syndernes Forladelse maa være evig i vore Hjerter.

AMEN

Den Dag, da den kjære Afdøde kaldte mig til sit Hjem, hørte jeg to Ord, som gjorde et dybt Indtryk paa mig, og disse Ord fra det Hjem, som hun har elsket, fra den Mand, hun viede sit Liv, vil jeg minde om her. Da hun havde faaet Jesu Legeme og Blod i Nadveren, bøjede hendes kjære Mand sig over hende og spurgte: „Er du nu glad, lille Kone?“ Disse Ord er for det første et yndigt Udtryk for, hvad der var hans alvorlige Stræben, hans Hjertes inderlige Begjær overfor hende. Det er jo overhovedet det, som hele Forholdet mellem to rette Ægtefolk gaaer ud paa, at gjøre hinanden Glæde, at skabe i den andens Hjerte den dybe, stille Glæde, som fødes af Kjærligheden, som et varmt hjerteligt Ord, en altid hjælpsom Haand, et lyst mildt Ansigt lader udspringe i dens Hjerte, man elsker, selv under Sygdom og store Smerter. Og enhver iblandt os, som kjender lidt til det Hjem, hvor hun var Hustru og Moder, ved, at hendes Mand var utrættelig i sin Omsorg for at gjøre hende glad. Det var jo lidt vanskeligt, fordi hun næsten under hele deres Ægtestand bar paa et skrøbeligt Legeme og det Mismod, som deraf følger. Men tidlig og sildig fik hun at føle, at hun var knyttet til et trofast Hjerte, at han med mild og kjærlig Haand søgte at lette hende Byrden, at lade hende forstaae, at i ham boede Længselen efter at se hende glad. Og til trods for alt Mismodet, som hendes Sygdom førte med sig, har hun sikkert i Hjertedybet følt den stille, dybe Glæde, som udsprang af hendes Børns Kjærlighed til hende. Og hun selv under al sin Skrøbelighed længtes efter at gjøre sit Hjem lyst og venligt, at række dem alle Kjærlighedens Haand, at de skulle være glade, at Hjemmet kunde være for dem den yndigste Plet paa Jorden.

Den anden Betydning af Ordet er en dyb Hemmelighed for Verden, er Troens salige Hemmelighed. For Vantroen er det jo en Forargelse, at der skulde ligge saa megen Magt i lidt Brød og Vin, at det skulde gjøre et Menneskehjerte glad og trøstigt, naar alt her i Verden brister for det, naar det skal sige Farvel til alt jordisk, som det har elsket, og stride

Dødens sidste bitre Strid. Ja, det er Troens salige Hemmelighed, at som Barnet henter Liv af sin Moders Bryst, saaledes henter Jesu Troende det evige Liv af Hans Frelserbryst i Nadveren, som han selv har sagt: „hvo som æder mit Kjød og drikker mit Blod, har det evige Liv, og jeg vil oprejse ham paa den yderste Dag.“ Lad Verden kalde det Overtro og Indbildning. Vi siger, det er Overtro at tro paa egen Forstand og Gudfrygtighed, paa egen Kraft og Dygtighed, paa alt det, som dog brister sammen for et Menneske. Vi sige, det er Tro at tage sin Forstand fangen og lydlig drage ham til sit Hjærte. Finder han ikke Hustruens lyse, milde Øjne, saa finder han Gud Faders Ansigt lyser over ham! At det maatte tone gjennem hans Hjærte, den Sang, hans Hustru elskede:

*Tænk naar engang den Taage er forsvunden
og Lys omstråler hvert af mine Fjed . . .*

KAPITEL V

O, der er gamle bind med blanke spænder,
på deres blade gamle luer brænder,
hænder, som skrev dem og blev støv i graven,
rækker dig gaven.

Thøger Larsen.

Man turde næsten antage, at Hans og Helvig i mørkningen og vinteraftnerne 1881, hvor Hans var hjemme i vinterleje, har læst Oehlenschläger; nu hvor den travle Kalle Mett ikke længere stod for aftnernes og underholdningens program. Det havde hun ellers gjort, så længe de to kunne huske tilbage.

Dog døde hun først i april, og hun har måske alligevel helt til det sidste forestået underholdningen! Hvorom alting er, mener nogle, at det yngre ægtepar med eller uden Helvigs moder har fundet særlig forkærlighed for dramaet „Hakon Jarl den rige“. Man læste højt om aftenen, nu hvor der kom flere petroleumslamper til byen; både god og dårlig litteratur. Hvis de har læst „Hakon Jarl“, har de fattet forkærlighed for den kvindelige hovedperson, Thora, og har opkaldt den næste datter efter hende. 6½ år senere fødtes deres sidste barn, en dreng, der skulle komme til at hedde Hakon. Begge var helt ualmindelige og ukendte navne i Sønderho.

Disse to yngste skulle få megen betydning for hinanden i barndom og ungdom. Længere tillod skæbnen det ikke! Det er i en slægtskrønike fristende efter læsning af dramaet Hakon Jarl, hvor Hakon og Thora elskede hinanden, at citere de to vers:

*THORA: Jeg var ene den,
som kunne gøre ham livet kjært!
Jeg var den eneste, som var i stand til
at smelte jernet i hans krigerbryst*

*HAKON: Thora! blandt de yndigheder,
og blandt de fortrin, som jeg fandt hos dig,
var det, at du var snild og fordomsfri*

*

Men lad Hans og Helvig samt deres gren hvile endnu et kapitel. Peter står alene i Esbjerg med sin datter, Lille Mett, som husbestyrerinde, og vi følger ham endnu et par skridt på vej. Kun et år gik der, så giftede han sig igen. Denegang med frøken Mathilde Dahl, af familien senere kaldet Mortilde. Hun var sjællænder; noget helt nyt i slægten. Var jævnaldrende med Hedevig og altså ikke en sprudlende forårsbrud; det turde Peter vel ikke mere, da han mente at vide, hvordan skæbnen ville optage dette. Men hun blev den tiltrængte, bestemte hustru og stedmoder til 6 børn fra 17 til 2 år. Brylluppet stod den 14. dec. 1882 i Jerne Kirke.

Mortilde har dels været opsat på giftermål efter hendes alder at døme, 34 år, dels har hun været modig. For Peter var invalideret, da de giftede sig. Han havde startet et farveri ved siden af uldspinderiet, og kort før giftermålet fik han ved en eksplosion farvestoffer i begge øjne og blev blind. Lægerne vidste ikke, om han ville få synet igen, men alligevel giftede de sig, og han stod blind brudgom i kirken. Dog heldigvis kom han sig helt.

Om Peters tredje giftermål må man berettiget antage, at han har rakt skæbnen sin hånd til kompromis. Han opgiver den varme kærlighed, der altid betyder tab og smerte for ham, hvis han får lov at være i fred. Han vil indstille sig på en *praktisk* tilværelse med kamp for det daglige brød – uden elskov. Skæbnen slog virkelig til ved hans fremrakte hånd, og han fik fred, – man kan næsten sige i resten af sin tilværelse, hvilket var 26 år. Med Mortilde skulle han komme til at holde sølvbryllup.

I 1 år passede Lille Mett hus for faderen og stedmoder nummer 2.

Der var streng, men god hustugt. Lidt mere luksus kom der ind i hjemmet, og når Peter, der var mindre godt vant, bad Mortilde om sin skummetmælk til kaffen, svarede Mortilde højtideligt: „Piskefløden, Brinch! Piskefløden!“

Mortilde kunne ikke med al den megen larm, som de mange børn naturligt forårsagede. Selv fik hun aldrig børn. Hun gennemtrufede, at Lille Mett kom i huset i Sennels Præstegård ved Thisted allerede i 1883. Senere flyttede præstefamilien til Vroue, og Lille Mett flyttede med. 8-9 år var hun hos familien og opdrog de små. Så kom hendes giftetid, og senere skal vi vende tilbage til hende.

For yderligere at få „fredelige forhold“ sørgede Mortilde for, at Alma blev sendt til Amalies to søstre i Portugal fra 1882. Der var hun i syv år; så ønskede Peter hende hjem, for at hun kunne blive konfirmeret. Dog aldrig glemte Alma sine mostre eller Portugal.

Tilbage var for Peter og stedmoderen fire børn: Dagmar, Mette-Petrea, Anne og Frederik. Og i byen boede de gamle Brinchs, kaptajn Warrers, Anne og Jens Nielsen og Mette Cathrine, der også var gift med en Brinch.

Lille Jes'es Mett fik ved sine to døtre Anne og Lene ikke mindre end tre og tyve børnebørn at tage sig af. Dertil kom Peters 6, den afdøde Jes Brinch's søn, Mathis, Hans Brinch's 5 børn, og Mette Cathrine fik et barn. I alt 35 børnebørn, som hun var alt for på sin egen stilfærdige måde. Når de kom på besøg – og også senere oldebørn, af hvilke hun fik en del, – tog hun sit jernskrin frem og viste dem hver gang det kæreste, hun ejede. I skrinet lå kun – sønnen Hans Brinchs ligprædiken, som hun ligesom Jobs Bog kunne udenad.

Lille Jes'es Mett havde sit repertoire, som hun kørte frem med til fornøjelse og underholdning. Hendes livsfilosofi udtrykte hun over for de små ved:

*Efter verden må man skikke sig,
for den vil ikke skikke sig efter mig.*

Og skulle hun være koket, citerede hun:

*Når jeg på gaden glor og gaber,
mandfolk de er forliebt i mig;
mangen de for mig bukker og skraber,
men jeg knejser stolt usigelig,
thi jeg er både smuk og fin
og har en lille pengeskrin.*

Fra søfolkene, de helt gamle sikkert, havde hun følgende:

*Yes is English,
Bon er fransk,
Lek mine gat is hollandsk,
kys mi . . . er plaidansk.*

I sin høje alderdom i Esbjerg, da hun var over halvfems (men endnu bar sønderhodragten), kunne hun vågne midt om natten og jamre over, at fårene ikke blev flyttet eller fik vand. Så måtte et barnebarn udenfor et stykke tid, kom så ind igen og sagde, „at nu var det gjort, nu var de flyttet og vandet.“ Så faldt den pligtopyldende til ro. Men ganske klar var hun.

Mette Petreas livshistorie var egentlig trist og er kort fortalt. Hun forlevede sig i en styrmand, vist i 1891. I én af den stand, som slægten havde tilhørt gennem århundreder på begge sider. Men nu, hvor de var flyttet til Esbjerg, var sømænd ikke „gode nok“, mente Mortilde. Mette Petrea fik ikke sin sømand – og ingen anden heller!

Og hermed forlader vi esbjerggrenen, emigranterne i familien. Peter var en driftig mand i sine bedste år og fik fred til sit initiativ. Der var dertil næppe den ting, han ikke var den første til at anskaffe: gaskomfur, telefon, elektricitet, osv.

Af smertelige kors havde han fået mange at bære, men det sidste kors han fik, var et hæderskors. Han blev i 1900, 59 år gammel, Ridder af Dannebrog for sin store indsats for Esbjerg by.

Inden vi tager sidste afsked med ham, gengiver vi hans levnedbeskrivelse, nedskrevet da han fik ridderkorset:

Esbjerg den 27. August 1900.

*Hans Kongelige Majestæts Ordenscancelli.
Kjøbenhavn.*

Takkende min Herre og Konge for den mig tildelte store Ære og Naade at optage mig blandt Ridder Ordenens Mænd, som jeg alle mine Dage har set op til med Høiagtelse, og efter bedste Evne stræbt at naa, i hvorvel jeg aldrig har tænkt nogensinde at komme i Betragtning eller har gjort mig fortjent til saadant.

Undertegnede er født i Sønderho paa Fanø den 7. Oktober 1841, er Søn af nu afdøde Skibsfører P. P. Brinch og Hustru Mette Jesdatter lige-

ledes af Sønderho. Blev confirmeret i Marts 1856, kom tilsøs i April samme Aar, og efter at have seilet paa Nord og Østersøen saavel som i oversøisk Fart med danske og tyske Skibe, besøgte jeg i 1862 Navigations-skolen paa Fanø og tog i Januar 1863 Examen i Kjøbenhavn med bedste Karakter.

1863 Juni Maaned kom ombord i Panserskonneren Esbern Snare, Kapt. Kópke paa Togt i Østersøen, i Efteraaret samme Aar var i Flensburg at hente Kong Frederik den Syvendes Lig til Kjøbenhavn, blev straks derefter beordret til Korsør, hvorfra nævnte Skib overførte Tropper til Slesvig. Undertegnede var under Transporten saavel om Sommeren som siden Fører af Transportbaaden No. 5.

Ved Krigens Udbrud kom ombord i samme Skib under Kapt. Leutnant Kraft som fast Rorgænger, var med under Blokering af Kielerfjord og i Træfningen ved Ekernførde. Skibet blev siden beordret til Alssund (Arnkilde Øre) hvor vi henlaa i 3 Maaneder stadig rede til at løbe Broer itu, som man tænkte sig Fjenden vilde slaa over Alssund, var en Tid paa Post ved Arnkilde Øre i Løbegravene der og navnlig staa 18 April mig stadig i frisk Minde.

Efter Krigens Ophør blev permitteret i December, tog derefter Styrmandshyre og giftede mig i 24 Aars Alderen med Anne Thækker Datter af Toldassistent og Dbgmd. Th. N. Thækker i Sønderho.

1867 blev Skibsfører og seilede i flere Aar som saadan i oversøisk Fart, forliste Skibet i Mexiko i Marts 1871.

1872 byggede nyt Skib i Sverig, samme Aar døde min Hustru efterladende mig 3 Børn, 1874, giftede mig i Oporto med Amalie Caroline, Datter af Skibshandler F. F. Lorentzen dersteds, 1876 i April tog fast Ophold i Esbjerg, købte en under Opførelse værende Klædefabrik som sat-tes i Drift og endnu drives.

1879 blev optaget i Frimurerordenen □ St. Clemens Aarhus, startede samme Aar det første Fiskeri Foretagende herpaa Pladsen, der efter mange Vanskeligheder og store pekuniære Ofre nu florerer.

1881 blev anden Gang Enkemand med yderligere 3 Børn. 1882 giftede mig med Mathilde Dahl født 1848 Datter af afdøde Skibsfører Chr. F. Dahl af Kalundborg.

Har været Medlem af herværende Soret siden denne blev oprettet. 1885 stiftede herværende Telefonselskab, der solgtes i 1896 til sydjydske Telefonselskab. Siden jydsk Grundejer Kreditforeningen oprettedes i 1893 var i nogle Aar Supleant og i 3 Aar Repræsentant for samme. Blev for 2 Aar siden ifl. Ministeriets Udnævnelse Medlem af Esbjerg Havneraad

som søkyndig. Var i 1893 Medstifter og Meddirektør af Esbjerg Fano Bank, hvilken Plads jeg endnu beklæder.

Fra 1876 til Dato været corresponderende Rbeder for flere Seilskibe og har i samme Tid haft flere Tillidsbverv.

Esbjerg den 27. Aug. 1900.

Peder Brinch.

KAPITEL VI

Der er lov i det lovløse,
rod i det rodløse,
sorg i det sorgløse,
mod i det modløse!

Vidste vi bare at ryste vort kar,
blande til bunds de dråber, vi har,
og hvis vort kar så fik lov til at stå,
lagde vel fløden sig øverst derpå!

Alene tilbage på øen sidder Helvig. Ved en afstand på 100 år synes det antageligt, at den afdøde søster, Anne, ville have været bedre udrustet til at tåle Helvigs kår. Men lidet ved vi, om hvad et menneske bliver til ved årenes modning. Anne levede ikke længe nok til at opnå store savn eller stor tragedie. Dog det ene har efterslægten set til overflod, ikke mindst i Annes breve: Hun beklagede sig aldrig, jamrede ikke, men tog livet med et smil, med tålsomhed og lune. Tragedien så hun aldrig, men man betænke, hvad hun fysisk har måttet døje på den godt to år lange tur rundt om jorden, en kvinde med en kvindes krav om hygiejne; forbud mod ferskvand, gravid ombord og aldrig et kny, aldrig et utilfreds bjæf hjem. Hun har givetvis bidt alting i sig og har ikke villet gøre dem mistroelige hjemme.

Dog måske havde Hedeveg i de år, de yngste og stærkeste, også kunnet bære det bedre, omend vi fra overleveringen ved, at det selv da kneb hende med den åndelige balance. Grufuld svært har det været for Helvig at have en elsket og højpriset søster som Anne, den, som alle talte om og savnede.

Muttersalene ud af sin egen lille og Hans' store familie sad Hedeveg tilbage i Sønderho og lod sig hurtigt, 36 år gammel, ælde af ensomhed, bitterhed og bekymring. Siges skal det, at hun alene besad en kolossal trofasthed over for sit samfund og over for sine grave. Hun gik den

ugentlige gang til kirkegården og tilbragte timer med at pynte og passe sine kæres bolig.

Når vor blivende personlighed bliver synlig, springer visse af vore ned- arvede egenskaber til overfladen som et stykke kork, der har været tvun- get ned under vandet. Fra den dag, hvor vi smiler vort første smil, går de første skridt, siger de første ord. Måden vi går, smiler og taler på, henrykker vort ophav, der „genkender“ denne eller hin af slægten. Så- ledes fortsætter mennesket under væksten, og væksten varer hele livet. Ikke sjældent er det blevet konstateret, at et lille barn ligner en pro- genitor til forveksling, men med årene ændrer det ydre træk såvel som indre og kommer senere til at ligne en anden forfader; og i livets sidste stadium måske en tredje eller fjerde.

Det sorte syn kan ses i ungdommen, ja endog i barndommen, men almindeligst slumrer det i de unge år, eller holdes nede af humør og livs- kraft, af det udødelighedsinstinkt, der er et integrerende led af ungdom- mens væsen. Sådant var det til en vis grad med Helvig, der trods sin nær- tagenhed var munter og for det meste slagfærdig i barndom og ungdom. Man turde spørge sig selv, om tunge Tækkers dystre livssyn havde sprun- get et led over.

Snigende legemsforfald og svigtende åndshelbred, der følger med livets og forældreskabets ansvarsbyrde, en blanding af forståelse og for- virring over for de tilværelsens problemer, som i de unge år har været en indhegnet mark, der først senere skulle åbnes, – skuffelser og mistro, bekymringer for de kæres og eget helbred, – disse er ting, der for mange er grøden, der bringer slumrende arveegenskaber til fuld blomstring. Nogle forstår dog, også i kraft af arven, at bringe kamp og modgang til sejr og resignation. Andre vender blikket mere indad, og dér ligger arven; den får frit spillerum, når man betragter den nøje!

Hos adskillige bliver kampen med det ubekæmpelige til livets essens i stedet for en brik i en indviklet mosaik. Således også hos Helvig. Man koger tilværelsen sammen i en navlebeskuelse, og essensen bliver samlet i en teske, som bæreren holder under hele sin livsvandring som voksen. Hvis ikke han får hjælp! Med stor koncentration går han eller hun for- sigtigt med sin teske foran sig, angst for at spilde blot en mindste dråbe af denne kostbare væske, der som sagt er et koncentrat af andres træden én over tærne, andres bedre lod, ens egne sorger, problemer, egen en- somhed og magtesløshed. Ingen får lov at komme uvedkommende dråber i skeen, man vogter over dens beske indhold og holder det egentlige liv borte fra det, der er blevet til ens livsvæske. Man starter dagen med sin

morgenbitter. Dog alle skal se, hvad der er i skeen, hvor vanskeligt det er at gå med den gennem hele tilværelsen. Sådanne mennesker må ynkes – og må ikke. Hvis man viser dem ynke, hælder man dråber på deres ske, så den flyder over.

Andre steder i verden bliver arven blandet, tyndet og ændret. Men i et indgiftet samfund er redning næsten udelukket! Arven trives i netop deres sind- og legemskemi og venter på sin drastiske modning. Så ved en vis alderstemperatur kommer Tammes Tækker vrissent og tilknapet krybende op til overfladen og med ham den manglende evne til at bekæmpe ondt. Havde Tammes selv kunnet bestemme i sin grav, ville han have beholdt sådanne egenskaber dernede; men her er der tale om en evig opstandelse! Ved nærmere eftertanke er det en nåde og samtidig intet under, at alle vore synder skal være os tilgivet.

Intet sted i Danmark er spillet mellem arv og milieu vel mere sporbart og bedre udforskeligt end på Fanø. Adskillige århundreders indgifte og rendyrkelse af visse egenskaber kan tjene til videnskabeligt materiale, måske af værdi, bestemt af interessekarat. Når ens børn i 1960-erne går i Sønderho Skole og sidder på bæk med „de ældgamle navne“, Sonnichsen, Anthonisen, Øhle osv., med femtedels fætre og kusiner, og når man som barn oplever lighedstræk selv på så stor forskydning, tvinges man til iagttagelse. De umiddelbare resultater synes dog at blive, at arv og milieu i grove træk deler ansvaret. Men de arveegenskaber, som går igen, må vel have været de dominerende. Hedevis træk spores hos mange nulevende på øen og borte fra øen. Tammes fik dem fra sin mor, og længere tilbage kan vi ikke spore. Hedevis optog bolden, og hendes milieu bød ikke på noget, der kunne hindre hende i at give svaghederne frit afløb.

Hans holdt med hende og støttede hende efter Kalle Metts råd, så længe han kunne, men forståelsen slog ikke til, og til sidst gled forholdet ud i bare tålsomhed. Peter og Anne overskyggede dem blandt andet ved tragedien, som var noget, mange smagte på, og de to yngre stod i skygge, fordi deres tilværelse formede sig ret almindeligt og derved dæmpede interessen hos andre for deres eksistens. En årrække. De var andenviolin, og da de endelig blev „selvstændige“, var ungdommen gået, og Hans var blevet syg. Ikke blot syg, men dødsmerket i en meget ung alder. En pris for at sejle op ad Amazonflodens giftige vande med varme og mosquitoer i et hæsligt klima. Gul feber satte sig på nyrerne, og i 1882-83 brød sygdommen for alvor ud. Netop som de to skulle til at leve livet.

En af bivirkningerne ved hans sygdom, som iøvrigt betragtedes som

hypocondri, var apati. Hedevig skulle hjælpes og afslibes, som det måske kunne være sket andre steder, men Hans orkede ikke. For det meste sejlede han, og når han var hjemme, ville han have fred. At slibe kanter af er en ufredsom beskæftigelse.

En række jævne og simple mennesker i hendes lille milieu, nogle koner, hvoraf enkelte aldrig i hele deres liv havde forladt Sønderho, fandt ingen overdreven dramatik i Helvigs livsbyrde. Den var tilsyneladende så tung at bære, at man fik ondt af hende, samtidig med at man beundrede hende, fordi hun kunne den kunst at bære. Andre så tværs igennem hende, men da hun var uhyre stridbar og stridsduelig, holdt man hellere tungen. I et andet milieu ville hun måske have lært, at man må holde troldsplinten lidt nede.

Den stakkels kvinde blev til sidst en prøvelse for de nærmeste, de store af hendes børn, der netop på grund af deres rem af huden ikke så let lod sig forblinde, og derfor lettere lod sig irritere. Det blev til en ond cirkel, og hun spredte i byen, at hun måtte døje sådan med sine børn. Manérer, talemåder, tankebaner har rullet sig sammen til et fast nøgle spirefrø, der slog rod i den næste generation og nok er en saga værd. Det er vel først, når hele omverdenen i enighed sætter ind på at revse et menneskes indlysende svagheder, at virkningen kan få gavnlige følger. Efter et par led!

Hendes søn, senere overlæge Thomas Brinch, skriver om hende, at hun var velbegavet og vurderedes som velbegavet i byen.

„Mor savnede de sindets lyse egenskaber, der vandt alle for søsteren Anne, og som har bevaret hendes minde lige til nu. Da Morfar som statsansat skulle gøre indberetninger til ministeriet var det efter sigende altid mor, der affattede dem og skrev dem, mens morfar blot nøjedes med at underskrive dem.

Mors billede som ældre, og således som jeg har kendt hende, mens jeg var voksen, viser, at livet har gjort hende bitter. Men mors liv var jo heller ikke blevet så lyst, som det tegnede sig for det lykkelige brudepar. Mens far var rask, var han ofte borte i årevis fra hjemmet, og jeg kan godt sige, at i størstedelen af deres ægteskab var far en syg og nedbrudt mand, som mor måske ikke engang rigtig forstod, da jo ingen vidste, om han var rigtig syg. Dertil kom, at hun mistede sin elskede søster, sine forældre tidligt, og tre af sine elskede børn. Mor holdt uden tvivl meget af os børn, — hun sagde flere gange, at hun ved at se Ribe Domkirke fik tårer i øjnene ved at tænke på den dag, hun fulgte mig ned til havnen, da far sejlede mig tolvårs dreng til Ribe. Men mor forstod ikke at vise

nogen sine følelser, og der var derfor ikke nogen rigtig hjertevarme hos mig over for hende. Jeg mindes egentlig kun en eneste gang, mor og jeg har talt fortroligt og glad. Det var en aften, vi spadserede sammen i en studenterferie nede ved havnen. Skylden for dette noget fjerne forhold har sikkert nok for en stor del ligget lige så meget hos mig – sådanne følelser bliver jo af sig selv gensidige, men både mor og jeg blev bitre derved.

Mor led meget over naboskabet til sin ældste datter, der var altid et meget spændt forhold mellem de to . . .

Mor var svagelig en del år; led af besvimelsesanfald, der havde karakter af epilepsi. Da der til sidst kom æggehvite i urinen, har hun nok været forkalket . . .“

•

Som det tunge hos Hedevig var det dominerende, var hos Hans og mange andre af Lille Jes'es folk det lune og humoristiske det dominerende, det drilske og det slagfærdige. Hver af de store slægter har sit særpræg, men mange egenskaber blev til fælles eje ved den megen indgiften.

Vorherre har gjort ret og utvivlsomt handlet til vort bedste ved at sige omkring år 1900: „Nu kan det være nok! Nu bliver det farligt! Så hellere starte emigrationen og give de gamle slægter nyt blod!“

•

Helvigs Thomas var som anført ikke den eneste, der brød ud af den traditionelle løbebane. Også Niels Hansen Anthonisen og Johannes og Lenes ældste søn, Hans Warrer. De tre gik på Ribe Latinskole samtidig. Alle tre skulle de efter endt studentereksamen komme til at studere medicin og derved brolægge en ny og meget anvendt vej for de følgende slægtled. Dog uvist af hvilken grund, – måske efter tidlig påvirkning af Kalle Mett, – begyndte Helvigs Tammes først som teolog, men slog et år efter over på medicinen. Også Hans Warrer havde påbegyndt en anden karriere, idet han først i Varde og senere i England lærte forretningsvæsen. Måske har fætteren og dennes svoger fristet ham til at tage studentereksamen i Ribe.

Den yngste af de tre, Hans Warrer, boede dog allerede i Esbjerg, og til hans forældre flyttede efter forlydende Store Per Brinch og Lille Jes'es Mett'.

Deres drengetilværelse har været som alle andre sønderhodrenge. Fest-

lig, eventyrlig, primitiv og hård! Deres horisont var hele verden. Som små har de ganske naturligt regnet med, netop i disse gyldne år, at søens vej også måtte blive deres. Sammen med deres „åltersknolde“ har de tre haft deres daglige gang på havnen, har siddet i græsset og med begærlighed slugt de gamle ulkes samtaler. Spænding har gjort luften tung og mættet, indtil de gamle konstaterede, at et uvejr var i optræk; så luntede de hjem. Gnisterne fløj fra deres snadder, og småfyrene har været skuffet, når de gik. Så var uvejret strammet til, ganske som ulkene havde spået. De store havmåger lagde sig i læ i bugten, vinden tog til, vandet steg og steg, og drengene fornemmede forventningsfulde en vis uro i luften. Alene stod de tilbage, da de gamle granler og bøjs var gået hjem. Måske blev det til et uvejr af de store, så alle landsbyfolkene ville komme jamrende, men kampberedte ud af de små lavloftede huse.

For det meste flodede det af, og de tre gik skuffede hjem, snydt for et af naturens store teaterstykker.

Om deres oplevelse i „det fremmede“, i Ribe, fortæller Helvigs Thomas følgende:

„Onkel Peter Brinch havde i spidsen for et selskab anlagt den første telefon i Esbjerg og omegn, deriblandt også til Ribe. Jeg benyttede den jævnligt fra Ribe central.

I juleferierne var der jævnlig istransport mellem Esbjerg og Nordby, og vi måtte da overnatte i Esbjerg, da båden gik een gang om dagen. Når vi somme tider kom i isbåden (en stor fladbundet jolle, der kunne slæbes over isen og manøvreredes af nogle gamle søfolk, der ikke tog det så nøje med tiden,) kom vi småfyre jo svært forfrosne til Nordby.

Hans Svarrer, den kæmpestore færgeejer, modtog os med ordene:

„Nå, drenge! Fryser I, så kom med mig!“ Han gik med os ind på Færggården og fyldte en kaffepuns i os, og så brændte blodet som ild gennem årerne. I de første år gik vi til fods vejen mellem Nordby og Sønderho.

I sommerferien det sidste skoleår var jeg jævnligt en tid i Esbjerg. Jeg husker, jeg var der i 1886, da far (Hans Brinch) skrev til mig, om jeg havde lyst (hvad jeg naturligvis havde) til at tage med ham på ANNE fra København til Finland. Det var fars sidste sørejse (med trælast fra Finland til Brasilien). Da han året efter i sommeren 1887, da jeg blev student, kom tilbage, var jeg ligeledes i Esbjerg og tog derfra over til Liverpool, hvortil far var kommet med sit skib.

Vi rejste så sammen hjem, og fars sygdom tog stadig til trods et kurophold i Norge i 1887. Indtil han døde i 1891, kun 42 år gammel.

KAPITEL VII

Han døde på sin skude
og fandt sin våde grav
et ukendt sted derude
på åbent, stormfuldt hav.
gl. sømandsvise.

Kåren Most i det gule hus over for skolen blev enke endnu tidligere end Hedevig. Det vakte Helvigs sorg og medfølelse, da omstændighederne var så triste, og med kondolencebesøg begyndte det intime venskab, der skulle vare ved.

En meget stor og vidtforgrenet slægt har haft sin gang i det hus, langt ind i vort århundrede. Kåren Most arvede huset efter skipper Niels Sørensen. Han havde bygget det i moderne stil med slesvigske gavle. Da Sørensen blev enkemand, giftede han sig igen med en norsk pige, der medbragte sin søster til landet. Hun hed Josefine, men da hun ikke var nogen skønhed, kaldte sønderhoningerne hende „Josegrove“.

Fra Norge medbragte Sørensen en ny form for „tæk“, idet han anvendte spåner; men de holdt skidt og vandt aldrig indpas i det lille samfund.

Da Kårens far døde, tog stedmoderen af sted igen til Norge. Sagnet beretter, at hun tog alting med sig, også kakkellovnen, så intet levnedes Kåren Most. Dog, da hun kom ud til æ Sønderjord, skal hun have fortrudt.

Kåren og Hans Frederiksen havde intet mindre end ti børn, og de kom i hurtig rækkefølge. Som alle andre skippere i disse år var han meget hjemmefra, sejlede på varmen. I 1884 drog han ud på sin sidste færd. Han havde da sønnen Lille Hans med sig som skibsdreng. Efter brevene at dømme gik rejsen først til Hamborg, så til Lagos. I firserne satte hårde år ind, og det var vanskeligt for skibet at sejle gælden ind.

I januar 1884 blev Kåren Most svanger for tiende gang. Kort efter sejlede manden. Det første brev hjem er dateret 20. jan. 1884, fra Hamborg. Mange af disse breve foreligger fra denne hans sidste tur; som altid netop fordi den blev hans sidste. Vi gengiver nogle uddrag:

Hamborg 23.1.84

Kjære Kone og Børn.

Endnu her og jeg ville strax begynde at klage, men det er urigtigt, thi sådan en storm gør mangan Ulykke, og jeg maa hellere ihukomme Her-

ren med Tak; vi kan ikke stampe mod Braaden, det er intet Vejrlig at gaa med og vi maa have Taalmodighed, jeg synes ikke ret at kunne finde den, uagtet jeg seer tydelig at det er intet blot en Lokkemad; dem som jeg har lagt ved ovre i Cuxhaven ønsker nog de var blevet, thi de recikerede Anker og Kjæde og Kobber under Kjolen . . . Schwalbe havde Brev fra Brinch, at de Actier var uassureret; jeg veed ikke noget i Dag, oh, min elskelige, o maatte Herren beskytte os for at være endnu en liden Stund sammen her paa den arme Jord; jeg klager og er dog lettet, thi endskjøndt mange har vel tænkt Udfaldet her daarligt, saa har jeg ikke frygtet; næste Gang kan vi klare alt med Guds Hjælp

kjærligst Hilsen

din til Døden tro og oprigtige H. H. Frederiksen.

Lagos d. 24. Mai 1884.

Kjære Kone og Børn!

Siden du sidst fik et saa daarligt Brev, saa vil jeg nu lætte dig, at jeg er meget rask og min Hovedpine varede kuns 2 a 3 Timer, men det var haard imens jeg skrev; vi fejler alle intet, men adskillige smaa Bryderier med Agenten hvilket dog er jevnet. Den nye er ankommen og er bedre; de beregne mig 21| til Pundet. Damperen slæbte mig i Gaar til Barren, men ved at skulle hente Agenten først fra Rheden, blev Vandtiden ikke vendtende efter os og for om mueligt at faa det lavet at jeg ikke behøver komme ind igjen gik jeg med Damperen igaar E.M. tilbage til Byen; jeg tror nok det lykkedes ved den nye Agent; Mine Tanker er naar jeg kommer hjem at søge Minnisteriet for en Plads paa et Fyrtaarn eller Dito Skib eller anden passende for mig; jeg har opgivet Dahl og G. at slutte til Calabar for 65|. Vi skal til Rotterdam; hvilket Minde om vor lykkeligste Dage. Hvor Verden er ond! Vi har godt ud provianteret, er klarerede, Karen laddygtig, men de fandt Lækage ved Bovporten, og derved troer jeg at spare ved at tage Kobberet af ved Hjemkomsten. Besigtigelsens Kostning vil Assurandøerne jo bidrage til; Papirerne, Originalerne ere hjemsendt til T.P., attesteret af Consul saavel som Copi af Tegnningerne. Nu maa Fatter mindes om at forlænge Assurancen Maanedsviis ifald vi skulle faa lang Reise; jeg sætter alt i Herrens Haand, han veed bedst hvad som tiener os. Skriv til Niels at jeg er meget godt fornøjet med hans Fremgang, ja skriv til de kjære 2 Børn, at de maa undskyldte at jeg ikke har havt Lyst at skrive under saadan en Stilling som jeg har lagt i, bare de vilde holde dem til Gud, saa er det det samme hvad møder os i hvor vel det koster Kamp. Jeg har en dejlig Styrmand i alle Maader, men

under Modgang var Broder jo dog at foretrække. Gud velsigne ham. Styrmanden bede i hvert Brev at hilse dig. Jeg har skreven Huleken. Nu skal du føle dig for om Peter Brinch ønsker lidt indbetalt til Hjælp til Styrmandens Hyre, saa kan du maaske miste lidt. d. 24. E.M. er atter kommen ombord med Damperen. Den gik 3 Gange tæt ved Barren; jeg gik med i Gaar for at faa det arrangeret at jeg ikke behøvede at gaa paa Rheden efter at vi har faaet Lasten . . . (ingen hilsen eller underskrift. Nok afbrudt.)

Lidt af Hans Frederiksens væsen og hans holdning til sit mandskab ser vi i et par linjer i næste brev:

. Styrmanden er meget god, vil gjerne holde Andagt, begynder uden mig og synger godt. Mikkell har nok en Dag faaet et Par Lussinger, har jeg faaet at vide. Skulde han mueligen have skrevet dette til Tante, saa sig at jeg skal nok snart faa det standset, men veed hun intet saa tier du! Styrmanden er passende streng, jeg har sigtet saa smaat, at jeg holder ikke af Slaaen ombord

. . . Søn Hans er munter, Mikkell ligeledes. Styrmanden har havt en Bullenskab i Kjæven, brugte Grøds Omslag, nu istand; ellers alt vel. Mikkells Hoste er næsten borte. Give Gud at du har det godt og at jeg vidste dette, men ak det varer saa længe før dette kan skee, men med Guds Hjælp overvindes det nok. Gud danner det vel alt bedre end som vi selv kan

. Det vil jeg gjerne vide, om det er Meningen at sælge ved Tilbagekomsten

Og i det næste brev:

I Gaar var vi hos Consulen at aflægge Forklaring og Besigtigere blev valgt til Karen, naar hun er losset. Regnen har opholdt os, det er haardt, men comdemnering bliver der ikke Tale om, fordi den er næsten tæt. Lader os sætte alt i Guds Haand, jeg bad ham inderlig at sende mig naadig Hjælp Hils Børnene at de maa ikke Klage, vi veed ingen Udfald endnu.
Din Hans.

Forhandlinger fortsattes i anledning af lækagen, hvilket fremgår af brevene. Man kom ingen vegne. Efter en sådan tur med bugserbåden blev Hans Frederiksen kastet ned fra kommandobroen af en brådsø. Der skete ikke andet, end at han blev dyngvåd. Dog i dette klæbende klima satte Store Hans sig våd til forhandlingsbordet og sad en time gennem-

blødt. Da han endelig længe efter fik skiftet, var det for sent. Han fik feber og lungebetændelse. Tre dage efter døde han ombord, 47 år gammel. På sømandsmanér blev han sænket ned i havet under salmesang. Sønnen Lille Hans var sønderknust og kunne simpelt hen ikke med sine 17 år deltage i ceremonien. Grædende sad han i faderens kahyt og hørte salmen og plasket af faderens legeme, som det ramte havoverfladen.

Hjemkomsten til Sønderho har været en trist mærkedag for ham og familien. Der stod hans mor og søskende og tog grædende imod ham. Mand og fader var sænket i havet, og det smukke skib var solgt på auktion.

Kåren Most havde ventet de to hjem om efteråret og havde fromt bedt dertil hver aften i sin seng og hver søndag i kirken. En dag hen på højsommeren kom Hans Frederiksens søster, Anne, på besøg; hun var selv enke og havde i en årrække været pøgeskolelærerinde i byen. Langsomt og fint pudset i tøjet kom svigerinden ind ad den lille, hvidmalede have-låge derovre. Hun stilede med våde øjne og sitrende mundvige lige hen til Kåren, tog hende med begge hænder om skuldrene og sagde: „Kåren, do hår hat engelbesøj!“ Mere behøvedes ikke! Kåren Most vidste, hvad denne tidende betød. Stille, uden et ord til svar, gik hun ind i sit kammer, hen til brudekisten, hvis dystreste last ligger nederst: enkedragten. Det tog tid at få den på. Målene var ikke de samme som i bryllupsåret, og hun var ovenikøbet højgravid. Endelig kom hun ind igen, og med rødrandede øjne spurgte hun Anne:

„Ær't dem begg tow?“

Så forklarede Anne, hvad der var sket.

Kåren Most lagde sig et par dage tilsengs, som det var forståelig skik dengang, indtil den værste sorg havde lagt sig. Først da kunne hun vise sig igen og møde den spørgende og deltagende verden.

Om sjokket har skadet barnet, ved vi ikke, men sagnet påstår det. Hvorom alting er, blev det et meget svageligt barn, som ikke skulle få lov at leve længe. Det døde 10 mdr. gammelt.

Det store, flotte skib, der i sin tid havde kostet 50.000 kr., blev nu solgt for 9.000 kr. Kåren kom til at sidde i endnu hårdere kår. Salget gik gennem forkerte eller uhæderlige hænder, idet man påstår, at der var orm i det. Det forlød, at det var kondemneret og solgt til ophug. Senere påstod dog Kåren Most's svigersøn, Thomas Nielsen, at have set det omkring 1904

En velgerning fra nogle få år tilbage skulle Hans Frederiksen få betalt tilbage med renters rente. I England stod der på kajen altid en del klerke,

som gerne ville have lov at klarere og ordne skibspapirer. Ved en sådan lejlighed gik Hans Frederiksen hele skaren igennem og valgte til sidst en troværdigt udseende herre ved navn Dahl. Han fik stillingen for det danske rederi. Aldrig glemte samme Dahl denne ansættelse og tjeneste, og på utallige måder søgte han at hjælpe Kåren Most efter Hans' død. Ikke mindst ved penge fra rederiet.

Kåren Most var en overgang til at begynde med så fattig i sin enkestand, at hun kun havde et eneste får. Selv dette ville man tage fra skyldneren; en velmenende sønderhoning fik dog folket fra det.

I et brev fra Dahl ca. året efter Hans Frederiksens død ses den oplysning, at den lille nyfødte var svagelig. I samme brev ses første eksempel på Dahls godgørenhed:

Liverpool 29. Juli 1885.

Fru Karen Frederiksen!

Det glæder mig stedse at høre fra Dem, og De maa ikke tage Hensyn til om De ei faaer Svar strax, thi min Tid er meget optaget Det gjør mig ondt, at De atter har haft Sorg og mistet Deres yngste Barn, men han er jo nu vel forvaret; hvis Barnets Sundhed ei var god, er der ikke megen Glæde ved Livet.

Jeg bad Herr Peter Brinch i Brev af 29. Juni at sende Dem 25 Kroner, men veed ikke om han har gjort det, da han har været bortreist. Men imorgen skriver jeg til ham om yderligere at betale Dem 50 Kroner, som vil være en liden Hjælp

Deres hengivne Dahl.

Sådan fortsatte bemeldte Herr Dahl gennem årene med sin hjælp. Til jul sendte han extra 10 kr. til børnene ifølge et brev, som ligeledes eksisterer. Et andet bevis på hans velgerning ses i flg:

. . . . da jeg antager, at De ønsker Penge strax og jeg ei kan faa Kronesedler før end Mandag, har jeg anmodet Capt. Hans Brinch om at betale Dem hvad De ønsker op til 40,00 Kroner

På skibet tabte Kåren Most enormt, enkekassen gav kun lidet udbytte, da der var mange med lignende skæbner. Det var sådanne der kom på Fattiggården, da de efter lidt tids forløb ikke kunne klare dagen og vejen.

Kårens fjerde barnebarn blev opkaldt efter mæenen Dahl. Hans Dahl Nielsen blev – skønt hans søskende hed Nielsen, aldrig kaldt andet end Hans Dahl

KAPITEL VIII

Sarte væsen, trods din alder,
tør du møde, tør du se,
hvad der gemmer sig i skyggen
af en halvvejs hævet le?

Vi skriver 1885, men vi er nødt til at dreje lidt tilbage til Lille Mett og hendes sidste år hos bedsteforældrene Tækker. En ligprædiken, dateret 24. august 1885, nogle beretninger fra Lille Mett selv, få oplysninger, lidt viden og nogen fornemmelse er, hvad vi har at bygge denne fortælling på. Men i substans skal det meste nok nærme sig sandheden.

*

Den triste historie fik sin afslutning med Ottos begravelse. Ikke efter død med en tøjrkølle, men med snigende, langsomme sværdstik i lungen. Otto var telegrafist, „en fremmed“.

Man var jo ikke vant til „gæster“ i Sønderho, hverdagen var i næsten alle forhold traditionel uden store tildragelser, i ét og alt skabt af sønderhøninger med en smule hjælp fra Vorherre, men ikke af andre. Degn og præst måtte man have, men en telegrafist var endnu noget nyt.

Ingen fulgte den døde, kun embedsmænd bar. Pastor Carøe gjorde sig sine tanker, mens han iførte sig sin sorte klædning. Han beundrede af ganske hjerte den befolkning, hvis hyrde han havde været i fem år. Deres hårdførhed, nøjsomhed og udholdenhed, deres sammenhold, livsvisdom og beredvillighed. De viste ham høflighed, men ingen falsk ærbødighed. Kom han til dem for at tale med dem professionelt, havde han mere end én gang oplevet, at stuen var tom, og han var gået igen. Men som han gik bag om huset, så han tit konen sidde i køkkenet ved den varme ovn. Han gik ind ad bagdøren til hende. Der sad hun med albuen lænet til det snævre køkkenbord og med hånden varsomt om en underkop med dampende kaffe, tit med en slat brændevin i. Pastor Carøe hilste, og tit svarede hun blot med et lunt nik eller sagde uden at rejse sig: „Han mo ett ha pæng i hans lomm, nær han kommer ind a æ baedae.“ Sådant sagde man til dem, der kom ind ad køkkendøren, hvis de ikke var af husets beboere. Han kunne lide det og lide dem; det tog ham tid at opdage, at befolkningen havde andet end gode egenskaber. Men livets hårdhed er ikke nok til at gøre os til engle; han lærte også, at der stak lidt af en trolldom i dem, – en underlig én.

Det slog ham, som han trak præstekjolen på: det var som om der hang et spejl over Sønderho, – højt oppe, hvis skarpe, koncentrerede stråler i deres genskin kastede hele verdens styrke og svaghed ned over byen. Her var den ældste jødedom, som han kendte den og dens isolerthed fra Salmernes Bog. Alverdens egenskaber på godt og ondt, begge forstørret i et koncentrat uden proportioner. Bevares, – alle deres egenskaber sås også i den ydre verden, men fortyndet, fordi partiklerne i et større målfuld bliver tyndere end i den lille kop.

Pastoren knappede næsten febrilsk de sorte tøjknapper til. Han var i dag bitter på sin flok. De kunne godt have brudt med deres ejendommelige principper, når det drejede sig om en død og om den velkendte sidste æresbevisning.

Der var ingen, der ventede på kirkegården, så at sige, og kun få ville lytte til hans begravelsestale, hvor der ellers plejede at være fuldt hus ved sådanne lejligheder. Det var varmt, og degnens lille datter, der stod ved indgangen for at uddele trykte salmer, døjede på grund af det tykke fanøtøj. Rustvognen fra fastlandet havde været der tidligt på formiddagen og kisten var stillet ind i kirken. Der var kommet et par herrer i uniform for at vise den afdøde den sidste, kollegiale hæder, – det var det hele.

Dog – ude ved „Dyrendahls“ havde et par sønderhoningbørn stillet sig op i nysgerrighed, for en rustvogn var noget ukendt i byen i 1885, og fine embedsmænd i uniformer og i flot sort charabanc var heller ikke hverdagskost. Foruden de nysgerrige børn var der tre stadsklædte, sørgende piger på henholdsvis 20, 15 og 13 år. Dem kender vi, de er Peters og Annes. De bøjede hovedet ydmygt, da toget langsomt kørte forbi dem, og den ældste af dem, Lille Mett, havde tårer i øjnene.

Afdødes moder havde måttet bøje sig for Ottos mærkelige ønske om at blive begravet i Sønderho! Hun var kommet om aftenen og havde indlogeret sig hos præstens.

Kirken var næsten tom under begravelsen. En lille snes tilhørere måske. Det lød meget spæd, da man sang:

Jeg lever og ved hvorlænge fuldtroet

Så læste pastor Carøe sin testimonner højt, og af en os ukendt grund er denne ligprædiken trykt. Ellers var de håndskrevne.

Endnu en mærkelig oplevelse havde præsten iøvrigt haft – efter forlydende. Når nogen døde i Sønderho, ringede kirkebetjenten med klokkerne ved tolvtiden for at hædre ham eller hende. Men da Otto døde,

ringede ingen klokker. Da præsten spurgte om grunden, fik han svaret: „Han æ jo ett en synnerhoning!“

*

Det var vel omkring 1878, at Otto blev telegrafistassistent i Sønderho. Vi ved det ikke nøjagtigt. Han flyttede ind hos Broder på Kroen, velsagtens lidet anende, hvad han gik ind til.

Otto var et ungt menneske på 17-18 år, lige uddannet og uden ringeste livserfaring. Tynd og med mørkebrunt hår, drømmende, og med lidt vege øjne. Endvidere har han på billedet, som altid lå i Lille Metts skrin, et stort, snoet overskæg. Han var tilbageholdende og fandt det svært at skabe kontakt, når han spiste inde i krostuen. Man lod ham heller ikke få nogen kontakt, for han var jo en fremmed.

Fri til at forlade øen fik han sjældent, da man jo ikke kunne stå uden telegrafist, og en lang overgang var han ensom. Når han en sjælden gang fik orlov, tog han straks hjem til sin moder i Ringkøbing. Der var alligevel ingen i Sønderho, han kunne dele sin fritid med. Men han havde en sans for naturen, som øens egne beboere ikke kunne hamle op med, og han vandrede i timevis i hede og klitter, når han havde et par fritimer.

Et par danseaftner havde Otto tilbragt i æ dånsstow, alene ved et bord i hjørnet. Ingen henvendte sig til ham, og han lærte aldrig deres mærkelige dans. Den kan ikke læres ved synet alene. Til sidst var han gået, havde smidt en mønt på bordet som betaling for det fortærede, og gik så op på sit værelse. Her kunne han da i det mindste læse lidt.

Sådan forløb et par år. Så kom Kalle Mett ind i billedet. Måske har hun set lidt af perspektivet i Sønderhos holdning over for denne ensomme, ganske unge mand, isoleret blot fordi han var en fremmed. En holdning, hun selv havde været med til at praktisere, – ikke mindst over for Amalie, omend dér var andre motiver. Og netop Kalle Mett blev af den næstfølgende slægt fremhævet som en af de første, der tog sig lidt af fremmede, til at begynde med Otto. Hun havde mod til et standpunkt, og hun tog det.

En dag, da hun var nede hos Broder Krovært for at hente post, blev hun for første gang Otto var, – sådan rigtigt! Han blev budt ud, og i forbavelse har han stirret på den faste, myndige sønderhokone, der kunne få en indbydelse i sin mund. Det skete nok til korttidsgæster, det vidste han, men til en „blivende“ som ham! Han blev endda fast gæst derude, og Kalle Mett prædikede „gæstfrihed“. I kraft af hendes store autoritet og myndighed talte folk hendes „snak“ og handlemåde,

men ingen tog ved lære deraf. Vi ved, at hun forsøgte at bane en vej, men jorden var sandet, hendes møjsommeligt anlagte sti føg stadig til og blev ikke betrådt af andre.

Tækkes Mett blev som en mor for Otto, og de to udviklede en fortrolighed, der blev mere end almindelig frugtbar. Hun var naturlig og havde en vis evne til at gribe om nælden, hvad dens art så end måtte være. Somme tider var stuen fuld af andre, som måtte acceptere den unge mand, somme tider sad han alene med Kalle Mett i timevis.

Til at begynde med havde Lille Mett været et barn i konfirmationsalderen; hun kom og gik, ind og ud af stuerne, Otto så hun nok, men ænsede ham ikke – og omvendt. Men den unge pige var hurtig omsværmet, og meget tidligt fik hun sig en barnekæreste, som hun skulle holde fast ved og blive gift med. Barnekæresten var dog ikke „barn“, da han begyndte at sværme for Lille Mett. Jes Sonnichsen var omkring 19 og Mett omkring 14, da det „så småt blev alvor“, men lang og drøj ventetid skulle komme til at forløbe, før de fik hinanden. 11-12 år skulle de være kærestes først!! Men Jes stak til søs som konfirmand, og Mett var derfor i mange år uden kavalier, – ligesom mange af hendes medsøstre derhjemme.

Hvordan Tammes Tækker reagerede over for den fremmede, anes ikke. Da Otto fik øjnene op for Lille Mett, var Tammes død, og Kalle Mett blev lidt friere i opdragelsen. Hun indså det rigtige i, at man tog sig lidt af Otto, også Lille Mett.

Lille Mett var en seks-syv år yngre end Otto, og det faldt hende såvel som stedmoderen naturligt nok, at den unge pige fulgte med ham til danseaftnerne, når Jes Sonnichsen ikke var hjemme. Da boede Kalle Mett hos Hedevig, og hun var vist mindre begejstret end de to andre kvinder. Men det blev, som Kalle Mett ønskede det; som altid! Lille Mett tog Otto med i dånstow, dansede og morede sig med de jævnaldrende uden at bekymre sig dybt om Otto og hans tilstedeværelse. Det gør man ikke, når man er femten. Hun forsøgte ganske vist et par gange at få ham med ud på dansegulvet, men han ville ikke, turde ikke, kunne ikke. Genert-hed, sarthed, – måske havde han været i byen så længe, at han nu fandt det komisk, om han pludselig viste sig på gulvet med sine klodsede fastlandsfødter til en sønderhoning.

Lille Mett forsøgte at trække vennerne over til deres bord, men uden held. Man havde sat en grænse og så tydeligt nok skævt til, at hun optog mormoderens frie omgang med den fremmede. Situationen blev kejtet; Lille Mett blev til tider betænkelig, men holdt dog ud med Otto ved bordet i hjørnet. Afstikkere til de unges borde har hun tit gjort, og så længe

hun var borte, kunne den unge mand sidde alene og dreje sit glas. Men hun tog sig af Otto det meste af tiden, – måske mest af alt af respekt for mormoderen.

Telegrafisten lavede op, og nye følelser begyndte at fortrænge den snart så vante ensomhed. Hans følelsesliv blev stærkere, som helbredet aftog. Han begyndte med bronchitis, hostede og følte sig tit syg. Han tabte sig, og Kalle Mett blev bekymret for sin „stedsøn“. Måske har hun som den skarpe iagttager bemærket, at hans følelser over for den purunge Lille Mett var lidt mere end venskab, men hun kendte ham og stolede på ham. Hun har vidst, at hans følelser ikke i samme mål blev gengældt, og hun har måske fornemmet, at han har fundet fred i en håbløs kærlighed. Den giver en vis form for balance, idet man ved, at den kan man ikke miste.

Lille Mett ledsagede ham på turene i det fri og belærtes af ham om blomster og strandskaller, som hun, sønderhoningpigen, nok kendte, men ikke vidste, hvad hed. Sammen gik de i tranebærmarken, og sammen trinede de boter. Men hurtigt blev han træt. Lille Mett tog hans arm, så det skulle se ud som fortrolighed og ikke som hjælp. Men ingen af dem lod sig bedrage; hun anede, hvad han følte, og han vidste, for hvem hun følte. Når trætheden bød det, satte han sig lidt på en lyngtot, hun ved siden af ham. De talte sammen om alverdens ting, ikke mindst om ham, og om hvordan det var at bo i Sønderho for en ikke-sønderhoning. Lille Mett fortalte om sin mor, om sin barndom, om Amalie, – hun havde forråd at øse af. Begge var de gode lyttere, begge havde interessant at fortælle. Selv om Otto tit havde hørt om Annes tragedie fra Kalle Mett, kom der alligevel stadig nye momenter ind fra Lille Mett; datterens aspekter.

Et forvirret mønster, der blandt sine brikker havde forelskelse og visheden om forestående død, begyndte at tage form i Otto. En form, som hans hjerne ikke kunne redegøre for, men som alligevel bragte ro i hans hektiske væsen. Pigen bragte ham ro. Hun beundrede ham for hans belæsthed og for hans følsomme kontakt med alt, hvad der omgav ham. Selv de bysbørn, som dårligt værdigede ham et blik, havde hans levende interesse. Han modnede det lille, næsten nykonfirmerede væsen, og hun støttede ham med sin rolige holdning til alle problemer. Tit forstod hun ham ikke, når han „filosoferede“, men sad dog alligevel tavs lyttende. Eller han talte slet ikke til hende, men til sig selv, som ville han nå og sige og gøre rede for en masse, mens tid var. Han kom til at tænke klarere ved talens hjælp, opdagede han, og den havde han savnet i så mange

år. Han talte og talte, udmalede og klargjorde. Hun lyttede, hvad enten hun forstod eller ej.

Aldrig kom det til andet imellem dem. Hans skæbne fæstnede sig til et dybt indtryk hos hende, til et indtryk, der aldrig skulle fortage sig, og til sin død bevarede hun hans billede og ligprædiken blandt sine gemmer. Det unge pigebarn skulle tidligt komme til at stifte bekendtskab med lungedøden. Først morfaderen, så den unge stedmoder, hvis lege hun delte, og til sidst Otto.

Hvad hun og Otto havde sammen, kom end ikke Jes ved, eller senere hendes børn, kun i antydninger skulle hun røbe. Hun begik intet forkert, hendes mission var tidlig, og hun fornemmede, at hendes lod var at lytte, lytte, lytte!

Hun vidste vejen, han bar mod, og at han i ord med sig selv og hende måtte tage afsked med den jammerlige tilværelse, han alligevel hang ved. En sjælden gang talte hun med overlæg om Jes. Mest når hun blev bange for et eller andet brusende i Ottos syge væsen. Når Jes Sonnichsens navn blev nævnet, tav Otto straks, og en dyb pine forplantede sig over hans magre ansigt. Det var ikke jalousi, ikke Jes og Mette som par, han misundte, men snarere at livet var deres. De var på vej op ad stigen, mens han var for nedadgående.

Lille Mett fortrød straks påmindelsen, for hun anede, hvad han følte. Hendes anelser strakte sig længere end hos andre i samme alder. Og dog nævnede hun Jes igen, når den syges hektiske fantasier tog overhånd, fordi der var sat tydelige grænser for, hvad hendes unge, uudviklede sind kunne rumme. Men aldrig kom det til en „tilnærmelse“, kun til fortrolighed og den trøst, som den tavse giver ved at lytte.

Lille Mett måtte tilbringe måneder hos faderen og den dødsmærkede stedmoder i Esbjerg. Var kun „hjemme“ nogle week-ender, ikke så mange, for det kostede 1 kr. hver gang, ved vi. Det blev til længsel fra Ottos side. Men når hun kom, ofrede hun beredvilligt sin tid på hans alter. Fra den enes dødsleje til den andens dødstanker.

En enkelt gang har han lagt sit hoved i Mettes skød ved et sådant gensyn. Et sted derude på hedemarken. Prøvende og forsigtigt. Ville hun lade ham, for hun vidste vel, hvad han følte. Og hun lod ham, ganske som hun lod den dødsangste Amalie tage hendes hånd om natten og knuge den. Når den forestående kamp ikke lod sindet i fred.

Otto fik tårer i øjnene, og som en tålmodig og forstående moder strøg hun hans hår og sagde sine tanker højt, smittet af at han altid gjorde det samme.

„Det havde måske været bedre, om I ikke havde gjort dette . . .“ sagde hun, „for jer egen skyld!“ Han lå tavs en stund og tænkte, mens han betragtede de evigt flyvende skyer. Endelig kom det:

„Du tager fejl, Lille Mett! Vorherre har villet det sådan, vil det ofte sådan, men får det sjældent. Den fred, som jeg har søgt i årevis, måtte komme til sidst. Gud ville finde én, der kunne give mig den. På den rigtige måde. Jeg kom hurtigt ud over den bitterhed, at du aldrig kunne blive min. Forstår du det på den rigtige måde? Men bare den fred, at du holder af mig, at der er én foruden min mor, i hvis hjerte der er lidt plads til mig, – det er så godt at slutte af på . . . ligegyldig hvordan du så holder af mig . . . blot den kontakt, der går ud over blot det at lytte til mig med begge ører og et helt sind. Blot det at ligge her og dufte de krydrede lavendeler, eller hvad det nu er, du kommer på dit tøj . . .“

„Du må ikke snakke sådan hele tiden, Otto!“ Lille Mett slog somme tider automatisk over i du-tonen, somme tider i det alvorligere „I“. „Hvem siger, du skal dø? Blot fordi du tror det. Du har været hos doktoren både i Varde og Ringkøbing, og han siger, du kan leve længe endnu . . . Du må ikke altid tænke på, at det ska gå den vej, for så risikerer du, at det gør det!“

„Ja, ja . . . jeg ved meget godt . . .! Sygdommen er der, – de har indrømmet det. Den skrider langsomt og svinger i det. Måske skal det være i år, måske om tre år, – men du ved lige så godt som jeg . . .!“

Og alt imens var Kalle Mett begyndt at føle ængstelse. Hun vidste ikke ret, hvad der foregik mellem de to. Som andre sønderhøninger frygtede hun tragedien, for også hun vidste, at den unge mand var dødsmerket. Og hvad ville vel Jes sige, hvis rygtet gik, at hun tilbragte hver weekend med telegrafisten på de lange ture? Det havde dog heller ikke været mormoderens mening med at „tage sig af“.

Længe skulle hun ikke få lov at ængstes. Først faldt som sagt Lille Mett's højt elskede bror, Peter, på fem. Kort derefter faldt Kalle Mett selv, og dermed hørte Lille Metts ture til Sønderho op for lang tid. Også det andet hold bedsteforældre var flyttet til Esbjerg. For Lille Mett var en verden død, barndommens. Moderstrengen var revet over, og der var kun Helvig Most tilbage.

Afskeden den sidste gang med Otto blev anstrengt og kejtet. Slagene, der nylig havde ramt hende, havde været for hårde, til at hun kunne fortsætte de dystre sammenkomster. Telegrafisten forstod alt, hvad der var hændt pigen på de 16 år. Han kyssede hendes hånd genert og sagde, at han havde det bedre. Hvad han virkelig også havde. Men hans sidste år

gled tilbage i ensomheden, for der var ingen til at erstatte Kalle Mett og Lille Metts gæstfrihed. Hedeveg orkede ikke.

Otto stod alene tilbage ved postvognen og anede ikke, at han aldrig skulle se hende mere efter denne sidste afsked.

*

Tre hentede døden, mente Lille Mett, og nævnede det tit. Hans Frederiksen, telegrafisten og til sidst fasteren, Peters mindste søster Mette Cathrine. Hun var som ganske ung blevet gift med en Brinch, og de bosatte sig i København. Da Mette Cathrine blev svanger, sikrede man sig ingen mindre end dronningens jordemoder, men da fødslen kom, var hun optaget andetsteds, og Mette Cathrine døde 23/6 1887 i København. Hun fik barselsfeber.

Den tredje ud af syv børn mistede Lille Jes'es Mette og Peter Brinch således.

*

Lille Mett stred videre oppe mod nord i Jylland, mens hendes forlovede sejlede og sejlede for at få penge ind til giftermål og ægtestand. Det tog lang tid. Så lang tid, at farbroderen, Helvigs Hans, drillede hende i et brev, hvori han skrev:

Liverpool 25. Jan. 1887.

Min kjære Mette!

Sidste Fredag kom jeg hertil efter en temmelig hurtig Rejse af 33 Dage fra Ceara, samme Dag modtog jeg dit kjære Brev hel varm og nybagt lige fra Postbudet, efter saa lang Tid glæder det mig at høre et Par Ord fra Dig og mest af alt at Du er rask og har det godt, endskjøndt vist lidt for landligt; thi jeg er bange for Du synker i Ryggen og bliver

I-

Di-

ot, hvis Du vil ofre dine unge Dage og den bedste Tid af dit Levnet fjernet fra Folk og nær ved Fæ, min kjære Mette. Flyv over til mig og gjør en Rejse med til en anden Verdensdel.

Jeg ligger nemlig atter i Underhandling om Fragt til Ceara i Brasilien igjen, og hvis det gaar iorden bliver jeg hurtig færdig; jeg har faaet Brev fra Tante og hun skriver jeg kan vel nok rejse, men min kjære Hedeveg er en hjemling som helst tager Briller paa af mørk Farve, naar

hun sér en lukker Døren op; derfor skrev jeg ogsaa strax ved min Ankomst, hvad kan det nytte at tænke paa, thi jeg kan ikke rejse hjem og Du kan og vil jo ikke. Tænk nu iaften faar jeg Telegram – „Thora rask, kan rejse. Er Du rask.“ Men hvad skal jeg svare, intet var mig kjærere end at være sammen med min dyrebare Hedevig, men for hende at tage den Besværrelse herover og maaske ikke blive 8 dage og saa hjem igjen den Aarstid, det synes jeg er Galmandsværk, derfor skrev jeg ogsaa iaften – jeg overlader alt til Dig selv, men hvis Du vil sejle med da var intet mig kjærere; – og nu kommer jeg i Tanker om maaske Du ogsaa vil med ud til Brasilien, jeg skal da sé at faa dig en Mand derude; thi det lader jo til, at Du ellers bliver gammel Pige, – fy dog Mette.

Angaaende mit Helbred da gaar det op og ned, i den sidste Tid har det ikke været godt, men jeg skal jo sejle; at gaa hjemme i 5 Aar det fordrer nogen Offer. Jeg losser her Bomuld og Sukker og bliver losset om faa Dage.

Fra din Fader, Bedstefader og Tante i Kjøbenhavn har jeg haft Brev, alt var vel der; det glæder mig at din Fader er kommet saa godt igang med dette Telefonvæsen, jeg tror det har en god Fremtid for sig. Jens Mikkelsen og Chr. Jensens Søn ligger her, skal til Rio Grande, han fører Faderens Skib. 2 Fanø Skibe mere er her, „Verdande“ og „Jorgiane Anne“, Poulsen.

Jeg har saadan ussel Belysning at se og skrive ved da man ikke har Lov til at brænde andet end Tranlamper. Petroleum maa man ikke brænde i Dokken og ikke engang faa sig en Pibe Røg uden hvad man skal stjæle sig til. I Søndags var jeg i den skandinaviske Kirke; men der er en svensk Præst, Hedin, en daarlig Prædikant, men han gjør jo hvad han kan. – Ja, nu maa jeg slutte thi Klk. er mange og mine Smerter er saa slemme at jeg maa tilkøjs. Tænk, kjære Mette, aldrig ikke 1 Minut i de sidste fire Aar har jeg været fri for Smerter; det er drøjt og mange Gange kan man næsten forsage derover, men jeg maa muntre mig selv op for at holde Humøret lidt i Gænge, og det er mig altid saa rar naar jeg paa Papiret kan rifle ned til disse som jeg véd jeg kan tale frit til. Lev vel kjære Mette, tænk ofte og kjærlig paa din Onkel som elsker dig som sit eget Barn.

Fra Onkel Hans.

Fragten til Ceara er afsluttet og jeg bliver færdig sidst i næste Uge.

KAPITEL IX

Ve alle Haves Vandringsmand!
Urolig er hans Færd,
som Taage, Vind og Skum paa Vand
og Strøm og skjulte Skær . . .

Johannes V. Jensen.

Arene skred, og hvert bar sit mærke og ar. For Lille Mett gik de langsomt, og hun ville gerne have sin Jes. Forhandlingerne og kærlighedsbrevne mellem søen og Vroue, hvor hun var, har været mange. Indtil man endelig enedes om bryllup på samme dato som Mettes faders bryllup med Amalie, 14/1 1891.

Skæbnen var ude efter de to, men slap i sidste øjeblik sit beske tag, ombestemte sig måske for Lille Metts skyld; hun havde døjet og mistet nok.

Nedenstående beretning om Jes'es forlis i 1890 med „Derwent Water“ er i substans og alle enkeltheder ganske autentisk ifølge de breve, han skrev hjem til sin kæreste. Det eneste, der er rørt ved, er formuleringen og kulissetegningen, d.v.s. ikke i første, men i tredje person og med en indledning om Jes Sonnichsen:

Lidt syd for Cap Finisterre ud for den spanske nordvestkyst er grunden stenet og forræderisk og vindene farlige. Der var undersøiske skær, som skipperne talte om med respekt.

Her forliste d. 11. nov. 1890 et stort engelsk orlogsskib, og ud af en besætning på 180 mand reddedes kun tre. Kysten var næsten utilgængelig p. g. a. klippeskærene, og trods det farlige stykke Atlanterhav lige udfør, havde spaniolerne ikke oprettet nogen redningsstation! Nødstedte skibe var fortabte, og der boede ingen folk på kysten.

Tre dage senere, d. 14. nov., gik endnu en engelskmand på den stenede grund her, og efter kort tid blev det mandskabet klart, at skuden ikke mere kunne bringes flot. Den hed „Derwent Water“ og havde hjemme i Newcastle on Tyne. Ulykken ramte, da de var for hjemadgående fra Palæstina til Hamborg.

Jes Sonnichsen var første styrmand på Derwent Water. Med sine kun 29 år havde han oplevet adskillige forlis og set døden i øjnene mere end én gang. Hans liv på søen var som alle andre sønderhodrenges begyndt lige efter konfirmationen. Men Jes'es start blev til en ilddåb, der hærdede og gjorde robust. Han sejlede som fjortenårig med en skonnert, der

lige før jul løb ind i en kæmpeorkan. Det kom som en overraskelse, og med livet som indsats måtte alle ombordværende kapre sejl. Et par af de yngste fik ordre til at klatre ud på klyverbommen, der flere gange dukkede dem under vandet, så det var et mirakel, at de slap fra det med livet i behold. Nordsøen blev vildere og vildere, og der holdtes skibsråd. Man besluttede til sidst at kappe rigningen for at bjerge skuden, og i flere dage lykkedes det mandskabet at holde skuden flot. Først da fik de hjælp af en engelsk trawler, „White Rose“, der Lillejuleaften bragte sønderhoningerne ind ved the Tyne, mere døde end levende.

Jes kom i taknemmelighedsgæld til englænderne, der havde vundet hans beundring efter deres uselviske redningsindsats med fare for eget forlis. Endnu som ganske ung søgte han til England for at tjene dem til søs. Først blev han i 1883 matros på en skude, tog dernæst engelsk styrmandseksamen med certifikatet „Square Rigged“ fra South Shields. Han blev så andenstyremand og snart efter førstestyremand. I 1889 tog han hjem og aftjente sin danske værnepligt på kongeskibet Danebrog, men efter udstået tjeneste drog han atter til England, hvor han blev førstestyremand på Derwent Water i 1890.

Gennem adskillige menneskealdre havde fansømænd lejlighedsvis søgt og opnået hyre på udenlandske skibe, og mange af dem modtog opfordringer fra fremmede rederier. Deres levebrød og mange langture gjorde dem sprogkyndige, og befolkningens århundredelange tradition til søs bevirkede, at de blev drevne søfolk med en tidlig skoling, der gjorde dem duelige i en faresituation.

Fattig og uden forhåndshyre drog Jes i 1890 på ny til briterne for at finde en god skude, men det gik tungt til at begynde med. Kun småsejladser med ringe indtægt, som han sendte hjem til Lille Mett i Vroue. De skulle jo giftes til januar. Så kom tilbuddet om posten som førstestyremand på det store skib Derwent Water i 90. Det skulle til Palæstina. Jes skrev til Mette, og brylluppet blev aftalt til 14/1. Den gode hyre kunne det unge par dog ikke lade gå fra sig.

Jes ryddede tingene af sit kammer, så han kunne tage direkte fra Hamborg og hjem ved rejsens slutning. Inden han rejste fra Newcastle, hævde han sine sammensparede skillinger i den lokale bank og agtede gennem konsulatet at sende dem hjem til Mett. Man stod umiddelbart foran afrejsen til Palæstina.

Kaptajnen på Derwent havde Jes kun flygtigt truffet, og han havde ikke rigtigt kunnet dannet sig et indtryk af ham. Da den unge styrmand kom ombord den sidste dag før afrejsen, var kaptajnen ikke ankommet

endnu, skønt han havde ansvaret. Jes skulle helst tilbage til byen med 26 pund og 10 shilling for at få dem anvist via konsulatet til Lille Mett. Lidt af en formue! Endvidere brød han sig ikke om at sejle med så mange kontanter. Tiden gik, men der kom ingen kaptajn. Jes fandt, at han som førstestyrmand dårligt kunne forlade skuden, og han blev derfor hele eftermiddagen og overtog kommandoen. Hen på aftenen kom kaptajnen ombord, dinglende fuld og ude af stand til at tage sig af noget som helst. Tiden var forpasset, og pengene måtte blive som et tykt bundt sedler i Jes'es pung. Det kostede renter! Jes'es var ikke „fornøjet“ med måden, palæstinarejsen var begyndt på. Der manglede orden.

Men han befandt sig godt ombord, skriver han. Mandskabet var tiltalende bortset fra kaptajnen, der hurtigt afslørede endnu et par svagheder, som står sig ilde til en kaptajns post. Han var veg, ubeslutsom, og manglede i enhver situation handlekraft. Var heller ikke helt ung mere; størstedelen af arbejdet overlodes til Jes, hvis papirer man på rederiet havde fæstet stor tillid til. Jes trak på skuldrene og overtog disse pligter såvel som sine egne.

Det var magsvejr det meste af rejsen, de nåede Palæstina planmæssigt og lossede. Det fremgår ingen steder, hvad de sejlede med. Sidst i oktober gik turen hjemad igen, hjem mod Mette og bryllup i januar. Til at begynde med gik det godt med flinkt og smukt vejr gennem det meste af Middelhavet, der jo normalt er lunefuldt i oktober. Lykken var med dem indtil Gibraltar, denne knytnæve på højkant, der lurede, parat til et af sine ubehagelige slag i vandene dernede. Her blev det til voldsom storm, det første uvejr på hele rejsen. Da endelig blev det den rolige styrmand for meget. Han blev ærgerlig på kaptajnen, der allerede ved de første par skumsprøjt agerede syg og koncentrerede sig om sit helbred, så længe stormen varede. Jes måtte alene stå på broen, til øjnene sved, og nakken blev øm og stiv af at holde hovedet foroverbøjet i skarpt udkik. Stormen løjede af, og i stille brise gik det fra Strædet nordpå langs den portugisiske kyst.

Kaptajnen „kom sig“ straks og overtog Jes'es vagt. Udmattet tørnede styrmanden ind og sov som en stud.

Den 10. nov. om formiddagen blæste det op på ny, og atter trak kaptajnen sig tilbage med sit svage helbred. Vinden tog til, og i næsten to døgn måtte Jes stå på kommandobroen; han kendte sit ansvar, og hverken han eller mandskabet burde løbe nogen risiko for kaptajnens forsømmelser. Jes vidste med sig selv, at kræfterne nok ville slå til; han kunne tørne ind, når stormen engang havde lagt sig. Han delte vagterne med

andenstyrmanden, og ingen af dem fik megen søvn, da de tit begge var på broen.

Våde og udmattede ud over al beskrivelse, røde i øjnene af piskende regn og haglbyger, måtte de to styrmænd bøje sig for naturens krav i løbet af d. 13. nov. Skønt vinden tog til og sigtbarheden forringedes. Jes tørnede ind med sine bukser på, da hele hans krop værkede af træthed, og hans hoved var ved at sprænges. Han nåede lige at få smidt skjorten, og skønt der var halvkoldt nede, smed han sig i bar overkrop på sin briks og vuggedes i samme minut i søvn af skibets voldsomme bevægelser. Kort forinden havde han været i kaptajnens kahyt for at lade sine vrede og ærgrelse komme til orde for den overordnede. Den „syge“ kaptajn måtte tage vagten på kommandobroen, hvad enten han ønskede det eller ej.

Om aftenen sent d. 13. nov., det var en torsdag, klokken 23.30, gik Derwent Water på klippegrund nær kysten, 3 à 4 sømil syd for Cap Finisterre. Stødet var så voldsomt, at Jes trimlede ud af sin køje og straks var på det rene med, hvad der var sket. Man havde altså alligevel ikke kunnet overlade kaptajnen vagten! Igennem stormens raseri hørte han råben og skrigen. I samme sekund var han på dæk, instinktivt anende, at i denne situation ville kaptajnen først for alvor komme til kort. Uden andet på end sine bukser overså han på dækket skadens art og omfang, samtidig med at han af sine lungers fulde kraft beordrede folkene til at tage det roligt og lade være med at skrike i panik. De skulle nok få brug for deres lunger i det forestående. Skipperen stod på broen og skreg højest. Jes gik først hele skibet igennem, men hun lå fast. Land kunne ikke ses p. g. a. mørket. Han vidste, at der ikke her var nogen brugbar redningsstation, og at kysten var øde. Situationen var alvorlig. Ti minutter efter at Jes havde forladt sin køje, var hele forskibet under vand. Der var ikke noget at veje. Han vidste, hvad der skulle gøres, og hvad der ikke skulle gøres. Ud af skudens 4 redningsbåde var de tre blevet smadret, men den sidste var i god behold. Til de nærmeststående råbte Jes sin befaling om at få denne båd fri, så de alle kunne søge land.

Mandskabet kom løbende, hulter til bulter baksede de med båden. I mellemtiden var kaptajnen kommet ned fra broen, forvirret og uden myndighed. Han tog redningsbåden i øjesyn og svarede på Jes'es ordre, at det ville være umuligt at få den lille plimsoller ud i det frådende hav. Det var selvmord! Den ville straks knuses mod skibssiden. Måske, mente Jes, men det var eneste håb. Førstemesteren og stewarden krøb sammen bag kaptajnen og sluttede op om hans teori. Resten af mandskabet var

raske søfolk, der nok vidste, hvad der var rigtigt, og hvem de skulle lyde. Uden at betænke sig sprang de med Jes i båden.

Da de tre tilbageblevne så, hvordan den lille båd holdt sig flydende, kun to à tre favne fra midtskibs, og at Jes med sit mandskab havde magt og kontrol over den, råbte de ud til ham i panik, at de alligevel også ville med. Jes lod mændene hvile på årerne, og vurderede hurtigt situationen. Det var helt umuligt, vidste han, at komme langs siden igen med den høje sø, som brød over skibet. Han tog alligevel den farlige beslutning og befalede sine mænd at ro op mod skuden, så tæt på som det nu lod sig gøre. Det var mørkt, men alligevel kunne man tydeligt skimte konturer, både af skibet og af de tre. Da de var så nær, at deres råb kunne høres op mod vinden, råbte Jes til dem, at de skulle springe overbord. Afstanden var så ringe, at de kunne blive bjerget ved en åre og halet ind i robåden, én ad gangen.

Modet svigtede atter; de kunne drukne i forsøget, mente de. For de færreste søfolk dengang kunne svømme og skyede derfor vandet. Gik skuderne ned, var det i reglen en fordel ikke at kunne svømme, mente man. Så gik man des hurtigere væk. Jes råbte og råbte til dem, men forgæves. Til sidst blev det for meget for redningsbådens mandskab at holde båden flot ud for midtskibs, hvorfra de tre bedst kunne have sprunget. Jes lagde om og styrede tæt hen under agterenden, og igen skreg de tre ubeslutsomme med vinden, så det hørtes tydeligt. De troede, man roede mod land og derved svigtede dem. Da båden nåede om til agters, skreg Jes igen, at de skulle springe for livet. Det var eneste og sidste chance – et sug fra søen kunne trække båden ind mod skibet og knuse dem alle. Igen blev de tre ombord ramt af vaklen. De hang bare ubeslutsomt. Svag klynken nåede til tider ud til redningsbåden, da vinden bar. Om de havde hørt Jes'es manende ord om den sidste redning, var tvivlsomt. Jes råbte igen, men stadig uden reaktion. En halv time i denne situation er som et døgn eller mere; så længe ventede de og råbte med fagter til de ombordværende.

Hvad nyttede det! Mændene i båden risikerede deres egen redning. Med et brøl som en løve skreg Jes, at nu vendte de om, og det var alvor. Det uventede skete. Den, de mindst havde ventet det af, reagerede. I alleryderste øjeblik sprang kaptajnen med et adræt spring. Han landede ganske bravt ude, og med et par tag og en bådshage lykkedes det uden besvær mandskabet at få chefen halet ind. Kæmpetumult opstod i båden, der krængede svært. Nogle holdt den på ret køl, mens andre halede kaptajnen ind. Alles koncentration holdtes fangen af det foreliggende, og

ikke én fulgte de to sidste mænds reaktion. Da man endelig vendte blikket den vej i håb om, at de to sidste ville vove samme manøvre, så man intet spor af dem. Var de sprunget? – Havde desperationen grebet dem? De var intetsteds at se, ej heller i søen. Man formodede, de havde trukket sig tilbage midtskibs. For første gang lød kaptajnens ordre, mere fortvivlet end myndig, om at ro væk. De andre måtte så klare sig! Jes sagde ingenting; han var kun styrmand.

Stewarden, den ene af de to tilbage på dækket, var en ældre mand. Hvem den anden var, vides ikke mere. Stewarden havde sin søn med, der var kok ombord. Han havde været vidne til det hele fra robåden og havde flere gange råbt og skreget på sin far derudefra. Inden mandskabet var gået i bådene, havde Jes bragt denne ældre mand et redningsbælte og forklaret ham, at båden var deres eneste redning. Hvis de kunne få båden til at flyde! Men stewarden vovede aldrig springet, og hans angst måtte have smittet den anden.

Stemningen var tung og angstfyldt i den lille jolle på det natsorte novemberhav med de hvide, hidsige skumtoppe. Ingen havde kendskab til kysten, og intet kunne man skelne i mørket. Efter sin eneste og sidste ordre faldt kaptajnen definitivt sammen. Jes overtog derfor igen kommandoen, og da han anså det for umuligt eller livsfarligt at søge land, befalede han, at man roede rundt hele natten, til det blev lyst nok til at orientere sig. Mandskabet frøs, selv roerne. Jes var ikke den eneste, der havde nøgen overkrop. Men heldigvis var der ikke tale om kuldegrader ved den spanske kyst i november – men nok om kulde!

Endelig gryede det, og efter 3–4 dages voldsom storm bedredes vejret; vinden løjede af: Nu roede man straks hen til Derwent Water for at se, om de to endnu var ombord. Den var svær at finde, og de ledte længe i den grå grytåge. Kokken var fortvivlet; han havde hele natten småklynket over sin faders skæbne og adskillige gange spurgt, om ikke de kunne forsøge at ro tilbage.

Endelig fandt man hende, eller resterne af skibet. De to var ikke at se, og det meste af skibet var hugget i stykker og væk. Drengen blev grædende ved at råbe over mod skibet, at hvis hans far blot havde surret sig fast til stormasten, havde han været reddet – det gjaldt dem begge. Den stod nemlig endnu – men faderen var der ikke og hørte ham ikke. Masten ragede op over skibets mere eller mindre undersøiske skrog. De to var vel gået overbord med kommandobroen midtskibs. Det var sikkert her, de havde forskanset sig. Vejret var stille, men med svære dønninger, og kokken havde ret i sit synspunkt. De kunne have reddet sig ved stor-

masten, og nu kunne de lettere springe overbord, da man kunne beregne, hvornår dønningerne kom. At gå ombord turde man ikke, da skibet kunne gå helt ned hvert øjeblik, og suget ville tage dem.

Man roede da mod kysten, der var ganske synlig nu; sigtede mod et sted mellem klipperne, hvor det syntes gørligt at lægge til. Foruden tabet af mændene, faderen og kammeraten, havde folk mistet alle deres egne dele. Jes tænkte ind imellem på sine 26 pund, der var en formue, på Mette og det planlagte bryllup – men hovedtanken var inderlig taknemmelighed.

Landgangen foregik uden besvær for det lille mandskab, vadende. Det blev dog til knugende fortvivelse og modløshed, da man så op langs kyststrækningen. Her lå nemlig tyve til tredive opskyllede lig, der som strandvaskere skvulpede viljeløst i vandkanten. Et strandet skib havde de ikke set. Senere fik de erfaret, at ligene af disse mænd stammede fra den store engelske orlogsmand, der var strandet et par dage tidligere og forlist med 177 mænd ud af 180. En afskyelig slutning på 24 timers kamp for livet!

Under en tilfældig vandring østpå over kyststrækningen lykkedes det dem at komme til en landsby. Her fik de mad, tøj på kroppen og noget varmt at drikke. Udmattet spadserede man videre til den nærmeste større by, hvorfra man kunne køre med den spanske postvogn til storbyen Corunna. Mandskabet havde endnu ikke forvundet strabadserne og rædslen. Turen var anstrengende og humpende, godt nok var det en stor diligence med ikke mindre end 6 spanske heste for, men sæderne var ubekvemme. Vognen var overfuld af passagerer, og køreturen syntes uendelig. Man gjorde kun holdt tre gange den lange vej inden Corunna.

Kaptajnen havde givet helt op, og Jes Sonnichsen fik kommandoen og repræsentationen af rederiet. Det var ham, der i de næste par dage gennemførte alle forhandlinger i konsulatet og lagde alle planer for tilbagereisen. Kaptajnen tog ikke del i noget af det. Jes fik uden besvær arrangeret, at det reddede mandskab skulle med en damper til England næste dag, og de udmattede søfolk var skæbnen og ham mere end taknemmelige.

Jes var træt efter kamp og strabadser. I et par døgn, efter at han havde ordnet alle de praktiske ting for rederi og mandskab, sov han som en hund; vågnede så op til nye opgaver. Han kom ikke med damperen til England, men fik i Corunna det tilbud, der skulle bane vej for hans snarlige forfremmelse til skibsfører. Blev tilbudt at føre det store engelske dampskib „Conningsby“ til England efter reparation. Skibet var

strandet, men forsikringsselskabet halede hende flot. Tilbudet kom til sønderhøstyrmanden direkte fra rederi og assuranceselskab. De havde lært også af mandskabets beretning, hvad Jes var værd.

Der ville gå nogle dage, og han indlogerede sig på selskabets regning i Corunna, hvor han sov i dagevis. Stemmen havde han mistet næsten helt og genvandt den først efter 4–5 dages forløb. Sådan havde han råbt i den lille redningsbåd om natten.

Lige inden han rejste fra Corunna, indtraf en heldig begivenhed, der gjorde det hele til „happy end“. Jes skriver, at en svensk dykkerdamper kom til Corunna og skulle på sin vej sydpå forbi strandingsstedet. Jes fortalte lidt genert kaptajnen, at hans rørige formue, hyren for flere måneders slid, lå på bunden af hans kahyt formodentlig. Sammen med de øvrige ejendele. Og nu havde han på ny ingen penge at gifte sig for!

Uden kommentarer tog dykkerkaptajnen ham og en lille båd med ud til vragestedet. Efter endt undersøgelse kunne Jes sejle tilbage i den lille båd, for det var ganske stille vejr. Jes forklarede omhyggeligt, at der lå fire fempundsnoter i hans lommebog, resten, 6 pund og 10 shillings, lå i hans læderpung.

Derwent Water lå på fem favne vand og var slået aldeles i stykker. Kahytten, hvor Jes havde til huse, var fuldstændig splintret og faldet sammen, hvilket dykkeren så, inden han nåede ned på dækket. Dog – – det første, han så, da han satte foden på dæksplankerne, var *Jes'es pung* og lommebog. Endvidere fandt han på dækket hans undertrøje og en del af hans sekstant. Det eneste værdifulde, sønderhøningen mistede, var en sølvfiskegaffel.

I sin taknemmelighed forærede Jes dykkeren 1 pundsnote for sin ulejlighed. En gigantisk timeløn i 1890.

Jes Sonnichsen nåede hjem til sit bryllup, som Peter og Mortilde holdt for lille Mett og ham i Vor Frelzers Kirke i Esbjerg, d. 14. januar 1891; en måned og ti dage før Lille Jes'es Mett og Peter Brinch holdt guld-bryllup.

KAPITEL X

Den nye tro gav dem værdi'r,
og vil du vide hvilke:
et knaphulsmærke i papir,
en fane gjort i silke . . .

Følgende lille fortælling er blevet til på baggrund af nogle breve, som Hans og Helvig skrev til sønnen Peter, da han i 1891 var på søen ved Afrika. Brevene giver en fornemmelse af den nye missionske rørelse herhjemme i de år.

Navnene i brevene er af gode grunde ændrede til anonymitet.

*

Gud ved, hvem han egentlig var, denne Valdemar fra æ Fastland, og hvem der havde givet ham ideen med Sønderho. Sådan at tro, at hele byen var klokkefår, sagde de gamle, og mange var godt gale i hovedet.

Det skete altsammen, dengang folk begyndte at „tænke“, sådan at forstå, at åndeligt røre fik lov at forplante sig helt ud til landets yderkroge, til Vestkysten (Manø, Rømø, Fanø, ja, Anholt, Læsø og mange andre steder). Der blev vækkelser – nogle var sande og gjorde godt – andre var falske og slog mønt og popularitet på deres løfter og tilbud om sikkerhed og sjælefred, om et liv efter dette, hvis man blot gjorde, som profeterne sagde, og dertil agtede dem og Vorherre efter fortjeneste. Og mennesker har altid slået til ved gode tilbud. Både de ægte og de falske bevægelser mødte grobund, og det er næppe forkert at sige, at de trivedes særlig godt de steder, hvor der var mest behov for et godt tilbud, i de små hjem, i sømandshjem, husmandshjem og fiskerhytter.

Til Sønderho kom disse vækkelser også, både i deres sande og i deres falske skikkelse. De viste sig som små stjernesked, der fo'r over himlen med sprutten og rygen, – og så forsvandt de igen, slog måske an et par steder i byen, men om de nogensinde tændte varig ild, er tvivlsomt. Hvorom alting er, slog forsamlingshuset sine gæstfri døre på vid gab, Missionshuset hed det naturligt nok, og det lå dengang ved siden af fabrikant Kromanns hus. Men der var også afholdshus ikke ret langt fra kirken. Begge steder var der i forrige århundrede hyppige møder med mærkelige taler, sande og falske profeter, der ikke altid let lod sig skue på hårene.

„Såen særhijer“, sagde et par af de gamle til begge kategorier. De havde deres egen religion, hverken bedre eller dårligere end de andres, men rodfæstet. Hva' sku' de mæ' vækkelser!

Der var selvsagt både gudelige og ikke-gudelige i Sønderho. Der var stor kirkesøgen af troende, og stor af ikke-troende, for traditionen havde greb i folk, og ingen ønskede at skille sig ud fra naboen. Men hvad man i øvrigt kan finde på at sige om den lille befolkning i den isolerede saltvandsbølle, er der vist ikke megen tvivl om, at den var selvstændig både

i tænke- og handlemåde. Den faldt ikke omkuld for rørende vås, lige så lidt som den gjorde det for klippefaste sandheder. Sønderhoningerne skulle helst tygge grundigt og længe på alt, hvad de hørte af nyt, hvad enten det så gjaldt en ny type ror eller en ny religiøs retning. De havde haft et par hundrede år til at få brygget et livsmønster sammen, som børn og børnebørn skulle arve og respektere uden at røre for meget ved det, for det var fasttømret.

Den første den bedste fastlænder skød ikke sådan uden videre det overleverede ud til fordel for nymodens griller. Ligegyldigt på hvilke felter sådanne lå. Man så på en fremmed og på hans varer med et blik, der røbede mistro og skepsis, hvad enten han var uldkræmmer, kroholder, missionær, degn eller præst. Nogle kaldte det stædighed, enkelte brugte dog det hyppige billede, at de gamle hjulspor var blevet kørt dybe og var svære at komme op af. Men sine fordele havde det dog, for ingen let vogn derovrefra kunne på et par timer få trukket sønderhoningernes tunge kærre ud af sporet.

Gudløse var de så langt fra; det kan man ikke være i et sådant samfund. Mere end én gammel ensom enke har søgt bibelen som sin eneste trøst, og salmebogen; citere kunne de til enhver lejlighed! Mundene havde tit et bittert drag efter livets hårde lod, og hos mange af de gamle så man dårligt nok læberne bevæge sig, når de lavmælt citerede skriftsteder eller læste højt. Rynkerne blev dybere, som tvivlede de inderst inde på det, de læste, men som havde de ikke anden udvej, og som var det deres pligt at tro. Og dog havde deres tro måttet overleve mangen en grundstødning, én for hvert savn og hvert nederlag i de små stuer, indtil den omsider var rodfæstet, omend med brynene løftet i konstant undren, når troen læstes højt. Som spurgte de gamle: Er al den lidelse nødvendig? Det elementære var for dem aldrig banalt – de havde selv arbejdet gennem menneskealdre med disse problemer og havde sat dem i system. De behøvede ikke missionærer.

Dog kom de alligevel fra fastlandet, dystre og formanende. Mange knaldede med næven i forsamlingshusets skæve talerstol og udgød store ord om synd og laster, og om den pris, vor livsførelse ville koste os på den yderste dag. Godt nok svævede sønderhoningerne altid et sted midtvejs mellem barsk virkelighed og fantasifuld uvirkelighed. Men et særtræk hos disse mennesker var, at deres fantasi var selvskabt, eller skabt af naturen, andre mennesker formåede ikke at sætte den i sving. Mange var der i det lille samfund, som betragtede de fremmede med undren, både de missionærer, der troede, at den hårde lud gned bedst, og de, der

håbøde på de jævne menneskers autoritetstro og higen efter et anker at læne deres hovede mod.

Synd har siden tidernes morgen været sat i rammer og hængt på vægge; allerede i oldtiden havde man syv af dem, kaldt de syv dødssynder, og de, der begik dem regelmæssigt eller lejlighedsvis, røg lige lukt i helvede. Angsten gav religionen autoritet. I den vestlige verden har dog 3 synder været de dominerende gennem århundreder, de tre, hvorfor man straffes med evig pine. Og i menigmands bevidsthed er de mindste synder først på listen: Løslevned er vel den værste. Så kommer spiritus med de tunge følger, og til sidst vor kærlighed til jordisk gods og den deraf avlede forglemmelse af vor himmelske arv. Stort set må man sige, at synd nummer 1 og synd nummer tre ikke havde grobund i Sønderho. Nummer tre af gode grunde, da der ingen velstand var at forherlige, nummer 1 af mystiske og traditionelle grunde.

Men sandt at sige var der engang i det forrige århundrede nogle få, der drak i Sønderho. I overgangstiden, hvor øen blev truet, og hvor konkurrencen var hård, hvor hyre og kaptajnsposter ikke længere hang lavt i klaser. Hvor en ny by var ved at blomstre op nærved med store skibe, med jernbane og med et naturligt havneanlæg, der truede det urgamle samfunds levevej. Det blev til lidt arbejdsløshed og pessimisme.

Til, hvad man siden kaldte „ledighed“. Der startedes en smuglervirksomhed i en nærliggende fastlandskro, og der var spændingsmomenter forbundet med drikkeriet der.

Byen var befolket af gamle i en æras sidste vejtrækning. De anede, at der ingen vej var ud eller frem og ernærede deres tankevej ved at se tilbage. Nogle af dem turde ikke tænke på fremtiden; det var dem, der havde mistet „Guds, Ære, Barn og Viv“ i fortiden, og som havde ladet dem „fare i Guds navn“. Tanken om, at Sønderhos tid var forbi efter så mange slægtled, var dem for meget. Sådanne mennesker så med forståelse på de yngre, der drak *ind imellem*, for drikfældighed prægede ikke på nogen måde byen.

De få, der virkelig faldt, tog dog godt ved og gjorde også skade. Som altid var det kvinderne, der led mest under det.

Så længe de fremmede 'agenter' talte om vækkelse og gød ord om fortabelse, vandt de sig kun en liden tilhørerskare. Men da et par stykker efter gammelt mønster begyndte at hænge alkoholens synd ud som den eneste årsag til stilstanden i byens erhverv, tog et par fortvivlede kvinder ved lære. Blot et par kan udvirke meget i et lille samfund. Sønderho fik da sin egen gren af den nyoprettede afholdsforening 'Total', og efter lidt

agitation af lokale kræfter mødte en del kvinder op for at melde sig ind.

Mændene holdt sig tilbage i begyndelsen, men kvinderne blev efterhånden mange, idet der gik flere af dem på hver mand, der var tyet til flasken. Det er måske rigtigt her at berette, at der i året 1891 var en meget streng vinter med stor sygelighed og dødelighed i byen. Døden fyldte sine spande og hældte vand over på de fremmede taleres mølle. Prædikanter slog i træpulten og udpegede hver gang synd og alkohol som årsagen til det dårlige år.

I et brev af 1891 fra Hedvig til sin søn, Tækkes Pej, der ligger med sit skib ude i Afrika, står der således at læse:

... „*Mathis er gået ind i Total og bærer Stjerne. Humbug, med et bånd i frakken, som jo ere et ydre tegn! Foreningen tæller nu snart 70 medlemmer her, og der er af befolkningen skjænket Penge til en Silkefane. Jes drikker også og har ingen hyre, men lever vist flot, sålænge Mettes Penge slaar til. Det har været en drøj og ubehagelig vinter, og ingen kan mindes så megen Sygelighed og Dødelighed som denne Vinter . . .*“

I næste brev skriver Hans til sønnen:

„*Igår fik jeg Pedersens Tellegram at forbyre en Styrmand. Jeg kaldte da Niels og han rejser nu i morgen tidlig og medtager dette. Altsaa Mathis blev det ikke. Man kunde jo vente at det blev Enden, og hvis det er Drikkeriet, der er Skyld i det, da er det jo sørgelig. Hans gamle Fader var her i Aftes. Jeg beklager ham, det var jo godt om også han kunde komme ind i Afholdsforeningen og få Stjerne . . .*“

Nogle betalte som sagt til foreningen og fik stjerne i knaphullet, men drak dog videre, til dels i den nærliggende fastlandskro, der også husede dem om natten. Også de, som tidligere en sjælden gang fik en uskyldig kaffepuns i vinterkulden, lod sig overtale til at købe stjernen. Kvinderne bar stolte deres mærke i hovedtøjet og fordømte alkoholen. Mange var der til sidst, som betalte til 'Total', både kontingent og 'løse bidrag', så man kunne få sig en silkefane, der vel har været lavet af en af 'selskabet' og velsagtens har givet god profit. Et gran af sandhed havde avlet fanatisme, og sønderhoningerne tabte for en tid proportionerne af syne. Det var ikke egentlig afladskræmmerne, der sejrede, men dette gran af sandhed, som spillede de fremmede gæster gode kort i hænde.

Af andre breve fra Hans og Hedevig ved vi, at selv de, der en tid lang havde moret sig over 'Total', til sidst bøjede sig for modens magt og blev ofre for fanatisme. I et af Hedevids breve hedder det:

„*Af Nyheder ved jeg intet af Interesse. Jensens Anne er død. Igaar*

var Tonne en Tur i Varde, han har jo Stjernen. Men kom fuld hjem i Gaar Aftes med Dagvognen. Nu vil da ingen snak med ham mere! Nu maa jeg da ikke glemme og fortælle at Jens Jepsen vil ind i 'Total', har i 14 Dage ikke smagt Spiritus, men er ligesom ikke rigtig i Hovedet. Naturligvis nu da han ikke kan få Spiritus, det mangler Legmet. Kunde de blot faa Mathis til nu at blive i Foreningen. Alle Degnens Familie er gaaet ind i det og Christiane, der aldrig har rørt det . . ."

De kloge funderede på, hvordan de kunne blive ondet kvit. Med en værdighed som en katolsk biskop, der går gennem kirkeskibet svingende med sin vievandsflaske, spankulerede fastlandsmissionærer af 'Total' gennem den lille by's sandede gader med indmeldelsesblanketter til de stakkels trængende. Her var aflad for en skilling. De havde vundet en første sejr og havde fået held til at overtale et par af de lokale til at videreføre opgaven og agitere. Men de kom stadig selv tit. De andre nye tanker havde de ikke rigtig kunnet få udbredt, men spiritus-kampagnen var en god forløber, mente de.

Krav om afholdenhed har i verdenshistorien vist sig at avle vanskabte frugter. Der var ikke noget forbud mod spiritus på øen, men det virkede på befolkningen, som om der var. Den nærliggende fastlandskro blev tilholdssted, og spiritus, der før havde været stimulans i kulden, blev nu samtaleemne, Satan selv, med lange horn og bukkefødder. Der var langt til det nærmeste øvrighedssted derovre ved kroen, og spændingen sammen med den megen snak har lokket mangan fjortenårsknægt til den syndige snaps. Tidligere ville han have været for ligeglad til at ænse den.

Ufreden rasede, og hykleriet høstede sejre.

Sønderhøninger har altid været et sparsommeligt folkefærd, af simpel nødvendighed. De ældste i byen var berørte økonomisk. Sagen havde en praktisk side, som rørte disse gamle. Enkelte, som ikke agtede at opgive deres brændevin, lod sig hverve og fulgte med, når massesuggestionen førte an. Det kostede dem penge at blive medlem af foreningen. Dem fik man ikke godtgjort ved overtrædelse. Og at sætte sig til bords med eller uden stjerne i knaphullet derovre i smugkroen kostede også. På grund af alt det her 'Total'-væsen blev der vist endda drukket mere end tilforn. „Dobbeltudgifter“, brummede de ældste, selv om snapsen i sig selv var billig nok. Man ønskede, at besøgene fra fastlandet måtte få en ende, helst brat, så man kunne gå tilbage til den normale hverdag.

„Hwa' ka en gjør?“ spurgte Søren Jessen og rynkede brynene.

„Ingenting,“ svarede hans gamle ven, Mads Uglesø. „Hjælp må kommm udefra, lisom de sjæl kom udefra . . .“

Så kom da Valdemar, ydmygt ridende på noget, der nok skulle have været et æsel, men som dog kun var en ussel og udslidt gammel krikke. Den kunne dårligt nok slæbe sig gennem sandstrækningen fra Nordby til Sønderho.

Rygtet om det store antal 'Total'-medlemmer havde spredt sig på fastlandet og var nået til folk med det rigtige talent. Gæsten fik husly i kroen, mod betaling, og lod for et par skilling krokeren gå til de „trofaste“ i byen, fra hus til hus med besked om, at han, Valdemar, i morgen havde noget livsvigtigt at forkynde og ville tale til folket fra 'æ Kårw' deroppe bag skolen, hvor der var god udsigt over menigheden. Det var midsommer, og han håbede, vejret tillod friluftsmøde. Ellers måtte det blive forsamlingshuset.

Da krokeren kom til Anne Kirstine, der havde været ivrig til at begynde med, men hvis instinkter havde givet hende andre tanker, tog hun karlen med ind til ildstedet. Her hang en gammel kakkelse over ovnen, sådan som den kendtes i så mange fanøjem dengang. Hun pegede på kakkelsen og sagde kort til karlen:

„Do ka løes, hwa dær stæer, å det ka do sæj te ham fræ mæ!“

Karlen tyggede lidt på det, men forstod ikke helt meningen. Anne Kirstine var vist ikke ved sine fulde fem. På kaklen stod:

*Tænd op i Jesu Navn,
og bed, at Ilden kun gør Gavn.
Gud give i sin Naade,
at Ilden egen ey maae raade!*

Kludene hang på Valdemar, som i protest mod at dække hans usle krop. Farveløs var hans klædedragt, bortset fra den spraglede totalstjerne, der sad nålet til hans kofte. Han duvede i anstrengt ydmyghed, munden smilede sygt, men øjnene fulgte ikke med. Ingen kendte ham eller anede, hvorfra han kom. Man kunne i øvrigt sige om Valdemar, hvad man ville, men sans for det gamle ordsprog om at smede, mens jernet er varmt, det havde han nu! Hans klædedragt, det syge øg, hans ydmyge smil og slappe håndtryk, alt vakte nysgerrighed og banede hurtig vej for en egentlig 'vækkelse'. I forvejen havde problemet arbejdet sig varmt og aktuelt. Da vejret var godt, mødte en stor og nysgerrig folkemængde op ved 'æ Kårw'.

Valdemar tog sig i sin særk og aske ud som selveste Johannes Døber eller som den bibelstærke sønderhonings opfattelse af ham. Han mang-

lede blot honning og græshopper i det viltre skæg. Der stod han, hævet over den store skare, der havde samlet sig ved sømærket. De var mødt, villige og uvillige, trætte af splid og spektakel, hungrende efter fornuf-tens sejr. Den vidste man meget præcis ikke repræsenteredes af Valde-mar, men på en eller anden måde anede de følsomme og fornemmende sønderhøninger, at der lå forløsning i luften.

Men det vidste Valdemar ingenting om.

Hans hjerte frydede sig ved at se skaren. Endnu større end han i sin vildeste fantasi og i sin tillid til beboernes naivitet havde turdet håbe på. Først bad han en bøn, som vi gør bedst i at lade hvile. Til sidst sænkede han de trætte, benede hænder og sagde på tilstræbt rigsdansk for at im-prægnere situationen med alvor:

„Brødre og søstre! Det er gået jer som de blinde i Mattæus, hvor de siger: Herre, forbarm dig over os, og han åbnede deres øjne, så de så.

Kære venner! Jeg ved fra min himmelske Mester igennem min jor-diske, som er jer ukendt, at I er et lille, men gudfrygtigt og udvalgt folk, et samfund, der har levet et dydrikt liv og taget ved lære af skrifterne og profeterne. Da synd og drikfældighed slog rod i jer kres, blev I vækket og udstødte ved vor hjælp jer sygdom, smed den på porten med frisk luft og en sund levevis. I har hentet jer kraft og sundhed tilbage ved vor uselviske lære. Derfor ere I udvalgte, og jeg er sendt herhid. Men inden mit budskab til jer, skal I kende mig fra de falske profeter ved vor fælles broder, den skriftkløge Paulus. Hør da, hvad han siger os: „Men jeg for-maner eder, Brødre, til at holde Øje med dem, som volder Splittelse og fører Mennesker til Fald ved at afvige fra den Lære, I modtog. Hold jer borte fra dem. Thi sådanne tjener ikke Herren, men deres egen Bug, og med deres søde Tale og fagre Ord forfører de troskyldiges Hjerter. Jeres Lydighed er jo kommet alle for Øre; derfor glæder jeg mig over jer . . .“

Og således, kære brødre, gennem dette løsen, „Hold Øje med dem, der volder Splittelse,“ skal I kende enhver, der er troens sande forkynder, thi hvem vil vel kalde den Almægtiges vrede over sig ved blasfemisk at tage dette løsen i sin mund uden at være og tale sandhed. Og bemærk, I folk af Sønderho, at Paulus taler særlig til *jer*, idet han siger, som tænker han på jer, og som jeg netop selv sagde til jer før: „Jeres Lydig-hed er jo kommet alle for Øre; derfor glæder jeg mig over jer!“ – Thi I, mine gode folk, levede i renhed gennem århundreder, og så faldt I i synd og drikfældighed. Herren besøgte jer gennem os og tillod vor ger-ning at gro blandt eder. I tog vel imod den himmelske gæst i jordisk skikkelse. Han bankede på, og I lukkede op.“

Dette var ingen dunderprædiken, men smør, der flød ud af munden på ham som tyk olie. Profeten holdt en pause for at lodde stemningen og tage bestik derefter. Men denne jordbundne, tavse og vejrbitte befolkning gav ingen mulighed for at lodde, ingen mulighed for at aflæse, om de slugte ham og troede ham, om de spændt ventede på forløsningen, om de billigede eller fordømte. Mundene var hverken drejet op eller ned, men stod lige som tykke snore i de barske ansigter. Han tabte lidt af sin sikkerhed og smurte derfor så meget desto tykkere på.

„Mit budskab til jer, de udvalgte, er dette: Herren har gennem os skabt frelse for de lidende på fastlandet, der er ramt af hungersnød efter dårlig høst. Og Herren vil give de små og uskyldige hjælp. 'Total' har derfor stiftet en broderforening, der hedder D.L.T., som betyder DE LIDENDES TRØST. På fastlandet har vi søgt hjælpen hos de bedre stillede, men de lukkede deres døre. Skriver ikke Mattæus Herrens ord sålunde: „Ve jer, I Skriftkloge og Farisæer, I Hyklere! Thi I opæder Enkers Bo. Ve jer, I Hyklere! Thi I giver Tiende af Mynte og Dild og Kommen og har forsømt det i Loven, der har større Vægt.“ Men befalingen til os lød: Gå til de små i skipperbyen, for de har hjerte for dem, der lider nød. Og hertil kom jeg da, og selv har jeg inden givet, hvad jeg havde. Men min kjortelfold er rummelig, og på mit leje i kroen er en kasse til viderebefordring af jere nådens gaver. Ikke nu, hvis I ikke synes, men når sennepskornet har lejret sig. I morgen måske kommer jeg til jere huse for at bede jer til D.L.T., og jeg ved, I vil modtage mig, som I modtog mine brødre af 'Total'.“

Han pauserede igen for at få vejr. Igen så han ud over de samme stoiske, sfinxagtige ansigter, og med let faldende skuldre fortsatte han, lidt mere dæmpet:

„Lad os her holde en pause, brødre og søstre, at vi kan meditere over skriften og det sagte, og over dem, der lider nød, og som imødeser vort frelsende bidrag.“

Den kaldede profet satte sig ved klitfoden, hvilede albuerne på knæene og støttede hovedet med begge hænder. Han lukkede øjnene en tid. Til sidst løftede forkynderen hovedet og konstaterede til sin store skræk, at hans massepsykologi havde svigtet ham. De mange trin, han havde hørt med lukkede øjne, var folk, der gik hjem. Tilbage var kun de nysgerrige, der måtte se enden på dette. Valdemar tog sig sammen til sin sidste salut. Det var hans facon at fare frem med følsomhed og lempe:

„Skal vi blot give af vor overflod, venner? Det regner Vorherre ikke for et OFFER. Hvad blev Abraham befalet at gøre og ofre? Det kæreste,

han ejede. Tog Gud det, offeret, der var sønnen Isaak? – Nej, for Gud er god. Men hvad er vort næstkæreste? Vort sammenskrabede jordiske gods, der tynger i punge og kister. Kære brødre! Vi kan, nej, vi skal løskøbe os selv og vore kære ved at følge skriftens store bud om kærlighed og give til den fattige.“

Endnu en pause, hvor Valdemar prøver at veje virkningen af sit forslag.

„Den fattige og hungrende synder på fastlandet, hvis hjerne og tanker sløves af den tomme bug. Ham kan I hjælpe, som jeg og mine gjorde det; se det er næstekærlighed og opofrelse, det er kristendom.

Jeg læste i Korintherbrevet og tog mit bestik. Jeg var rig, men jeg gav til de fattige. Betænk dette Korintherbrev, hvori det hedder: „Thi for Kristi Domstol skal vi alle træde frem, som vi er, for at enhver kan få igen, alt efter som han har handlet her i Livet, godt eller ondt . . .“

Endnu et ord. Tro ikke, at der ikke er selviske tanker bag min handling. Gennem jer bringer jeg endnu flere gaver og mere glæde til syge og lidende og er med til at lindre deres stund på jord. Ved jer fortjeneste bringes min ydmyghed nærmere til himlen, og det skal I vide og huske, at I hjælper både jer selv, de fattige og min ringhed.“

Valdemar havde med fuldstændig sikkerhed ventet spredt mumlen, protest, fanatiske tilråb, billigelse eller vrede, indbyrdes splid i rækkerne, kort og godt en eller anden form for reaktion. Men de stod der bare med deres skrævende ben plantede solidt i sandet. De så på ham, indtrængende, ikke spørgende, bare granskende. Han nærmede sig fortvivlelsen, han var jo egentlig færdig, og dog skete der ingenting. Den ydmyge profet blev nervøs og lidt febrilsk, men han forsøgte at skjule det ved at bøje hovedet. De kunne da ikke bare blive stående, og han kunne da ikke sådan gå uden videre. For pokker da! Han havde ikke mere, ikke flere tilflugtssteder i sin bibelkunken, for der havde aldrig været behov for flere. Resten skulle være reaktion, for eller imod, blot et eller andet. Han bladrede forstjernet i sin slidte bibel, der var forkommen mere af uden-dørsmøder i blæst end af læsning. Noget kunne vel bruges. – Jo, her var et par linier, der passede på ham selv, følte han. Og så blot et par ord til indledning . . .

„Behold kun til rigelighed, I folk, men skænk dog ødselt til de fattige i kærlighed. Jeg dvæler hos jer endnu i nat, som jeg har ladet kroaverten forstå. Lad mit frø sænke sig i jere frugtbare sind, og i morgen tager jeg imod og bringer jere velsignelser videre . . .“ Nu det sidste skriftsted, inden han måtte gå!

„Hør endnu til slut, før vi med taknemmelighed går enhver til sit, hvad der står i Fil. 2,6:

„Men han gav afkald
og tog tjenerskikkelsen på . . .“

„Nøj, no blyw det for gro'w! Såen kæl!“ råbte Anne Kirstine, hende med kaklen. „Det æ jo bespottels' a Wohær . . .“, og hun snurrede rundt på sine klodser og viskede hjem med sine noble skørter fejende hen over sand og græstotter. Inden for et minut var pladsen tom. Ikke at ligefrem dette var profetens mål, men lettet var han alligevel.

Alene tilbage med den betuttede forkynder stod to unge sønderhoninger, vore to studerende. Den ældste af dem, en tynd fyr med stridt, blondt overskæg og et lunt blink i øjnene, sagde til profeten Valdemar:

„Tak for det, Valdemar! Du har frelst vor by, og du skal få et vers for det. Det skal vi to skrive til dig endnu i aften . . .“

* * *

Om natten, da det var lavvande, heldigvis meget lavt endda, bar otte skumle skikkelser en bristefærdig robåd tværs over sandbankerne deromme bag havnen, med retning syd-sydost. Det har været nævnt tidligere, at det var midsommer, og nætterne var lyse og indbydende. Dertil var 'æ måne hængt ud'. Man kunne tydeligt i natten læse, tværs over robådens kadaver, det hadede ord TOTAL.

Deres tunge last duvede, og de lignede formummede munke, der med natten som eneste vidne begraver en vildfaren kollega borte fra klosterets indelukke. Længe gik de, og endelig satte de deres byrde, den gamle, usle jolle, fra sig, foldede et besynderligt flag ud, vist af gammel sejldug, satte det på en åre som mast, og gik hjem.

Floden kom, heldigvis stadig med stille vejr, som de gamle ulke i byen havde spået, og langsomt vuggende og skvulpende blev båden båret i land.

Hvornår man fandt Valdemar derovre vides ikke mere. De, der fandt ham, vidste vel til at begynde med ikke, hvem han var. Lige så lidt som de, der havde bekostet hans hjemfærd. Man fandt en robåd, hørte kludekvalt mumlen og fandt en sølle, ranglet mand, smurt ind i tjære og rullet i fjer, bundet, kneblet og forkommen. På det blafrende sejl stod med rød skibsmaling følgende vers at læse:

Kun slet til at forvalte var
sit pund profeten Valdemar;
han red tilfældigt her forbi,
hans gamle øg beholder vi.
Nu lander han som strandingsvrag
med tjære for og tjære bag.
Skønt mand og mus end frelses skal,
så var forliset her 'Total'.

KAPITEL XI

Et liv tilbragt borte, –
kun glimtvis, korte
lysfyldte stunder, –
– så bukked du under;
led under blikke,
som dømte – og ikke
forstod eller vidste,
at det var den sidste
krampe og nød
før din tidlige død!
Og dog så du lyst,
som vi ved det af breve,
og midt i din dyst
fandt du mod til at leve,
spøge og le, – for kunsten at bære
den har din moder ladet dig lære!

*

Det er Hans Brinchs død, tidligt! Kun 42 år blev han. Det er fortrydelsens høst, hvor man opdagede en utilgivelig fejltagelse.

*

Gamle snedker Andreas Olsen skriver i forrige århundrede:

„Denne farten rundt paa hele Kloden, er ikke gaaet for sig, uden store Tab af Værdier og Menneskeliv. Vore Skibe har alletider søgt de best betalende Fragter, uanset om Farten gik til usunde Pladser med dræbende

Klima. Blandt disse Pladser maa især nævnes Santos og Rio Janeiro, samt Lagos og flere Steder i Afrika, og nu i de senere Aar de nye Molukkerne med den frygtelige Berri-berri. Disse Steders Klimafeber har taget mange af vore Søfolk bort i deres beste Alder, eller for stedse knækket deres Helbred. Paa Kirkegaardene i Brasilien og paa Vestkysten af Amerika i Guajquil og deromkring, ligger mængden ung Fanøer begravet, da disse Landes Feber virker mere dræbende end Afrikas, hvilken sidste navnlig har en knækket Helbred til Følge“.

Mange kom hjem til øens to byer med nedbrudt helbred af en art, som ikke altid bares til skue i det ydre. Man må undre sig og undre sig på ny, at de små samfund ikke tog ved lære og holdt op med at håne en syg, hjemvendt skipper, der ikke kunne mere. I stedet for hver gang at føje til hans lidelser ved at mistro ham for hypokondri og tale om det bag hans ryg.

Hans Brinchs brev hjem til Lille Mett fra Liverpool i 1887 (se side 133) lader os ane et og andet om hans karakteregenskaber og holdning over for den smertefulde, træthedsbringende sygdom. Det fremgår tydeligt, at han trods alt har båret og tålt og endda har haft humor i kroppen. Lille Mett fortæller, at han var drillesyg til det sidste. Da hun hjemme hos ham en dag fik svedskesuppe, stjal han i sjov en svedske fra hende, vist den eneste i hendes suppe. (Man skulle jo spare.)

„Hvad vil du sige, hvis jeg nu spiser den?“ drillede han.

„Det ko do ett næen, Hans Bøj!“

Men Hans Bøj spiste den alligevel.

Fra Hans Brinchs ældste søn, Thomas, stammer følgende beretning:

„I Brasilien fik far gul feber, kom på et katolsk søsterhospital, hvorfra broderen Peter tog ham med til søs igen og efter sin egen mening redede ham ved at etablere en drastisk svedekur. Det var sandsynligvis som en komplikation til den gule feber, at far pådrog sig den nyresygdom, der efter en årrække lagde ham i graven. Hans sygehistorie var meget trist. Lægen på Sønderbo var en af de gamle „Bataillonskirurger“, ustuderede, som ikke havde nævneværdig kendskab til intern medicin. Bl. a. faldt det ham ikke ind trods flere års behandling at undersøge fars urin. Det skete først, da jeg som student tog urinen til undersøgelse, og der viste sig en stor albumenmængde. Sandsynligvis havde denne nyrebetændelse ikke kunnet helbredes ved en tidligere opdagelse, men far ville i alt fald have været forskånet, for at mange ikke anså ham for at være virkelig syg, men for at ligge hjemme af ulyst til at sejle. Denne miskendelse, der jo ikke i det lange løb kunne skjules for far, pinte ham meget.

Adskillige gange gik han så til søs igen, skønt han naturligvis har måttet lide og føle sig meget afkræftet ved daglig i 8 år at udskille æggehvide i urinen og ved de mange andre symptomer, der følger med en kronisk nyrebetændelse. Som følge af denne svækkelse og forpintethed var han i mange år før sin død pirrelig og jævnlig sengeliggende. Den umiddelbare dødsårsag var som altid ved denne sygdom uræmi. Far var en initiativrig mand, men sygdommen kvalte initiativet. Han var i en år-række formand for den lokale afdeling af almindelig dansk skipperforening og oprettede en læsekreds, hvor søfolk kunne gå hen og læse „Shipping Gazette“, „The Times“, „Börsenhalle“ o.m.a. Far var en stolt mand og blev, måske også p.g.a. sin smukke, ranke skikkelse, behandlet med ærbødighed af sine bysbørn, hvad der ikke var almindeligt, da alle ellers ansås for ligefolk.

Når jeg resumerer fars liv, således som jeg har kendt det som voksen, er det nærmest en langvarig tragedie. Den ranke, stolte verdensomsejler blev anset for en hypokonder, og han gik i mange år krumbøjet af svækkelser og lidelser.

Han holdt meget af sin hustru og sine børn. Det hvidmalede skib, der står her i huset, har han selv skåret ud og taklet til. Han har forfærdiget det egenhændigt på en af sine lange rejser i Passaten, hvor skibet intet arbejde krævede af sin besætning, eftersom den samme vind blæste hver eneste dag, flere uger i træk, og sejlene behøvede ikke at røres eller kursen forandres. Skibet er i alle sine små enkeltheder, lige til vandbeholderne på dækket, forfærdiget med den største akkuratessse . . .“

Selv Hedevig tvivlede på, at Hans var syg, og hun var ofte efter ham i begyndelsen. Så ville han hellere sejle! Han havde det alligevel lige skidt begge steder. Men efter brevet til Lille Mett måtte han lægge op. Han kunne ikke stå på kommandobroen længere.

Bataillonskirurgen anerkendte hans smerter, og morfin blev ordineret. Lille Peter, der var født i 1876 og altså kun en purk under konfirmationsalderen, måtte midt om natten, somme tider flere gange ugentlig, til Nordby apotek og tilbage igen med smertestillende midler. Til fods! Det næste, der forlød, og som endda fik lov at holde sig helt til efterslægten, var, at den stakkels dødsmærkede mand var morfinist. Til aller sidst blev han konstant pirlig og tålte ingen mennesker omkring sig. Da blev Helvig i rædsel var, at doktoren fandt æggehvide i urinen, at Hans var dødsmærket, og at man over en bank havde dømt ham for hypokondri.

Da kom – allerede før døden – jammer og skyldbevidst gråd i huset!

Hakon, der kun var tre år, da faderen døde, har ét eneste minde af ham. Da han glædestrålende kom ind en dag i soveværelset for at se til faderen, velsagtens kort før denne døde, sendte Hans ham brølende ud med et frygteligt blik. Han havde smertetur.

I februar 1891, året, hvor Hans Brinch døde, fulgte den næstældste søn loyalt øens og byens urgamle kald og drog til søs med faderens skib „Zara“. Et par breve hjemmefra til Peter giver det bedste billede af Hans Brinchs sidste tid og endeligt:

Sønderho 14. febr. 1891.

Min kjære Dreng!

Da Fader skriver vil jeg ikke vendte til vi faar Brev fra dig men skrive da Leiligheden gives. Det er nu allerede flere Dage siden Du reiste og vi har savnet Dig meget. Hakon taler tit om dig og det gjør vi alle især i de Dage du var undervejs til England. Det var vist en haard Dyst for dig, kjære Peder, thi her blæste det en Storm og det var saa Højvand at „Cypress“ blev flot og kom ind til Esbjerg med egen Hjælp. Det blæste jo lige haardt da du skulde fra Parkeston saa Du jo nok har faaet et lille Indblik i det, der forestaar dig. Men med Gud for Øje og et kjækt Mod saa overvindes alt. Vær forsigtig, kjære, i Alt, il ikke uforsigtig, vær altid tro og lydig imod dine Foresatte og tro i dit Kald, saa er det ikke den daarlige Stilling du har valgt.

Jeg talte om iaftes at det var første Gang at du laa i din Køje. Gud give at det maa gaae dig godt, vi længes efter Brev fra dig, skriv ofte til os. Vær nu hjertelig hilset fra Thora, Hakon, Mette og Fader men især fra din Moder

Hedevig Brinch.

Den 24. februar 1891 fejrede Store Peter Brinch og Lille Jes'es Mett guldbryllup i Esbjerg. Slægtens ældste, slægtens overhoveder. Da var sønnen Hans' sygdom på sit højeste, og skønt intet ville være ham kærere end at deltage i festen, var han for sløj. End ikke den rumlende tur i dagvognen kunne han tåle. Resten af familien, Hedevig og børnene, var taget over, og i sin ensomhed derhjemme satte Hans sig til skrivebordet og skrev til sønnen Peter:

Sønderho d. 24. Febr. 1891.

Kjære Peter!

Det er jo nu allerede 14 dage siden Du reiste og har jo nu alt begyndt din Stilling, og skulde det rigtig glæde os at høre Du befandt Dig vel i de nye Forhold. Dit Brev af den 15de har vi modtaget og var vi glade ved

at læse Alt med Overreisen og Begyndelsen var gaaet godt, men nu kunde det jo være rart igjen at høre lidt. Igaar rejste Store Mett (Lille Mett var blevet til store Mett, fordi Hans og Hedevig også havde en datter, Mette) og Jes samt vor Mette til Esbjerg og imorgen klokken fem reiste Moder og Thora derop for at overvære Bedsteforældrenes Guldbryllup idag, det er jo en stor Højtidsdag og at se tilbage paa de 50 Aar i Ægteskab forundes jo kun faa og har sin store Betydning. Gud give at begge de kjære gamle endnu i mange Aar maa leve tilsammen og beholde et godt Helbred.

Altsaa Hakon og jeg har det ene, vi har Ane Margrethe i Huset. Gildet skal først holdes imorgen, da Onkel Warrer kommer hjem, men det højtidelige er idag med Altergang. Du har vel afsendt din telegrafiske Gratulation. Jeg vilde telegrafere strax imorges, men Telegraftraadene var sidste Nat gaaet i Stykker, endelig nu paa Eftermiddagen er den atter iorden . . .

. . . Jeg vendter nu at høre hvad det bliver til med Fragten, og det bliver maaske Rio, det bliver jo den sundeste Tid derude. Du skriver ikke om hvad Du synes om Skibet? om Du bor For eller Agter? Og hvad Du skal være? Kok? – giver størst Hyre . . .

Jeg slutter nu disse Linjer med det Haab at du maa være Rask og befinde Dig vel. Lad os snart høre fra Dig.

Venlig Hilsen fra lille Broder og din Fader

Hans Brinch.

Fra Søster Mette en beskrivelse af guldbrylluppet:

Sønderho d. 27. Febr. 1891.

Kjære Peter!

Ogsaa jeg vil fremkomme med et Par Ord til dig for at du kan vide hvorledes vi lever herhjemme siden du er reist, her staar alt ved det gamle, det var en heel Savn da du reiste, jeg for min Part savner dig især, nu maa jeg selv besørge alle Ærinder. Som du vel har erfaret af Niels har vi været til Guldbryllup, vi morede os ganske fortræffeligt, nu vil jeg fortælle dig lidt om hvorledes alt gik til; først gik de gamle med samt Børn og Børnebørn til Alters, dernæst holdte Pastor Andersen en meget rørende Tale til Brudeparret, saa kjørte vi hjem til Onkel Brinchs og spiste der til Middag, ved Bordet holdtes to Taler, den ene af Onkel, den anden af Dahl (Mortildes far), derpaa kjørte de gamle og Moder hjem for at tage imod Gratulanter, som der ikke kom saa faa af, de samme blev opvartet med Chokolade og Kage. Det store Gilde stod først Dagen

efter paa Grund af, at Captajnen (Onkel Warrer) ikke var hjemme paa Bryllupsdagen, men du kan tro, at det var flot, den havde rigtignok vadsket sig, vi fik en 4 a 5 forskellige Retter. Vi dansede en lille Smule, det var nu ikke ret længe. Kl 12 gik enhver til sit; Hans Warrer var hjemme fra Ribe, der fortælles at han er ved at blive forlovet med en mindre Udgave af Rosenvinge, om det er sandt ved jeg ikke. Mathis Brinch (Jes Brinchs søn) var der ogsaa, han antager at faa en Plads i Aarhus.

Af Brudegaver fik de gamle to store Lænestole til 60 kr. af deres Børn, af Børnebørnene fik de et Skab til Tøj, af Dabl fik de et Billede af hele den danske Familie samt en Skammel til Stolene, af S. Meinertz fik de en Kaffekjedel, ligeledes fik de en Billede af Store Mette og Jes i Brudedragt, nu tror jeg ikke der er mere at erindre ved Brylluppet . . .
din Sødster Mette. (19 år gl.)

Og Hedevids brev om guldbrylluppet:

Esbjerg d. 25de Febr. 1891.

Kjære Peter!

Du seer jo af Overskriften hvor jeg er. Fader vilde saa gjerne jeg skulde herop til de Gamles Guldbryllup. Være hilset mange Gange for Tellegrammet. De fik over 20 Tellegrammer og der flagedes rundt om i Byen og var mange Gratulanter; om Formiddagen var vi til Kirke alle sammen og til Alters, det var meget høitideligt, men min kjære Dreng det haardeste Tryk var Savnet af din kjære Fader. Gud give han maa blive bedre; det er jo naturligvis lidt bedre, men der er jo meget at ønske endnu og kjære Peder bed til Gud for din kjære Fader at han maa faa sit Helbred og leve med os. Det var jo den høieste Glæde for os, min kjære Dreng.

Bedstemoder sender dig Bryllupsgodter. Du skal ogsaa smage det
vær nu kjærlig hilset fra dine Søstre og din Moder Hedevid.

Og da han var rigtig til søs, fik Peter følgende fra Hedevid:

. . . I dette Øjeblik modtog vi dit kjære Brev og seer deraf min kjære Dreng at du er godt tilfreds. Gud give vi altid maa spørge det og at du har det godt. Altsaa har du allerede gjort Arbejde til søs. Jeg fik strax Fader hen at vise mig hvor høit du var oppe. Pas endelig paa og iil ikke uforsigtig til værks; det gjør mig ondt at det har været saa besværlig

men Gudskelov du er jo ikke saa dum saa du klarer dig nok igjennem. Hakon vilde ogsaa se Brevet da det kom. Han taler tit om at du er i „Anværken“ og kommer snar hjem til Hakon. Fader har ikke havt det godt i de sidste Dage. Opkastningen har været slemt . . . Altsaa er der blevet sluttet for „Sara“ thi Fader tellegraferede i morges til Pedersen. Gud give det maa blive til Held og Lykke for os alle. I Bahia har Anne Most været og bleven baaren af Negrene som du har set af Fotografiet . . . Vorherre holde sin beskyjermende Haand over dig. Du hilses fra dine Søkende, Fader og din Moder

Hedevig Brinch.

Brev fra Søster Mette:

Sønderho 1st Paaskedag 1891.

Kjære Peter!

I Dag vil jeg lade al Travlhed fare og sætte mig til at skrive til dig, da jeg nok kan tænke at du venter efter et Brev. Her hjemme staar alt ved det gamle, i denne Tid holder vi Paaske. Hvad gjør I? I har maaske allerede holdt den for længe siden – ja det er jo inte saadan naar man sidder paa den.

Nu har du altsaa gjort en Reise som man siger, og har været søsyg, det kan man kalde modig men jeg kan dog alligevel ikke tænke mig andet end at Tarmene havde vendt sig en lille Smule efter „Sarab“ tog paa Vei. Hvorledes har du det ellers i Slavekassen kjære Peter, det er vel ikke som dengang du var hjemme, da kunde du tage en lille Tur med Frk. Pejzen og flere, nu maa du slide og slæbe fra Morgen til Aften, ja en Sømand han maa døje. Her sender jeg dig et Billede af Niels, han er rigtig vred paa dig fordi du ikke har svaret paa hans Brev, jeg fik i Gaar Brev fra ham. Stakkel har ingen Penge sidst i Maaneden, han havde ovenikøbet ikke saa mange han kunde købe Paaskeæg for. De misunde vistnok dig som har Penge paa Lommen til enhver Tid. Du har vel nok hørt om de tyske Piger; det er da forfærdelig som de slaar op, de har allerede vraget Nationaldragten og tager Kjoler paa. Nu maa du nøies denne Gang, saa vil jeg ønske for Eder at I maa faae en god Reise, og at der intet Uheld maa tilstøde Eder, være du kjærlig hilset fra din Sødster

Mette Brinch.

Og fra faderen, Hans, i samme brev:

Jeg haaber nu Du maa have passeret Krebsens Vendekreds, den af Søfolkene benævnte Flensborg Linje, og altsaa nu befinder dig i den hede

*Zone; der er jo ikke meget at se, men der er en dejlig Klima. Ja, Gud give Du maa befinde Dig vel og at I snar maa naa Reisens Maal. Efter-
som vi her har havt Vinden maa i have truffen en dejlig Lejlighed og
efter min Beregning haaber jeg at i sidst i maj maa være i Santa Cathrine
(det kom til at passe, og ved anløbningen fik Peter breve om faderens
død) og vi længes meget efter Brev fra dig at høre din Udtalelse efter
i et Par Maaneder kun at have set Himmel og Vand . . .*

Og igen Hedevig:

*. . . Nu er du jo allerede i Varmen, nu maa du endelig ikke gaa og
frygte Sygdom, thi da vil enhver Fornemmelse jo være en Frygt for
Klimafeber, men du maa naturligvis heller ikke udsætte dig for at blive
syg, men være forsigtig i alle Maader, endelig ikke gaa paa smitsomme
Steder, ikke være paa Dækket eller gaa med bare Fødder paa Dækket.
pas paa at holde din Mave varm, det er de Raad jeg kan give dig min
kjære Dreng . . .*

I Hans' sidste brev (måske sidste) ender han som eneste gang med ordet FARVEL:

*. . . Det gaar jo rigtig godt nu med Eder, der maa være Held ved B.
Gud give I nu hurtig maa komme til Pasaten, den faar I før I kommer til
Madeira den Aarstid. St. Cathrine er en dejlig sund Plads. Skriv nu ret
ofte, hav det godt, vedbliv at være lærvillig og tro, Gud give dig god
Helbred. Han følge dig hvor Du færdes, tænk kjærlig om Dit Hjem og
dine dyrebare*

Farvel, Fader, H. Brinch.

Og d. 18. maj 1891 dør faderen. Peters broder Thomas skriver:

Min kære kære Broder!

*Gid det aldrig mere maa falde i min Lod at meddele dig noget så
sørgeligt som idag. Vor inderlig elskede Fader blev anden pintsedags
morgen d. 18de kl. 8½ bortkaldt herfra sit kummerfulde liv. Så stor en
sorg er aldrig nogensinde ramt os, og gid vi aldrig mere må opleve sligt.
Særlig vor kære elskede moder er utrøstelig. Men nu er han jo endelig
bleven befriet fra 9 års vedholdende smerter. Han talte også om dig min
kære broder i sin sidste stund. Han stred en del i sin sidste time, men led*

beldigvis ikke noget. Vi afklippe en lok af hans dejlige bløde hår til dig til et kærligt minde om ham. Trøst dig nu min kære broder og trøst din kære stakkels moder. Du må undskylde, vi har ikke tid til mere, posten går nu.

En venlig hilsen fra os alle

din broder Thomas.

Både Niels og jeg, bedsteforældrene, onkel Peter, tante Anna og Lene stod om hans dødsleje.

Og samme dag fra moderen:

Min inderlig elskede Dreng!

Det er med dyb Vemod min kjære Dreng at jeg skriver; din inderlig elskede Fader er gaaet ind til et bedre Liv. Ak, min kjære Dreng hvilken Sorg for os, saadan en kjærlig Fader som I havde der vilde eder altid vel og min elskede Mand som jeg kommer til at savne saa haardt. Vel var han svag, men han var os en Støtte og Raadgiver som ikke mange, men min kjære Dreng trøst dig han har udstridt, den kjære elskede som led mere end vi troede. Lad os nu min kjære Dreng bevare de kjærlige Minde-der fra den kjære Fader og leve i Haabet om at leve saadan at vi atter kan møde ham i Forklarelsens Rige, bed for din kjære Moder at jeg maa leve Gud til Velbehag at jeg maa blive modtaget af min elskede Mand med aaben Arme som han altid har taget imod mig og os Alle. Lev i Haabet og trøst Dig ved hans salige Bortgang min kjære, han talte kjærlig om Dig i den sidste Tid derfor vær trøstig thi Herren lever som læge alle Saar og sende Trøst i den haardeste Nød og Sorg. Vær nu kjærlig hilset og søg Gud i Bønnen min elskede Dreng, det ønsker din bedrøvede Moder

Hedevig Brinch.

Og senere fra søster Mette:

Kjære Broder!

Det er rigtignok en sørgelig Tid for os kjære Peter at tænke sig aldrig mere at se og høre vores kjære Fader det synes næsten uudholdelig for os, han talte om Dig kjære Broder den sidste Time han var her saa hans Tanker har da ogsaa været henvendt til dig. Vores kjære Fader fik en meget hæderlig Begravelse, der var en hel Del Mennesker med baade fra Esbjerg og Nordby . . . hele Vejen var bestroet med grønt helt ind i Kirken. Saa fik vi desuden saadan en deilig Minde om vor kjære Fader. Han laa i hans Kiste som du kan forestille dig ham i hans Seng naar han sov

kjære Peter, han lignede sig selv hele Tiden. Du har vel ikke anet at saadan noget skulde møde os i Aar, jeg har aldrig tænkt mig det saa slemt, nu især da den slemme Vinter var forbi og vi haabede paa Bedring, ja det er rigtig strængt den Død, den har gjæstet os saa ofte, men dette her er endnu det værste, der er mødt os. Stakkels Moder er sommetider hel utrøstelig.

Nu være du til Slut kjære Broder kjærlig hilset med Haab om at vi snart maa mødes tegner jeg mig som din bedrøvede søster Mette.

Og hertil svarede den 14-årige Peter hjem:

Santos den 25de Juni 91.

Min egen kjære Moder og Sødskende.

I Dag modtog jeg det sørgelige Efterretning at min inderlige elskede Fader er indgaaet til vor Herres Rige. Ja, kjære Moder du kan tro at jeg tager mig det nær, jeg ved ikke hvor jeg skal være. Men dette skal jo være vort Haab og vor Trøst at han er indgaaet til den evige Hvile hvor ingen Sorg eller Smærte er, og at vi engang alle maa samles med ham i den himmelske Rige. Hvad der jo ogsaa er en stor Glæde for os er at han ikke led meget i sin sidste Levetid. Vor kjære Fader har jo nu udstridt og overværedet det som vi andre har tilbage. Han har jo nu i samfulde 9 Aar ikke været smertefri en Minut, saa vi maa jo paa en Maade være Vor Herre taknemmelig for hvad han i hans Visdom har gjort. Jeg vil ogsaa bede for dig kjære Moder at han som læger alle Saar ogsaa vil trøste dig i din store Sorg. Fader var vel ikke længe sengeliggende? I Eders Brev af 24de April stod der jo at han var til Bedring hvilket glædede mig usigelig meget; men man kan aldrig være rigtig glad. Jeg har ogsaa drømt saa forfærdelig meget om Eder siden vi gik fra St. Kathrine. Jeg har for Resten ogsaa haft en Anelse om at jeg i St. Kathrine vilde spørge det sørgelige Budskab. I kan tro at der er en stor Glæde for mig at min kjære Fader talte om mig i sin sidste Stund. Det er dog al Tid saa rart at tænke paa.

Jeg haaber vi faar en Fragt herfra med til Europa. Jeg vil da hjem og se min kjære Faders Grav. Jeg kunde se paa Capt. Pedersens Ansigtstræk at der var noget sørgeligt hændt hjemme, han sagde at Fader var meget syg men ikke at han var død. En Time senere gav han mig Brevet fra Thomas. Nu kan jeg ikke skrive mere da Taarerne forhindrer mig deri.

Sluttet med kjærlig Hilsen

fra Eders medsørgende Søn og Broder

Peter Brinch.

KAPITEL XII

Nye tider, og folk søger land!
Duften af dampskib, duften af gader,
murværk og mørtel, modens facader;
Esbjerg har fliser, – Fanø har sand!

Sejl hænger slapt og venter på vind.
Fragten forsinkes, – timerne tæller, –
skipperen venter, snitter modeller,
damperen kommer, og den haler ind!

Wåsvejen flyttes, og i geled
sættes langs grøften rækker af graner;
Kresten og Post Niels må skifte vaner.
Alt blir til saga, – den hænger vi ved . . .

Som noget af det tydeligste, de gamle og de yngste af de gamle kan huske fra øens sidste krampetrækninger som overvejende skippersamfund, er postvognen, Post Niels og Kresten Post. Da granerne kom og ragede frem som små master på øen, forsvandt samtidig masterne fra søen. De to gamle svende går altid igen, når man taler med vore ældste, og efter en lang samtale med sønderhoningens LASTES NIELS, (forh. hovmester Niels Nielsen) og med GREGERS THOMSEN, født i Nordby, er følgende beskrivelse af postkuskene lige før århundredeskiftet blevet til, nedfældet i egen version, men bygget på lapperne af det nedskrevne uden væsentlige tilføjelser. Begge fortællere er over firs.

A: LASTES NIELS:

Post Niels var en person, man lagde mærke til. Høj, fyldig, men med lidt duvende holdning. Han havde altid træsko på, hvor halmtotter stak frem. Hans sprog var „anderledes“, – vestjysk, for han kom jo fra Darum. De fleste husker ham som forretningsmanden med de små handler, som han ikke tjente meget på. Han forstod ikke at gøre penge og gjorde meget gratis for folk, kørte efter medicin med recept o. l., skaffede grise fra fastlandet og solgte dem til os i Sønderho.

Han kørte hver dag, kom til Sønderho ca. klokken 10 og tog fra Nordby to timer før. Der var altid et liv af mennesker, når Niels kom med morgenposten og alle sine små stykker gods. Under råben og piske-

smæld kørte han ind på den grønne plads med de runde, nedslidte arena-
spor, rundt om brønden, der i halvfemserne var omgivet af et højt hegn.

Ofte kørte han som sagt efter medicin i Nordby. Det var en omstæn-
delig proces. Først skulle en eller anden løbe til Nordby efter læge, så
kom doktoren i sin vogn, og hvis ikke han havde den rigtige medicin
med, måtte han tilbage til apoteket, og dernæst kørte Post Niels villigt
af sted med medicinen. Hvis det var en fattig, gjorde Niels det gratis.
Han er vist det eneste menneske, som ikke gjorde sig til af egne velger-
ninger på øen. Niels følte han var til for andre. Han gjorde sin gerning
ud fra en naturlig fornemmelse af nødvendighed, nat og dag, og nødven-
digheden var det eneste krav, han stillede.

Når vinden gik til ro i landsbyen, hang natten slapt over tagene. Enhver
sønderhoning fra firserne og halvfemserne kan huske lydene fra Niels'
køretøj, når han kom med nattemedicin. Tungt og ubørligt trak det lille
samfund vejret, både dyr og mennesker sov. Så kom han kørende med
sine knirkende hjul forbi Smeds Edevard, og med et slag tog alle byens
hunde til at give hals, vækkede derved hønsene, og stilheden blev afløst
af et uvejr af dyrestemmer, der ikke lagde sig, før Niels igen havde for-
ladt byen. De gamle vendte sig i „djes tætseng“: „Dæ jæn syk!“ sagde
man, det var det hele.

Turen virkede lang; af og til sad vognen fast, og mandlige passagerer
måtte af for at skubbe, eller hale hjulet ud af et hul. Var der så en „glat
strækning“ godt bestroet med halm, kørte Niels til, og når vognen kræn-
gede over, skreg kvinderne. Det hørte sig til. En af postvognene var åben,
og Niels frøs tit; for at få lidt mere varme i kroppen, tog han en snaps,
og flasken lå altid parat i hans kostelomme. Så kom varmen, og Post Niels
skød kasketten lidt tilbage, så man kunne se den røde streg tværs over
den hvide pande, dér hvor kasketranden strammede.

Post Niels havde et værelse til natten i Nordby og et til dagen i Søn-
derho, ved siden af stalden i Kroen, hvor hestene stod om vinteren. Om
sommeren var de ude på Tækkers Helvigs Toft, hvor der var god plads til
dem. Her red jeg lille fyr dem frem og tilbage; de var store, brede dyr,
han red på den ene og holdt den anden i tøjret. Når så Niels var drille-
syg, gav han hestene et ordentligt rap, så de fløj af sted med mig på,
tværs over naboers grøntsager og blomster.

Han havde andre måder at drille på. Han lovede børn både føl, grise,
får osv. Når de rykkede ham, svarede han blot, idet han slog sig på lom-
men: „Jow, jow, du får'n snar, a hår'n her i mi lumm!“

Selv om en enkelttur Sønderho-Nordby kun kostede 25 øre i halvfem-

serne, var det nogle mennesker for meget. Der går således en historie om en sønderhokvinde, der i stedet for at tage med postvognen, spadserede frem og tilbage mellem de to byer for at „låne en æbleskivepande“ hos en svigerinde.

B: GREGERS P. THOMSEN

Som 16-årig kom jeg ud at tjene en sommer hos Møller Thyssen i Nordby. Her lærte jeg Post Niels at kende. Han var en af de to postkørere, der dengang besørgede kørslen mellem Nordby og Sønderbo.

Post Niels var gammel ungarl i sin bedste alder, da jeg lærte ham at kende. Vi boede i samme karlekammer, hvor jeg delte seng med møllersvenden og forkarlen, Jacob, hvilket man gjorde dengang, når der var pladsmangel. Min løn var 8 kr. om måneden plus kosten.

Niels kørte et par store heste, hvoraf den ene, Peter, var høj og langbenet, men så stiv, at den ikke kunne ligge; den stod op og sov hele natten, lænet mod stolpen. Niels var god mod sine dyr og passede dem omhyggeligt med striglen og børstning, blød halm og grebning under hovene, samt en god fodring, da der var rigeligt med korn fra møllen til hakkelse. De havde det godt, for det var ikke nogen streng tur mellem de to byer; og så kunne de hvile, indtil de om eftermiddagen travede samme vej tilbage. En del gik i skridtgang, og Niels overanstrengte ikke sine heste. Navigationseleverne, der daglig gik turen, kunne sagtens indhente postvognen. Jeg kan endnu se for mig den langbenede Peter trave af sted, rokkende med sit hoved og rystende sin tykke, sorte manke.

Når Niels var i godt humør, og vi havde et ledigt øjeblik, satte han os på prøve med et eller andet at fordrive tiden med. En dag bad han os vise vor færdighed i skønskrift, thi han havde selv en meget smuk håndskrift. Da fik jeg et pænt skudsmål af ham. En anden gang ville han se, hvem der kunne komme højest ved at springe buk, men der kunne vi drenge hoppe over ham, men ikke omvendt.

Niels var handelsmand og vidste besked om grise. De skulle have to hvirvler, for de grise trivedes bedst. Da jeg kom til gamle slagter Sonnichsen engang for at blive klippet, udbød han med et lunt blink i øjet: „Do hør jo te de gue gries, for do hår tow hvirvler!“

Post Niels var ensom og nåede aldrig rigtig kontakt. Rygtet gik en tidlang, at han havde pudset sig op i fineste stads og var taget til sin hjemstavn, Darum, for at blive gift. Han var borte fra øen en tid, men kom alene tilbage. Han sagde ingenting, og hvad der skete, ved vi ikke. Det var vist en rig enke, han skulle giftes med.

Til sidst fik han plads ude ved Badet på „Kongen af Danmark“ som stald- og fodermester. Der blev han en morgen fundet død liggende mellem sine elskede dyr. Han var vist bukket under for et hjerteslag.

Kresten Post viser, at der var forskel på sproget i de to byer. I Sønderho sattes navnet sidst, i Nordby først. Kresten Post kørte for Kroejer fru Simonsen, og jeg kom til at lære ham ret godt at kende, idet jeg gennem ham lærte at spille de gamle sønderho- og fanømelodier, der brugtes til dans. Han var udmærket med violinen; vi var et orkester på fire mand.

I mange år skulle de to tilbagelægge den trange vej mellem de to byer, i al slags vejr og på alle tidspunkter af døgnet. De færreste kan gøre sig begreb om, hvor koldt og ensomt det somme tider har været.

Først kom plantagen med de lange rækker graner, hvor folk tog ud i deres fritid for en ringe arbejds løn. Så kom bussen med Marinus, — — og så blev det en ny verden herhjemme . . .!

AFSLUTNING

Mi oldfar død, å tom bløw hans stol,
å død æ de, som gad hør!
Men såen som han jengång hår fortoel,
det finds dær no ing, dær ka gjøer . . .!

A wor så møy jenli, da mi bruer wor bløwn ahoer å kommen te sjøs. Da wor a lie bløwn fem oer å a wor vist en kelle knæjt, såe mi muer. Dær wor ing dærhjæem, for wo Lille, Sissel, som no æ gywt mæ Mattes Hansen, wor kons tow oer, å hon wor mi muers kjallingpot. Ja, wal og mi fårs, men han wor no ett så møy hjæem.

A sko åltij hjælp mi muer, som wor en tryw å stærk kwinfoek mæ stue ywn liesom hind får, men hans wor jo røe. Hon wor åltij så foramblet, wor muer, å hon hæed åller stunder for hind sjæel, hwor hon såen bær ko sied. – Næh, så sko hon bæeg, så sko hon i æ mark å grøwt, så sko hon målk å flytt æ foer, så sko hon ha hind liem fram, å åller hæed hon tij å snakk mæ hind bœen, kan a hows. Ja, a kan hows so manne ting; a tœgt det wor syen for hind, å nær a no tinker o, hwo nœwte a wor dengång, så blyw jen kyw æ't, for hon wor sån gue muer. A sko jo hjælp hind, men hwæer jenste måen gik a om te mi oldmor i æ synner land. Dær bløw a så, å a kom ett hjæem fae mi muer hon wor bløwn fær mæ hind arbe. A så fik a såen hærm, å hon så åltij, te a wor skirenfarre, men a wor vist og en kaløjt!

A kan hows a vill gjaen læer å løes. Så såe a te mi muer: „Muer, hwoddan læer a å løes?“

„Det ka do læer om i æ skuel!“

„Ka do ett læer mæ't, muer?“

„Jow da! Nær do kinner a boesdae!“

No hæed Anne Jessine, wo granle, en fien boesdae. Dær gik a så om å stjarred å hind boesdae i lång tij. Så gik a hjæem å tow mi muers avis. Men a ko ett løes. Så bløw a hwonkle å såe te mi muer: „Muer, no hår a siet å Ann Jessins boesdae, men a ka ett løes . . .!“

Så gik a te mi oldmor. Hon wor åltij gammel, så læng a kan hows te-bæg. A ko ett forstoe dengång, at en minske kun væer gammel i så manne oer som mi oldmor.

„Nå, æ do dær, wo Lille!“ såe hon så. Men så såe a te hind: „Oldmor,“ såe a, „Oldmor, a hower ett, I sæjr wo Lille te mæ. Wo Lille det æ jo wo Sissel!“

Men Oldmor hon wor howsin å swåred ett. Så ahter en ywblik så såe a igjen: „Nær jen æ bløwn fem, så æ jen ett længer lille.“

„Nå ja!“ såe hon så. „Så sæjr a „wo Stue!“ Det howed a heller ett, men no såe a ingting!

Mi Oldmor hæd knas i æ ask å tranbærsaft i æ skægmand. Den tow hon o mæ så tyen finger, å a tøgt dengång, de hæd så manne rynker. A mi Oldmor, hon ko læs, å så brøjt hon briller a jærn, å de wor ett møj stae end hind ejn ywn. A hjælp hind mæ hwa dær no wor, såen i æ hus. A så fik vi wor onnen sammel. Den wor nywsom, en stök a en bæst å så en bryew, å lidt wost, hwis dær wor now. Så sko mi Oldmor ha hind mæjesown, å hon lå sæ åltij mæ a dae åben ind te æ dansk fræ hind tætseng. Hon hæd et møj arbe om æ foemæj, men hon wor alywal bløwn trat.

„Nå, wo Lille! No ska a soew, ka do no væer still!“ A hon snorked, å a mott ingting sæj, å det wor ett næem. Så såed a bæer å hwingled mi fædder øw æ buer å stjarred o hind atejninger, -- jen a mi Oldfars skiff, å jen a wo Jens Bøj som matros, å jen a mi fåer i stormbows, -- å så ka a haws, a tinkt så manne, manne ting dengång . . .

Mi oldmor hæd en kowsken mæ honnekuk å æ buer, men a toer ett tej jen, for hon vidst hwomanne dær wor. Hon hæd en kjæp, å den stoe ved hind tætseng te nær hon sko op. Hind ben wor jo sølle, å hon hæd den her jegt. Men nær hon så vågned, wort ahtenmæje, å a hjælp hind en bit. Dær wor jo ett så møj som hos mi muer.

Nær æ klok så bløw fier, så sko a hjæem, hwær dae, å det vill a ett. Det wor åltij det såem. Hon bløw hwonkle å såe: „Ka han ett hør, wo Lille. Det æ aller, hwa a sæjr! No ska a øw te Mett Katrien, å så mo de go hjæem. Do ka jo kom igjen, nær a ska ha mi nære“.

„Hwis a gik hjæem, wor dæ så møj arbe, men hwis a gik te Annes, så gjoer mi muer hind arbe sjæel. Så gik a te Annes. Han wor 7, og om æ formæj gik han i skuel. Sammel gik vi så te hans oldfar, dær wor døw, så han ko ett hør! Han bygged åltij skiew i træ, å vi knæjt ko sied å lege mæ såen skiff en stuen eller tow.

„Hwa ær't fo jen, do lae no, Oldfar?“ ko Annes spør.

„Hwa?“ råbt han så. Annes spurt igjen, men en kæen hywer.

„Hwa?“ råbt den gammel, oss en kæen hywer. Trede gång såe den gammel bær: „Det mo do nok heller spør di oldmor om?“ Han hæd ingting fostoet.

Så gik vi om te æ haen å leged frammed lande o haen i Sydamerika. Dæ wor mi bruer øwer. Men vi ko ett åltij folies, for vi wor jo tow dæ ve væer skipper å så ær't ett næem! Dær kom wal oss anner knæjt, men Annes hæd en kaen, å dærfor wort mest ham a leged mæj.

Nær så mi Olde wor kommen hjæem fra Mett Katrien, så rejnt a fræ Annes å mi bær fædder om te hind igjen. Nær't så wor mørkning, å vi tow hæd fåwn wor nære, så såe a gjahn te mi Oldmor, fae a sko hjæem iseng. „Ka I ett fotæel now, Olde? Om Ja-wisse Hans å om nær han gjær igjen?“

„Næj“, såe mi Oldemor tit, „det vil a ett. Den sidder a jo her hwæ jenste ahten å fotæel. Ham fotoel a jo om igoer!“

„Ve do så heller ett fotæel om Klods Ellen, da hon bløw smidt i æ haen?“

„Den hær do jo hoer så manne gång; hwoffo blyw I bøen ve åltij å vill hør det såem å det såem . . . ?“

„Jow, for dem kinner a jo, å så ve'n da, om en tøgs om dem!“

„Næj, – a ve ett fotæel“, ko mi Oldmor så sidd å sæj, nær det wor sølle mæ æ jegt. Så såe a: „Æ do sølle, Oldmor? Hær do uund?“

„Narrh, – det gær åller bæjr end såen jahn hin, wo Lille, å a ka ett fotæel i ahten“.

Så bløw a kyw æ't å soe i lång tij øw te hind, mens hon bær såed å rokked mæ hind hue. A ka hows en ahten; da såe a så: „Ka' I da ett lie mæ, Oldmor?“ Å så såe hon: „Ah, do æ en kjallingpot, din bommerut! Nå, ja-ja! Så mo a wal fotæel dæ now, men så ska do og hjæem. Men i ahten ve a læs now, mi ejn oldfar, do ve, han æ sørøew, hær skrøwn . . .“

„Den kinner a ett. Ve do læs'n, Oldmor?“

„Ja, det ve a in howle“, å så begyndt mi Oldmor. „Jow! Det wor i oktober 1807, da wo muer hon wor duestyk mæ wo Ann. A wor kons 8 oer, å vi såed i æ mørkning derhjæem. Mi Oldfar wor ve militsen, men han wor da hjæem hwæ jenste ahten. Han hæd stopped hans piw mæ den her hollands kanaster, å han såen rigtig kwolmed. Å så snakked han om den her krij mæ æ engelskmænd, om æ kaperskiew, å om det wor skamle, at ve åller ko fordrows mæ æ fanniker å sto sammel i æ krij. Det wor hejsens now sæer now, at vi sko kom te å snakk om såen now lie den ahten. Wo muer hæd jo hind mille i Fone, å hon vill ett hør't. Sølle

wor hon da og, så hon gik i seng. A så lie den ahten at jen fræ Fone sko lae såen nommer. Det wor den 15. oktober, ka'n hows, å såen tykken det wor, – å kohl, ka'n hows“.

„Hwor wor Oldfar dengång?“

„Hwa æ det for snak! Hwo sko a dog wied! Vi wor jo ett gywt“.

„Hwor æ han no?“ såe a så, å det gjoer a tit.

„Det hår a jo såe! Han æ opp å æ kjæeroer. Han ligger deropp å vinter ahter mæ å vender hans ansigt te nae. Nær a ska derop, wo Lille, så mo do hows, at mi ansigt ska vende te synner, så vi ka sie hwæranner . . . Men – klok ott hær mi oldfår æ klok om fræ æ haen. En ska louw for te han tow hans piw uh å begyndt å stræw“.

Så ræjst mi Oldmor sæ å gik hen te hind skatol å tow en støk gammel papij frem.

„A så ba-ahter høert vi skydden i æ mørkning. Wo granlesfolk kom te, å wo muer bløw bång. Wor't no jen a wo ejn eller jen a Napoliums, ja så ko't jo go. Men wor't en engelskmand, ja så wor't jo krij, wo Lille, å så sko wo ejn folk deruh. Men a ska hejsens sæj, vi wor bång!! Så rejnt mi Oldfar, – om te æ haen.

Så gik der wal en stuen, så kom han hjæem å fotoel. A no ska do hær, hwa han skrøw te Nørup, for han wor en mynne mand, mi Oldfar, Peter Hansen Brinch“.

A så læst mi Oldmor, – ett å kjøvenhaensk, men o det her fastlands-moel:

„I aftes klok 8te, blev fra Havnen og Batterie Signal Tegn given, fordie Vagten under Maanens Skin saae et lidet Fartøi nærme sig Havnen. Dette blev i samme Øjeblik bemærket af en Gevæhr Officer, som strax greb sit Gevæhr, og Skiød et Skarp Kugleskud, for ham over; deels for at giøre Alarm til Folkeforsamling, og deels for at see om hand ville give Signal-tegn eller ikke. Skudet blev hör i Byen saa lydelig, at Folkene stimlede til Batteriet væbnet og ubevæbnet, i en Tid af faae Minuter.

En stor deel fattede Mistanke til ham fordie hand hverken gav Signal-tegn, eller Raab og ey heller avancerde til eller fra os.

En Baaed med 2de under Officerer og i Gemeen blev beordret at ligge lidt ud fra Landet for at tilraaebe ham, dette skeede af undertegnede: Som raabte:

Hvem er det?

Svar: du kunde vel see at det er Peder Mortensen Terckelsen af Fanøe.

*Om hand ikke seer Signalet
er opheyst?
Om hand ikke havde hørt Skud?
Hand maatte komme i Land
og nærmere udtales derom.*

*Han saae vel et Lys.
Hand saae et Glimt.*

*Vilde de ham noget, saa vid-
ste de hvor hand boede.*

Således at være passeret bekræfter vi med vor underskrift.

Niels H. Olesen, Hans Møller Mortensen.

Saasnart deres Rapport var given blev strax Ordre sendt til Vagten at slutte Signalet, for at forekomme at heele Øen ey kom i Bevægelse. Han seilte rigtignok forbie Havnen med Signal i Top før Aften Sønder paa, men da Mørket borttog ham af Syne og man ikke vidste hans Bestemmelse, kunde man ikke stoele paa det var ham som vendte tilbage, og det saa meget mindre, da hand Ligesaavel maatte have brugt Signal nu som da.

For hans Efterladenhed, og kiække Svar, forlangt hand tiltalt og Efter Fortieneste behandlet.

Sönderhoe, d. 15. October 1807.

Pbbrinch,

til Hr. Birke-dommer Nörup,

16. October.

•

„Det wor ejsens spændend,“ så a. „Sæder't no, Oldmor?“

„Hwa ær't han sæjr, wo Lille! A troer te mi sæl, han spør, om't sæder. Troer do, mi Oldfar såe el skrøw now, som ett sæder!“

„Hwoen gik't mæ æ skipper, han Terckelsen fræ Fohn?“

Men no wor mi Oldmor bløwn akjoer å swåred, „Det ka a ett hows. A ve kon a no ska do hjem å soew!“ Så soe hon øw mo æ tætseng å såe: „Dær lægger a mæ te hwær jenst ahten i Guds naen. A så sæjr a te ham: Hwis do no vil, Wohær, så tej mæ bær. Jeg er rede!“

Men a ka da fotæl jer, mi bæn, at dær sko gå manne oer. Men den her ahten, da såed a å tinkt lidt å den her grabbes, å så såe a: „Oldmor!“

Hon høert mæ ett. – „Oldmor, sower I?“ „Næj da, wo Lille. Hwa wor't?“

„Oldmor, blyw't gammel dae igjen?“ – Mi oldmor tinkt lidt i æ mørkning. – „Jow da, wo Lille, det gør't da!“

„Hwonær, oldmor?“

„Ja, det ve jen ett så nyw. Nær do engång blyw liså gammel som mæ, så blyw i ahten gammel dae . . .“

NOTER

Ars- og dataliste:

- 1859: kapt. Hans Thomsen fødes.
 1865: febr. Anne og Peter gift.
 1868: aug. Hans og Helvig gift.
 1870: Mette Petrea fødes i Triest.
 1868-71: Peter, Anne & Hans
 „på varmen“.
 1871: telegraf kommer til Sønderho.
 6.8. Mette Brinch (Anthonisen)
 fødes hos Tækkers.
 18.11. Hans Warrer fødes
 i Wolles Æen.
 1872: Tækkes Ann dør i barselseng.
 26.4.
 Jes & Niels Brinch forliser
 13.11.
 1873: Hans og Hedevig flytter ind
 i det nye hus.
 1874: Peter gift med Amalie i Oporto.
 14.1.
 Peter og Amalie flytter til
 Sønderho. febr.
 Hedevig får datteren Mathilde.
 20.10. Hun dør: 29.11.
 Jes Warrer fødes i Wolles Æen.
 31.12.
 1875: Johs. & Lene Warrer flytter til
 Esbjerg.
 Amalie føder Alma. 5.2.
 Tammes Tækker sælger sit hus.
 28.4.
 1876: Amalie får sønnen Peter. 3.4.
 Amalie og Peter flytter til
 Esbjerg i april.
 Helvig og Hans får sønnen
 Peter. 14.4.
 Maren Brinch giftes igen med
 Thomas Hansen. 13.12.
 1876-1878: Store Peter Brinch sogne-
 rådsformand.
- 1878: Lille Mett konfirmeres
 i Sønderho.
 Amalie føder Dagmar. 20.9.
 Tammes Tækker dør. 6.12.
 1879: Maren Brinch Hansen føder
 Jes Brinch Hansen.
 Pastor Hilde dør. Carøe over-
 tager.
 Niels Hansen Anthonisen på
 Ribe Latinskole.
 1880: Anne Brinch og Jens Nielsen
 gift. Juni.
 Frederik Brinch fødes af Amalie.
 23.10.
 1881: Lille Peter (Amalies) dør
 25. april.
 Kalle Mett dør. 26.5.
 Helvigs Tammes på Ribe Latin-
 skole. August.
 Amalie dør 16.11. Thora fødes
 16.11.
 1882: Peter Brinch gifter sig med
 Mathilde Dahl. 14.12.
 1884: Hans Frederiksen dør i Lagos.
 1885: Telegrafist Otto dør i aug.
 1886: Gregers Thomsen fødes. 16.4.
 Nordby.
 1887: Thomas student. Mette Cathrine
 dør i barselseng.
 1888: Hakon Brinch og Lastes Niels
 fødes.
 1890: Jes Sonnichsens forlis i nov.
 1891: Jes Sonnichsen og Mette Brinch
 giftes. 14.1.
 Lille Jes'es Mett & Store Peter
 Brinchs guldbryllup. 24.2.
 Hans Brinch dør 18. maj.
 1899: Store Peter Brinch dør i Esbjerg.
 1900: Peter Brinch (Lille) bliver
 Ridder af Dannebrog.

1906: Hedevig dør i Sønderho.
1908: Lille Peter Brinch dør i Esbjerg.
1914: Jes'es Mett dør.

FØRSTE DEL

Kapitel I: Brevet fra Peter i Värnanäs er fundet og venligst udlånt af Anne Tækkers datterdatter, fru overlæge Anne Gylstorff, Slagelse.

Kapitel II: Brevene hjem fra Triest er venligst udlånt af overlærer Gunnar Stabell, Århus, barnebarn af Anne Tækker. De er fundet efter udgivelsen af bind I og først „tydet“ nu.

Kapitel III: Uddrag af brev hjem fra Peter i Värnanäs er venligst udlånt af hans datterdatter, Jessie Møller, født Sonnichsen.

Beskrivelsen af sømandens hjemlængsel er fra snedker Andreas Olsens optegnelser i forrige århundrede. Begivenhederne i kapitel III & IV er sikkert rigtige nok, men alligevel frit gendigtede.

Kapitel IV: Det lille vers er et gammelt sønderhovvers, fundet i en sønderho-poesibog.

Kapitel V: Lille Jes'es Mett's historie er fri digtning.

Kapitel VI er i al substans rigtigt og autentisk.

Kapitel VII er en sandsynlighedsberetning, der er bygget op på mange sammestemmende udsagn og overleverede kilder.

Kapitel VIII: Verset om moderen er et, jeg i sin tid fik af Niels Møller Kromann. Jeg nedskrev det i diktat, og han var ikke helt sikker på stroferne.

Kapitel IX: De sanitære forhold i forrige årh. er fortalt os af snedker Andreas Olsen. Fra fru Elna Jespersen, Ama-

lies barnebarn, har vi udsnittet af Amalies husholdningsbog og siger Elna Jespersen megen tak derfor. Fra fru Aase Nordland, Esbjerg, Amalies oldebarn, har vi Amalies billede. Enkens juridiske søgsmål er fra en juridisk håndbog. Bryllupsbeskrivelsen er fra matros Hans Jensen, 88 år, Esbjerg.

Kapitel X: Det ene af de to værdipapirer er elskværdigst udlånt os af Niels Nielsens barnebarn, sognerådsformand N. A. Nielsen, Sønderho. Vi takker ham derfor. Det andet er fra Tinglysningkontoret i Esbjerg. Datidsskildringen er af Andreas Olsen.

ANDEN DEL:

Kapitel I: Ligtalen over Thomas Tækker, skrevet på gammeldansk, er venligst udlånt af Jessie Møller, født Sonnichsen.

Kapitel II: Historien om korstræet er opdigtet. Kalle Metts funktion som naturlæge er mundtlig overlevering, bekræftet af barnebarnet, overlæge Thomas Brinch.

Kapitel III: Ligtalen er venligst udlånt af Jessie Sonnichsen. Da det kan have historisk/økonomisk interesse samt være af nogen betydning for vor historie, aftrykkes den i Viborg Landsarkiv indhentede boopgørelse for Thomas og Mette Tækker.

Skifteretsprotokol vedr. Tækkers bo 1881

Tilligemed Anmelderen mødte forhenværende Skibsfører Jens Nielsen Jensen af Sønderho og producerede en af Af-døde under 5 August 1880 udstedt og samme Dag notorialiter attesteret Deklaration, hvorved han er ansat til de Umyndiges Værge i Henhold til Lov af 26 Mai 1868 § 11.

Idet saavel den myndige Arving som Værgen for de umyndige Arvinger erklærede, at de vedgaae Arv og Gjæld

efter Afdøde, udbade de, at Begyndelsesforretningen i Boet maa blive udsat til strax efter Afdødes Begravelse, hvortil Skifteretten gav sit Minde, og lovede da at underrette Skifteretten om, naar Begravelsen har fundet Sted.

fol. 199 Jan Møller.

H. Brinch. J. N. Jensen.

An Indbo og Lösöre:

I Sovekammeret:

	Kr.
1: 1 Sengested med Madrats ...	5.00
2: 1 do med do	10.00
3: 5 Overdyner a 15 Kr.	75.00
4: 4 Underdyner a 10 Kr.	40.00
5: 4 lange Puder a 5 Kr.	20.00
6: 8 korte do a 3 Kr.	24.00
7: 1 Sengetæppe	5.00
8: 1 do	5.00
9: 3 Underdyner a 5 Kr.	15.00
10: 4 lange Puder a 4 Kr.	16.00
11: 8 korte do a 3 Kr.	24.00
12: 1 lille Skrivebord	4.00
13: 5 Skilderier a 1 Kr.	5.00
14: 4 gl. Stole a 2 Kr.	8.00
15: 1 Garnvinde	- 50
16: 1 Barnestol	- 50
17: 1 Alenmaal	- 50
18: 1 gl. Husuhr	10.00
19: 4 Urtepotter	- 50
20: 1 Taske og 1 lille Spil	1.00
21: 1 Fag Gardiner	- 50

I Dagligstuen:

22: 1 Sopha	20.00
23: 1 smalt Bord	15.00
24: 1 Bordtæppe og 1 Lysedug	3.00
25: 1 Slagbord	4.00
26: 1 Lænestol	2.00
27: 1 do	4.00
28: 1 Rörstol	5.00
29: 6 alm. Stole a 3 Kr.	18.00
30: 1 Piedstal	10.00
31: 1 glt. Husuhr	10.00
32: 1 forgyldt Speil	2.00
33: 1 Barometer	10.00
34: 1 Kikkert	30.00
35: 1 Skilderi	1.00

36: 5 Stk. Nips	- 50
37: 8 Stk. Urtepotter	2.00
38: 1 Fodskammel	- 50
39: 1 Sæt Ildtöi og 1 Fadekost	2.00
40: 2 Fag Gardiner og 2 Rulle-	
gardiner	3.00
41: 6 Sölv Spiseskeer	24.00
42: 11 Æg-Theskeer	11.00
43: 1 Sölv-Theske	2.00
44: 1 Flödeske	2.00
45: 1 Sölvbeslaet Daase	1.00
46: 1 Thepotte	- 50
47: 3 Præsenterbakker	1.00
48: 2 smaa Tallerkener	- 50
49: 12 Knive og Gafler	2.00
50: 2 Par Kontorkopper	1.00
51: 2 par Kopper	- 50
52: 4 Par Kopper	- 50
53: 2 Karafler	- 50
54: 1 Sukkerskaal og 2 Glas-	
asjetter	- 50
55: 1 Kaffestel	8.00
56: 7 Viinglas og 3 Snapse-	
glas	2.00
57: 1 Tobaksæske	- 50
58: 1 lille Kikkert	2.00

I nordre Stue:

59: 1 Sopha	15.00
60: 1 gl. Kommode	10.00
61: 1 lille do	5.00
62: 8 Fruentimmertröier	16.00
63: 4 Forklæder a 1 Kr.	4.00
64: 6 Hovedtörklæder a 50 Øre	3.00
65: 1 Silkeforklæde	4.00
66: 10 blaa Hovedtörklæder	10.00
67: 25 kolourte do	25.00
68: 2 Par Handsker	1.00
69: 1 Stk. Flöielsbaand	2.00
70: 3 Silketörklæder	2.00

I et Sovekammer paa Loftet:

71: 2 Sengesteder med	
Madrats	20.00
72: 3 Overdyner	30.00
73: 4 Underdyner	20.00
74: 3 lange Puder	15.00
75: 5 korte Puder	10.00
76: 2 Sengetæpper	- 50
77: 1 Dusin Lagener	24.00
78: 1 Stk. Vadmæl, 6 Al.	4.00

79:	2	uldne Lagener	6.00	120:	5	smaa Fade	1.00
80:	25	Al. Lærred	12.50	121:	1	Plat de Menage og 1 Glaskuppel	- 50
81:	1	Stk. Linned, 10 Al.	2.50	122:		Gl. Stentöi	- 50
82:	1	Vugge	1.00	123:	3	Dusin Tallerkner	4.00
83:	4	Stk. Tvist (?)	4.00	124:	2	store Fade	- 50
84:	1	Barberæske og Kurv	- 50	125:	2	smaa do	- 50
85:	1	Fyrretræs Bord	3.00	126:	1	Spand, 1 Æske og 15 Kasser	1.00
86:	1	lille Bord	1.00	127:	1	Kammerpotte	- 50
87:	1	Sæt Vasketöi	1.00	128:	20	Stk. Skaaler	1.50
88:	1	Klokke	2.00	129:	3	Sukkerskaaler	- 50
89:	1	Speil og 3 Skilderier	1.00	130:	9	forskjellige Kander	1.50

I Forstuen paa Loftet:

90:	1	Par Stövler	2.00
91:	1	Par gamle Stövler	- 50
92:	1	Par Morgensko	1.00
93:		Gl. Træskoer og Træ- tøfler	1.00
94:	1	Dragkiste	5.00
95:	10	Nattröier	10.00
96:	12	Skiorter	40.00
97:	2	gl. Schamler	5.00
98:	1	gl. Chatol	3.50
99:	1	gl. Kiste	1.00
100:	1	do mindre	1.00
101:	2	Frakker, 2 Par Buxer og 1 Vest	20.00
102:	1	Skrivepult	1.50
103:	3	Kurve	1.00
104:	1	Spinderok	1.00

Paa Loftet:

105:	1	Hakkelsesigte	2.00
106:	10	gl. Tönder	1.50
107:	4	Ballier	5.00
108:	2	Vandfade og 1 Tönde	3.00
109:	1	Natstol	- 50
110:	1	gl. Hövlebænk med lidt Værktöi	2.00
111:		Nogle gl. Avlsredskaber	3.00
112:	2	Blokke	- 50
113:	2	gl. Deigtruge	- 50
114:	6	Sække	3.00
115:	½	Dusin Brædder	3.00
116:	4	Skp. Korn	4.00
117:	1	gl. Vægt	- 50

I Spisekammeret:

118:	2	Terriner	2.00
119:	1	Ragoutfad	- 50

I Kjøkkenet:

134:	3	gl. Kobber-Kaffekjedler	3.00
135:		Ngl. gamle Messingsager	2.00
136:	2	Blik-Kaffekjedler	1.00
137:	1	Petroleumsmaskine	1.00
138:	1	gl. Kobberkjedel	5.00
139:	5	forskjellige Jerngryder	2.00
140:	1	Stegegryde	- 50
141:		Forskjelligt gl. Kökken- töi	1.00

I Mælkekammeret:

142:	6	Dusin Flasker	1.50
143:	6	Steenkrukker	1.50
144:	6	Syltekrukker	1.50
145:	1	Oliedunk	- 50
146:	1	Brödskjærer	1.00
147:	1	ditto	- 50
148:	1	Sengevarmer	- 50
149:	3	Lygter	1.00
150:	1	Kiödhakker med Kurv	1.50
151:	2	Kiödtönder og 1 Meel- tönde	1.50
152:	2	Truge	- 50
153:	2	Spader	- 50
154:	2	Træskamle	- 50

Desuden:

155:	5	Faar med 3 Lam	50.00
156:	2	Höns	1.50
157:	5	Bistader	25.00
158:	10	Stk. Haandklæder	1.50
159:	6	Stk. Servietter	1.50

160:	4 Stk. Bordduge	4.00
161:	10 Stk. Særke	15.00
162:	4 Par Benkleder	4.00
163:	6 Par Strømper	2.00
	Ialt	997.00

B. Skibsaktier:

1:	6½ Aktie i Briggen Anne	1365.00
2:	1 Aktie i Skonnertribriggen „Anne Charlotte“	200.00
3:	1 Aktie i Skonnertribriggen „Karen“	100.00
		1665.00

C. Udestaaende Fordringer:

1:	Tilgode ved Jeppe Hansen Madsen, forhen af Sönderho, nu Værtshuusholder i Kiöbenhavn, ifölge Panteobligation af 1 Aug. 1878, tinglyst samme Dato med Renter 4 % fra 11 Juni 1878	Kr. 850
2:	Tilgode ved Fabrikant P. Brinck af Esbjerg ifölge Obligation af 3 Juni 1878	Kr. 2500 med Renter 4 % fra 11 Dec. 1880.
3:	Tilgode ved Skibsförer Niels Nielsen af Sönderho ifölge Panteobligation af 31 Mai 1875, tinglyst 25 Januar 1877, oprindelig stor 2700 Kr., nedbragt til 2500 Kr. med Renter 4 % heraf fra 11 Dec. 1880.	
4:	Tilgode ved Varde Bank ifölge Indskudsbevis af 8 Jan. 1881, Kr. 2500 med Renter 4½ % fra 8 Jan. 1881.	
5:	Tilgode ved N. Hansen paa Krogsgaard ifölge Gjældsbevis af 1 Sept. 1872	Kr. 1400 med Renter 4 % fra 1. Sept. 1880.
6:	Tilgode ved H. J. Frederiksen i Sönderho af 30 Nov. 1877, Kr. 100 med Renter 4 % fra 11 Dec. 1880.	
7:	Tilgode ved ditto ifölge Gjældsbevis af 11 Decbr. 1875 ...	Kr. 100 med Renter 4 % fra 11. Dec. 1880.
8:	Tilgode ved Gaardmand Niels Christensen af Sönderho ifölge Panteobligation af 22 Febr. 1879, tinglyst 29 Mai 1879	Kr. 450 med Renter 4 % fra 11 Dec. 1880.

9:	Tilgode ved Jens N. Jepsen af Sönderho ifölge Gjældsbevis af 11 Juni 1875	Kr. 300 med Renter 4 % fra 11. Juni 1880.
10:	Tilgode ved Lods Mads Hansen Iversen af Nordby ifölge Gjældsbevis af 3 Oktbr. 1880.	
11:	Tilgode ved Styrmand H. J. Thomsen af Sönderho ifölge Gjældsbevis af 11 Mai 1880 med Renter 4 % fra Udstedelsen.	
12:	Tilgode ved Hans Hansen Olsen af Sönderho som Restkiöbesum for et Stk. Eng i Höjden ifölge Kjöbekontrakt	Kr. 800 med renter 4 % fra 10. Febr. 1881.
13:	Tilgode ved Jes Sonniksen af Sönderho som Restkiöbesum for et Stk Eng i Höjden ifölge Kjöbekontrakt i 1875 uden Dato	Kr. 650 med Renter 4 % fra 11/12 1880.
14:	Tilgode ved Christian Nielsen Madsen af Nörby som Restkiöbesum for et Stk Eng i Albuen ifölge Sköde af 18.7.75	Kr. 100 med renter 4 % fra 1/10 1880.
15:	Tilgode ved Jes N. Mikkelsen af Sönderho som Restkiöbesum for 1 Ager Sædegrund i Jens Mortensens Toft ifölge Kiöbekontrakt af 11 Decbr. 1877	Kr. 100 med Renter 4 % fra 11/6 1880.
16:	Tilgode ved Fanö Spare og Lånekasse ifölge Kontobog No. 1734	Kr. 2935 hvoraf Renterne ere usvarede.
17:	Tilgode ved Sparekassen for Varde By og Omegn ifölge Kontobog No. 6795	Kr. 2500 med renter 4 % fra 11/1 1881.
18:	Tilgode ved Aktieselskabet Ane & Ellens Rhederi Assurancesummen for 1 Aktie i Skonnertribriggen Ane & Ellen, der er forlist	Kr. 165
19:	Tilgode ved Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871 iflg. Skrivelse fra Sammes Bestyrelse af 2/6 1881	Kr. 91.38
	I alt	18.341.38

D: Kontantbeholdning 32.00

E: Faste Eiendomme

1: [Stervehuset = den dodes hus] (tysk: sterben) bohuset med muur- og nagelfaste Ting samt under- og vedliggende Grund og Have Kr. 3000 Kr. 3000	
2: 2 Halve Agre Sædegrund i Mortens Toft	400
3: En Kile Sædegrund smstds. ...	50
4: En lille Kaalhave ved Niels Jensens Huus [Thomas' fader]	25
5: 1 Stk. Sædegrund i Bodils Toft	100
6: 1 Stk. Eng i Stortet	300
7: 1 lille Stk. Grund i Slopen ...	10
8: 1 Stk. Hedemark	150

Kr. 4035

Summa Summarum ... 22.376.38 Kroner

Videre end anført vidste de Tilstedeværende ikke at opgive til Registrering til Indtægt for Boet og havde da Intet imod de skete Værdiansættelser paa Boets Eiendele at erindre. Gjæld paa-hviler der ikke Boet med Undtagelse af nogle enkelte smaa skyldige Beløb til herværende Kjøbmænd, hvilket den myndige Arving vil betale tilligemed Udgifterne ved den Afdødes Begravelse og aflevere Fortegnelse over. Saa-vel den myndige Arving som Værgen for de umyndige Arvinger erklærede, at det var den afdøde Hustrus inderlige Ønske at bekoste en Dattersøns Op- hold ved Latinskolen i Ribe, hvorfor de begjærede, at der forlods af Boet maa udbetales hertil et Beløb, som de mene passende kunde ansættes til 1000 Kr., og da Skifteforvalteren maatte anse dette Beløb passende og i al Fald ikke at være for høit, blev denne deres Begje- ring indrømmet.

Da hverken den sidstafdøde Ægtefælle eller hendes Mand have staaet i nogen ualmindelig Forbindelse forme- delst Handel eller deslige og derfor ikke efterlade nogen Gjæld vil Indkal- delse til Kreditorer være uforødnede. Man anmoder om paa Boets Bekost-

ning at anvende et Beløb af indtil 100 Kr. til Anskaffelse af et Gravminde over Sidstafdøde. Da det var den Afdødes Ønske at ingensomhelst Deel af Boet realiseres ved Auktion enedes man om at de Værdiansættelser som idag ere fastsatte paa Boets Eiendele i sin Tid ville være at lægge til Grund for Boets Opgjørelse og Deling, saaledes at den myndige Arving haver Udlæg for sin Arvelod blandt andet i Boets Indbo og Løsøre samt Skibsaktier efter de derpaa satte Værdier. Det Tilførte oplæst og vedtaget.

Skiftet udsat. fol. 210.

Skifteretten hævet.

H. Brinch.

J. N. Jensen.

1881 den 21 December blev Fanø Birks Skifteret sat og holdt paa Birkekantoret i Nordby af den ordinære Skifteforval- ter og Skriver i Overværelse af Vid- nerne Fuldmægtig J. N. Svarrer og H. Therkildsen, hvor der foretoges:

Fol. 199: Boet efter afdøde Mette Sø- rensdatter og forud afdøde Mand Kryds- toldassistent Thomas Nielsen Thækker af Sønderho, hvilket Bo, efter den deri befalede Registrerings- og Vurderings- forretning er foretaget den 3 Juni d. A. samme Dag er udleveret Arvingerne til privat Skifte og Deling i Overensstem- melse med Skiftelovens § 75.

For Skifteretten fremstod Arvingen Skibsfører Hans Peder Brinck og de tre umyndige Arvingers Værg, Skibsrhe- der Jens Nielsen Jensen af Sønderho og udleverede en af dem i Overensstem- melse med Skiftelovens § 78 forfattet Opgjørelse og Deling af Boet. De Mø- dende gjorde Skifteforvalteren opmærk- som paa, at der ved en Fejltagelse er inddraget under Registreringsforretnin- gen Sengeklæder tilhørende P. Brinck i Esbjerg, som have beroet i Huuset siden hans Hustru, der var en Datter af af- døde Ægtefolk afgik ved Døden, hvor- for de anmodede om at Vurderingssum- men for bemeldte Boet uvedkommende Sengeklæder, nemlig:

af Registreringen

Nr. 3	1	Overdyne	15.00
	4	Underdyne	10.00
	5	1 lang Pude	5.00
	6	4 korte Puder	12.00
	77	4 Lagener	8.00
		I alt	Kr. 50.00

maa blive fradraget den samlede Vurderingssum for Boets Løsøre, saa at denne istedet for 997.00 Kr. kun bliver at opføre med 947.00, hvilken Begjæring blev indrømmet af Skifteretten. Den udleverede Opgjærelse blev derefter gennemgaaet af Skifteretten, og da Boets Indgjæld og Udgjæld rigtig deri ere opførte, Skifteomkostninger og Arveafgifter ligeledes sees rigtigheden at være beregnede samt da den skete Arvedeling ogsaa blev befunden rigtig og stemmende med de gjældende Arvelove, og da Opgjørelsen tillige indholder Oplysninger om hvorledes Arvingerne erholde Udlæg for deres Arvelodder og disse Udlæg endelig fandtes at være overensstemmende med hvad der blev vedtaget i sidste Skiftesamling (?) som Betingelse for at Boet udleveredes Arvingerne til privat Skifte og Deling, ligesom Dokumentet ogsaa indeholder Bestemmelse om hvorledes de umyndige Arvingers Arvebeløb fremtidig skal forvaltes saavel med Hensyn til Arvekapitalen som Renterne deraf blev der tillagt det fremlagte Dokument Retskraft og efter at være forsynet med Skifterettens Godkjendelsespaateining toges det til Indlemmelse saalydende: (indført heri fol: 211-214).

a: de beregnede Skifteomkost-	ninger med	Kr. 86.12
b: og Arveafgifter med	Kr. 241.39	
I alt	Kr. 327.51	

Med Bemærkning at Skifteretten vil paasee, at de Umyndiges Arvebeløb, i alt Kr. 11.948.91 i Begyndelsen af førstkommende Januar Maaned bliver berigtiget saaledes som i den godkendte Opgjærelse anført derved, at der

kontant indbetales til Skifteretten til videre Indsendelse til Overformynderiet et Beløb stort Kr. 8.948.91 og at Resten Kr. 3000 udlægges dem i de paagjældende Panteobligationer, blev Boet efter at det Tilførte var opløst og vedtaget, sluttet og Skifteretten hævet.

Jacob Møller H. Brinch J. N. Jensen
J. N. Svarrer + Therkildsen
som Vidner.

fol. 215.

1882 den 10. Januar mødte paa Skifteforvalterens Kontor Skibsfører H. P. Brinck af Sønderho og indbetalte i Henhold til det ved Skifteslutningen den 21. forrige Maaned i Boet efter afdøde Mette Sørensdatter og forhen afdøde Mand Krydstoldass. Th. N. Thækkers til Skifteretten til videre Fremsendelse til Overformynderiet det hans tre umyndige Medarvinger Mette, Mette Petrea og Ane Petrea Brinck ved bemeldte Skifteslutning udlagte kontante Arvebeløb Kr. 8.948.91 samt producerede tvende Panteobligationer til Beløb i alt Kr. 3000.00 som skulle udlægges bemeldte Umyndige for deres Restarv.

Skifteforvalteren modtog det indbetalte kontante Beløb Kr. 8.948.91 i Overensstemmelse med de paa Skiftet Vedtagne at indsende samme til Overformynderiet til Forrentning med 1/3 for hver samt forsynede de tvende Obligationer med fornøden Udlægspaatæning, hvorefter disse ville være at tilstille de Umyndiges Værg Skibsrheder Jens Nielsen Jensen af Sønderho for i Henhold til det Vedtagende at bestyres af ham. Jacob Møller.

Kapitel IV: Amalie Brinchs ligtale er elskværdigst udlånt os af hendes barnebarn, Olga Nielsen.

Kapitel V: Lille Jes'es Mett's vers er elskværdigst citeret af fru direktør Metha Cathrine Frandsen. Peter Brinchs brev til Ordenscancelliet er udlånt os af Jessie Møller, Peters barnebarn.

Kapitel VII: Beretningen om Hans Frederiksen's død er elskværdigst fortalt mig af familien, svigerdatteren, fru Marie Frederiksen, Esbjerg, der også har udlånt brevene, og sognerådsformand N. A. Nielsen, Sønderho. Hvad der er udeladt står at læse i „Fanøsømænd i storm og stille“, s. 58 ff.

Kapitel VIII: Historien om Lille Mett og telegrafisten er til dels bygget på overleveringer gennem datteren, fru Jesie Møller, f. Sonnichsen samt på ligitalen. Resten er opdigt – efter det sandsynlige. Brevet til Lille Mett fra Hans Brinch er i undertegnedes eje.

Kapitel IX: Derwent Water's stranding er genfortalt frit, men følger Jes Sonnichsens breve nøje.

Kapitel X: Fortællingen om „Totals Forlis“ er fri fantasi bygget over de gengivne breve, Andreas Olsen o. a. Selve historien er dog fri digtning.

Kapitel XI: Brevene og fortællingen om Hans Brinch's død er autentiske.

Kapitel XII er bygget op over samtaler med de to omtalte mænd i firserne.

Afslutningen

er fri digtning for at sætte en ramme rundt omkring det autentiske brev fra „Sørøveren“, der er i undertegnedes eje. „Sørøveren“ er identisk med Peter Hansen Brinch på bogens omslag.

„Gloser“ hertil:

ahoer = konfirmeret (afhørt)

kelle = fræk

tryw = trind, rund

foramblet = overkørt

grøwt = grave orm

liem = fejekost

nøwte = næsvis

hærm = skænd

skirenfarre = snavset

kaløjt = krasbørstig

boesdae = både „bogstaver“ og

„båsdør“

stjarred = stirrede

hwonkle = gnaven

hower = synes om

howsin = flegmatisk

knas = kiks

ask = kasse til mad o. l.

skægmand = stendunk

onnen = middagsmad

bøst = skinke

dånsk = stue

ataaning = billede

kowsken = krukke, dåse

honnekuk = honningkage

aller = alvor

nære = aftensmad

haen = havn

stuen = time

kaen = robåd

jahn = jævnt

bommerut = tyksak

in howle = rigtigt nok

dustyk = højgravid

kwolmed = ryge, „kvalme“

tykken = tåge

kjæeroer = kirkegård

stræw = løbe, skynde sig

sæder = passer

akjoer = udkørt, træt

grabbese = (røver)historie

Tidligere udkom:

HANS BRINCH

De kom til verden, levede og døde

ENGER'S HANSENS FORLAG

Sønderho i blomstringstiden – Tiden 1864–1872

Herom skrev kulturminister *Julius Bombolt*:

... den forener kulturhistorisk stof med plastisk digterisk fremstilling – og gør det vederhæftigt og fint ... Jeg anser lektor Brinchs historiske studier for at være af høj karat ...

Ole Bech, Østjysk Tidende:

... Hovedindtrykket bliver dette: En fængslende slægtssaga og et fint-tegnet kulturbillede. Et stykke hjemstavns litteratur, som ikke alene har bud til folk med forbindelser til den stormomsuste ø, men til enhver, for hvem fortidens mennesker og deres levevis er andet og mere end støvet historie ...

... Med lysende skarphed har forfatteren tegnet en række portrætter af kvinder og mænd, bundet til hinanden med slægtsbånd ...

En epoke i Sønderhos historie rinder ud med sejskibstraditionerne. Tilbage bliver kun minderne, og det er dem, et af Brinch-slægtens yngste skud har opsøgt og givet videre. Og har gjort det, så vi andre véd mere – meget mere – om disse markante, gamle typer, end at de blot „kom til verden, levede og døde ...“

H. K. Kristensen, formand for Sydvestjyllands historiske selskab:

Seminarieadjunkt Hans Brinchs bog DE KOM TIL VERDEN, LEVEDE OG DØDE er en roman ud over det almindelige. Titlen er en linje fra en gravsten over et af Brinch-slægtens ældste medlemmer ...

Det er ikke bare et digterværk om kærlighed og spænding, om lykke og ulykke, om tro og overtro, men det er tillige en sandfærdig skildring af sømandens dåd og farefulde liv, af øsamfundet og dets særprægede liv taget lige på kornet. Foruden romanen er det et stykke slægtshistorie og et stykke kulturhistorie af høj karat ... Han har søgt til bunds i deres karakters inderste kroge, har fået gamle til at fortælle alt, hvad de vidste om slægten, studeret gamle breve, kirkebøger, dagbøger, søfartsbøger, landsarkivets og Nationalmuseets samlinger såvel som den trykte litteratur; selv den mindste detalje har han søgt at genskabe, som den levedes på øen for 100 år siden. Han er gået frem med en historikers grundighed og en digters indfølelse og fremstillingsevne ...

Det er en bog for alle, der interesserer sig for fortidens liv og kår ...